

SIYASAL

JOURNAL OF POLITICAL SCIENCES

SİYASAL: JOURNAL OF POLITICAL SCIENCES
Cilt/Volume: 28 • Sayı/Number: 2 • Ekim/October 2019
E-ISSN: 2618-6330 • DOI: 10.26650/siyasal

Siyasal: Journal of Political Sciences uluslararası ve hakemli bir dergidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Siyasal: Journal of Political Sciences is the peer-reviewed, international journal of the Istanbul University Faculty of Political Sciences. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın Sahibi/Owner

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yayın Sahibi Temsilcisi /Owner's Representative

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Ayşegül K. Çıtırıoğlu

Sorumlu Müdür/Responsible Director

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan

Yönetim Yeri/Head Office

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı

Yayın Türü/Type of Publication

Yaygın Süreli Yayın/International Periodical

Yayın Dili/Language

Türkçe ve İngilizce /Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Altı ayda bir Mart ve Ekim aylarında yayımlanır/Biannual (March & October)

İÜSBF Yayın No/Faculty Publication Number

64

Yayın Kurulu/Editorial Management

Baş Editör/Editor-in-Chief

Esra Nemli Çalışkan, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Yardımcı Editörler/Associate Editors

Oylum Korkut Altuna, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Özlem Aracı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Mustafa Çağatay Aslan, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Ömer Faruk Örsün, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Johanna Alkan Olsson, Lund University, Sweden

Uluslararası Editöryal Kurul/International Editorial Board

Tindara Addabbo, University of Unimore, Italy
Meliha Altunışık, Ortadoęu Teknik Üniversitesi, Türkiye
Gülden Ayman, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Ayşegül K. Çıtıptıoğlu, İstanbul Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye
Zeynep Düren, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Charlotte Epstein, The University of Sydney, Australia
Pınar Giritlioğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Michel Hollard, Université Grenoble, France
Mehmet Akif İke, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Umbreen Javaid, University of the Punjab, Pakistan
Mustafa Kibaroęlu, MEF Üniversitesi, Türkiye

Christos Kollias, University of Thessaly, Greece
Alexandre Kukhianidze, Ivane Javakhishvili Tbilisi State
University, Georgia
Rajiv Nayan, The Institute for Defence Studies and
Analyses, India
Yaşar Onay, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Ziya Öniş, Koç Üniversitesi, Türkiye
Eeva-Kaisa Prokkola, University of Oulu, Finland
Gülay Günlük Şenesen, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
İlter Turan, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türkiye
Kıvanç Ulusoy, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Fatma Ünsal, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Türkiye

İstatistik Editörü/Statistical Editor

Hakan Satman, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Çeviri Editörleri/English Language Editors

Alan James Newson, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Elizabeth Mary Earl, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Tarandığı Endeksler/Indexed by

Emerging Sources Citation Index (ESCI)
TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı
Ebsco Political Science Complete

Dergi Hakkında/About the Journal

Eski Adı/Former Name

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (1983-Eylül 2017)

ISSN: 1303-1260 **Son Sayı/Latest Issue** Mart 2017 - Sayı 56

Yeni Adı/New Name

Siyasal: Journal of Political Sciences (Ekim 2017 -)

ISSN: 2602-3598 **İlk Sayı/First Issue: Cilt 26, Sayı 2**

İletişim/Correspondence

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı
Dergi Yazı Kurulu Başkanlığı, Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Dergi Sekreteri: Salih Tüfekçi

Telefon: +90 (212) 440-0000/12236

Web: <http://jps.istanbul.edu.tr> & www.dergipark.gov.tr/siyasal

Elektronik posta: sbfdergi@istanbul.edu.tr

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER ARTICLES

Araştırma makalesi/Research article

- Küçük Yerleşimlerin Yerel ve Özgün Değerleriyle Öne Çıkarılma Süreci: Küreselleşme Çağında Kent Turizmi/The Process of Promoting Small Cities through Local and Authentic Values: City Tourism in the Time of Globalisation 117**
Sevim Budak, Suna Ersavaş Kavanoz

Araştırma makalesi/Research article

- Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz/The Effect of International Migration on Foreign Trade: An Empirical Analysis for Turkey 141**
Gökhan Demirtaş, Şule Yüksel Çakırca

Research Article/Araştırma Makalesi

- Identity Politics behind the Recent Euro and Refugee Crises of the European Union/Avrupa Birliği'nin Avro ve Sığınmacı Krizlerinin Arkasındaki Kimlik Siyaseti 165**
Ebru Oğurlu

Araştırma makalesi/Research article

- Yasama Organının Bütçe Gözetim İşlevi ve Mali Saydamlık Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi/An Econometric Analysis of the Relationship between the Budget Oversight Function of the Legislature and Fiscal Transparency 181**
Süleyman Dikmen, Hüseyin Güçlü Çiçek

Araştırma makalesi/Research article

- Gençlerin Bir Kentin Aidiyet Mekanı Olarak İnşasına Katılımı: Trabzon Hakkındaki Mitselleştirilmiş Anlatılar ve Trabzonspor Hatırası/Participation of Youth in the Building of a City as a Place of Belonging: Mythicalized Narratives About Trabzon and Trabzonspor Memory 207**
Gülmelek Doğanay

Research Article/Araştırma Makalesi

- The US ban on Turkmen Cotton and It's Impact on Turkmenistan's Trade Relationship with Turkey ABD'nin Türkmen Pamuğu Yasağı ve Bunun Türkmenistan'ın Türkiye ile Ticaretine Etkisi 237**
Emre Eren Korkmaz

Araştırma makalesi/Research article

- İş Tercih Etkileri: Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurları/The Work Preference Inventory: Motivation Factors of Banking Sector Employees 257**
Figen Öçal, Buket Akdöl, Fatma Şebnem Arıkboğa

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucular,

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayınlanan, Siyasal: Journal of Political Sciences Dergisi, 1983 yılında yayınlanmaya başlamış, o tarihten beri alanında öncü ve seçkin dergilerden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Dergimizin ismi yayın hayatına başladığından beri “İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi” iken Ekim 2017 tarihli 57. sayısından itibaren “Siyasal: Journal of Political Sciences” olarak değiştirilmiş ve Cilt uygulamasına geçilmiştir. Dergi halen Emerging Sources Citation Index, Ebsco Political Science Complete, TR DİZİN (ULAKBİM) Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı ve Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) tarafından taranmaktadır.

Dergimizin Cilt 28 No 2, Ekim 2019 tarihli bu sayısında yedi makale yer almaktadır. Bu makalelerden ilki, “Küçük Yerleşimlerin Yerel ve Özgün Değerleriyle Öne Çıkarılma Süreci: Küreselleşme Çağında Kent Turizmi” başlıklı Doç.Dr. Sevim Budak ve Dr. Öğretim Üyesi Suna Ersavaş Kavanoz tarafından hazırlanmış makaledir. Bu çalışmada yazarlar, küreselleşme süreci karşısında farklılıkları öne çıkararak rekabet etme süreci olarak nitelendirdikleri küreyelleşmenin küçük yerleşimlerin ve yöneticilerinin küresel piyasada yer alabilmek için turizm endüstrisinin taleplerine karşı gösterdiği duyarlılık ve yaklaşımın kent yaşamına etkisini incelemektedirler. “Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz” başlıklı ikinci makale, Doç. Dr. Gökhan Demirtaş ve Şule Yüksel Çakırca tarafından yazılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisini incelemekte ve 2013-2016 yılları arasında Türkiye’nin göç aldığı 125 ülke ile dış ticareti üzerine odaklanmaktadır.

Bu sayının üçüncü makalesi, Doç. Dr. Ebru Oğurlu tarafından yazılan “Identity Politics Behind the Recent Euro and Refugee Crises of the European Union” başlıklı makaledir. Bu çalışma, liberal hükümetlerarasıcılık teorisi çerçevesinde, Avro ve Schengen bölgelerinde yaşanan krizlerin farklı neticelerini kimlik siyasetine atıfla tartışmakta ve Avro krizi esnasında açığa çıkan kolektif kimlik ihtiyacı ile sığınmacı krizi sürecinde su yüzüne çıkan Avrupa kimliği ve ulusal kimlikler arasındaki çatışmanın hükümetlerarası görüşmelerin sonuçlarını dolayısıyla krizlerin geleceğini şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Arş. Gör. Dr. Süleyman Dikmen ve Doç. Dr. Hüseyin Güçlü Çiçek tarafından yazılan “Yasama Organının Bütçe Gözetim İşlevi ve Mali Saydamlık Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi” başlıklı dördüncü makalenin temel amacı, yasama organının etkin bütçe gözetimi gerçekleştirmesi durumunda mali saydamlığın artıp artmadığını belirlemektir. Analiz sonucunda yasama organının bütçeyi etkin gözetlemesi durumunda mali saydamlığın artacağı sonucuna ulaşılmış ve yasama organının bütçe gözetimini ve mali saydamlığı etkileyen faktörler belirlenmiştir.

“Gençlerin Bir Kentin Aidiyet Mekânı Olarak İnşasına Katılımı: Trabzon Hakkındaki Mitselleştirilmiş Anlatılar ve Trabzonspor Hatırası” başlığını taşıyan ve Arş. Gör. Dr. Gülmelek Doğanay tarafından yazılan makale bu sayının beşinci makalesidir. Çalışma Trabzon’da yaşayan gençlerin kenti ne şekilde aidiyet mekânına dönüştürdüklerine odaklanmakta ve toplumsal bir olgu olarak ele alınan Trabzonlu gençlerin kente attikleri anlam sosyolojik bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Altıncı makale, Dr. Emre Eren Korkmaz tarafından hazırlanan “The US ban on Turkmen Cotton and It’s Impact on Turkmenistan’s Trade Relationship with Turkey” başlıklı makaledir. Makalede literatür taramasına ve mülakatlara dayanarak Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişki analiz edilmekte ve tekstil endüstrisindeki sosyal tarafların Türkmen pamuğuna yönelik yasağa karşı tutumları değerlendirilmektedir. Sayının son makalesi, Figen Öçal, Dr. Öğr. Üyesi Buket Akdöl ve Prof. Dr. Fatma Şebnem Arikboğa tarafından yazılmış ve “İş Tercihî Envanteri: Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurları” başlığını taşımaktadır. Bu çalışma ile Türk bankacılık sektörü çalışanlarının işlerinde motive oldukları temel unsurlar ve bu unsurların çeşitli demografik ve yapısal faktörlere göre gösterdiği farklılıkların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Dergimizin bu sayısına makaleleri ile destek veren yazarlarımıza, hakemlik yapan değerli Hocalarımıza ve Editörler Kurulu üyesi Hocalarımıza teşekkürlerimi sunarken, okuyuculara faydalı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan
Baş-Editör

EDITORIAL

Dear Readers,

Siyasal: Journal of Political Sciences, of Istanbul University was first published in 1983 and since then it has become one of the most pioneering and prominent political sciences journals in Turkey. While the title of the journal was “İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi”, it has been changed to “Siyasal: Journal of Political Sciences” in October 2017. The Journal is currently indexed in Emerging Sources Citation Index, Ebsco Political Science Complete, Turkish Index of Social Sciences and Humanities (ULAKBİM) and Academia Social Science Index (ASOS Index).

This issue listed as Vol. 28 No 2, October 2019 involves seven articles. The first article is titled “*The Process of Promoting Small Cities through Local and Authentic Values: City Tourism in the Time of Globalisation*” and written by Assoc. Prof. Ph.D. Sevim Budak and Assis. Prof. Ph.D. Suna Ersavaş Kavanoz. The aim of this paper is to investigate the impact of glocalization on small cities and city life in terms of administrative sensitivity against the demands from the tourism industry. “*The Effect of International Migration on Foreign Trade: An Empirical Analysis for Turkey*” article is written by Assoc. Prof. Ph.D. Gökhan Demirtaş and Şule Yüksel Çakırca. This second article explains the effect of international migration on foreign trade in Turkey based on the trade data of Turkey with 125 countries for the period from 2013 to 2016. Research model of the study was estimated by using panel data and concluded the positive effect of international migration on export, import and foreign trade for both OECD countries and developing countries.

The third article “*Identity Politics behind the Recent Euro and Refugee Crises of the European Union*” is written by Assoc. Prof. Ph.D. Ebru Oğurlu. This article provides a liberal intergovernmental explanation for the divergent results of Euro and Schengen crises by referring to identity politics as the explanatory factor. Ph.D. Süleyman Dikmen and Assoc. Prof. Ph.D. Hüseyin Güçlü Çiçek contribute with their article titled as “*An Econometric Analysis of the Relationship between the Budget Oversight Function of the Legislature and Fiscal Transparency*”. This study aims to determine whether the actualization of efficient budget oversight by the legislature would increase fiscal transparency or not. Empirical tests confirmed the increased fiscal transparency.

The fifth article of this issue is titled as “*Participation of Youth in the Building of a City as a Place of Belonging: Mythicalized Narratives About Trabzon and Trabzonspor Memory*” and written by Ph.D. Gülmelek Doğanay. The article discusses the meaning attributed to the city by young people from a sociological perspective. Sample of the study is young people live in Trabzon. Multiple scientific research techniques confirmed that young people build a sense of belonging to the city mostly through mythicalized narratives, past memories and places. “*The US Ban on Turkmen Cotton and Its' Impact on Turkmenistan's Trade Relationship with Turkey*” article is written by Ph.D. Emre Eren Korkmaz. This sixth article aims to map the trade relations between two countries and summarizes the approaches of social actors in the garment industry based on a literature review and interviews with industry social actors. The last article “*The Work Preference Inventory: Motivation Factors of Banking Sector Employees*” is written by Figen Öçal, Assis. Prof. Ph.D. Buket Akdöl, Prof. Ph.D. Fatma Şebnem Arıkboğa. Effects of demographic and structural factors on motivation of the banking sector employees are tested empirically. While, ‘meaningful job and self-efficacy’ is identified as the most motivating factor, ‘success at structured works’ is determined as the least motivating factor for the chosen sample of the study.

I would like to thank to the authors who participate in this issue with their valuable articles, the reviewers for their precious effort, the editorial board members of the journal while hoping this issue to be an enjoyable and useful read for all the readers.

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan
Editor-in-Chief

Küçük Yerleşimlerin Yerel ve Özgün Değerleriyle Öne Çıkarılma Süreci: Küreselleşme Çağında Kent Turizmi*

Sevim Budak¹

Suna Ersavaş Kavanoz²

Öz

1970 sonrası küreselleşme süreci ile birlikte yükselen yeni bir yerleşme anlayışı (Glocalisation: Türkçeye küreyerelleşme olarak çevrilmiştir) olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte devletin rolündeki değişim ve dönüşüm küreyerelleşme sürecinde kent yönetimlerinin rollerinde de değişim ve dönüşüme yol açacak, kent yönetimleri kendi girişimci politikalarını kurgulayıp izleyerek küresel alanda kendilerine yer edinme arayışına girişeceklerdir. Bu arayış metropol şehirler bakımından farklı bir yol ve yöntem izlenmesine yol açarken ve bu konudaki literatür çığ gibi büyürken, küçük yerleşimler için çok daha farklı bir yol izleme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Metropol şehirler nüfus ve faaliyet bakımından dev gibi büyür ve gitgide birbirlerine benzerlerken, küçük şehirler bakımından -farklılıkların bir tanınma nesnesi haline getirilmesi suretiyle- kentlerin kendilerini özgün kılan değerlerini öne çıkarmaları ve piyasalaştırmaları söz konusu olmuştur. Giderek birbirine benzeyen metropol şehirlerin havasından sıkılan turistlerin ve turizm endüstrisinin taleplerindeki değişimin yönünün de otantiklik/özgünlük arayışı üzerine olması bu süreci kolaylaştırmış ve teşvik etmiştir.

Bu çalışmada aynılaştıran küreselleşme süreci karşısında farklılıkları öne çıkararak rekabet etme süreci olarak nitelendirebileceğimiz küreyerelleşmenin küçük yerleşimlerin ve yöneticilerinin küresel piyasada yer alabilmek için turizm endüstrisinin taleplerine karşı gösterdiği duyarlılık ve yaklaşımın kent yaşamına etkisi incelenecektir. Söz konusu duyarlılık ve yaklaşımların incelenmesi, küçük yerleşimlerin kendi farklılıklarını, özgünlüklerini temsil eden kültür/miras; yerel yemekler ve içecekler ile doğa ve festival ve benzeri organizasyonlarını görünür kılama çabalarını ve bunun yan etkilerini kentleşme politikaları bakımından daha kolay analiz etmemizi sağlayacaktır. Sakin, yavaş, sürdürülebilir, huzurlu, yaşanabilir ve ekolojik şehir kavramlarının küreyerelleşme karşısında nasıl bir dönüşüm geçirdiği de daha rahat anlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Otantiklik, Kent turizmi, Küçük yerleşimler, Kültür turizmi, Küreyerelleşme, Cazibe merkezi, Kentsel stratejiler

The Process of Promoting Small Cities through Local and Authentic Values: City Tourism in the Time of Globalisation

Abstract

A new understanding of localization (glocalisation) with the post-1970 globalization process has risen. The change and transformation of the role of state in globalization will also lead to change and transformation of the role of the city governments in the process of glocalization and they will seek to occupy a place in the global arena by constructing and

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanan, Cazibe Merkezi Yaratma Stratejisi Olarak Yavaş Kentler başlıklı tezden (2015, İstanbul) çıkartılmış ve genişletilerek ve gözden geçirilerek hazırlanmıştır.

1 **Sorumlu Yazar:** Sevim Budak (Doç. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: sebudak@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-4943-3184

2 Suna Ersavaş Kavanoz (Dr. Öğr. Üyesi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Trabzon, Türkiye. E-posta: suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr ORCID: 0000-0003-1162-2537

Atf: Budak, S. ve Ersavaş Kavanoz, S. (2019). Küçük yerleşimlerin yerel ve özgün değerleriyle öne çıkarılma süreci: Küreselleşme çağında kent turizmi. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 117–140. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0043>

monitoring their own entrepreneurial policies. While this quest leads metropolitan cities to follow different methods and strategies, it forces small cities to follow very different paths and strategies. While metropolitan cities grow enormously with their populations and activities and eventually come to resemble each other, small cities market themselves by highlighting their own original values and making themselves objects of recognition. Demands of tourists bored with metropolitan cities and the change in the demands of the tourism industry seeking authenticity have eased and encouraged this process.

In this article the impact of glocalization (which can be described as the process of competition through focusing on differences in an era of homogenized globalization), on the efforts of small cities' and their administrator's sensitivity against the demands from the tourism industry and the effect of this on city life will be examined. Analyzing the aforementioned sensitivities and approaches will enable the analysis of the efforts of small cities that highlight their differences and show their originality in terms of cultural legacy, local food and drinks and festivities. Related to that, analyzing these efforts will make it easier to understand urban policies. In this way, the evolution of the slow, sustainable, peaceful, livable and ecological city in the glocalization process will be easier to analyze.

Keywords

Authenticity, City tourism, Small cities, Culture tourism, Glocalization, Centers of attraction, Urban strategies

Extended Summary

Since the start of globalization in the early 1970's, we have come across a new form of localization - glocalization. The changes in and reshaping of the role of the nation state in the globalization process have given rise to changes in and the reshaping of urban authorities, where many glocal cities create new policies to find a place for themselves in the global arena. These policies are more similar to each other for the metropolitan cities but are very different from the policies applied in smaller towns. Where metropolitan cities grow rapidly in terms of their population and business activities (which, accompanied by the standardization of production and consumption patterns resulting in a growing resemblance among metropolitan areas), smaller towns concentrate their efforts on developing and advertising their local characteristics and values as being very different from other towns. Those metropolitan cities which have become more and more similar to each other have lost their attractiveness for the tourism industry leaving the way clear for small towns with their authentic products.

When we consider the relationship between "global" and "local" in the context of political economy and culture, we may observe that the urban authorities find themselves in a fight for survival where local values are reorganized and reproduced for the needs of global capitalism.

In the 21st century, cities find their place in global markets, not only due to their physical environment but also thanks to their local-cultural and social values. As a matter of fact, the increasing interest in and demand for the products of local cultures is the result of the dissatisfaction with the standardised life style of metropolitan urban areas.

The revitalisation of local values and local identities may give rise to alternative models or different cultures of capitalism. If this happens, the capitalism which standardises products and values will be replaced by new forms of capitalism based on different local cultures. Such transformations, replacing the modern loneliness of the individual with a

marketed local safety, can also be seen as a risk of camouflaging the harmful effects of modernity and new-liberalism.

Creative global market players have not lost any time in starting to collect the products of local cultures and supplying them to “cosmopolite” consumers. This development can be observed in “third world” cinema and literature as well as in markets such as food, music, tourism, fashion industry etc. Thus, glocalisation is emerging as an area for commercialisation of local values.

Cities are competing with each other to attract global investors. While metropolitan cities try to fortify their positions with metaphors such as “cultural capital” or “global finance centre”, small towns concentrate their efforts for survival utilising the concepts such as “slow city” or “eco-city”.

Urban authorities are the decision makers in glocal marketing strategy. They decide which local value will be presented as a product and who will be the addressees of the campaign. It is not the inhabitants but the local governors of the city who aim to make the city a centre of attraction.

The commercialisation of local values may be harmful for the culture and economy of the town. Local governors have to adapt the urban environment to meet the needs of the tourists, and such adaptation efforts may be strong enough to dominate the political economy of the cities. As a result of this transformation process aimed at tourist-friendly cities, local characteristics may be lost. There is empirical evidence which shows that a town’s becoming attractive for tourists may easily destroy its local characteristics, e.g. it may not be “slow” anymore. Moreover, local resources (which should be used for the inhabitants’ welfare), or the branches of traditional local economy such as agriculture, forestry, and fisheries may be consumed in the promotion of the tourism business.

The developments summarized above may invite new discussion topics in the context of urban rights.

Küçük Yerleşimlerin Yerel ve Özgün Değerleriyle Öne Çıkarılma Süreci: Küreselleşme Çağında Kent Turizmi

Küreselleşme, tüketim kalıplarının standartlaşması, Batı modernitesinin ve kültürünün Batı-dışı alanları hegemonyası altına almasını sağlayan bir süreç olarak okunduğunda küreselleşmeye karşı mücadele alternatif normatif değerlerin yeniden canlandırılması, öze dönüş, yerelliğin bir bütünsellik içinde küresele karşı korunması gibi yolları gündeme getirmektedir. Küresel ile yerelin ilişkisi ekonomi politik ve kültürel bağlamda değerlendirildiğinde; kent yönetimlerinin, kendilerini var eden değerleri ve başta da kültürlerini, küresel kapitalizmin etkileri doğrultusunda örgütleyerek mevcut sistem içinde kendini var etme ve küresel unsurlar tarafından kabul görme çabası içine girdikleri görülmektedir. Bu süreçte yerel kültürün ve mahalli yaşam biçimlerinin küresel kültürün standartlaştırma araçlarına karşı bir tepki biçimi olarak somutlaşmakta olduğu da görülmektedir. Ancak yerellik, küresel olarak giderek kurumsallaşmaktadır. Çünkü yerli halkların haklarını ve kimliklerini savunan çağdaş hareketlerin çoğunun, gerçekte, var olan uluslar, kıtalar ve bölgeler boyunca stratejik ittifaklar oluşturmaları nedeniyle küresel boyutu bulunmaktadır (Robertson, 1999: 277-278).

Yeni küresel üretim biçiminin mekân ile eklemlenmesinin hem nedeni hem de sonucu olarak kentler 1970 sonrası dönemde giderek önemini artırmaktadır. Kapitalizmin girdiği krizlerden çıkma girişimleri bahsi geçen dönemde mekân üzerinden gerçekleşmektedir. (Harvey, 2010; Lefebvre, 2013) Kentler 21. Yüzyılda sadece toprak yani fiziki mekân üzerinden değil sahip olduğu kültürel ve sosyal değerler üzerinden de piyasa ilişkilerinin ve pazar mantığının merkezine oturmuştur. Metropol kentlerin küreselleşme ile paralel bir şekilde önemi artarken diğer uça küreyerelin öneminin artışı ile küçük yerleşimlerin sahip olduğu anlamların ve değerlerin de gün yüzüne çıkarılması piyasanın kusursuz işleyişi ve krizlerden çıkmak için yeni bir yol ve yöntem olarak gereklilik göstermiştir.

Bu nedenle kapitalizmin derin krizler yaşadığı 1970'ler sonrası dönem metropollerin olduğu gibi yerelliğin de canlandığı, otantikliğin/özgünlüğün popüler hale geldiği bir dönemdir. Yerellikleri temsil eden kültürlerin ve yerel kimlik öğelerinin giderek yoğun ilgi görmesi esas itibarıyla yaşamı standartlaştıran ve modernleştiren metropollere ve metropol yaşam biçimine duyulan tepkinin bir sonucudur. Bu nedenle küçük güzeldir tartışmaları yanında farklılık güzeldir tartışmaları başlatılmış ve desteklenmiştir. (Huyssen, 2011: 22, 40; Steward, 1995: 70, 71)

Küreselleşme sürecinde yerelliğin canlandığı, otantikliğin/özgünlüğün popüler hale geldiği bir dönem içine girilmesi ve yaşanan kültürel bütünleşme süreci ile birlikte yerellikleri temsil eden kültürlerin, yerel kimlik öğelerinin giderek yoğun ilgi görmesi farklılık tartışmalarını desteklemektedir. Ancak yerli geleneklerin ve kimliklerin canlanmasının küresel kapitalizme karşı alternatif modeller yaratılmasında ifadesini bulması, farklı kapitalizm kültürlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum aynılaştıran bir kapitalizmden ziyade farklı toplumsal ve kültürel kaynaklara dayanan yeni kapitalizmlerin oluşturduğu bir kümeden söz edilmesine yol açması gecikmemiştir. Çünkü bu yeni “yerellik”ler, aynı zamanda modernite ile birlikte görülen aidiyet duygularından uzaklaşmışlığın yerine “güven” ilişkisini, sosyal ve kültürel bağların tartışılması yerine de yerel kültürü öne çıkarmak suretiyle (Yetim, 2002: 136) modernite ve yeni liberal dönemin yan etkilerini görünmez kılma tehlikesi içermektedir.

Dünya ölçeğinde standartlaştırılmış kültür ürünlerinin yaratılması önemli bir strateji olmakla birlikte, küreselleşme süreci bundan daha karmaşık ve zengin bir ürün yelpazesini de hizmete sokmayı amaçlamaktadır. Yaratıcılık sahibi küresel şirketler, dünyanın her tarafından bir araya getirilip toplanan kültür ürünlerini yeni bir “kozmpolit” piyasanın hizmetine sunarak yerellik ve otantiklikten/özgünlükten yararlanmaktadırlar. Bu kültür ürünleri son dönemde dünya müziği ve turizm; budunsal sanatlar, moda ve mutfak; “Üçüncü Dünya” edebiyatı ve sineması olarak göze çarpmaktadır. Yerel ve egzotik olan şeyler ait oldukları yerden sökülüp koparılarak dünya piyasası için yeniden ambalajlanmaktadır. Farklılık ve özgünlüğe verilen bu yeni değer aynı zamanda oldukça da önemli yeni bir kâr unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Morley ve Robins, 2011: 157).

Kentlerin kültürel ve yaratıcı ekonomiyi kullanarak bölgesel gelişme stratejilerini gerçekleştirmeye çalışmaları son dönemlerde sık rastlanan bir durumdur. Neo-liberal modelin ölçeği ve alanı görünüşte kentlerde ve bölgesel stratejik planlarda toplanmaktadır. Turizm alanında bu, yaygınlaşmakla birlikte yaratıcılık yalnızca kentlerdeki turizm tecrübeleri için önemli bir faktör değil, bunun yanısıra turizm tecrübelerindeki standartlaşma, seri üretim ve metalaşma sorunlarına potansiyel çözüm yollarından biri olarak da görülmektedir.

Bir sınavı mamulden marka yaratma sürecinde yaşandığı gibi, kentlerin de marka olabilmesi için gerek kent yöneticilerinin gerekse de o kentte yaşayan sakinlerin diğer kentlerden kendilerini ayırabileceğine inandıkları bir takım doğal, kültürel, geleneksel, teknolojik ya da sosyal farklılıkları olduklarına inanması ve kendilerini endüstri, teknoloji ve kültür gibi belli unsurlara dayandırmak suretiyle öne çıkarmaya çabalaması gerekmektedir. Bu yolda da sembollerin ve imgelerin varlığı gerekmektedir. Bu semboller ve imgeler kentlerde ne olarak ortaya çıkabilir sorusunun cevabı, aynı zamanda, kentlerin birbirinden farklı yapılarını, organizasyonlarını, tarihi ve kültürel miraslarını ya da ne bulabiliyorlarsa onları ön plana çıkarmalarını gerektirmektedir. Kent yönetimleri de girdikleri küresel rekabet ortamında öne çıkabilmek adına kente (belki de geçmişte hiç olmamış) bir imaj vererek, vizyon ve misyon yükleyerek, ve tabii farklılaşan piyasa koşullarını da gözeterek kentlerinin yerel ve özgün değerlerini “cazibe merkezi” olarak sunma ve farklı doğal ve kültürel ürünlerini araç olarak kullanma eğilimine girmektedirler. Sosyal kaynaşmaya, yerel kalkınmaya harcanabilecek yönetsel ve mali güç, turizmin hizmetine sokulacaktır.

1970 sonrası dönemin refah politikaları, küçük yerleşimlerin kalkınma stratejilerini kendilerinin belirleyebilecekleri bir alan yaratmıştır. Bireyselleşme sürecindeki artış ve ürünlerin ve yaşam tarzlarının daha geniş ve farklı müşterileri kapsamaları anlamında esneklik, küçük yerleşimlerin o dönemde önemini arttıran gelişmeler olarak ön plana çıkmıştır. Özel, özgün ve farklı ürünlere olan talebin artışına cevaben bunların üretilebileceği en uygun alanlar olan küçük yerleşimler, bu doğrultuda girişimci politikalar izlemeye başlamışlardır. Devletin dönüşümü ile birlikte bu yerleşimlerin hareket alanı da genişlemiştir. (Eisenschitz, 2010: 8).

Kentler, günümüzde küresel sermayeyi çekebilmek adına birbiriyle rekabet halindedirler. Bu rekabet sürecinde kentler “küresel finans merkezi”, “kültür başkenti” gibi sıfatlarla küresel piyasalara eklenirken küçük yerleşimler de bu süreçte avantajlı duruma gelebilmek için kendinde olan özellikleri farklı adlar altında (yavaş, sakin

sürdürülebilir, eko-kent gibi) öne çıkartarak küresel alanda kendilerini var edebilme mücadelesi vermektedir. Bu süreçte kentin kendinde olan özellikler ile bir kent kimliği inşa etmesi ya da bir kimlik inşa edebilmesi için olmayan birtakım özellikleri kendinde var edebilmesi gerekmektedir. İyi bir kent imajı için kentsel yapılı çevrenin önemi ortadadır. Kentlerin görsel yönünü oluşturduğundan fiziksel çevresi piyasalaştırılmaya açık hale gelmektedir.

Kentin cazibe merkezi olarak öne çıkarılmasında birçok farklı araç kullanılabilir. Yerel ve özgünlük/otantiklik bağlamında değerlendirildiğinde ise, turizm piyasasındaki yönelime de paralel olarak kentsel yapılı çevre dışında kullanılabilir ürünler olarak kentin sahip olduğu kültürel miras, yerel yemekler, doğal çekicilikler ve son dönemde popülerliği giderek artan festival benzeri organizasyonlar (ot festivali, portakal çiçeği festivali, şarap tadımı vs.) öne çıkmaktadır. Bu ürünler ile kentler -sanayisizleşme sürecine de paralel olarak- yerel kalkınma stratejilerini sınıai üretim yerine basızsız sanayi olarak adlandırılan ve iktisadi krizlere ve teröre duyarlı turizm üzerine kurmaktadırlar. Kentin öne çıkartılması sürecinde kent yönetimleri, kenti hangi farklılığı ile nasıl tanıtacağına ve kime nasıl ulaştıracağına karar vermekte, stratejilerini de bu soruların cevapları üzerine kurmaktadırlar. Kenti bir cazibe merkezi haline getirmek günümüzde -kent sakinlerinin değil daha çok- kent yönetimlerinin bir felsefesi olarak ön plana çıkmaktadır.

Büyük kentlerin fiziksel ve ekonomik kalkınma planları, özel yatırımları çekmek adına girilen rekabette “mega” olarak adlandırılan uzun ölçekli projelerin hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu projeler de genel olarak birbirine benzer özellikler taşımakta ve bunların hayata geçirilmesi ile aynı restoran zincirlerinin, mağazaların vb. yer aldığı birbirine benzer AVM’lerden oluşan kentler ortaya çıkmaktadır. Büyük kentlerde ekonomik kalkınma planları, büyük yatırımları gerçekleştirebilmek adına mekân pazarlama, mekânın tanıtımı üzerine yoğunlaşarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Küçük yerleşimlerin ise yerel ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek adına yapabileceği şeylerin sınırını elindeki kaynaklar oluşturmaktadır. Söz konusu kaynaklar teknoloji, endüstri, *yaratıcı endüstriler*, farklı temalar olabilir. Bu kaynaklar, küçük yerleşimler için turizm sektöründeki “otantiklik/özgünlük” arayışı çerçevesinde ve yine aynılaştıran küreselleşmenin karşısında “farklılık” arayışı bağlamında değerlendirildiğinde belirgin yanı ise yöresel tatlar, tarihi miras ve sahip olduğu doğasında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kendi küçük yerleşimlerini cazibe merkezi haline getirmek isteyen kent yönetimleri için büyük yatırımları çekecek fiziksel ve ekonomik koşullar yetersiz olduğundan, kendi özgün değerlerini ön plana çıkarmak, bunları turizm piyasası için pazarlama aracı olarak kullanmak sıklıkla uygulama bulmaktadır.

Özellikle kırsal özelliğe sahip olan küçük yerleşimlerde sosyo-ekonomik değişimlerin etkisi ile nüfusta azalma gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte birçok kent, turizmi ekonomik kalkınmalarını destekleyecek ve geliştirecek bir araç olarak ön plana çıkarmaktadır. Kırsal alanların turizm ve boş zaman ile ilgili hizmet alanlarına dönüşümü, kırsal sorunlarla baş etmenin bir yöntemi olarak belirlemektedir. Kırsal alanlarda turizmin gelişmesi çeşitlilik sağlayan gelir ve iş alanları oluşturmak için yeni kapılar açan bir alan olarak aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, “küçük” kentlerin yönetimlerinin kendi kentlerini tanıtmaya ve cazibe merkezi olarak sunma stratejileri küreselleşme döneminde “yerel” ve “özgün/otantik” olana verilen değerin artışı bağlamında 1970 sonrası dönemin ve günümüz kentleşme sürecinin özelliklerine vurgu yapılmak suretiyle gittikçe büyüyen “kent turizmi” anlayışı çerçevesinde anlatılmaya ve anlaşılmasına çalışılacaktır.

Küçük Yerleşimlerin Öne Çıkarılması Süreci: Küreselleşme Çağında Kent Turizmi

Bauman, hareket halindeki hayatı “iyi hayat” olarak tanımlarken bu kanaatini yerinde kalmanın artık tatmin edici olmadığı durumlarda başka yerlere gidebilme imkânlarına sahip olmanın verdiği güven ve huzur ortamına dayandırmaktadır (Bauman, 2012: 123). Günümüzde büyük kentlerin tarihsel geçmişi, uluslararası turizm piyasasında “seyirlik” mekânlar ve yapılarda somutlaştırılıp pazarlanmakta ve hızlıca tüketilmektedir. Turizm endüstrisi müşteriye alıştığı yaşam biçimi ve konfordan uzaklaşmadan, yeni mekânlar ve insanlar görüp “seyretme” fırsatını pazarlamaktadır. Turizm, maddi olan ve olmayan boyutları içeren kültürel bir mal haline gelmiştir. Maddi boyutları, iş ve gelir yaratması şeklinde direkt yansyacağı gibi dolaylı bir şekilde de toplumsal yapıdaki değişim, fırsatların artması ve kente ulaşılabilirlik gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir (Fainstein ve Gladstone, 1999: 22).

Turizm, dünyanın en önemli ekonomik sektörlerinden biridir. Mekânlar, endüstriyel üretimin temeli olduğu gibi kentler de diğer tüketim ürünleri gibi alınıp satılabilen metalara dönüşmektedir. Mekânlar imajlarının anlatıldığı ilanlarla çeşitli dergi, gazete ve broşürlerde kendilerine yer bulmaktadır. Her bir kent kendisini ziyaret edilebilecek olsun olmasın eşsiz bir yer olarak tasarlamaya çalışmaktadır ve kent yönetimleri bunu yaparken kentlerini farklı vurgularla öne çıkarmaktadır. Bu bazı kentlerde kent mirasını oluşturan mitoloji, kent halkına ait anılar, popüler imgelerken (örneğin, Eyfel Kulesi, Vatikan) pazarlanabilir tarihsel geçmişten yoksun olan bazı kentlerde ise belirli temalar üzerinden kent öne çıkarılmaktadır (örneğin, Disneyland) (Judd ve Fainstein, 1999: 4, 7).

Kent turizminin üç ögesi olan turistler, turizm endüstrisi ve kentler birbiriyle ilişkili bir şekilde karmaşık bir ekolojik sistem üretir. Turistlerin zevkleri ve arzuları değişkendir. Küresel şirketlerin artışı ve ayrıca finans, medya ve elektronik iletişimin küreselleşmesi ile birlikte turizm endüstrisi imajların, bilginin ve paranın çok hızlı iletildiği bir değişimin ortasındadır. Kent yönetimleri, hareket halindeki turistlerin dikkatini çekebilmek adına fiziksel çevresinde turistlerin gelmek isteyeceği değişiklikleri gerçekleştirmek zorundadır. Kent mekânını turistlere uygun hale getirmek için gerçekleştirilen dönüşümler, kentin ekonomi politikasını sürekli karakterize etmeye başlamıştır. Kitle turizminin yükselişine ve turizm endüstrisinin küreselleşmesine rağmen yerel karakterler varlığını devam ettirmektedir. Kentler gittikçe daha benzer görünmeye başlasalar bile farklılaşmayı sürdürmektedirler (Harvey: 2010: 116; Harvey, 2009: 329). Küresel ve yerelin karışımının sonucu olarak kent turizminin özünü ele geçirmeye yönelik herhangi bir teşebbüsün temeli, her şeye rağmen farklılıkta yatmaktadır (Judd ve Fainstein, 1999: 5-6, 16).

Turizm mekânları kentten kente gittikçe benzer hale geldikçe, kentler için turizm mekânları yaratmak daha da kolay hale gelmektedir. Öte yandan, turizme yönelik yenilik, turizm mekânı açısından tarihsel kentlerle birlikte ve onların ötesinde yerellik arayışına cevap veren bir kent yapılanmasına gidilmesi olmuştur. Turizm ile ilgili olarak son

dönemde söz konusu kent yapılanmasını ifade eden toplum temelli turizm (*community-based tourism*) tipolojisi öne çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığında toplum temelli turizm, yerel mirasa, çevreye ve gündelik yaşama, ziyaretçileri artırmakla birlikte saygı göstermeye çabalayan, yerel geleneklerin farkında olan ve bu gelenekler konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan turizm tipi olarak tanımlanmaktadır. Burada yerel kültür, yerel kalkınmanın ve yerel imaj geliştirmenin gerçekleştirilmesinde anahtar bir rol oynamaktadır. Bu alandaki girişimcilik de yalnızca turizme bağlı bir topluluk yaratmanın yanında aynı zamanda geniş ölçüde sürdürülebilir bir şekilde kent halkının geçiminin sağlanmasına da katkı sağlayan bir özelliğe sahip olmak zorundadır (Giampiccoli ve Kalis, 2012: 105).

“Gelişmekte olan ülkeler”de turizmin büyümesi yalnızca bu toplumlara özgü süreçlerden kaynaklanmamaktadır. Bunu etkileyen pek çok dış etken vardır. Temel olarak küresel ekonomideki değişim ve dönüşümler *romantik bakışın* her yere yayılması sonucunu getirmiş ve giderek daha fazla sayıda insan, kitle turizminin mevcut kalıpları dışına çıkarak otantiklik/özgünlük arayışı peşine düşmüştür. “Gelişmiş dünya”, “az gelişmiş toplumlar”ın kültürel pratiklerine daha fazla ilgi göstermekte, çoğunlukla yüzeysel olarak bakılan yerlerin bir “koleksiyoncusu” şekline bürünen turist profiline cevaben kentler, kendi mekânsal dönüşümlerini gerçekleştirmektedirler (Urry, 2009: 105).

Küreselleşme ile birlikte kitle turizminde ortaya çıkan tek bir paradoks vardır: Turizmin cazibesi farklı yerler görmek için fırsat yaratmaktayken, kentler turist çekebilmek için yeniden yapılanarak gitgide daha fazla birbirine benzer hale gelmektedirler. Turistler evlerinden uzakta birer tüketicidirler. Turizm, boş zamanın metalaştırılmasına bağlıdır. Ziyaretçilerin güvenliği ve yatırımcıların kârı için mekân bir nesneye dönüştürülmeye başlanmıştır. Turistlerin bakış açısı, kent mekânının belli imajlar vasıtasıyla yeniden oluşturulmasına neden olmaktadır. Nesnenin görsel bilgisine belli bir güç içinde sahip olmak kent için önemli hale gelmektedir (Judd ve Fainstein, 1999: 14). Turistler, kente dair imajların sürekli olarak romantikleştirilmesini, tarihin ve kültürün nostaljik bir imajla verilmesini talep etmektedir. Böyle etkilerin yaratılması ve iletilmesi fotografik bir imge yoluyla veya kent mekânını ve mimari açıdan önemli yapıları geleneksel biçimde sunmak yoluyla gerçekleştirilmektedir. İmajların pazarlanma stratejileri çoğunlukla biçimlendirilen kent resminin bir karışımı çerçevesinde inşa edilmektedir. Kentler, cazip bir imaj tasarlamayı kolaylaştıracak unutulmaz bir kent görüntüsü ile karakterize edilir. Her ne kadar nostalji endüstrisi geçmişi metalaştırdığı ve yanıltıcı bir reklâm yaptığı için eleştirilse de sanatla ilgili imalar ve miras ile ilgili ipuçları kent pazarlama içinde çok önemli bir yere sahiptir.

Mekânlar, turistlerin tecrübelerinin özünden oluşur ve bu nedenle turistler ve onların tecrübeleri kentlerin temel ürünleri olarak kullanılmaya açıktır. Bir yerin kendiliğinden ziyaret edilebilmesi için bu yere bazı anlamlar tahsis edilmelidir. Birçok çekicilik çok önemli bir öge dışında anlamsızdır, bu öge işaretleyiciler (*markers*) olarak ifade edilen gözlem gibi bir yeri etiketleyen herhangi bir bilginin varlığıdır (Judd ve Fainstein, 1999: 4). Kentin kimliği ile ilgili vurgunun nerede olabileceğini, kentin markalaşmasında hangi ürünün öne çıkacağını veya kentin pazarlanmasında kullanılabilecek sembolleri, anlamları, metaları belirlemek en önemli aşamadır. Bu aşamada belirleyici olanın kim

veya kimler olduğu sorusunun cevabı kentsel yönetim ve kent hakkı tartışmalarının yürütüldüğü günümüzde daha önemli hale gelmektedir.

Kent yönetimleri, turizmi desteklemek için kıt olan kaynakları bölüştürürken asıl sorulması gereken soru, turizmin kalkınmasını ve desteklenmesini karşılayan kaynakların kent halkının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yapılacak olan yatırımlar ile yer değiştirip değiştirmediğidir. Diğer taraftan, turizmin desteklenmesindeki etki, hâkim ideolojiyi ve gelecekteki bireysel çıkarları güçlendirmek, mekânın yapısındaki ve anlamındaki değişimi ve hegemonik ilişkileri onaylamaktadır. Turizm yerel elitler için önemlidir, çünkü kentin yeniden imajlandırılmasına, yerel önceliklerin yönünün yeniden belirlenmesine, gücün sağlamlaştırılmasına yol açmaktadır (Halcomb, 1999: 68).

Kültürel ürünlerin ve turizmin desteklenmesi, 1980 sonrası dönemde yeni ekonomik kalkınma stratejilerinin ana unsuru olmaya başlamıştır. Kentler, finans, yönetim ve hizmet sektörleri ile az veya çok boş zaman faaliyetleri ve turizm işlerine bağlı kolaylıklar sağlayacak iyi bir şekilde tanımlanmış mekânlardan oluşmaktadır. Turizme yönelik mekânların işleyebilmesi için, imaj ve maddi ürünlerin birbirini tamamlaması gerekmektedir (Judd, 1999: 35-37).

Turistik yerler genel olarak üç dikotomiye göre sınıflandırılmaktadır: turist bakışının romantik ya da kolektif bir nesnesi olmalarına, tarihi ya da modern bir yer olmalarına ve de otantik/özgün bir yer olan ve olmayan olarak takdim edilip edilmediklerine göre (Urry, 2009: 167). Turistik yerler arasındaki bu farklılıklar birbirinin içine geçmiş şekilde kullanılabilir. Romantik bakış, tarihi bir yer olma özelliğini ve otantikliği de içermektedir. Yerel ve özgün değerler romantik bakışı günümüzde temsil eden/besleyen en önemli göstergelerdir. Dolayısıyla kent yönetimlerinin kentlerini cazibe merkezi hale getirmek için kullandıkları en önemli araçlardandır. Turist bakışının küreselleşmenin etkisi ile birlikte belli başlı yerlerin dışına çıkabilmesi ile tikel tarihleri günümüze aktaran yerel tarzlar yeniden keşfedilerek farklılıkların artırılması yönünde bir yaklaşım gelişmiştir.

Turizm endüstrisi ve turist taleplerindeki değişimin yönü ağırlıklı olarak otantiklik/özgünlük arayışı üzerinedir. Dolayısıyla kentler açısından cazibe merkezi olma yolunda kimlik ve otantiklik/özgünlük kavramı önem kazanınca kent yönetimleri de bu kavramlar üzerinden kentlerini markalaştırma ve pazarlama yoluna gitmektedir. Küresel tüketim kültürü ve küreselleşme sürecinin yarattığı yeni kent algısı, kentlerin kültür ve turizm üzerinden hizmet sektörüne ağırlık vermelerini gerektirmektedir. Bu süreçte otantiklik/özgünlük ve farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Fakat mekândan ne umulduğu sorgulanmaya başlanıp mekân umulanı olmaya çalışıldığında turizm endüstrisi birçok sahte çekicilikler üretebilmektedir (MacCannell 1999; Hospers, 2009: 229).

Özellikle kırsal özelliğe sahip olan küçük yerleşimlerde sosyo-ekonomik değişimlerin etkisi ile yerli nüfusta azalma gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte birçok kent, turizmi ekonomik kalkınmalarını destekleyecek ve geliştirecek bir araç olarak ön plana çıkarmaktadır. Kırsal alanların turizm ve boş zaman ile ilgili hizmet alanlarına dönüşümü, kırsal sorunlarla baş etmenin bir yöntemi olarak belirlemektedir. Kırsal alanlarda turizmin gelişmesi çeşitlilik sağlayan gelir ve iş alanları oluşturmak için yeni kapılar açan bir alan olarak aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

Neo-liberal dönem ve küreselleşme süreçleri örtüşen özellikleri ile birlikte küçük yerleşimler için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Küçük yerleşimlerin kendini koruyarak küresel sahada görünürlük kazanabilmek adına özgün değerlerini kullanmasının ortaya çıkaracağı sonuçlar bu kentte yaşayanlar için farklı etkiler doğurabilmektedir. Kent yönetimlerinin kullandığı araçlar farklılaşmakla birlikte yerel ve özgün değerler olarak son dönem ortak olarak tarihsel miras, yöreye özgü yemekler, doğa ve bunları görünür kılabilecekleri bir araç olarak festivaller öne çıkmaktadır. Bir yer küresel sahada görünürlük kazandıktan sonra o yerin özgünlüğünü korumanın ne kadar mümkün olduğu da ayrıca tartışmalıdır.

Kültür / Miras Turizmi

Küreselleşme ve yerelleşme diyalektiğinde 1960'ların sonlarından bugüne yerel özgünlüklerin kalıcılığını ortaya koymak adına kültür üzerinden tartışmalar sürdürülmektedir.

Alternatif turizm faaliyetleri son dönem özellikle gelişmekte olan ülkelerde öne çıkmaktadır. Alternatif turizm faaliyetleri, kongre, spor, macera, kültür, eko-turizm, termal turizm olarak sıralanabilmektedir. Her yerin kendine özgü bir kültürel kimliği ve geçmişi olması, her yeri bir diğerinden farklı kılmakta dolayısıyla bu farklılığı anlatan kültür turizmi en önemli turizm bileşeni haline gelmektedir (Emekli, 2006: 56)

Kültür turizmi kısaca, “insanların diğerlerinin nasıl yaşadığını görmek için duydukları isteğin ticarileştirilmiş tezahürüdür. Diğer insanları kendi otantik çevrelerinde görme talebi üzerine kuruludur ve onların el sanatları ve sanattaki ifade edilen, müzik, edebiyat, dans, yeme ve içme, oyun, dil, adetler gibi hayatlarının fiziksel tezahürlerinin görünümüdür” (Dewar 2000'den akt. Cudny, 2014: 648).

Kentin yeniden çekici kılınması için geleneksel ve yerel motifler neo-romantik bir ilgiyi ifade etmektedir. Bu kültürel yerellik, insan yaşamlarının ve kimliklerinin zaman ve uzama kaydedilmesi duygusunu daha derinden yansıtmaktadır. Yer sınırları dâhilinde yaşam tarihlerinin gömülü olması ve kimlik ve topluluğun sürekliliklerinin yerel bellek ve miras aracılığıyla olması, gittikçe artan bir ilgi uyandırmaktadır (Morley ve Robins, 2011: 161).

Tarihsel amaçlı turizmin artışı konusundaki tartışmalarda endüstriyel ve kırsal çevrelere duyulan “nostalji” etkili bir açıklama aracı olarak görülmektedir. Geç yirminci yüzyıl ile yirmibirinci yüzyılın başları, geçmişin artan popülerliği ve çağdaş tarih araştırmaları tarafından belirginleşmektedir. Turizm endüstrisi, son dönem ağırlıklı olarak kırsal hayatın açık ve sade doğasını kavrayarak bu nostaljiyi sermaye olarak kullanma amacına yönelik araçlar geliştirmiştir. Uluslararası turizm -turizmin bazı açılardan dünyanın en büyük endüstrisi olduğu da göz önünde bulundurularak- *farklılık ütopyası* olarak betimlenmekte, yerelin ve farklılığın çağdaş üretiminin göze çarpan konumlarından birisi olarak öne çıkmaktadır (Robertson, 1999: 279). Bu süreçte yerel, bölgesel ve ulusal kültürler ve miras, bir kentin ya da yerin ayırıcı özelliklerini artırmak için kullanılmaktadır. Gelenek ve kültürel miras, bu gibi yerlerin yaşam kalitesini artıran, buraları yatırım için çekici hale getiren faktörlerdir. Gelenek ve kültürel miras, turizmin belli başlı bir endüstri olarak ortaya çıkmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Burada da farklılık ve otantiklik/ özgünlük büyük değer taşımaktadır. Farklılıkların silinmekte olduğu bir dünyada, yerin

metalaşması, küresel turistlerin gözünde sıra dışı yer kimliklerinin yaratılması demektir. En elverişsiz yerlerde bile miras ya da onun benzerleri, küresel avantajlar elde etmek üzere harekete geçirilebilmektedir (Morley ve Robins, 2011: 165-166).

Miras, günümüzde hem bir kültür hem de sermaye olarak öne çıkmaktadır. Miras, herhangi bir kültür içinde herhangi bir zamanda farklı şekillerde yorumlanabileceği gibi, kültürler arasında ve farklı zamanlarda da farklı şekilde yorumlanabilmektedir. Miras, kültürel ve *yaratıcı sermayenin* bir kentte kök salmasında önemli sembollerden biridir. Gerçek toplum, bilgi ekonomilerinin gerektirdiği ekonomik ve kültürel ihtiyaçların yerini alamaz, onun yaratıcılığı yapıyı çevre formunda belirtilen mekânların temsili içinde kurulmuştur. Mirasın insan yapımı binalardan ziyade anlamlar üzerinden değerlendirilmesi, mirasa önce kültürel veya ekonomik bir değer atfedilmesi, sonrasında geçmişten neden bu mirasların seçildiğinin açıklanmasını gerektirir. Mirasa yüklenen anlamlar ile miras somut veya soyut olabilmektedir.¹ Batı mirası denilince akla kentsel yapılar ve doğal çevre gelmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika’da mirası oluşturan unsur surlarla çevrili katedraller, saraylar, ulaşım araçları ve milli parklardır. Afrika ve Asya’daki miras ise aksine geleneksel, popüler veya folklor gibi kültürel şekillerde olduğu tahmin edilen dil, müzik, dans, yemekler, folklor vs. törenleri kapsamaktadır (Graham, 2002: 1003-1004).

Hewison’a göre tarih, miras olarak adlandırılan bir meta olmaya başlamıştır. O, miras endüstrisinin ortaya çıkışını yalnızca içeriksiz metalaştırmaların üretimi anlamında eleştirmez, bununla birlikte üretilmiş bir şekilde metalaştırılan tarihin, kültürel sonuçlarından ziyade politik ve ekonomik karşılaşmaları da şekillendirebildiğini ifade eder. Miras turizmi, turizmin post-modern formunun yükselişi ile yakından ilgilidir. Post-modern turizm imaj, otantiklik/özgünlük, farklılaşan piyasalar ve post-fordizmin esnek üretim modellerini içermektedir. Post-modern turist için üretilen metalar, miras turizmine uygun çeşitliliğe sahiptir (Hewison’dan akt. Richards, 1996: 265- 266).

Kültürel ve tarihi miras kaynaklarının kullanımındaki farklılıklar, bunların turizm amacıyla kullanılabilmesi için farklı bir sunum ve hazırlık yapılmasını gerektirmektedir. Bu kaynakların kentin imajının oluşturulmasında önemi büyüktür. Bir imaj yaratma stratejisi olan farklılıkların bir sunum şekli olarak gelişmesi süreci ile kültürel ve tarihi miras da bulunduğu kent için bir rekabet avantajı sağlayacak şekilde hazırlanmakta ve kullanılmaktadır. Küçük yerleşimlerin turistik hedefleri doğrultusunda kimliklerini oluştururken, kendi farklılıklarını taşıyan kültürel alanlarını ve onun çevresini tarihsel süreklilik, kentin karakteri ve bunlar arasındaki ilişkinin karakterine saygı göstererek yönlendirmesi gerekmektedir. Bunu başaran küçük tarihi yerleşimler kültürel turizm destinasyonlarının daha güçlü gelişmelerinin taşıyıcısı olmayı başarabilmektedir. Koruma ve muhafaza planlarını uygun bir şekilde yerine getirebilen küçük tarihi yerleşimlerde yaşayan kent halkı, altyapının düzenlenmesi, sokaklara görsel kimlik sağlama, binaların cephelerinin düzeltilmesi ve onarılması gibi düzenlemeler vasıtasıyla dolaylı faydalar sağlayabileceği gibi; kültürel ve tarihi miras ve farklı mekânların çeşitli şekillerde ticarileştirilmesi (iş fırsatları, hatıra eşya dükkânları, atölyeler, özel gastronomi ürünleri,

1 Bu fark Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/UNESCO) tarafından benimsenmiştir. Miras koruma biçimleri, UNESCO tarafından “Dünya Miras Listesi” aracılığıyla dünyanın birçok bölgesinde uygulanmakta ve ulusal manada önemli yerler artan bir şekilde turist odaklı olarak desteklenmektedir. Bu liste, genel olarak turizm alanında aynı zamanda ziyaret edilmesi gereken yerler listesinde üst sıralarda yer almaktadır.

eski el sanatları sergileri vb.) dolayısıyla da direkt olarak maddi fayda yaratabilmektedir. Bunun tersine, olumsuz bir etki olarak bu yerleşimlerde yaşayan insanlar gelen turist sayısındaki artış ile çevrelerini birileri işgal etmiş hissi duyabilecekler ve bu da kent içinde huzursuzluklara yol açabilecektir (Rudan, 2010: 581-583).

Küçük tarihi yerleşimlerde turizmin gelişmesi için gerekli olan faktörleri Rudan şu şekilde sıralamaktadır (Rudan, 2010: 582):

- i) Yerleşimin tarihi ve kültürel mirasının korunması,
- ii) Ulaşım bağlantıları,
- iii) Uygun altyapı,
- iv) Turistik gelişmeyi yönlendirebilen, öncülük edebilen insanlar ve turist arzında ekonomik aktivitelerin taşıyıcısı olabilecek insanların varlığı,
- v) Turizmin gelişmesinin kent yönetimlerinin stratejik gelişme planlarının tamamlayıcı bir parçası olma zorunluluğu,
- vi) Tarihi yapıların, mekânların ve cephelerin restorasyonu ve korunması,
- vii) Restorasyon ve koruma sisteminin Kültürel Varlıkları Koruma ve Muhafaza Etme Hareketi ve Mekân Planlaması ve Yapı Hareketine (*Building Act*) ve diğer yasal anlaşmalara ve düzenlemelere göre ayarlanması,
- viii) Küçük tarihi yerleşimlerin onların çevreleri ve komplekslerini dikkate alan bir bağlamda düşünülmesi gereği,
- ix) Bir program yaratılması gerekliliği (tarihi kent ögesinin parçaları, kutsal şeylerle ilgili miras, görünürlükler, festivaller vb.),
- x) Küçük tarihi yerleşimlerin turistik ürünlerinin pazarlanması.

Kültür turizmi, turizmin seçici formlarından biri olarak küçük tarihi yerleşimlerin ekonomik önemini güçlendirmeye yardımcı olmakta ve bu yerleşimlerde daha yüksek bir yaşam standardı yaratmaktadır. Bununla birlikte, turistik gelişmenin gidişatında bu süreç, sıklıkla otantikliğin ve kentteki yaşamın uyumunun bozulmasını getirebilmekte ve süreç içerisinde kültürel ve tarihi miras kendi kendini yok edebilmektedir.

Bir yerin kültürel mirası doğrudan fiziksel yapılarda somutlaşmakta iken, aynı zamanda, tarihsel miras olarak yerel yemek kültürlerinin de önemi artmaktadır. Bunu fark eden küçük yerleşimlerin yönetimleri, yöresel yemeklerini vurgulayan bir pazarlama stratejisi belirlemekte, unutulmuş yemeklerini tekrar gün yüzüne çıkarmanın yollarını bulmaktadır. Artan gezici gurme programları da bu yemeklerin tanıtımında önemli bir paya sahiptir.

Yerel Yemekler ve İçecekler (Gastronomi Turizmi)

Geleneksel olarak, bir kent ya da bölge belli bir ürün ya da belli bir yemek türü üzerinden tanımlanabilir. Her bir bölge küçük ölçekte tarihi olarak kendi yerel sanayisi tarafından tanımlanmıştır. Bu nedenle, bir kentin kimlik duygusunun kökleri kendi yerel el sanatlarında ve yerel yemek ürünlerinde bulunmaktadır. Alternatif yemek ürünlerinin daha yerelleştirilmiş ve özel olarak üretilmiş olması gerektiğinden küçük yerleşimler yerel kalkınmalarını bu ürünleri üzerine kurabilmektedirler.

Gastronomi, özellikle yemek pişirme sanatı ve güzel yemek ile ilişkilendirilir fakat bu disiplinin yalnızca bir parçasıdır. Bunun yanında gastronomi, kültür ve yemek arasındaki ilişki ile ilgilidir. Long, ilk defa “mutfak turizmi” kavramını 1998’de diğer kültürlerin yemeklerini ve özellikle şarabı tecrübe etme fikrini belirtmek için kullanmıştır. Mutfak ve gastronomi bazı turistlerin destinasyon pazarlamasında merkezi bir rol oynar (akt.Kivela ve Crofts, 2006: 354).

Yemek ve şarap yalnızca turizm promosyonlarında öne çıkmamakta bunun dışında yemek ve şarap turizmi (gastronomi turizmi, mutfak turizmi, yemek turizmi olarak) son yıllarda genel olarak turizmin önemli bir parçası haline gelmiştir. 1970 ve 1980’lerde gastronomi turizmi büyük ölçüde Fransa’daki tüm üç yıldızlı restoranlarda yemek anlamına gelirken günümüzde daha doğru olarak kültür turizminin bir alt dalı, farklı kültürlerle dâhil olma tecrübesi olarak nitelendirilmektedir. Ziyaretçilerin insanların ve yerlerin kimliklerini daha güçlü bir şekilde hissetmeleri ile ilgilidir (Santich, 2004:20) Gastronomi turizmi birçok turizm çeşidi ile entegre edilebileceği gibi tek başına da bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gastronominin destinasyona özgü olma özelliği seyahat tercihlerini etkileyecek bir fark yaratmasına neden olmaktadır (Güzel Şahin ve Ünver, 2015:64). Gastronomi turizmi Çiftlik ziyaretleri, çiftçiliğin gerçekliklerini turistlerin tecrübe etmesini ziyaretçilerin çiftlikte kalması yolu ile sağlamak, çiftlik hayvanları üretimine dahil olmak gibi tüketimden ziyade üretimi vurgulama özelliği vardır (Santich, 2004:21).

Yerel yemekler, turizmde sürdürülebilirliği geliştirmek, destinasyonun otantikliğine katkı yapmak, yerel ekonomiyi güçlendirmek ve çevre dostu altyapının gelişmesini sağlamayı içinde barındırır. Bu yaklaşım yerel düzeyde her zaman geçerli olmayabilir. Geleneksel olarak pek çok insan kendi mutfaklarını büyük bir saygıyla korumaz, mutfakları yeterince sofistike olmayabilir veya belirgin şekilde turistin istediği şey bu değildir. Bu yaklaşımdaki belirleyiciler turistlerin tercihlerinin olduğu yerlerdeki piyasa trendlerine göre ve ziyaret ettikleri bölgenin “lezzetlerine” bağlı olarak değişebilir. (Handsuh 2000’den akt. Du Rand ve Heath ve Alberts 2003:99).

Yemek üretimi, gastronomi ve turizm arasındaki ilişkide değer yaratma süreci dört farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemlerden ilki, var olan yapı içinde gelişen turizmi ifade eden yerli doğal gelişme; ikincisi, kalite yönetimi ve ürün geliştirmede yeni yatay düzlemdeki ağların oluşturduğu örgütlenmeler yoluyla değer yaratma yöntemini anlatan yatay gelişme; üçüncüsü, gastronomi turizmde, güzergâhlar, çiftçilik gibi çevresel aktivitelerle bütünleşmeye vurgu yapan dikey gelişme; dördüncüsü ise, gastronomik turizmde eğitim, araştırma ve kalkınmaya doğru bilginin gelişmesinin önemini vurgulayan çapraz gelişmedir. Bu dört değer yaratma süreci de küçük yerleşimler için bir araç olarak kullanılmaktadır. Turizmin gelişmesinde değer yaratma sürecinde önemli rol oynayan bu yöntemleri hayata geçirirken, ağ inşa etme, pazarlama ve kalite yönetimi kavramları ön plana çıkmaktadır (Hjaleger 2002’den akt. Bessiere, 1998).

Turistlerin farklı yemek kültürlerine olan ilgisi, tarımsal yemekler ve el sanatları alanında yerel kalkınma için önemli bir etken olarak belirlemektedir. Aynı zamanda bu ilgi, yemek kültürünün korunmasına katkı sağlayacak bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Turist tecrübelerinin bir bölümü, standartlaşmadan uzaklaşmanın bir yolu ve yöntemi olarak yerel mutfaklara özgü yemekleri tüketmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun

bir yolu, kendi evinde iken farklı etnik restoranlarda egzotik yemekler tüketmek iken, diğer bir yolu ise, seyahat ederek bu egzotik ve özgün mutfakları kendi alanlarında keşfetmektir. Bir yerin yemek kültürü ile aynı yerin ziyaret edilmesi arasındaki bağ, yere özel şeylerin tüketiminin, mekânın, bölgenin sembolik bir tüketimini de aynı zamanda temsil etmesinde görülmektedir. Yöreye özgü yemekler ile ilişkili olarak oluşturulan kent imajı ve buna dair aktiviteler, seyahat öncesi ve seyahat esnasında etkin bir yere sahiptir (Bessiere ve Tibere, 2013: 3420). Gastronomi turizmi üzerine literatür incelemesi başlıklı çalışmalarında Sarıışık ve Özbay (2015: 267) farklı tanımlamalar üzerinde durduktan sonra kişileri seyahate iten temel üç etken belirlemiştir. Bu etkenler, farklı yiyecek - içecekleri tatma ve üretim sürecini görme; değişik kültürleri mutfak geleneklerini bizzat gözlemleyerek öğrenme; yeni öğün sistemleri ve yeme stillerini keşfetmedir.

Çağdaş araştırmacılar, tüm kültürlerin değiştiğini ve artık otantiklik/özgünlük temelinde kavramsallaştırılabilecek saf (*pure*) toplumların kalmadığını ileri sürmektedirler. Bu anlayışın beraberinde getirdiği sonuç, otantikliğin toplumsal bir yapı olarak görülmesi gerektiğidir (Sims, 2009: 324). Wang'a göre, otantikliğin nesnel ve yapısalcı açıklamaları, turistler tarafından ziyaret edilen gözde mekânların doğası ile ilişkili olarak yapılan açıklamalar için yetersiz kalmaktadır. Nesnel otantiklik/özgünlük yaklaşımında, otantikliğin sağlanabilmesi dış kriterlere bağlı olacağından; yapısalcı otantiklik/özgünlük yaklaşımında turizm işletmeleri tarafından yönlendirilen belirli gözde mekânların olacağı üzerine odaklanılmaktadır. Bu yaklaşımların eksikliklerini giderecek olan varoluşçu otantiklik/özgünlük yaklaşımıdır. Burada otantiklik/özgünlük, metaların veya gözde mekânların kendileri ile ilgili değildir, bunun yerine turistlerde belirli turizm tecrübelerinin oluşturulmasına karşılık gelmektedir. Bu yaklaşımda turistler, sadece diğerlerinin otantikliğini aramamakta, kendilerinin otantikliğini aramaktadırlar. Bu anlayış, kimlik oluşturma ile bağlantılı turist ürünleri ve hizmetlerinin sağlanması ile ilgili olarak önemlidir. Otantiklik/özgünlük arayışında, tüketiciler bir dizi ürünlerde, hizmetlerde, tecrübelerde otantikliği aramakta ve kendilerini bulmaya çalışmaktadırlar. Bu çerçevede alternatif yemek ağlarının ortaya çıkmasının endüstrileşen tarıma tüketicilerin karşı koymasındaki artış çerçevesinde ele alınması ve dolayısıyla otantiklik/özgünlük tartışmalarında da kültürün artan metalaştırılması karşısındaki toplumların anlam arayışlarına odaklanması gerekmektedir (Sims, 2009: 324-325; Wang, 1999).

Bölgeler kendilerini pazarlamayı amaçladıkları gibi aynı zamanda kendilerini küreselleşmenin aynılaştırıcı etkisinden de korumak istemektedirler ve dolayısıyla yerel kimlik bir şişe şarapta ve bir dilim peynirde temsil edilmeye başlamaktadır (Bell ve Valentine 1997'den akt. Mason ve Paggiaro, 2009: 366). Gastronomi turizmi, "gerçek" seyahat/deneyim olarak sunulan bir çeşit turizm formunu ortaya çıkarır. Bu, ziyaretçilerin yeni ve heyecan verici kokuları, tatları, lezzetleri ve yeni kültürleri öğrenme fırsatını da beraberinde getirmektedir. Yerel yemek, yerelliğin doğal, sosyal ve kültürel alanlarının bir karışımını kullanan miras olarak da kabul edilmektedir (Mason ve Paggiari, 2009: 366).

Toplum temelli turizm (*community-based tourism*) olarak kavramsallaştırılan, yerel ekonomileri destekleyen, esas amacı tur operatörleri ve varlıklı insanların hegemonik kontrolüne bağlı yapıları çözerek yoksulluğun azaltılmasında turizmin bir araç olarak kullanılması olan turizm tipolojisi için yemek turizmi önemli bir yere sahiptir

(Giampiccoli ve Kalis, 2012: 101, 102). Yemeğin, sürdürülebilir turizm için önemi farklı düzeylerde ele alınabilir. Bunlardan ilki, yerel yemeklerin turist tüketimindeki artışı yerel ekonomiye fayda sağlayacak çarpan etkisi yaratmaktadır. İkinci olarak, turizm sektöründe farklı kentler, daha fazla ziyaretçi çekebilmek için birbirleriyle yarış halindedirler. Dolayısıyla, bu rekabet ortamında öne çıkmak isteyen kentler, mal ve hizmetlerinde diğer destinasyonlarından kendilerini farklı kılabacak bir program izlemelidirler ve bu farklılığı destekleyebilecekleri önemli alanlardan biri de yüksek kaliteli mutfak ve farklı yerel yemek ürünleridir. Yerel yemek ve içecek ürünleri, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği kırsal toplulukları ve turizmi destekleyerek, sürdürülebilir tarımsal faaliyetleri teşvik ederek, yerel işleri destekleyerek ve bir marka oluşturup bölgeye daha fazla ziyaretçi ve yatırımcı çekmeyi sağlayarak gerçekleştirmektedir (Sims, 2009: 322). Yerel yemek ve içeceklere gösterilen ilginin artması ile birlikte kırsal bölge turizmi (*agro tourism*) olarak adlandırılan geniş ölçüde tarımsal ürünlere ve destinasyonlara odaklanan bir çeşit turizm sektörü de ortaya çıkmıştır (Schnell, 2011: 292). Küreselleşme süreçleri ile birlikte düşünüldüğünde küreselleşmenin, yerel yemek kültürünü tehdit eden bir yönü olduğu kabul edilmekle birlikte aynı zamanda bu süreç, yerel gastronomi ürünlerinin ve kimliklerin yeniden canlandırılması ve icat edilmesi için yeni fırsatlar da yaratmaktadır. Bunun neticesi olarak da yerel yemek gelenekleri, destinasyon pazarlamasında turizm çekiciliği yaratmak için yeniden canlandırılmaktadır.

Bir yeri diğerlerinden farklı kılan özgünlüğünün işaretleri olarak turizm sektöründeki tanıtım broşürlerinde yemekler, tarımsal ürünler ve içecekler daha baskın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu şekilde turistler aynı zamanda yerel yemekleri ve ürünleri, içecekleri kullanmak için teşvik edilerek kendilerini geleneklerin, kültürün, ekonominin ve topluluğun ortasında/içinde hissetmeleri sağlanmaktadır (Schnell, 2011: 291; Mason ve Paggiaro, 2009: 365). Birçok insan tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte, tüketimin farklı biçimlerini seçerek daha ahlâki bir iş yaptıklarını hem de daha fazla kişisel zevklerini tatmin ettiklerini düşünmektedirler. Gittikleri yerde yerel ürünleri tüketmek ile yerel ekonomiye katkı sağladıklarını ve modern hayatlarının hoş gitmeyen sınırlarının dışına çıktıklarını düşünebilmektedirler (Sims, 2009: 325; Schnell, 2011: 301, 302). Turistlerin bir yeri ziyaret etme kararı almalarında o yere ait özgün yemek ve içecek kültürünün ne denli etkili olduğunu araştıran farklı alan çalışmaları literatürde yer almaktadır.²

Urry ve Wang'a göre insanlar kendi kafalarında kurguladıkları mekânlara dair tipik işaretler peşine düşmektedirler, bunların en iyi örneği de yemek ve içeceklerdir. Yöreyle özgü yemekleri ve içecekleri tatmak, bu insanlara "iyi turist" olduklarını düşündürmektedir. "İyi turist" olmanın bir gereği olarak bu otantikliği "yemek ve içecek" üzerinden yaşamaları gerektiğini düşünmektedirler. "İyi turist" fikri, yiyecek ve içecekler ile ev sahibi olan kent bağdaştığı için yerel yemek tüketimi üzerinden önemlidir. Bir nevi ev sahibinin bir şekilde sunduğu değerler, çevreye faydalı olmak, geleneksel kırsal

2 Bu alan çalışmalarının örnekleri olarak bkz. Jacinte Bessiere ve Laurence Tibere, "Traditional Food and Tourism: French Tourist Experience and Food Heritage In Rural Spaces", *JSci Food Agric*, 93, 2013; Rebecca Sims, "Food, Place and Authenticity: Local Food and The Sustainable Tourism Experience", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 17, No.3, 2009; Michele Cesarina Mason, & Adriano Paggiaro, "Celebrating Local Products: The Role of Food Events", *Journal of Foodservice Business Research*, 12, 2009; Andrea Giampiccoli & Janet Hayward Kalis, "Tourism, Food, and Culture: Community-Based Tourism, Local Food, and Community Development in Mpondoland", *The Journal of Culture & Agriculture*, Vol. 34, 2, 2012.

araziyi korumak, yerel ekonomiyi desteklemek. Turist de bunların ürettiği ürünü almak ve onları kullanmakla kendini iyi (ekolojist) hissetmektedir. Yerel yemekleri ve içecekleri tüketmekle turist kendine bir nevi ‐ahlaki tatmin‐ sağladığını düşünmektedir. Yerel yemek ve içecekler dolayısıyla tüketimin ahlaki formu olarak görülmektedir (akt. Sims, 2009: 328).

Hem turizm endüstrisinin gelişim çizgisi hem de tarımsal alanda ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik beklentilerinin artması, alternatif yemek ağlarının gelişmesine, geleneksel ve yerel olarak algılanan yemek üretimi için yenilenen bir isteğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tatil tecrübelerinde otantikliği yaşamak isteyen turistler için yer seçiminde yöreye özgü yemekler önemli bir rol oynamaktadır. Yerel ve geleneksel yemekler, mekânı ve kültür destinasyonlarını sembolize eden otantik ürünler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Gastronomi tarihsel olarak iyi yemek ile ilgilidir, yemek pişirme ile ilgili zanaatkarlığın ayrıntılandırılmasıdır. Yerel kültürlerin yeniden canlanması süreci ile bu alan da önemli ölçüde genişlemiştir. Pişirme ve yemek dışında gastronomi felsefe, politik ekonomi, üretim, turizm kalkınmasını ve yemek ile ilgili kültürel, tarihsel ve toplumsal konuları da içermektedir. Yemenin sembolik anlamlarında içerilen coğrafi ve kültürel kodlar, onun önemini ve dolayısıyla onun üzerinden bir kalkınma ve tanınma mücadelesine girilmesini kent yönetimleri için gerekli kılmaktadır.

Yerel yemek ve içecekler, mekânı ve kültürü sembolize etme kabiliyetlerinden dolayı bütünleşmiş turizmin önemli bir parçası olarak günümüzde kabul görmektedir. Yerel ürünler üzerine kurulu olan festivaller de kentlerin otantikliğini dışarıdakilere duyurmak için etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Festival ve Benzeri Organizasyonlar

Turistler günlük tecrübelerinin dışına çıkmak için seyahat ederler. Bu nedenle turizm endüstrisi de iki ana eğilim içine girmektedir. Bunlardan ilki, eğlence ve heyecan arayanlar için gerçekleştirilen seyahatlerdir. İkinci ana eğilime göre ise turistler günlük hayatın içinde yer almak isterler, olağan bir şekilde kültürün veya mekânın otantik hali onların kendi hayatlarında yoktur. Bu nedenle turizm endüstrisi de buna paralel olarak festival benzeri eğlenceler için duyulan isteklere cevap verme ve sıra dışı fakat gerçek arzulara cevap verme çerçevesinde şekillenmektedir (Judd ve Fainstein, 1999: 7).

Kentlerde yapılan festivaller, yaratıcı endüstrilerin geleneksel kültürel ifadesidir. Latince festivus kelimesinden türeyen festival, özel bir ortam ve hem ziyaretçiler hem de organizasyon sahipleri için önemli bir yönünü kutlamaların oluşturduğu, çoğunlukla yerel topluluklar, kent yöneticileri ve hükümetler tarafından düzenlenen bir eğlence bir biraraya gelme durumunu ifade etmektedir (Levickaite, 2011: 36).

Festivaller, destinasyonun tanıtımı fonksiyonunu yerine getirme, marka değeri yaratmanın yanı sıra ekonomik katkıları dolayısıyla son dönemde giderek kent politikalarında tercih edilir duruma gelmiştir. Festivaller, yörenin özel günlerini, tarihi önem taşıyan değerlerini, kültürel unsurları ve ya yörenin sahip olduğu herhangi bir ürünü ya da yörenin herhangi bir özelliğini vurgulayacak şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Festivaller, özellikle son dönemlerde dünyadaki ekonomik ve toplumsal değişimlerin meydana gelmesi bağlamında değerlendirilir. Yeni festivallerin büyük bir çoğunluğu

özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiştir ve günümüzde de festivaller boş zaman faaliyetleri ve turizm faaliyetleri ile ilgili en önemli dinamikler arasında yer almaktadır (Cudny, 2014: 640). UNESCO (2003) , festivalleri “somut olmayan kültürel miras”ın bir parçası olarak tanımlamaktadır (akt. Cudny, 2014: 642). 1970 sonrasında festivaller kentlerdeki yeniden canlandırma politikalarında ve kentsel girişimcilik hedefinde özel bir yere sahiptir. Yereli öne çıkararak küresel eğilimlere göre hazırlanması yine aynı döneme özgüdür. Yerel festivaller mahallin kaynaklarını, kültürel unsurlarını ve tarihini içinde taşıyarak yerele ait olanı içinde barındırabilir (Kaya Erdoğan, 2011: 80, 95).

Kladou'ya göre, festivaller, hem tatmin edici bir etkinlik sunarak katılımcılar ve izleyicilerin taleplerini karşılamakta aynı zamanda ticari olarak kendini pazarlamaya çalışan bir yerin ihtiyaçlarını giderme fonksiyonunu da yerine getirmektedir. Festivaller kültürün üreticileri ve tüketicileri arasındaki etkileşimi ortaya koymakta, bir süre sonra festival katılımcılarının talepleri doğrultusunda tüketiciler üreticiler durumuna gelmektedir. Festivaller kültür, yeme içme gibi etkinlikleri odağına alsın da gerçekleştiğinde sadece odağına aldığı düzenlenme sebebinin gerçekleştirilmemesidir. Aynı zamanda kişi orada bulunarak mekânı da tüketmektedir. Festivaller bir tatil yerinin “egzotikliğini”, “özgünlüğünü” göstermektedir. Festivalin tanıtımı aynı zamanda festivalin yapıldığı yerin tanıtımını içermektedir. Festivaller, turistik bir yerin ürün portfolyosunu genişletmesi için düşük maliyetli bir yol ve o turistik yerin somut olmayan zengin mirası, yerel gelenekleri, etnik geçmişi ve kültürel peyzajını vitrine çıkarması için bir fırsat sunmaktadır (Kladou, 2011:33- 41).

Yüzyıllardan beri tüm kültürlerdeki insanlar, belirli zamanları kenara koyma ihtiyacı ile bilinir ve bu dönemlerde belli aralıklarla festivaller kutlanır. Festivallerin ekonomik ve turizmin ötesinde bir anlama sahip olduğunu belirten Quinn, festivallerin yalnızca gelir anlamına gelmediğini ifade eder. Festivaller sürdürülebilir turizm için etkili bir araç olarak kullanılabilir. Festivaller, sürdürülebilir turizm bağlamında toplumsal olarak besleyici bir araç olarak düşünülebilir. Festivaller kaçınılmaz bir şekilde turizm süreçlerine bağlıdır. Turizm perspektifinden, festivaller bir “ürün” yaratır, destinasyona canlılık katar, yerin/ mekânın otantik/özgün kimliğine kısa süreli de olsa göz atmayı temin eder. Festival perspektifinden ise, ziyaretçiler izleyiciler yeni talep formları yaratır, gelir kaynağıdır ve festivale üretici olarak katılanların itibarlarını artırma anlamına gelir (Quinn, 2006:290-301).

Festivallerin yerel turizm aktivitelerine katkıları farklı yönleri ile değerlendirilebilir. En açık olan yerel gelirleri artırma beklentisi ile ekonomik refah etkisi ve ziyaretçilerin yoğunluğundaki artıştan kaynaklanan istihdam, sık sık yerinden etme talepleri, emlak spekülasyonları ve yüksek fiyatlar gibi negatif etkileri gizler. Festivallerin fiziksel çevre üzerindeki etkileri de başka bir alandır. Festivaller tarafından başlatılan fiziksel çevre genişlemeleri (yeni turizm altyapı tesisleri, yer hazırlıkları) nüfustaki değişimler, peyzaj değişiklikleri, ekosistem bozulmalarında negatif dışsallıklar oluşturabilir. Bir turizm olayı olarak festivallerin kültür ve sosyal alanda da etkileri vardır. Bir yandan mirasın korunmasını ve yayılmasını sağlayarak ziyaretçiler için yerel kültürel gelenek ve göreneklerin sunumunda bir araç olabilir. Diğer yandan ziyaretçileri çekmek için yerel kültürü teşvik etmesi benzer biçimde ticarileşme baskısını getirebilir (Felsenstein ve Fleischer, 2003:386).

Festivaller, turizm faaliyetlerine katkıları yanında ziyaretçilerin sadece festivallere katılım amacıyla destinasyona gelmesi nedeniyle kendi başına da yeni bir turizm talebi oluşturabilme özelliğine sahip olduğu ifade edilebilir. Yerel festivallerin, destinasyonda sezonu yaymak, düşük sezonu canlandırmak, imaj oluşturmak, çekici ürün çeşitliliğini sağlamak, doğal mirasların, gelenek ve göreneklerin korunması ve tanıtılması, turizm haritasında yer almak isteyen bir lokasyonun keşfedilmesine katkıda bulunmak turizmde rekabet avantajının ele geçirilmesi gibi katkıları bulunmaktadır (Felsenstein ve Fleischer, 2003: 385; Şengül ve Genç, 2016: 80,81; Saatçi ve Yalçınkaya, 2018: 156,157).

Festivaller, farklı tüketiciler için farklı anlamlara sahip olabilir. Bir kentin sakinleri başka bir kentin sakinleri ile etkileşime geçmek için katılım gerçekleştirebileceği gibi sadece boş zamanını değerlendirmek isteyebilir veya yerel veya uluslararası firmalar benzer festivalleri bir ürünü tanıtmak veya satmak için düzenleyebilir veya turistler yerel kültürü deneyimlemek ve eğlenmek için bu tür bir organizasyona katılmak isteyebilirler (Karabağ, Yavuz & Berggren, 2011: 449).

Son dönem kentlerin düzenlediği festival organizasyonlarındaki artışın nedenlerinden biri, pazarlama ile ilişkili olarak turizmde önemli rol oynayan olaylardan olmasıdır. Festivaller, olağan turizmin periyodik olma özelliğini karşılayan ziyaretçileri cezbederek, kent imajını destekleyerek, kent ekonomisinin sürdürülebilirliğine ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, ister kamu, ister özel isterse de kâr amacı gütmeyen örgütlenmeler, bu özel olayları (festivalleri) destekleyerek, kentlerini “marka kent” olarak öne çıkararak, kent imajını desteklemeyi amaçlamaktadırlar (Karabağ, Yavuz ve Berggren, 2011: 448).

Saatçi ve Yalçınkaya'nın (2018) Alaçatı Ot Festivali üzerinden yaptıkları çalışmadan elde ettikleri sonuçları değerlendirirken söz konusu festivalin yörenin yaşam kalitesinin yükselmesi, göç hareketliliğinin azalmasında etkili olduğu, ekonomik olarak gelir sağladığı, genel olarak işsizliğin azalmasına katkı sağladığı, yöreye sosyal ve kültürel canlılık getirdiği belirtilmekte, olumsuz olarak ise yerel halk tarafından trafik, otopark ve kalabalık sorun alanları olarak görülmektedir. Atak vd. Fethiye Müzik Köyü üzerinden yaptıkları çalışmalarında festivallerin özellikle kültürel miras oluşumu ve bu mirasın gelecek nesillere aktarılması bakımından önemini vurgulamaktadır (Atak vd., 2017) Belli bir yörede gerçekleştirilen festivallerin hedef kitle üzerinde yarattığı olumlu imaj algısı festival süresi dışında da yörenin ziyaret edilmesi sonucunu doğurmakta, yörenin bilinirlik düzeyi artmaktadır (Morais ve Lin 2010'den akt. Giritlioğlu vd. 2015: 309). Giritlioğlu vd. (2015), Türkiye'de 2014 yılı içerisinde yapılan festivalleri temalarına, düzenledikleri bölgelere ve düzenleme zamanlarına bağlı olarak yaptıkları sınıflandırmada, kültür temalı festivallerin birinci sırada, sanat temalı festivallerin ikinci sırada, yiyecek ve içecek temalı festivallerin üçüncü sırada olduğunu belirtmişlerdir.

Festivaller üzerine yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak festivallerin ekonomik ve kültürel etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Turistlerin bir yeri ziyaret davranışlarındaki değişimde festivallerin etkisini araştıran Organ vd., yemek festivallerinin, altı ay sonraki yemek satın alma davranışlarını gösteren iyi bir ön gösterge olduğunu belirtmişlerdir. Yemek festivallerine katılanların hatıraları ve duyguları, potansiyel olarak alışlagelmiş tüketim davranışlarını bırakarak, tüketim durumlarını değiştirir. Yemek festivalleri sağlıklı

olarak adlandırılan yiyeceklerden ziyade organik, sağlıklı yemeklerin tüketimini teşvik etmek üzerine odaklanmıştır. Yemek festivallerinde yaşanan tecrübeler yerel yemekler ile ilgili gelecekteki davranışları değiştirmektedir. Festivaller tipik olarak üreticiler ve tüketiciler arasında yüksek iletişim sağlar. Yiyeceği seçme ve satın alma, tüm yemek festivallerinin özüdür (Organ vd., 2015:85).

Yemek festivalleri, sadece ekonomik kalkınmaya destek olmakla kalmayıp zaten var olan üretime değer katarak bölge turizminin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak yemek festivalleri yerel ürünleri desteklemek ve kendilerini metropol topluluk festivallerinden farklılaştırmak için de kullanılmaktadır (Lee ve Arcodia, 2011: 355). Destinasyon markalaşmasında festivallerin etkisi üzerine çalışmalarında Lee ve Arcodia, daha küçük yerel festivallerin metropoliten alanlardaki daha büyük ulusal festivallerinden farkının sadece “büyüklük” açısından değil aynı zamanda topluluk/toplumla ilişkisi bakımından da farklı bir yapıda olduğunu altını çizerek, yerel turizmi desteklemekteki yeni trend yer/mekandan ziyade aktif/gerçek etkinlikler ile markayı pazarlama yönünde değişime uğramıştır. Yereli ve onun kimliğini ifaden eden yiyecekler, giderek artan küresel rekabet ortamında destinasyon için farklılaşma anlamında kullanılabilir bir manaya sahiptir (Lee ve Arcodia, 2011: 356).

Festivaller, destinasyonun tanıtımı fonksiyonunu yerine getirme, marka değeri yaratmanın yanı sıra ekonomik katkıları dolayısıyla son dönemde giderek kent politikalarında tercih edilir duruma gelmiştir. Festivaller, yörenin özel günlerine, tarihi önem taşıyan değerlerine, kültürel unsurlara ve ya yörenin sahip olduğu herhangi bir ürünü ya da yörenin herhangi bir özelliğini vurgulayacak şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Eko-turizm ve Doğa

Kent yönetimlerinin kendi özgün değeri olarak görülebilecek bir diğer özelliği de sahip olduğu doğadır. Son dönem doğa ve çevre koruma politikalarındaki artış ile birlikte yönetimler eko-turizm alanında adımlar atmaktadırlar. Eko-turizm, turistlerin doğayı, doğa ile ilgili yerel gelenekleri gözlemlemeleri ve doğadan zevk almaları ana motivasyonuna dayanan bir turizm formudur. Eko-turizmin karşılanması gereken öğeler şu şekilde sıralanabilir (Dorabantu ve Nisteroanu, 2012):

- i) Doğanın korunması ve doğaya sahip çıkılması,
- ii) Yerel insan kaynaklarının kullanılması,
- iii) Eğitimsel karakter, doğaya saygı, turistlerin ve yerel toplulukların farkındalığı,
- iv) Doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerinde en az negatif etki yaratılması.

Küresel ekolojik kriz ile ilgili pek çok tartışma çözüm yolu olarak sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkarmıştır. Yerel kalkınma politikaları; sürdürülebilirlik, eko-turizm gibi farklı yaklaşımlar üzerine kurulmaktadır. Yeni turist profili, 1970 sonrası dönemde çevre duyarlılıklarına artan ilgiye paralel olarak, gittiği kentlerde enerji tasarrufu sağlayan aydınlatmalar, geri dönüşümlü malzemeler ve bu dönüşümü sağlayan mekanizmalar gibi özelliklere dikkat edebilmektedir. Kanada'nın Quebec kentinde 2002 yılında düzenlenen 133 ülkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla gerçekleştirilen Dünya Eko-turizm Zirvesi'nde, tüm ülkelerin benimsediği ortak bir tanım saptanmıştır. Buna göre eko-turizm, doğal bölgelere yapılan, doğal ortamı ve kaynakları koruyan,

yerel halkın ekonomik refahını artırıcı güvenilir bir turizm türü olarak tanımlanmıştır (www.ekoturizmderneği.org).

Kırsal ve kültürel turizmin unsurlarını içeren eko-turizm 1990'lı yıllarda gelişme göstermiştir. Eko-turizm tanımlarında doğal çevre, ekolojik ve kültürel sürdürülebilirlik, eğitim ve konunun açıklanması ve yerel düzeydeki ekonomik yararlar temel unsurlardır (Kaypak, 2010: 94-96).

Turizmin sürdürülebilir gelişmesi için doğanın, tarihin ve sosyo-kültürel yapının korunması ile turistlerin ve ziyaret edilen kentte yaşayan yerel nüfusun taleplerinin karşılanması arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Doğa, insanın bir parçası iken günümüzde görsellik yönü ile ön plandadır. Doğanın, tarihin korunmasının son dönem popülerliğini giderek artırması ve bu yönde çalışmaların hız kazanması, beraberinde konu ile ilgili olarak eleştirel bir yazının çıkmasına da yol açmıştır.

Büscher, neo-liberalizmin “türetilmiş bir doğa” (*derivative nature*) ürettiğini, doğanın değerinin parasal bakımdan malların ve fiyatların alanına girdiğini belirtmektedir. Doğanın sermayeleştirilmesi, devam eden kapitalizmin temel bir karakteri olarak görülmektedir ve çevresel girişimlerin çoğu, doğanın sermayeleştirilmesine canlılık kazandırmaktadır. Doğa, kapitalizmin genişlemesi için daha fazla imkân yaratarak paradoksal bir biçimde kapitalizm dostu olmaya başlamıştır. Kapitalizm, doğası gereği genişlemecidir ve mücadeleler, isyanlar kimi zaman daha fazla onun yörüngesine girilmesi sonucunu doğurmaktadır. Doğa söz konusu olduğunda kapitalizmin bu süreçte araç olarak kullandığı turizm endüstrisidir. Çünkü doğanın turizme doğru yeniden yapılandırılması için ana süreçlerden biri mallar üzerinden yürütülmektedir. Bu da peyzajdan, hayvanlardan ve seyahat tecrübelerinden ekonomik bir değer yaratılmasını içermektedir. Doğa temelli turizmin ana gerekçelerinden biri, piyasa değerinden dolayı, doğanın korunabilir ve kurtarılabilir olduğudur ve bu yüzden de doğa metalaştırılmaktadır. Turizm endüstrisinde, turizm eğlencesi olarak doğa üretilmekte, yeniden üretilmekte ve yeniden tasarlanmaktadır. Küresel turizm piyasasına çekilen doğa bir ürün olarak tüketilmektedir ve fayda ortaya çıkarmaktadır. Turizm ve endüstrisi, müşterilerin görmek ve deneyimlemek üzere ödeyecekleri yeni mallar ve tasarımlar üzerine kurulmaktadır (Büscher, 2010).

Kır yaşamı, kentsel tasarımdaki dönüşümlerle birlikte turist bakışının çekici bir nesnesi durumundadır. Hem kırları korumayı hem de buralara erişimi kolaylaştırmayı amaçlayan organizasyonların ve bunlara üye olanların sayısı giderek artmaktadır. Kır genel olarak planlamanın, kesin bir düzenlemenin yokluğunu, yerel, eski ama hoş bir mimariyi, dolambaçlı dar sokakları, geleneğe ilişkin yüklenen erdemleri temsil eden özellikleri kendinde barındırmaktadır. Ancak belli türdeki kırsal bölgeler, özellikle manzara fıkriyle uyumlu olanlar, ziyaretçiler için çekicilik yaratmaktadır. Post-modern dönem, kır temalı çevreler etrafında yeniden steril bir şekilde inşa edilerek ziyaretçilere sunulmasını gerektirmiştir. Koruma hareketlerinin amacı oldukça geniş kapsamlıdır, yerel dokuyu tahrip edecek gelişmeleri engellemenin yanı sıra mevcut binaların genelde köy ya da kentlerin peyzajlarını müzeleştirmek de bu amaçlar arasında yer almaktadır. Koruma hareketinin amacının turizmle hiç ilgisi olmasa bile, ortaya çıkan sonuç bölgenin turistler için çekiciliğinin artması yönünde olacaktır. Dolayısıyla, koruma bölgeleri de metalaştırılarak pasifçe seyredilecek alanlar haline getirilmiş olacaktır. (Urry, 2009:

155-162, 181). Neo-liberalizm ve koruma, kapitalizmin genişlemesi için doğa nasıl kullanılabilir odağından doğanın kapitalizmin genişlemesi yönünde nasıl korunabilir odağına doğru bir yön değişikliği geçirmektedir. Bu çerçeveden neo-liberalizm, kapitalist piyasa dinamiklerindeki toplumsal, politik ve ekolojik işleri konu edinen bir kavram olmayı hedefleyen politik bir ideoloji olarak alınabilir (Duffy, 2014).

Turizm endüstrisinde doğa ve doğal çevreye bağlı aktiviteler önemli bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır. Kitle turizminin dışında, sürdürülebilirlik tartışmalarının yoğun olarak gündemde olmasına da paralel olarak eko-turizm turizmin önemli bir formu olarak belirginleşmiştir. Küçük yerleşimler için sahip oldukları doğanın ve buna bağlı aktivitelerin ekonomik kaynak olarak görülmesi ve bu yönde organize edilmesi koruma politikalarından ziyade doğanın ticarileşmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Sonuç

Neo-liberal dönemde sanayi toplumundan farklı olarak üretimin ağırlıklı olarak bilgi teknolojilerine dayanması bilgiye, yaratıcılığa ve kültüre gittikçe daha fazla ağırlık verilmesini gerektirmiştir. Bu süreçte de pazarlamanın en önemli yönü semboller/ imgeler yaratmaktır. İnsanların kafasında zaten var olan bir kent hayali vardır. Kendine kent ütopyalarında yer bulan bu hayaller, modern dünyanın kalabalıklaşmasına, hızına ve tek tipleşmesine tepki olarak kırsal bir çevre tahayyülü, tenhalık, yavaşlık ve çeşitlilik aramak gibi davranışsal sonuçlar üretir. Kişiler yerel tohumlardan elde edilen yerel ürünlerin tüketildiği, sağlıklı beslenen ve daha çok dinlenme yeri olarak tasarlanılan bir kent özlemi duyarlar ve turizm endüstrisi bunu da metalaştıracak yeni bir fikir bulmakta gecikmez.

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı hızlı dünya ve bunun gerekliliklerinin yerine getirilmesi kentlerin gittikçe otantikliklerini/özgünlüklerini kaybederek birbirine benzemeye başlamasıyla sonuçlandığına dair yaklaşımlar tartışılmıştır. Bunun neticesinde kentlerin kendi tarihsel geçmişlerini, kendinde olan farklılıklarını, kendilerine özgü değerlerini ön plana çıkarmaları gerektiğine dair bir arayış kent yönetimlerini harekete geçirmiştir. Bunun en ironik sonucu ise belki de profesyonel bir şekilde planlanan, tasarılan, ticarileştirilmiş bir küçük kent gelenekselliği yaratmak olmuştur.

Küçük kent yönetimlerinin hangi alanlarda özel ve önemli olduklarının düşünmeleri, 1970 sonrası dönemde kentler arası rekabet ortamında yaratılan yarışmacı kent anlayışı çerçevesinde “geri kalmak” istemeyen küçük yerleşimlerin kendi özgün değerlerini, kendi kültürlerini temsil eden sembollerini, yapılarını tanıtım aracı olarak kullanarak yerleşimlerini dışarıdakiler için cazibe merkezi haline getirme mücadelesine girmeleri sonucunu doğurmuştur.

Girişimcilik ve kültür mirasları, 1970 sonrası dönemde küresel bağlam içerisinde yereli öne çıkartan iki kavramdır. Bu tarihten sonra kentler yerel otantiklikler/özgünlükler ve kaynaklar (kültürel ve doğal) yaratmaya başlamışlardır. Bu süreçte yerelliğe özgü farklılıklar, konumsal avantajlar yaratılması doğrultusunda bir rekabet aracı haline gelmiştir. Kent destinasyonu olarak özgün niteliklerin ortaya çıkartılmasında ise kültürel ve doğal mirası belirleme ve tanıtma öne çıkmaktadır. İmgesel, kültürel ve özgün değerlerle yeni bir yerel ekonomik kalkınma biçimi yaratılması sürecinde kentler bu avantajlarıyla

kendilerine bir yer edinme çabası içine girmişlerdir. Kentleri otantik kılan değerleri ise kentin kültürü, yöresel yemekleri ve sahip oldukları doğal çevresidir. Bunları görünür kılmak adına da bu değerleri yansıtan festivaller ise son dönemde giderek artmaktadır. Büyük kentlerde ekonomik kalkınma planları, büyük yatırımları gerçekleştirebilmek adına mekân pazarlama, mekânın tanıtımı üzerine yoğunlaşarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Küçük yerleşimlerin yerel ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek adına yapabileceği şeylerin sınırı elindeki kaynaklardır. Bu kaynakların küçük yerleşimler için belirginliği ise yöresel tatlar, tarihi miras ve sahip olduğu doğasında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kendi yerleşimlerini cazibe merkezi haline getirmek, bu kent yönetimleri için büyük yatırımları çekecek fiziksel ve ekonomik koşullar yetersiz olduğundan, kendi özgün değerlerini ön plana çıkarmak, bunları turizm piyasasında pazarlama aracı olarak kullanmak ile gerçekleşebilmektedir.

Turistlerin düşleri ve arzularına göre ayarlanarak pazarlanan şeyler günümüzde yerelliklerin farklılıklarını ön plana çıkarmalarını getirmektedir. Turist, artık değişmektedir. Yeni turist profili, gittiği yerlerde o yerin yerel kimliğini ve özgünlüğünü merak etmekte ve gittiği yerde bulunduğu süre içerisinde o yerin kültürünü yaşamayı tercih etmektedir. Kültürel çeşitlilik, organik pazarlar, etnik yapı kent turizmi için avantajlar sağlayabilmektedir. Kentteki geleneksel yaşam biçimlerinin sürdürülmesi turistlerin ilgisini çekmektedir. Bunun farkına varan kent yönetimleri de kent kültürünü, yerel ürünleri ve kentin otantikliğini/özgünlüğünü vurgulayan bir imaj oluşturma ya da var olan özelliklerini vurgulayan imajlarını öne çıkarma yoluna gitmektedirler.

Küçük yerleşimler, kentlerini öne çıkarırken kendilerinde farklı olan özellikleri keşfederek ve bunlara vurgu yaparak görünürlük kazanmaktadırlar. Bu yerleşimlerin ise kendilerinde farklı bulabilecekleri en önemli özellikleri günümüzde otantikliklerini/özgünlüklerini temsil eden tarihi ve kültürel mirasları, eşsiz doğaları, geçmişlerinden gelen kendi yörelerine özgü tatlarıdır. Bu özellikleri öne çıkaran festivaller ve benzeri organizasyonlardaki artış da küçük yerleşimlerin ve sahip oldukları bu farklılıklarını göstermenin bir yöntemi olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Kenti özgün/otantik kılan değerler yeni keşfedilmiş orman ve yaban hayatı, geleneksel kültürel mimari, yöresel tatlar ve bölgeye özgü festivallerle ön plana çıktıkça bu sefer de mega kentler gibi küçük kentler de birbirine benzemektedir. Burada önemli olan mesele, benzeşen yerellikler üretmeyle meşgul kent yönetimlerinin, turizmi desteklemek için zaten kıt olan yerel kaynakları yeniden bölüştürürken yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yapılacak olan yatırımları ihmal edip etmediği noktasında ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, tarımsal ve sınai üretim yerine turizmin desteklenmesindeki etki, hâkim ideolojiyi güçlendirmek, mekânın yapısındaki ve anlamındaki değişimi onaylamak anlamına da gelmektedir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almamışlardır.

Kaynakça/References

- Atak, O., Tatar, S. ve Tunaseli, A. (2017). Kültürel miras oluşumunda festivallerin yeri ve önemi: Fethiye müzik köyü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1397-1409.
- Bauman, Z. (2012). Küreselleşme: Toplumsal sonuçları (Çev. Abdullah Yılmaz, 4. Baskı), İstanbul: Ayrıntı.
- Bessiere, J. (1998). Local development and heritage: Traditional food and cuisine as tourist attractions in rural areas. *Sociologia Ruralis*, 38(1), 21-34.

- Bessiere, J., & Tibere, L. (2013). Traditional food and tourism: French tourist experience and food heritage in rural spaces. *JSci Food Agric*, 98, 3420-3425.
- Büscher, B. (2010). Derivative nature: Interrogating the value of conservation in 'boundless Southern Africa'. *Third World Quarterly*, 31(2), 259-276.
- Cudny, W. (2014). The phenomenon of festivals: Their origins, evolution, and classifications. *Antropos*, 109, 640-656.
- Dorobantu, M. R., & Nistoreanu, P. (2012). Rural tourism and ecotourism, the main priorities in sustainable development orientations of rural local communities in Romania. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 15(1), 259-266.
- Du Rand, G. E., Heath, E., & Alberts, N. (2003). The role of local and regional food in destination marketing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14(3-4), 97-112.
- Duffy, R. (2014). Interactive elephants: Nature, tourism and neoliberalism. *Annals of Tourism Research*, 44, 88-101.
- Eisenschitz, A. (2010). Neo-liberalism and the future of place marketing. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6(2), 79-86.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59.
- Fainstein, S. S., & Gladstone, D. (1999). Evaluating urban tourism. *The Tourist City*, Ed. Dennis R. Judd and Susan S. Fainstein, New Haven and London: Yale University Press, pp. 21-34.
- Fainstein, S. S., & Judd, R. D. (1999). Global forces, local strategies and urban tourism. *The Tourist City*, Ed. Dennis R. Judd and Susan S. Fainstein, New Haven and London: Yale University Press, pp. 1-20.
- Felsenstein, D., & Fleischer, A. (2003). Local festivals and tourism promotion: The role of public assistance and visitor expenditure. *Journal of Travel Research*, 41, 385-392.
- Giampiccoli, A., & Kalis, J. H. (2012). Tourism, food, and culture: community-based tourism, local food, and community development in Mpondoland. *The Journal of Culture&Agriculture*, 34(2), 101-123.
- Giritlioğlu, İ., Olcay, A. ve Özekici, Y. K. (2015). Bir turizm çeşitliliği olarak festival etkinliklerinin sınıflandırılması: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 306-323.
- Graham, B. (2002). Heritage as knowledge: Capital or culture? *Urban Studies*, 39(5-6), 1003-1017.
- Güzel Şahin, G. ve Ünver, G. (2015). Destinasyon pazarlama aracı olarak "Gastronomi Turizmi": Gastronomi turizmi potansiyeli üzerine bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(2), 63-73.
- Hallcomb, B. (1999). Marketing cities for tourism. *The Tourist City*, Ed. Dennis R. Judd and Susan S. Fainstein, Yale University Press, New Haven and London, pp. 54-70.
- Harvey, D. (2009). Zaman-Mekân Sıkışması ve Post-Modern Durum (Çev. Nasuh Uslu, *Küreselleşme: Temel Metinler*, Ed. Kudret Bülbül). Ankara: Orion.
- Harvey, D. (2010). Postmodernliğin durumu: Kültürel değişimin kökenleri (Çev. Sungur Savran). İstanbul: Metis.
- Hospers, G. J. (2009). Lynch, ury and city marketing: Taking advantage of the city as a built and geographic image. *Place Branding and Public Diplomacy*, 5(3), 226-233.
- Huysen, A. (2011). Goballeşen dünyada modernizm coğrafyaları (Çev. Aynur Kaş). İstanbul: Avesta Yayınları.
- Judd, R. D. (1999). Construction the tourist bubble. *The Tourist City*, Ed. Dennis R. Judd and Susan S. Fainstein, New Haven and London: Yale University Press, s. 35-53.
- Karabağ, Solmaz F., Yavuz, M. C., & Berggren, C. (2011). The impact of festivals on city promotion: A comparative study of Turkish and Swedish festivals. *Tourism*, 59(4), 447-464.
- Kaya Erdoğan, E. (2011). Hizmet, girişim, kültür ekseninde İstanbul'da ilçe festivalleri. *İstanbul'un Festivalleri*, Der. Serhan Ada. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.79-98.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik turizmin sürdürülebilirliği. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-114.
- Kivela, J., & Crotts, J. C. (2006). Tourism and gastronomy: Gastronomy's influence on how tourists experience a destination. *Journal of Hospitality&Tourism Research*, 30(3), 354-377.
- Kladou, S. (2011). Kültür festivalleri: Genel bir bakış (Çev. Murat Gültekin). *İstanbul'un Festivalleri*, Der. Serhan Ada, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.27-52.
- Lee, I., & Arcodia, C. (2011). The role of regional food festivals for destination branding. *International Journal of Tourism Research*, 13, 355-367.
- Lefebvre, H. (2013). Kentsel devrim (Çev. Selim Sezer). İstanbul: Sel.
- Levickaitė, R. (2011). City festival-a traditional cultural expression of the creative industries (The case of international contemporary dance festival 'New Baltic Dance'. *Borderland Studies*, 4(1), 36-53.
- MacCannell, D. (1999). The tourist: A new theory of the leisure class. London: University of California Press.
- Mason, M. C., & Paggiaro, A. (2009). Celebrating local products: The role of food events. *Journal of Foodservice Business Research*, 12, 364-383.
- Morley, D., Robins, K. (2011). Kimlik mekânları: Küresel medya, elektronik ortamlar ve kültürel sınırlar (Çev. Emrehan Zeybekoğlu) İstanbul: Ayrıntı.
- Organ, K., Koenig-Lewis, N., Palmer, A., & Probert, J. (2015). Festivals as agents for behaviour change: A study of food festival engagement and subsequent food choices. *Tourism Management*, 48, 84-99.
- Quinn, B. (2006). Problematising 'Festival Tourism': Arts festivals and sustainable development in Ireland. *Journal of Sustainable Tourism*, 14(3), 288-306.

- Richards, G. (1996). Production and consumption of European cultural tourism. *Annals of Tourism Research*, 3(2), 261-283.
- Richard, G. (2002). Gastronomy an essential ingredient in tourism production and consumption? *Tourism and Gastronomy* Ed. Anne-Mette Hjalager and Greg Richards, London and Newyork: Routledge, pp.3-22.
- Robertson, R. (1999). Küreselleşme: Toplum kuramı ve küresel kültür (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Rudan, E. (2010). The development of cultural tourism in small historical towns. *Tourism&Hospitality Management 2010, Conference Proceedings*, pp. 577-586.
- Saatçi, G. ve Yalçinkaya, T. (2018). Yöresel festivallerin yerel halk üzerindeki etkileri. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 153-170.
- Santich, B. (2004). The study of gastronomy and it's relevance to hospitality education and training. *Hospitality Management*, 23, 15-24.
- Sarıışık, M. ve Özbay, G. (2015). Gastronomi turizmi üzerine bir literatür incelemesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 264-278.
- Schnell, S. M. (2011). The local traveler: Farming, food, and place in state and provincial tourism guides, 1993-2008. *Journal of Cultural Geography*, 28(2), 281-309.
- Sims, R. (2009). Food, place and authenticity: Local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321-336.
- Steward, F. (1995). Yeşil zamanlar. *Yeni Zamanlar: 1990'larda Politikann Değişen Çehresi*, Der. Stuart Hall-Martin Jacques, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı, s. 63-74.
- Şengül, S. ve Genç, K. (2016). Festival turizmi kapsamında yöresel mutfak kültürünün destekleyici ürün olarak kullanılması: Mudurnu ipekyolu kültür sanat ve turizm festivali Örneği. *Pamukkale Üniversitesi SBE Dergisi*, 23, 79-89.
- Urry, J. (2009). Turist bakışı. (Çev. Enis Tataroğlu-Ibrahim Yıldız). Ankara: Bilgesu.
- Wang, N. (1999). Rethinking authenticity in tourism experience. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 349-370.
- Yetim, N. (2002). Küresel üretim yapılanmasına kültürel yanıtlar: Ulusal-yerel. *Doğu Batı*, 5(18), 129-139.
- www.ekoturizmderneği.org., Erişim tarihi: 09.07.2019.

Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz*

Gökhan Demirtaş¹

Şule Yüksel Çakırca²

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisini incelemektir. Çalışma, 2013-2016 yılları arasında Türkiye’nin göç aldığı 125 ülke ile dış ticareti üzerine odaklanmaktadır. Bu amaçla panel veri yöntemi kullanılarak tahmin edilen modeller, OECD üyesi ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Modellerde yer alan değişkenler, genişletilmiş çekim modeline göre belirlenmiştir. Çalışmanın iki temel sonucu bulunmaktadır. İlk olarak hem OECD ülkeleri hem de gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan modellerde uluslararası göçün ihracat, ithalat ve dış ticaret üzerine etkisi pozitifdir. İkinci olarak Türkiye’de uluslararası göçün ithalat üzerindeki pozitif etkisi, ihracat üzerindeki etkisinden daha büyüktür. Bu sonuç, Türkiye’de tercih etkisinin ağ etkisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye’ye daha nitelikli iş gücüne sahip göçmenlerin gelmesini özendirecek politikalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası göç, Dış ticaret, Panel veri analizi, Genişletilmiş çekim modeli

The Effect of International Migration on Foreign Trade: An Empirical Analysis for Turkey

Abstract

The aim of this study is to investigate the effect of international migration on foreign trade in Turkey. The study focuses on the trade of Turkey with 125 countries during the period from 2013 to 2016. For this purpose, the models estimated by using panel data method are divided into two groups: OECD member countries and developing countries. The variables in the models are determined by the augmented gravity model. There are two main results of the study. First, the effects of international migration on exports, imports and foreign trade are positive in the models for both OECD countries and developing countries. Second, the positive impact of international migration on imports is greater than the impact on exports in Turkey. This result indicates that the preference effect is more dominant than the network effect in Turkey. There is also a need for policies to encourage more qualified immigrants to come to Turkey.

Keywords

International migration, Trade, Panel data analysis, Augmented gravity model

* Bu çalışma, 2018 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Gökhan Demirtaş’ın danışmanlığında hazırlanan Şule Yüksel Çakırca’nın aynı başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

1 **Sorumlu Yazar:** Gökhan Demirtaş (Doç. Dr.), Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye. E-posta: demirtas@aku.edu.tr ORCID: 0000-0002-6757-5613

2 Şule Yüksel Çakırca (Doktora Öğrencisi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye. E-posta: sulecakirca@gmail.com ORCID: 0000-0002-6439-8471

Atf: Demirtas, G. ve Cakirca, S. Y. (2019). Uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisi: Türkiye için ampirik bir analiz. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 141–163. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0055>

Extended Summary

The impact of international migration on foreign trade manifests itself through two channels: preference and network effects. The continuation of the consumption habits of the immigrant in his/her country of origin also leads to a demand for the goods of the immigrated country in the host country. Besides, immigrants can lead to changes in the consumption patterns of the citizens in the host country where they live. Considering all these effects, the increase in the demand for the goods of the home countries will increase the imports in the host country. This is called the preference effect. There is a network system that connects individuals in the home country and the host country. Social and economic relations between individuals are maintained through some formal or informal groups. These connections contribute to the increase in the relationship between the two countries. Immigrants help business activities to increase by establishing business contacts with individuals in the host country. Another important effect is that they accelerate the flow of information between the host and home countries by sharing the information they have with their host country. Increased knowledge leads to a reduction in transaction costs in trade. These effects are called network effects. The preference effect increases the imports of the host country, while the network effect increases both exports and imports.

This study aims to examine the impact of international migration on foreign trade. For this purpose, panel data analysis is used in the study. The analysis includes the foreign trade data that Turkey made with 125 countries from which Turkey received immigrants between 2013 and 2016. The sample of the study is divided into two groups including 33 industrialized OECD and 92 developing countries. This distinction constitutes a homogeneous sample because it includes the countries that are more similar to each other. The random effect model is preferred because the number of units in the sample is greater than the time period, the sample does not include all possible countries, and the use of a variable that does not change over time such as distance. The variables used in the analysis are determined according to the augmented gravity model. In the models, foreign trade variables include exports, imports and the sum of the two are used as dependent variables, while income level, distance, population and nominal exchange rate variables as well as migration variable are considered as explanatory variables. Taking Turkey as a home country, some studies examined the impact of international migration on trade. These studies have been carried out on migration from Turkey to Western countries. To the best of our knowledge, there is no empirical study taking Turkey as the host country in the relevant literature.

As the distance variable representing the distance between Turkey and other countries does not change in years in the panel gravity model, it has a dummy structure. Therefore, the distance variable cannot be used in the fixed effects model based on many dummy variables by their nature. In addition, the countries included in the sample consist of a random selection as their data are available. For these reasons, all of the models in the study are estimated using the random-effects model. The Feasible Generalized Least Square (FGLS) estimator is used to make a prediction free of problems such as cross-sectional dependence, heteroscedasticity and autocorrelation in the estimated linear regression models based on panel data method.

According to the main result of the study, the impact of international migrants coming to Turkey between 2013 and 2016 contributed positively to Turkey's trade. This result is valid for Turkey's trade both with OECD countries and with developing countries. Also, international migration has a positive impact on Turkey's exports and imports in both groups of countries. The main result of the study is in accord with the expectations. This result shows that international migrants contribute to the welfare of the communities they live in. In other words, foreign trade has an important social benefit for the acceptability of international migration. This is because, the positive effect of international migration on foreign trade in a country is known by the citizens in that country, which may favorably change the perspective towards migrants or reduce negative attitudes towards immigrants in host countries

When the empirical results are examined in detail in terms of variables representing foreign trade, another significant result emerges. Accordingly, the impact of international migrants on import is larger than export in Turkey. This is valid for both OECD countries and developing countries. This result shows that the preference effect emerges predominantly. It is possible to say that migrants in Turkey meet a part of the demand for final goods through imports. For this purpose, new empirical studies on the determinants of intra-industry trade are needed in future studies. The impact of international migration on import is larger than export meaning that migrants residing in Turkey lack high-quality human capital.

Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası göçmen sayısında artış meydana gelmiştir. Yaşanan savaşlar, toplumsal, siyasal ve ekonomik olaylar bireylerin göç etmesi için temel itici sebepler olmaktadır. Düşük ücretler, yoksulluk, işsizlik, şiddet, güvensiz ortam, ayrımcılık, zayıf hükümet yapıları ve dini baskılar bireyleri göç etmeye iten unsurlar arasında sayılmaktadır. Bunların dışında daha iyi bir iş bulma ihtimali, yaşam standartlarını yükseltme isteği, özgürlük talebi, daha güvenli bir ortam ve mesleki gelişim olanağı gibi unsurlar ise göçü çekici hale getirmektedir. Yaşadıkları ülkede eğitim şartlarının yetersiz olması nedeniyle bireyler, özellikle daha iyi bir eğitim alma isteğiyle göç etmektedir. Göçün ülke ekonomilerine birçok etkisi vardır. Göç eden bireylerin daha düşük ücretlerle çalışması göç alan ülkedeki işverenlerin iş gücü maliyetlerini azaltmaktadır. Küreselleşme ile birlikte artan uluslararası göçler, iş gücü için bir dünya pazarının oluşmasına katkıda bulunur. Diğer yandan düşük yetenekli işçilerin, kendi ülkelerine göre verimliliğin daha yüksek olduğu ülkelere göç ederek kendi ülkesine havale (göçmen işçi geliri) göndermesi, uluslararası göçün göç veren ülke için en önemli faydalarından birisidir. Ayrıca uluslararası göç bir ülkenin rekabet gücünü artırır. Göçün avantajlarının yanı sıra bazı dezavantajları da vardır. Göçmenlerin gittikleri ülkede kontrolsüz bir şekilde iş gücü piyasalarına girmesi o ülkede gelir dağılımı adaletsizliğine neden olabilir. Ayrıca işçi göçü dışa bağımlılığı arttırabilir. Uluslararası göçün dış ticaret üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Bir ülkedeki göçmen nüfusunda meydana gelen artış, ülkenin dış ticaretini arttırmaktadır.

Uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisi, tercih ve ağ etkisi olmak üzere iki kanal aracılığıyla gerçekleşmektedir. Göç eden bireyin kendi ülkesindeki tüketim alışkanlıklarına göç ettiği ülkede de devam etmesi, ev sahibi ülkede göç edilen ülkenin mallarına yönelik talebi beraberinde getirir. Ayrıca göç eden bireyler, göç ettikleri ülkedeki vatandaşların tüketim alışkanlıklarının değişmesine de yol açabilir. Bütün bu etkiler göz önüne alındığında göç veren ülkelerin mallarına olan talebin artması ev sahibi ülkedeki ithalatı arttıracaktır. Buna tercih etkisi denilmektedir. Göç veren ülke ve ev sahibi ülkedeki bireyleri birbirine bağlayan bir ağ sistemi vardır. Resmi ya da gayri resmi olarak oluşan bu gruplar yoluyla bireyler arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler devam ettirilir. Bu bağlar iki ülke arasındaki ilişkinin artmasına katkıda bulunur. Göç eden bireyler, göç ettikleri ülkedeki bireylerle iş bağlantıları kurarak ticari faaliyetlerin artmasına imkan sağlamaktadır. Bir diğer önemli etki ise kendi ülkelerinde sahip oldukları bilgileri ev sahibi ülkeyle paylaşarak iki ülke arasındaki bilgi akışını hızlandırmalarıdır. Bilginin artması ticarete işlem maliyetlerinin azalmasına neden olur. Bu etkilere, ağ etkisi denilmektedir. Tercih etkisi, ev sahibi ülkenin ithalatını artırırken ağ etkisi ise hem ihracatı hem de ithalatını arttırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisini incelemektir. Çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Analiz, Türkiye'nin 2013-2016 yılları arasında göç aldığı 125 ülkeyle yaptığı dış ticaret verisini içermektedir. Çalışmanın örnekleme, sanayileşmiş 33 OECD üyesi ülkeyi ve gelişmekte olan 92 ülkeyi içeren iki gruba ayrılmıştır. Bu ayrım, birbirine görece daha çok benzeyen ülkelerin bir arada olması nedeniyle homojen bir örneklem oluşturmaktadır. Örneklemdeki birim sayısının zaman periyodundan büyük olması, eldeki örneklemin olası bütün birimleri

kapsamaması ve uzaklık gibi zaman içinde değişmeyen bir değişken kullanılması rassal etkiler modelinin tercih edilmesine neden olmuştur. Uygulama bölümünde kullanılan değişkenler, genişletilmiş çekim modeline göre belirlenmiştir. Modellerde bağımlı değişken olarak ihracat, ithalat ve ikisinin toplamından oluşan dış ticaret değişkenleri kullanılırken açıklayıcı değişken olarak gelir düzeyi, mesafe, nüfus ve nominal döviz kuru değişkenlerinin yanı sıra göç değişkeni ele alınmıştır.

Çalışmadaki ampirik analizle Türkiye'ye gelen göçmenlerin Türkiye ekonomisindeki refah düzeyi üzerine etkisi dış ticaret açısından ortaya konulacaktır. Konuyla ilgili literatür tarandığında uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisini ele alan ampirik çalışmalarda Türkiye'nin göç veren ülke olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar, Türkiye'nin Batılı ülkelere verdiği göç üzerine yapılmıştır. Literatürde Türkiye'nin aldığı göç üzerine odaklanan ampirik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Belirtilen bu nokta, çalışmanın en önemli özgünlük nedenidir. Bununla birlikte çalışmada toplam dış ticaret, ihracat ve ithalat gibi 3 farklı bağımlı değişken ele alınmaktadır. Böylece göçmenlerin Türkiye'nin ihracatı ve ithalatı üzerindeki etkisi ayrıştırılacaktır. Uluslararası göçün ihracat ve ithalat üzerine etkisini ayrıştırmak, Türkiye'ye gelen göçmenlerin iş gücü niteliği üzerine tahminde bulunma imkânı verecektir. Ayrıca çalışmanın ülke gruplarına göre tahminleri içermesi, Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerden aldığı göçü değerlendirmek açısından da öneme sahiptir.

Teorik Arkaplan

Son dönemde artan göç hareketlerinin küresel ticaretteki artışın sebebi olabileceği yönünde yaygınca bir kana bulunmaktadır. Elde edilen ampirik sonuçlara göre göçün dış ticaret üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir. Göç eden insanların niteliği de bu ilişki üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Göç eden kişilerin bilgi birikimlerinin olması, bir mesleğe sahip olmaları ve göç ettikleri ülkenin dilini biliyor olmaları ekonomide önemli bir rol oynamaktır. Nitelikli iş gücüne sahip göçmenler, ticari bağlantıların sağlamasını daha kolay hale getirir. Bu durum göçün ticaret üzerindeki pozitif etkisini arttırmaktadır. (Head ve Ries, 1998: s. 49). Göçe bağlı nüfus artışı toplam talebi arttıracak için ithalatı da arttırır. Göçmenlerin varlığı daha fazla iş gücü hareketliliğine sebep olacaktır. İşçilerin daha düşük ücretlerle çalıştırılması birim üretim maliyetlerini düşürecek ve ihracatı arttıracaktır. Bu etki de ülkenin uluslararası rekabet gücünü daha çok arttırmaktadır. (Genç, Gheasi, Nijkamp ve Poot, 2011: s. 1).

Göçün dış ticaret üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğuna dair görüşlere rağmen göç alan ülkelerdeki halkın göçe bakış açısı ise negatif olabilmektedir. Göç alan ülkedeki vatandaşlar için nüfus artışı, kaynakların tükeneceği ve bunun sonucu olarak yaşam standartlarının azalacağı korkusunu beraberinde getirir. Göç alan ülke açısından ise göçmenlerin istikrarsız ve geçici gelir kaynağı oldukları düşünüldüğü için gelir dağılımında adaletsizliğe yol açtığı savunulmaktadır. Ayrıca işçi göçünün enflasyonun artmasına sebep olacağı ve ekonomiyi zayıflatacağı yönünde görüşler vardır. Göç veren ülke açısından ise göçle birlikte insan sermayesinde kayıplar yaşanacağı ve beyin göçüne sebep olduğu için göçe karşı olumsuz bir bakışa sahip görüşler mevcuttur. Ayrıca göçle birlikte dışa bağımlılık da artacaktır. (Kandemir, 2010: s. 31-32).

Yukarıda belirtilen endişeler göç alan toplumlarda göçe karşı olumsuz bir tutum oluşmasına sebep olmaktadır. Göç alan ülkelerde göçün dış ticaret üzerindeki pozitif

etkisinin ortaya konması, o ülkedeki vatandaşların göçmenlere bakış açısını iyimser yönde değiştirebilir. Öte yandan göçe karşı kötümser görüşler, teknolojik ilerlemeyi ve verimlilik artışını hesaba katmamaktadır. Son iki yüz yıldır dünya nüfusu artmıştır. Bu artış yaşam standartlarını azaltmak yerine iyileştirmiş, ölüm oranlarında azalmalar meydana gelmiş ve kişi başına düşen gıda üretimi nüfus artışından daha hızlı oranda artış göstermiştir. (Lung, 2008: s. 39). Göçmenlerin yoğun bir şekilde ülkelere girmesi ülkelerin ticaret rejimlerinde ani değişimleri beraberinde getirir. (Ebmer ve Zimmermann, 1998: s. 4). Ülkelerin ekonomik kalkınmalarını desteklemek için göçün ticaret üzerindeki etkisini göz önüne alarak daha elverişli göç politikaları geliştirilebilir. (Bacarreza ve Ehrlich, 2006: s. 2). Almanya'da düzenlenen emek piyasası politikası¹ ve OECD ülkelerinin çoğunda bulunan göçmen politikaları² bu duruma örnek olarak verilebilir.

İkame ve Tamamlayıcılık İlişkisi

Küreselleşmeyle birlikte birçok ülke ticaret politikalarını liberalleşirmiş ve ticari engelleri kaldırmıştır. Küreselleşen bir dünyada ticaret ve faktör hareketleri arasındaki bağlantı giderek önem kazanan bir konudur. Özellikle uluslararası ticaret ve göçün birbirlerinin ikamesi mi yoksa tamamlayıcısı mı oldukları yönünde halen tartışmalar mevcuttur. Bu ilişkiyi açıklamak için çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki; Ricardocu ve Heckscher-Ohlin modeli olarak da bilinen geleneksel ticaret teorisidir. Bu teoriye göre faktör hareketleri ve ticaret birbirinin ikamesidir. İkincisi, faktör fiyatlarının denkleşmesi (Heckscher-Ohlin-Samuelson) teoremidir. Bu teoreme göre, uzmanlaşmanın tam olarak sağlanmadığı durumlarda ülkeler arasındaki nihai mal ticareti ile iş gücü hareketleri birbirinin yerine geçebilmektedir. Böylece bol olan faktörün fiyatı düşerek ticaretteki iki taraf arasında faktör fiyatları denkleşmektedir. Başka bir deyişle mal ticareti ile iş gücü ticareti birbirini ikame etmektedir. Bu durumda bir ülkeden emek yoğun bir mal ithal etmek ile iş gücü ithal etmek aynı şeyi ifade eder. Eğer iş gücü hareketliliği yoksa bu mekanizma ülkeler arasındaki ücretlerin eşitlenmesine sebep olur. (Faustino ve Leitao, 2008).

Göç veren ülke açısından değerlendirildiğinde ise durum tersine yorumlandığı zaman emek yoğun bir mal ihraç etmekle emeği ihraç etmek aynı şeydir. İki ülke arasında iş gücü göçü arttıkça ikili ticaretin azalacağı öngörülmektedir. Ancak bu durum endüstri-İçi ticaret için ele alındığında iş gücü göçü dış ticareti arttırmaktadır. Son olarak yeni ticaret teorisine göre göç ile ticaret arasındaki ilişki işlem maliyetleri yoluyla sağlanmaktadır. (Karagöz, 2011: s. 58). Heckscher-Ohlin teoreminin bazı varsayımlarının kaldırılması durumunda uluslararası göç ve dış ticaret arasındaki ikame ilişkisinin, tamamlayıcılık ilişkisine dönüşebileceğini vurgulayan bazı çalışmalar da mevcuttur. Bu teoremin varsayımlarından birisi ülkelerin aynı teknoloji seviyesine sahip olmasıdır. Bu varsayım

1 Bununla ilgili olarak Almanya'da 1960-1970 yıllarında emek piyasası politikası düzenlenmiştir. Bu politika yabancı işçilerin ülkeye girişini teşvik eden bir işe alım politikasını oluşturmaktadır. Türkiye, İtalya, İspanya, Yunanistan gibi çeşitli ülkelerle iş gücü göçü sıkıntısını aşmak için ikili istihdam anlaşmaları yapılmıştır. Bu anlaşmalar ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve göç eden halkın yaşam standartlarını arttırmaktadır. Ayrıca çalışma saatlerinin kısıtlanması gibi emek reformları, artan göçlerle desteklenmiştir. (Bruder, 2004: s. 2)

2 OECD ülkelerinin büyük bir kısmı, nitelikli kişileri cezbetmeyi hedefleyen göçmen politikaları uygulamıştır. Aynı zamanda ekonomiyi güçlendirmek adına düşük vasıflı göçmenlerin yüksek vasıflı göçmenlerle tanışması için ortam hazırlanmıştır. (Lin ve Yang, 2017: s. 362).

kaldırıldığında ülkeler arasındaki teknolojik farklılıkların, ticaretin oluşmasına sebep olacağı vurgulanmaktadır. İleri teknoloji kullanan bir ülkede bir malın üretimi, geleneksel üretim yöntemleri kullanılan bir ülkeye göre çok daha fazladır. İleri teknoloji sayesinde o malı üreten ülkenin, geleneksel yöntemlerle üreten ülkeye malı ihraç ettiğini varsayalım. Bu durum ithalatçı ülkede geçimini o malın üretimiyle sağlayan tarım işçilerinin, ihracatçı ülkeye göç etmesine neden olacaktır. Bunun sonucunda teknolojik farklılıklardan kaynaklanan dış ticaret ile ters yönlü göç akımı birbirini tamamlayacaktır. Teknolojik açıdan daha ileri seviyede olan ülkede daha yüksek emek verimliliği nedeniyle ücretlerin yüksek olacağı ve oluşan bu ücret farklılıklarının da göç akımlarını uyaracağı ortaya konulmuştur. (Emirhan, 2014: s. 612).

Öte yandan üretim faktörleri olarak emek ve sermayenin ele alındığı ve üretim faktörlerinin homojen kabul edildiği Heckscher-Ohlin modelinden farklı olarak emeğin nitelikli ve niteliksiz olarak ayrıldığı durumda sonuçlar değişiklik gösterecektir. Iranzo ve Peri (2009)'ye göre Batı Avrupa daha büyük bir pazara ve daha yüksek bir teknolojiye sahip olduğu için Doğu Avrupa'ya göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Doğu Avrupa'daki işçiler ise daha düşük ücretlerle çalıştığından dolayı iş gücü verimliliği daha fazladır. Bu etki, toplam üretimi arttırmak açısından önemli bir faydaya neden olmaktadır. Bu sebeple iki taraf arasında göçün olması ülkelerdeki yüksek teknoloji ve yüksek beceri arasındaki tamamlayıcılığı sağlamaktadır. Böylece dış ticaret ve göç hareketleri her iki taraf açısından refah düzeyini arttırıcı bir etkiye sebep olmaktadır.

Ağ ve Tercih Etkisi

Uluslararası göç, dış ticareti tercih ve ağ etkisi olmak üzere iki farklı kanaldan etkilemektedir. Tercih etkisi, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde tüketim alışkanlıklarını devam ettirmesine dayanır. Göçmenler, göç ettikleri ülkede aynı tükettim mallarına yönelik talep oluşturur. Bu talep, göç alan ülkede ithalatın artmasına neden olacaktır. Ayrıca göçmenler, göç ettikleri ülkenin tüketim alışkanlıklarını da değiştirir. Bu durum, göç alan ülkede göç veren ülkenin mallarına yönelik bir talebin giderek artmasına neden olur (Emirhan, 2014: s. 613). Ağ etkisi ise göç veren ve göç alan toplumların, göçmen birimleri tarafından birbirine bağlandığı bir ağ sistemine dayanır. Menşenin dışında yaşayan birçok etnik grubun resmi ya da gayri resmi gruplar oluşturduğu gözlenmektedir. (Lung, 2008: s. 30). Göçmen ağları, göç veren ülkede geriye kalan topluluklar ve alıcı ülkelerdeki göçmenleri birbirine bağlayan ortak köken, akrabalık ve dostluk ile kurulan kişiler arası ilişkiler bütünüdür. (Massey, 1988).

Ağ sistemini açıklamak için sosyal sermaye konusu üzerinde durmak gerekir. Sosyal sermaye kavramı, bir gruptaki güven, iş birliği ve derneklerden oluşmaktadır. Sosyal yükümlülükler veya ilişkiler, sosyal ağlar aracılığıyla sağlanır. Sosyal sermaye yoluyla ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü bir varlık oluşturulabilir. Güvenin ekonomik faaliyetleri kolaylaştırarak fayda sağlayabileceği bilinmektedir. Her ticari işlem güven unsuru üzerine inşa edilir. Örneğin, bir tedarikçinin alıcıya verdiği kredi koşulları iş ilişkisinin güvenini göstermektedir. Güven eksikliği olan bir toplumda halk ekonomik faaliyetlere karşı bir tepki oluşturmaktadır. Bu tepki de ekonomik gelişmelere engel olmaktadır. Sosyal sermayenin oluşması diğer tüm sermaye biçimleri gibi maliyete sahiptir ve zaman gerektirir. Sosyal sermaye, gruptaki bireyler tarafından toplanır; iş

birliği ve karşılıklı yarar için bir sosyal yükümlülükler havuzunu oluşturmaktadır. Sosyal sermaye maddi değildir ve sadece sahipleriyle ilişkilendirilir. Bu sebeple bir sosyal çevreden diğerine geçtiğinde bu sosyal sermayeyi beraberinde götürecektir. Bir toplumda göçmenlerin stoku arttıkça sosyal sermaye de göç alan ülkede toplanacaktır. (Lung, 2008: s. 27-29).

Göçmenler, ülkeleriyle olan resmi ve gayri resmi bağlantıları yoluyla bilgiye daha hızlı erişim sağlayıp iki ülke arasındaki ticareti kolaylaştırmaktadır. Sınır ötesi işlemlerin kolaylaştırılması özellikle göçmenlerin ağırları ilişkisi kurmasıyla sağlanır. Bu ilişki uluslararası ticarete önemli bir katkı sağlamaktadır. (Sgrignoli vd., 2015: s. 245). Göçmenler sayesinde ihracatçılar, mevcut piyasalar ve bir ülkenin bilmedikleri dağıtım kanallarına ulaşabilme, güvenilir ve ucuz bilgi sağlama konusunda olanağa sahip olacaklardır. İthalatçılar ise mal temin etmek için güvenilir bir tedarikçiye olan ihtiyaçlarını göçmenler yardımıyla karşılayacaklardır. (Head ve Ries, 1998: s. 49). Bu nedenlerle göç, dış ticaretteki işlem maliyetini ağırları yoluyla azaltır. Kendi ülkesiyle kültürel bağları, ortak dili, tarihsel sömürge bağları, ortak tercihleri, siyasi ve sosyal kurumlarla ilgili bilgileri sağlayarak ticaretteki işlem maliyetini azaltmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında ağırları etkisi, işlem maliyetleri üzerinden hem ihracatı hem de ithalatı etkilerken tercih etkisi ise sadece ev sahibi ülkenin ithalatını etkilemektedir. Bu nedenle ağırları etkisi, dış ticareti etkilemede tercih etkisinden daha önemlidir. (Girma ve Yu, 2002: s. 115). Ancak bu durum göçmenlerin geldikleri ülkenin ihracatına katkıda bulunması durumunda geçerlidir. Son olarak literatürden farklı bir şekilde Lin ve Yang (2017) çalışmalarında göçmenlerin ekonomik aktörlere bilgi sağladıkları için ticareti yalnızca dolaylı olarak etkilediği konusuna değinmiştir. Göçmen ağırlarının ticaret öncesi etkisinin daha büyük olduğu ancak ticareti yapılan mallar üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göçün dış ticaret üzerinde negatif etkileri de söz konusu olabilir. Göçmenler, göç ettikleri ülkede önceden ithal edilen malları üreterek uluslararası ticareti olumsuz şekilde etkileyebilir. Göç ettikleri ülkedeki insanlarla karşılıklı kültür alışverişi ve güven bağımlı güçlendirerek ilişki kuran göçmenler, teknoloji ve üretimle sahip oldukları bilgileri göç ettikleri ülkelere aktararak göçmen taleplerinin ithalattla değil yurtiçi üretimle karşılamasına sebep olabilir. (Dunlevy ve Hutchinson, 1999: s 1045).

Göçle birlikte bilgi arama maliyetleri ve dolayısıyla işlem maliyetleri azalır. Uluslararası işlemlerde belirsizlik azalır, güven artar. Göçmenler kendi ülkesinin fırsatları, potansiyel piyasalarına ve dağıtım kanallarına erişim, yerel geleneklere aşinalık, hukuki ve ticari uygulamalar hakkında derin bilgiye sahip olma açısından önemli bir aracılık görevini yerine getirir. Ticaret ile göç arasındaki ilişki birçok çalışmada doğrusal bulunmuştur. Eğer bu ilişki her zaman pozitif değilse göçmen ağırlarının ticareti güçlendirici etkisinin sadece belirli göçmen grubu için geçerli olduğunu gösterir. Etkinin yüksek olduğu göçmen grupları yoluyla bu pozitif etki maksimum seviyeye ulaştırılabilir. Göçmen ağırları aktif olarak çalıştığı zaman etki yüksektir. Ancak göçmen ağırlarının üye sayısı arttığında bu etki azalabilir. Göçmen ağırlarının üye sayısı yerel düzeyde olmalıdır. Doygunluk ve tükenme seviyesi göz önüne alındığı zaman, etki boyutunda azalma söz konusu olabilmektedir. (Domingo ve Silvente, 2013: s. 247-248).

Literatür Taraması

Göçün dış ticaret üzerine etkisini ele alan çalışmalar, çekim modelinin yapısı gereği panel veri analizine dayanmaktadır. Literatür taraması örnekleminde çeşitli ülkelere yer veren çalışmalarla başlamaktadır. Ardından Türkiye’den diğer ülkelere yapılan göçün, Türkiye’nin ilgili ülkelerle yaptığı ticaret üzerine etkisine odaklanan çalışmalara yer verilmiştir. Head ve Ries (1998), genişletilmiş çekim modeline dayanan çalışmasında Kanada’nın 1980-1992 yılları arasındaki verisini kullanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre göçmen sayısındaki artış, Kanada’nın göçmen ülkesiyle olan ithalatını ihracatından daha fazla artırmaktadır. Dunlavy ve Hutchinson (1999) çalışmasında dış ticaret değişkenini ithal mal grupları, göç değişkenini ise göçmen stoku şeklinde panel çekim modeline dahil etmiştir. Çalışmada ABD’nin 1870-1910 yılları arasında 5 yıllık periyotlarla 17 ülkeden yaptığı 78 mal ithalatı örneklem olarak alınmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre göçmen stokundaki artışın ABD’nin ithalatını pozitif olarak etkilediği görülmüştür. Girma ve Yu (2000), 1981-1993 dönemi için Birleşik Krallık’ın 48 ülkeyle iki yönlü ticaret ilişkisini incelemiştir. Panel çekim yöntemi kullanılan çalışmada göçün Birleşik Krallık’ın ihracatı üzerindeki etkisinin İngiliz Milletler Topluluğuna üye olan ve olmayan ülkelere göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Topluluğa üye olmayan ülkelere göçün dış ticareti arttırıcı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Bruder (2004), 1970-1998 döneminde Türkiye, İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan’dan Almanya’ya gerçekleşen iş gücü göçünü ele aldığı çalışmasında panel veri analizi uygulamıştır. Çalışmanın sonucuna göre emek göçünün ihracat ve ithalat üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Ticaret hacmindeki bir artışın ise emek göçünü negatif olarak etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Bacarreza ve Ehrlich (2006), Bolivya’nın 1990-2003 dönemine ilişkin çalışmasında panel çekim modeli kullanmıştır. Çalışmada göçün Bolivya’nın ikili ticareti üzerinde önemli ve pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır. Levine ve Schmukler (2007), 55 gelişmekte olan ülkeden 3000 firmaya ait 1989-2000 dönemine ilişkin verilere yer vererek panel veri analiziyle yaptığı çalışmasında göçün yerli firmaların toplam dış ticaret faaliyetleri üzerinde negatif bir etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Faustino ve Leitao (2008), 1995-2003 yıllarında Portekiz’in 15 Avrupa ülkesiyle yaptığı ticareti incelediği çalışmasında göçmen stokunun Portekiz’in ihracatı, ithalatı ve ikili ticareti üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu sonucunu elde etmiştir.

White (2008), panel veri yöntemini kullandığı çalışmasında 1989-2001 yılları için ABD’nin 62 ülkeyle arasındaki göç ve dış ticaret ilişkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre yüksek gelirli ülkeden gelen göçmen stokundaki %10’luk bir artış endüstri-içi ticareti %0,43 artırırken düşük gelirli ülkelere gelen göçmen stokundaki %10’luk bir artış endüstri-içi ticareti %2,12 düzeyinde artırmaktadır. Ayrıca yatay endüstri-içi ticaret, dikey endüstri-içi ticarete göre göç akımlarındaki değişimlerden daha çok etkilenmektedir. Bir diğer çalışmasında White (2009), 1980-1997 yılları arasında ABD’nin 70 ülkeyle olan göç-dış ticaret ilişkisini panel çekim modeliyle incelemiştir. Bu ilişkinin ürün farklılaşma derecesine ve ev sahibi ülkenin gelirine göre değiştiği belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ABD’nin göçmen stokundaki %10’luk bir artış, ABD’nin yüksek gelirli ülkelere yaptığı farklılaşmış mal ithalatını %2 artırırken düşük gelirli ülkelere yaptığı farklılaşmış ürün ithalatını %4,3 oranında arttırdığı tespit edilmiştir. Homojen mal ihracatı için bu oranların sırasıyla %2,5 ve %4,3 olduğu sonucuna varılmıştır.

Ghatak, Silaghi ve Daly (2009), genişletilmiş çekim modelini kullandığı çalışmasında 1996-2003 dönemi için İngiltere'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ticaretini ele almıştır. Çalışmada göçmen sayısındaki artışın dış ticaret değişkenleri üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak göçmenlerin ithalat üzerindeki etkisi, ihracat üzerindeki etkisinden daha fazladır. Iranzo ve Peri (2009), çalışmasında yöntem olarak iki ülke ve iki sektörlü modeller kurmuştur. Çalışma AB'nin Doğu ve Batı Avrupa üyeleri için 1989-2004 yıllarına ait verileri ele almaktadır. Çalışmanın sonucunda Batı ve Doğu Avrupa arasında yaşanan göç hareketleri %1 arttığında Batı Avrupa'nın dış ticareti %0,3 artarken Doğu Avrupa'nın dış ticaretinin ise %9,5 oranında arttığı ortaya konulmuştur.

Domingo ve Silvente (2013), panel çekim modelini kullandığı çalışmasında İspanya'daki 50 il ve İtalya'daki 103 ilin 2007 verisini ele almıştır. Çalışmanın sonucuna göre bir ilde yaşayan göçmen sayısının artması göçmenlerin ana ülkelere yapılan ihracatı teşvik etmektedir. Bir başka deyişle göçün ihracat üzerindeki etkisi pozitifdir. Ortega ve Peri (2014), yatay kesit veri analizini uyguladığı çalışmasında 194 ülkenin 2000 yılına ait verisini ele almıştır. Tahmin sonuçlarına göre göçün dış ticaret açığı üzerinde güçlü ve pozitif bir etkisi vardır. Sgrignoli, Metulini, Schiavo ve Riccaboni (2015), çekim modelini kullandığı çalışmasında 146 ülkenin 2000 yılına ait verisini incelemiştir. Çalışmada göçün ülkeler arasındaki ticareti önemli ölçüde arttırdığı sonucuna varılmıştır. Lin ve Yang (2017), Çin'den diğer ülkelere yapılan göçün dış ticaretle olan ilişkisini mal gruplarına göre panel çekim modeliyle ele almıştır. Çalışmanın sonucuna göre göç ve ihracat arasında pozitif bir ilişki vardır. Düşük nitelikli göçmenlerin ihracatı teşvik etkisi, yüksek nitelikli göçmenlerden daha fazladır.

Buzdağlı ve Kızıltan (2011), 2009 yılında Türkiye'den 62 ülkeye giden göçmen nüfusunu ele aldığı çalışmasında yatay kesit veri analizi kullanmıştır. Bu ülkeler, Türkiye'nin ihracatında %91 oranında paya sahiptir. Çalışmanın sonuçları, Türkiye'den giden göçmen sayısındaki artışın ilgili ülkelere yaptığı tüketim malı ihracatını pozitif bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Karagöz (2011), 2000-2005 döneminde Türkiyeli göçmenlerin yerleşik bulunduğu 24 ülkeyle ikili ticaretini ele aldığı çalışmasında genişletilmiş çekim modelini kullanmıştır. Rassal etkiler tahminiyle elde edilen sonuçlara göre Türkiyeli göçmen sayısındaki %10'luk artış, ilgili ülkeye yapılan ihracat miktarını %3,1 ile %4,9 arasında bir oranda artırırken ilgili ülkeden ithalatı ise %2,9 ile %4,5 arasında bir oranda arttırmaktadır. Emirhan (2014), çalışmasında 1985-2010 yılları için Türkiye'den 20 ülkeye yapılan göçün dış ticaret üzerine etkisini incelemiştir. Panel çekim modeline dayanan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre teorik beklentilerin aksine Türkiye örneğinde göç akımları, endüstri-içi ticaret oranlarında azalmaya yol açmaktadır. Çelebi Boz ve Durmaz (2016), belirtilen konuyu en fazla Türk göçmenin bulunduğu 20 ülkede 2004-2013 dönemi için incelenmiştir. Panel veri yönteminin kullanıldığı çalışmada genişletilmiş çekim modeli sonuçları, Türkiye kökenli göçmen sayısındaki artışın ithalat üzerinde pozitif bir etkiye sebep olmasına karşın ihracat üzerinde herhangi bir etkiye rastlanılmadığını göstermektedir. Ayrıca göçmenlerin Türkiye'nin bu ülkelerle yaptığı toplam dış ticaret hacmi üzerinde de pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Yöntem

Çalışmada uluslararası göçün dış ticaret üzerindeki etkisini incelemek için panel veri yöntemi kullanılarak tahminler yapılmıştır.³ Klasik panel veri analizinde En Küçük Kareler (OLS-Ordinary Least Squares) Modeli, Rassal Etkiler (RE-Random Effects) Modeli ve Sabit Etkiler (FE-Fixed Effect) Modeli olmak üzere üç farklı model tahmin edilebilir. Panel veri analizlerinde kullanılan temel denklem şöyledir:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta x'_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Denklemden y_{it} , bağımlı değişkeni; α_i , sabit kesişim katsayılarını; x'_{it} , açıklayıcı değişkenler (K adet) setini; β , matris eğim katsayıları vektörünü; ε_{it} , hata terimleri vektörünü; i , modelde yer alan birim (birey, grup, ülke, hane halkı) sayısını ($i=1, \dots, N$); t , her bir gruba ait zamanı ($t=1, \dots, T$) göstermektedir.

Panel veriler yapısı gereği her bir birime ait farklı kesit katsayıları içerir. Her bir birime ait kesit katsayılarının sabit olduğu durumlarda Sabit Etkiler (FE) Modeli kullanılmaktadır. Model tahmin edilirken her bir birime ait kesit katsayılarının ölçülebilmesi için (N adet) kukla değişken modele dahil edilir. Panel veri yönteminde hangi modelin seçileceğine dair bazı model belirleme testleri yapılmaktadır. İlk olarak FE modelin mi OLS modelin mi kullanılacağına karar vermek için F testi (Fischer testi) kullanılır.

$$F = \frac{\frac{RSS_r - RSS_{ur}}{N-1}}{\frac{RSS_{ur}}{NT-N-K}} \sim F_{N-1, N(T-1)-K} \quad (2)$$

Yukarıda yer alan F testinin H_0 hipotezi etkin modelin OLS olduğunu ifade etmektedir. H_1 hipotezi ise FE modelin daha uygun olduğunu ifade eder. Hesaplanan F istatistiği, tablo değerinden büyük ise ($F > F_{\text{Tablo}}$) H_0 hipotezi reddedilmektedir. Bu durum kukla değişkenlere ait katsayıların birbirinden farklı olduğunu gösterir. Bu sebeple bireysel etkileri içeren FE model tercih edilir.

Rassal Etkiler modeli her bir birime ait sabit katsayıların olmadığı, bağımsız tesadüfi değişkenlerin olduğu bir modeldir. OLS modelin mi RE modelin mi seçileceğine karar vermek için Breusch ve Pagan (1980) tarafından ifade edilen Lagrange Çarpanı (LM - Lagrange Multiplier) testi kullanılmaktadır. LM testi birimler arasında değişen varyansın olup olmadığını test etmektedir.

$$LM_{\mu} = \frac{NT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^N [\sum_{t=1}^T \varepsilon_{it}]^2}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \varepsilon_{it}^2} - 1 \right]^2 \sim \chi^2_1 \quad (3)$$

Yukarıda yer alan LM testinin H_0 hipotezi OLS modelin tercih edilmesi gerektiğini gösterir. H_1 hipotezi ise RE modelin daha uygun olduğunu ifade etmektedir. LM test istatistiği χ^2 (Ki-Kare) dağılımını gösterir. LM istatistik değeri, tablo değerinden büyük ise ($LM_{\mu} > \chi^2_{\text{tablo}}$) bu durumda H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum RE modelin tercih edildiği anlamına gelir. Ayrıca RE model tahmin edilirken Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS - Generalized least squares) tahmincisinin tutarlı olup olmadığını belirlemesi için Hausman (1978) tarafından geliştirilen test yapılmaktadır. Hausman testi grup-çi

3 Panel veri yöntemiyle ilgili bu kısım, Greene (2012), Kennedy (2006), Baltagi (2005), Arellano (2003), ve Wooldridge (2002) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

tahminci (within estimator) tutarlıyken GLS tahmincinin de tutarlı olup olmadığını test eder. (Asteriou and Hall, 2007: 349). Hausman test istatistiğine ilişkin formül şu şekilde ifade edilir:

$$W = \frac{(\tilde{\beta}_W - \tilde{\beta}_{EGLS})^2}{Var[\tilde{\beta}_W] - Var[\tilde{\beta}_{EGLS}]} \sim \chi_K^2 \quad (4)$$

Hausman testi, RE modelde kesit katsayılarının açıklayıcı değişkenlerle ilişkili olup olmadığını sınamaktadır. Hausman Testinin H_0 hipotezi, kesit katsayılarının açıklayıcı değişkenlerle ilişkili olmadığını göstermektedir. Bu durum hem grup-içi hem de GLS tahmincinin tutarlı olduğunu göstermektedir. H_1 hipotezi, kesit katsayılarının açıklayıcı değişkenlerle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu durum sadece grup-içi tahmincinin tutarlı olduğu anlamına gelmektedir. (Erlat, 2018:24) Hausman test istatistiği χ^2 (Ki-Kare) dağılımına sahiptir. Bu istatistik değeri, tablo değerinden büyükse ($W > \chi^2_{\text{tablo}}$) H_0 hipotezi reddedilir. H_0 hipotezinin reddedilmesi, grup-içi tahmincinin tercih edilmesi gerektiğini ifade ederken H_0 hipotezinin reddedilememesi durumunda GLS tahmincinin tutarlı olduğu sonucuna ulaşılır.

Model

Çekim modeli farklı değişkenler arasındaki mekansal etkileşimleri analiz etmek için kullanılan ekonometrik bir yaklaşımdır. Bu modelin arkasındaki genel fikir, yerçekimi teorisinden gelmektedir. Newton Kanununa göre cisimler birbirlerini kütleleriyle doğru orantılı, aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı bir şekilde çeker. Çekim modelinin temel değişkenleri büyüklük ve uzaklıktır. (Burger, Oort ve Linders, 2009:s. 2-3) Çekim yasasını ekonomi alanına ilk kez uyarlayarak çekim modelinin temelini atan Tinbergen (1962: s. 262) ülkeler arasında ticarete engel olan bir durumun olmaması halinde ulaşabilecekleri potansiyel ihracat düzeylerinin belirlenmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. Ülkelerin potansiyel ihracat hacimleri ile fiili ihracat hacimleri arasındaki farkın hesaplanması, ihracatın temel belirleyicilerinin ortaya çıkarılması açısından atılacak ilk adım olarak görülmüştür. Bu hesaplama, dış ticarete ülkeler arasındaki farklılıkların nedenlerinin araştırılmasına katkı sağlamaktadır. Tinbergen (1962: s.264), bir ülkeden diğer ülkeye gerçekleşen toplam ihracat düzeyini analizinin ilk aşamasında aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

$$E_{ij} = \alpha_0 Y_i^{\alpha_1} Y_j^{\alpha_2} D_{ij}^{\alpha_3} \quad (5)$$

(5) numaralı denklemde E_{ij} , i ülkesinden j ülkesine yapılan ihracatı; Y_i ve Y_j : i ve j ülkelerinin ekonomik büyüklüklerini; D_{ij} : ülkeler arasındaki uzaklığı temsil etmektedir. Çekim modelinde ise E_{ij} , i ve j cisimleri arasındaki çekim gücünü; Y_i ve Y_j , i ve j cisimlerinin kütlelerini; D_{ij} , cisimler arasındaki uzaklığı temsil eder. İlerleyen aşamalarda Tinbergen, temel olan yukarıdaki denkleme önce ülkelerin politik tercihlerini (İngiliz Milletler Topluluğu ya da Benelüks ülkesi olmak gibi) ve sonra komşuluk durumunu kukla değişkenlerle dahil etmiştir. Sonrasında modele Gini katsayısını ekleyerek son halini vermiştir.

Linnemann (1966: s. 36), çekim modeline ülke boyutunun ek bir ölçüsü olarak nüfusu dahil etmiştir. Genişletilmiş çekim modeli adı verilen bu modele ilişkin denklem ise aşağıdaki gibidir:

$$T_{ij} = \beta_0 Y_i^{\beta_1} N_i^{\beta_2} Y_j^{\beta_3} N_j^{\beta_4} D_{ij}^{\beta_5} P_{ij}^{\beta_6} \quad (6)$$

(6) numaralı denklemde T_{ij} , i ve j ülkeleri arasındaki ticaret akımlarını; Y_i ve Y_j : i ve j ülkelerinin ekonomik büyüklüklerini; N_i ve N_j : i ve j ülkelerinin nüfuslarını; D_{ij} , i ve j ülkeleri arasındaki mesafeyi; P_{ij} , i ve j ülkeleri arasındaki ticareti arttıran ya da önleyen diğer faktörleri; u_{ij} , hata terimini ifade etmektedir. Yukarıdaki denklem her iki tarafın logaritması alınarak (7) numaralı denklemdeki gibi doğrusal hale getirilebilir.

$$\log T_{ij} = \beta_0 + \beta_1 \log Y_i + \beta_2 \log N_i + \beta_3 \log Y_j + \beta_4 \log N_j + \beta_5 \log D_{ij} + \beta_6 P_{ij} + u_{ij} \quad (7)$$

Tinbergen (1962) ve Pöyhönen (1963) uluslararası ticaret akışlarını analiz etmek için çekim denklemini uygulayan ilk yazarlardır. O zamandan sonra çekim modeli deneysel dış ticaret analizinde popüler bir araç haline gelmiştir. Bu analizlerde coğrafi boyutu da dahil ederek ülkeleri fiziksel bir yere sahip olan varlıklar olarak ele almıştır. Uluslararası ticarete çekim modeli bağlamında “fiziki varlıklar” ihracatçı ve ithalatçı ülkeler olup “kütleler” ülkelerin ekonomik büyüklüğüdür. İlgili ülkelerin ekonomileri ne kadar büyükse aralarındaki ticaret hacmi o kadar büyük olmaktadır. (Antonucci ve Manzocchi, 2005: s. 6). Bu durum ekonomisi büyük olan ülkelerin geliri daha fazla olduğundan daha fazla ithalat yapmasından kaynaklanır. Ayrıca bu ülkeler daha fazla ürün üretmekte oldukları için diğer ülkelere ihracat yaparak ülkelerin yapmış oldukları harcamaları çekmiş olur. Ancak iki ülke arasındaki mesafe artarsa maliyetler artacağı için bu ülkeler arasındaki ticaret de azalacaktır. (Golovko, 2014: s. 88).

Mesafe, özellikle taşıma maliyetleri ve teslim süresi nedeniyle ticaret akışları üzerinde bir direnç etkisi uygular. (Antonucci ve Manzocchi, 2005: s. 6). Çekim modelinin en önemli değişkenlerinden biri uzaklıktır. Uzaklığın ülkeler arasındaki ticareti negatif olarak etkilemesinin sonucu olarak modele dahil edilmesinin nedenleri şunlardır (Batra, 2004: s. 3).

- Mesafe, taşıma maliyetleri için bir göstereyi temsil etmektedir.
- Mesafenin kısa olması, dayanıksız ürünleri taşımayı süre açısından kolaylaştırmaktadır.
- Çoklu girişlerin olduğu firmalarda mesafenin kısılması, senkronizasyon maliyetlerini düşürmektedir.
- Uzaklığa bağlı olarak ticari fırsatların araştırılması ve potansiyel ticaret ortakları arasındaki güvenin tesis edilmesi gibi işlemlerin sayısı ve maliyeti artar.
- Büyük coğrafi uzaklıklardan kaynaklanan kültürel farklılıklar ticari ilişkileri kısıtlayıcı sonuçlar doğurabilir.

Çekim modeli, bölgesel ticaret modellerini keşfetmek için ciddi bir ampirik araç olarak kullanılmıştır. Uluslararası ticaret akışlarını araştırmak için çekim modelini kurmak adına kullanılan veriler oldukça uygundur. Bölgesel ticaret grupları, döviz kurları, siyasi bloklar, ticaret anlaşmaları, sınır bölgesi faaliyetleri ve tarihsel bağlantılar dahil olmak üzere çeşitli politika konularının etkisini tahmin etmek için bu model yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Karşılaştırmalı üstünlükler, benzer tercihler, aynı alt yapı ve teknoloji, ortak sınır, benzer tarihsel geçmişe sahip olan bölgeler doğal ticaret ortağı olabilir. Genellikle benzer zevklere ve ortak tarihsel geçmişe sahip olan ve bölgesel ekonomik bağlantıları ortak olan ülkeler, aynı popülasyon etrafında şekillenme eğilimindedir. Birbirleriyle ilişkili olan bu bölgeler kendilerini dışsal şoklardan korumak için ortak kurallar oluşturabilir. (Paas, 2003: s. 8).

Çekim modelinde göç, uluslararası ticaret gibi göçmen kaynağı ve hedef ülkeler arasındaki cazip güç tarafından yönlendirilmekte ve bir ülkeden diğerへ taşıma maliyetlerinden etkilenmektedir. Göçün iş gücü piyasası modeli, göçmen kaynak ile hedef ülkeler arasındaki cazip gücün iki ülkedeki emek gelirleri arasındaki farka bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca nüfus büyüklüğü de önemlidir. Bir ülkede daha fazla insanın olması, daha fazla insanın göç edebileceği anlamına gelir. Ayrıca hedef ülkede nüfus ne kadar büyükse göçmenlerin iş gücü piyasası o kadar büyük olacaktır. Ticaret gibi göç maliyetleri de ülkeler arasındaki fiziksel mesafeye ilişkilidir. (Lewer ve Berg, 2008: s. 165). Çekim modeli iş gücü göçü ve uluslararası ticaret gibi çeşitli bölgesel ve uluslararası akış türlerinin açıklanmasında başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. Çekim modeline göre çekim gücü, ülkelerin ekonomik büyüklüğü ile doğru orantılı ve ülkeler arasındaki mesafeye ters orantılı ilişkilidir. (Paas, 2002: 1; 2003: s. 7).

Veri, Beklentiler ve Hipotez

Çalışma, herhangi bir kritere göre ayrıma gitmeksizin verisi ulaşılabilir olan Türkiye'nin göç aldığı 125へ ilişkin 2013-2016 dönemi⁴ verisini içermektedir. Belirtilen ülkeler, daha homojen yapı göstermesi için iki farklı ülke grubuna ayrılmıştır. İlk örneklem Türkiye'nin göç aldığı sanayileşmiş 33 OECD üyesiへ aittir. İkinci örneklem ise Türkiye'nin göç aldığı sanayileşmeye devam eden 92 gelişmekte olanへ aittir. Örneklemde yer alan ülkeler listesi Ek 1'de yer almaktadır. Bu çalışmada, uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisi tahmin edilirken toplam dış ticaret, ihracat ve ithalat olmak üzere üç farklı bağımlı değişken kullanılmıştır. Bu bağlamda panel veri analizine dayanan genişletilmiş çekim modelinden hareketle her bir bağımlı değişken için ayrı ayrı tahmin edilecek modeller (8), (9) ve (10) numaralı denklemde yer almaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Log}(DT)_{it} = & \alpha_{it} + \beta_1 \text{Log}(GOC)_{it} + \beta_2 \text{Log}(GSYH)_{it} + \beta_3 \text{Log}(GSYHTR)_{it} + \beta_4 \text{Log}(UZAK)_{it} \\ & + \beta_5 \text{Log}(NFS)_{it} + \beta_6 \text{Log}(NFSTR)_{it} + \beta_7 DK_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (8)$$

$$\begin{aligned} \text{Log}(IHR)_{it} = & \alpha_{it} + \beta_1 \text{Log}(GOC)_{it} + \beta_2 \text{Log}(GSYH)_{it} + \beta_3 \text{Log}(UZAK)_{it} + \beta_4 \text{Log}(NFS)_{it} \\ & + \beta_5 DK_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (9)$$

$$\begin{aligned} \text{Log}(ITH)_{it} = & \alpha_{it} + \beta_1 \text{Log}(GOC)_{it} + \beta_2 \text{Log}(GSYHTR)_{it} + \beta_3 \text{Log}(UZAK)_{it} + \beta_4 \text{Log}(NFSTR)_{it} \\ & + \beta_5 DK_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (10)$$

(8), (9) ve (10) numaralı denklemde yer alan değişkenler, farklı veri kaynaklarından derlenmiştir. Modellerde yer alan bağımlı değişkenler Log(DT), Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı dış ticaret toplamının (cari fiyatlarla dolar cinsinden) logaritması; Log(IHR), Türkiye'den diğer ülkelere yapılan cari fiyatlarla dolar cinsinden ihracat miktarının logaritması; Log(ITH), Türkiye'nin diğer ülkelerden cari fiyatlarla dolar cinsinden yaptığı ithalat miktarının logaritmasıdır. Bu üç bağımlı değişkene ait veri, UNComtrade veri tabanından alınmıştır. Log(GOC), TÜİK veri tabanından elde edilen ADNKS'ye göre Türkiye'de bulunan yabancı uyruklu nüfus miktarının logaritmasıdır. Log(GSYHTR), Türkiye'nin cari fiyatlarla dolar cinsinden gayri safi yurtiçi hasılasının logaritması; Log(GSYH), Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkelere ait dolar cinsinden gayri safi yurtiçi hasılasının logaritmasıdır. Gelire ilişkin bu iki değişkene ait veri, Dünya Bankası

4 Türkiye'de yaşayan göçmen sayısı sadece 2013-2016 dönemi için ulaşılabilir olduğu için belirtilen dönem seçilmiştir.

ve UNCTADstat veri tabanlarından derlenmiştir. $\text{Log}(\text{UZAK})$, Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki km cinsinden uzaklığın logaritmasıdır; mapcrow.info web sitesinden elde edilmiştir. $\text{Log}(\text{NFSTR})$, Türkiye'nin nüfusunun logaritması; $\text{Log}(\text{NFS})$, Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkelerin nüfusunun logaritmasıdır. Nüfus göstergesi olan bu iki değişkene ilişkin veri Dünya Bankasından alınmıştır. DK, nominal döviz kurunu ifade etmektedir; UNCTADstat veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin dağılımına ilişkin özet değerleri gösteren tanımlayıcı istatistikler Ek-2'de yer almaktadır. Bilindiği üzere açıklayıcı değişkenler arasında yüksek derecede doğrusal ilişkinin olması çoklu doğrusal bağlantı sorununa neden olmaktadır. Bu nedenle açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisi Ek-3'te verilmiştir. Göçün dış ticaret üzerine etkilerini incelemek için oluşturulan modellerde yer alan açıklayıcı değişkenlerin katsayı işaretlerine ilişkin beklentiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken		
	Log(DT)	Log(IHR)	Log(ITH)
Log(GOC)	+	+	+
Log(GSYH)	+	+	
Log(GSYHTR)	+		+
Log(UZAK)	-	-	-
Log(NFS)	+	+	
Log(NFSTR)	+		+
DK	?	+	-

Modellerde yer alan değişken katsayılarına ilişkin beklentiler genişletilmiş çekim modelinden kaynaklanmaktadır. Genişletilmiş çekim modeline göre ülkelerin ekonomik büyüklükleri ve nüfusları dış ticaret üzerinde pozitif bir etkiye sahipken ülkeler arasındaki uzaklık dış ticaret üzerinde negatif etkiye sahiptir. Göçün dış ticaret üzerindeki etkisine ilişkin beklenti teoride yer alan ağ ve tercih teorisine göre pozitiftir. Teorik olarak nominal döviz kurunun ihracat üzerine etkisi pozitifken ithalat üzerine etkisi negatiftir. Ancak nominal döviz kurunun dış ticaret üzerine etkisi belirgin değildir.

Ampirik Sonuçlar

Çalışmada RE modelin kullanılmasını gerektiren iki temel sebep bulunmaktadır. İlk olarak çalışmada yer alan örneklem, verisi ulaşılabilir ülkelerden oluştuğu için rassal bir seçim söz konusu olduğundan RE model kullanılmalıdır. İkinci olarak çalışmada iki ülke arasındaki mesafeyi gösteren ve zaman içerisinde değişmeyen değerler alan uzaklık değişkeninin bulunması RE modelin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü FE model tahmininde her birime ait kesit katsayıları hesaplanırken N (birim sayısı) kadar kukla değişken modele dâhil edilmektedir. Bu nedenle En Küçük Kareler Kukla Değişken (LSDV – Least Squares Dummy Variables) modeli adı da verilmektedir. Bu durumdan dolayı FE modele bir başka kukla değişken konularak tahmin yapılamaz.

Doğrusal regresyon modellerinde yer alan temel varsayımlar, değişen varyans ve otokorelasyon sorununun olmamasıdır. Belirtilen varsayımlardan sapmaların olması durumunda panel veri yönteminde ECLS (Estimated Generalized Least Square –

Tahmini Genelleştirilmiş En Küçük Kareler) ya da FGLS (Feasible Generalized Least Square – Uygulanabilir Genelleştirilmiş En Küçük Kareler) olarak bilinen tahminci kullanılmaktadır. Ayrıca FGLS tahmincisi yatay kesit bağımlılık olması durumunda da kullanılmaktadır. (Greene, 2012) Uygulama bölümünde yer alan modellerde yatay kesit bağımlılık, değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olması nedeniyle FGLS tahmincisi kullanılmıştır. Tablo 2’de yer alan model belirleme testlerinin sonuçları FGLS tahmincisinin etkin ve tutarlı olduğunu göstermektedir. Model belirleme amacıyla yapılan Breush-Pagan LM testi sonuçları %1 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuç, OLS modelin tercih edilmesini öneren boş hipotezin reddedilmesini bir başka deyişle RE modelin kullanılmasını ifade etmektedir. Tahminci belirleme amacıyla yapılan Hausman testi, %5 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı değildir. Bu bulguya göre FGLS tahmincisinin etkin ve tutarlı olduğunu gösteren boş hipotez reddedilemez.

Tablo 2

Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisine İlişkin Ampirik Sonuçlar

Ülke Grupları →	OECD Modeli N=33 T=4 Gözlem Sayısı=132			Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli N=92 T=4 Gözlem Sayısı=368		
	Log(DT)	Log(IHR)	Log(ITH)	Log(DT)	Log(IHR)	Log(ITH)
Bağımlı Değişkenler →	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Açıklayıcı Değişkenler ↓						
C	35,901 (5,23) ^a	10,296 (8,18) ^a	-6,445 (-0,51) ^a	42,139 (1,82) ^c	13,733 (5,82) ^a	-60,901 (-0,57)
Log(GOC)	0,104 (3,13) ^a	0,150 (2,99) ^a	0,586 (13,76) ^a	0,137 (7,53) ^a	0,101 (2,53) ^b	0,441 (7,45) ^a
Log(GSYH)	0,660 (8,49) ^a	0,517 (4,25) ^a		0,770 (13,80) ^a	0,846 (17,04) ^a	
Log(GSYHTR)	-0,198 (-1,20)		1,855 (15,22) ^a	0,480 (1,43)		3,164 (2,42) ^b
Log(UZAK)	-1,061 (-19,85) ^a	-1,037 (-8,99) ^a	-0,304 (-2,82) ^a	-0,926 (-8,30) ^a	-1,199 (-4,73) ^a	0,073 (0,37)
Log(NFS)	0,198 (1,97) ^b	0,212 (2,30) ^b		-0,082 (-1,51)	-0,374 (-7,91) ^a	
Log(NFSTR)	-1,204 (-6,46) ^a		-1,375 (-2,55) ^a	-2,559 (-3,17) ^a		-0,621 (-0,15)
DK	-0,016 (-1,47)	0,171 (4,08) ^a	-0,063 (-2,17) ^a	-0,050 (-2,75) ^a	-0,139 (-13,55) ^a	0,005 (0,07)
R ²	0,762	0,592	0,401	0,514	0,462	0,058
Düz. R ²	0,748	0,576	0,378	0,505	0,454	0,045
F Testi	56,78	36,64	16,93	54,61	62,27	4,526
Breusch ve Pagan LM Testi - $\chi^2(1)$	152,7 [0,00]	153,2 [0,00]	176,1 [0,00]	464,8 [0,00]	427,3 [0,00]	405,1 [0,00]
Hausman Testi - $\chi^2(4)$		3,94 [0,414]	9,36 [0,052]		1,31 [0,933]	6,40 [0,380]
Hausman Testi - $\chi^2(6)$	6,40 [0,380]			4,57 [0,470]		

Not: (1) Parantez içindeki değerler t değerlerini; köşeli parantez içindeki değerler anlamlılık düzeylerini göstermektedir. (2) a ve b sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir. Belirtilen anlamlılık düzeyleri için kritik değerler sırasıyla 2,58 ve 1,96 şeklindedir. (3) RE modeli tahmin edilirken FGLS tahmincisi kullanılmıştır.

Ülke gruplarına göre Türkiye’ye gelen uluslararası göçün Türkiye’nin dış ticareti, ihracatı ve ithalatı üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılan tahmin sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır. Bu tabloda yer alan (1), (2) ve (3) numaralı modeller 33 OECD üyesi ülkeden Türkiye’ye gelen göç verisine dayanmaktadır. Tablo 2’de yer alan (1) numaralı

modelin tahmin sonuçlarına göre $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkeninin $\text{Log}(\text{DT})$ üzerine etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bulgu, OECD üyesi ülkelerden Türkiye'ye gelen uluslararası göçün Türkiye'nin toplam dış ticareti üzerine pozitif etkisi olduğunu göstermektedir. Toplam dış ticaret üzerine var olan bu etkinin ihracat ve ithalat arasında ayrıştırılması için (2) ve (3) numaralı modeller tahmin edilmiştir. (2) ve (3) numaralı modellerin sonuçlarına göre $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkeninin sırasıyla $\text{Log}(\text{IHR})$ ve $\text{Log}(\text{ITH})$ üzerine etkisi de pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bulguya göre toplam dış ticarete benzer şekilde OECD üyesi ülkelerden Türkiye'ye gelen uluslararası göçün Türkiye'nin ihracatı ve ithalatı üzerine etkisi de pozitiftir. Katsayılar incelendiğinde (2) numaralı denklemde $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkenindeki %1'lik artış $\text{Log}(\text{IHR})$ miktarında %0,150 artışa neden olurken (3) numaralı modelde $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkenindeki %1'lik artış $\text{Log}(\text{ITH})$ miktarında %0,586 artışa neden olmaktadır. Bu durumda OECD ülkelerinden Türkiye'ye gelen uluslararası göç arttıkça hem Türkiye'nin o ülkeye yaptığı ihracatı hem de o ülkeden yaptığı ithalatı artmaktadır. Ancak uluslararası göç değişkeninin katsayısını karşılaştırdığımızda Türkiye'ye gelen göçün Türkiye'nin ithalatını ihracatından daha çok artırdığı sonucuna ulaşılır.

Tablo 2'de yer alan (4), (5) ve (6) numaralı modeller, gelişmekte olan 92 ülkeden Türkiye'ye gelen uluslararası göç verisini dikkate almaktadır. Tablo 2'de yer alan (4) numaralı modelin tahmin sonuçlarına göre $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkeninin $\text{Log}(\text{DT})$ üzerine etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Ayrıca etkinin ayrıştırılması için kurulan (5) ve (6) numaralı denklemlerde ise $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkeninin sırasıyla $\text{Log}(\text{IHR})$ ve $\text{Log}(\text{ITH})$ üzerine etkisi de istatistiki olarak anlamlı bir şekilde pozitiftir. Bu bulgular, gelişmekte olan 92 ülkeden Türkiye'ye gelen göçün Türkiye'nin toplam dış ticareti, ihracatı ve ithalatı üzerine etkisi istatistiki olarak anlamlı bir şekilde pozitiftir. Buna ek olarak (5) numaralı denklemde $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkenindeki %1'lik artışın $\text{Log}(\text{IHR})$ değişkeninde %0,101 artışa neden olurken (6) numaralı modelde $\text{Log}(\text{GOC})$ değişkenindeki %1'lik artış $\text{Log}(\text{ITH})$ değişkeninde %0,441 artışa neden olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre gelişmekte olan ülkelerden Türkiye'ye gelen uluslararası göç arttıkça hem Türkiye'nin o ülkeye yaptığı ihracatı hem de o ülkeden yaptığı ithalatı artmaktadır. Ancak uluslararası göç değişkeninin katsayı büyüklüklerine göre Türkiye'ye gelen göçün Türkiye'nin ithalatını ihracatından daha çok artırdığı sonucuna ulaşılır.

Dış ticaret modellerini gelir değişkenleri üzerinden değerlendirdiğimizde (2) ve (5) numaralı modellerde yer alan $\text{Log}(\text{GSYH})$ değişkeninin $\text{Log}(\text{IHR})$ üzerine etkisi ve (3) ve (6) numaralı modellerde yer alan $\text{Log}(\text{GSYHTR})$ değişkeninin $\text{Log}(\text{ITH})$ üzerine etkisi pozitiftir ve istatistiki olarak anlamlıdır. Teorik beklentilere uygun bu sonuca göre Türkiye'nin uluslararası göç aldığı ülkelerin GSYH'sindeki artışlar, Türkiye'nin ihracatını artırırken Türkiye'nin GSYH'sindeki artışlar ise uluslararası göç aldığı ülkeden yaptığı ithalatı artırmaktadır. Bu sonuçtan hareketle Türkiye'nin ihracatı ve dolayısıyla dış ticareti üzerinde ticaret ortağının gelirindeki artışların önemli rol oynadığını söylemek mümkündür.

Çekim modeli gereği denklemlerde yer alan bir diğer değişken, Türkiye ile dış ticaret ortağı arasındaki mesafeyi gösteren $\text{Log}(\text{UZAK})$ değişkenidir. Tablo 2'de yer alan (2) ve (5) numaralı modellerde $\text{Log}(\text{UZAK})$ değişkeninin $\text{Log}(\text{IHR})$ üzerine etkisini gösteren katsayı işareti, beklentilere uygun bir şekilde negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır.

Hem OECD ülkeleri hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerli olan bu bulguya göre Türkiye'nin dış ticaret ortağı ile arasındaki mesafe arttıkça Türkiye'nin o ülkeye yaptığı ihracat azalmaktadır. Tablo 2'de yer alan OECD ülke grubuna ait (3) numaralı denklemde Log(UZAK) değişkeninin Log(ITH) üzerine etkisi negatif ve istatistiki olarak anlamlı sonuç verirken gelişmekte olan ülke grubuna ait (6) numaralı modelde Log(UZAK) değişkeninin Log(ITH) üzerine etkisi istatistiki olarak anlamlı değildir. Bir başka deyişle Türkiye'nin dış ticaret ortağı ile arasındaki mesafe, Türkiye'nin ihracatı üzerinde daha belirleyici bir faktördür.

Nüfus değişkeni, dış ticaret denklemlerinde genişletilmiş çekim modeliyle birlikte yer almaya başlamıştır. Tablo 2'de yer alan (2) numaralı denklemde Türkiye'nin dış ticaret ortağının nüfusunu gösteren Log(NFS) değişkeninin Log(IHR) üzerine etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıyken (5) numaralı modelde bu etki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bulgu, OECD ülkelerinin nüfusu arttıkça Türkiye'nin o ülkeye yaptığı ihracatın arttığını; gelişmekte olan ülkelerin nüfusu arttıkça Türkiye'nin o ülkelere yaptığı ihracatın azaldığını göstermektedir. Beklentilere göre dış ticaret ortağının nüfusu arttığında Türkiye'nin o ülkeye olan ihracatı artmalıdır. Bu durum OECD ülkelerindeki nüfus artışı için geçerliyken gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışı için geçerli değildir. Türkiye'nin nüfusunu gösteren Log(NFSTR) değişkeninin dış ticaret değişkenleri üzerine etkisi de karmaşık sonuçlar vermektedir. Tablo 2'deki bazı modellerde Log(NFSTR) değişkeninin katsayısı istatistiki olarak anlamsız ya da istatistiki olarak anlamlı ve negatiftir. Karmaşık sonuçlar vermesi nedeniyle nüfus değişkenlerine ilişkin sonuçlar, çalışmanın eleştiriye açık yönlerinden birisidir. Bu değişkene ait en önemli sonuç, OECD ülkelerinin nüfusundaki artışın o ülkeye yapılan ihracatı artırdığını göstermesidir. Ancak gelişmekte olan ülkeler modeli için aynı sonuç geçerli değildir. Bu durum, ilgili ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizlik üzerinden açıklanabilir. Gelir dağılımı adaletsiz olan ülkelerdeki nüfus artışı zorunlu ihtiyaç ürünlerine olan talebi artırırken lüks ihtiyaç ürünlerine olan talebi artırmayabilir. Bu durum dış ticaret hacmini olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir.

Son olarak Tablo 2'de yer alan (2) numaralı modelin sonuçlarına göre nominal döviz kurunu gösteren DK değişkeninin Log(IHR) üzerine etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıyken (3) numaralı modelde Log(ITH) üzerine etkisi negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bulgulara göre OECD ülkelerinin para birimlerindeki (nominal döviz kurundaki) yükselmeler, Türkiye'nin OECD ülkelerine yaptığı ihracatı artırırken Türkiye'nin OECD ülkelerinden yaptığı ithalatı azaltmaktadır. Bu bulgu, teorik beklentilere uygundur. Ancak OECD ülkeleri için geçerli olan bu teorik etki, gelişmekte olan ülkeler grubu için sonuçları gösteren (5) ve (6) numaralı modellere ait tahmin sonuçlarında görülmemektedir. Daha açık bir ifadeyle nominal döviz kurunun Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerle yaptığı ihracat ve ithalat üzerine etkisi beklentilere uygun değildir. Bu sonucun, gelişmekte olan ülkelerde döviz kurlarının politika aracı olarak kullanılamayacağını ifade eden ampirik çalışmalar üzerinden açıklanması mümkündür.

Sonuç

Çalışmada uluslararası göçün dış ticaret üzerine etkisini incelemek için panel veri yöntemine dayanan genişletilmiş çekim modeli kullanılmıştır. Uygulama bölümü, Türkiye'nin göç aldığı 125 ülkenin 2013-2016 dönemine ilişkin verisini kapsamaktadır.

Örnekleme, OECD üyesi olan 33 ülke ve gelişmekte olan 92 ülkeden oluşmaktadır. Genişletilmiş çekim modelinden faydalanılarak bağımlı değişken olarak ihracat, ithalat ve ikisinin toplamından oluşan toplam dış ticaret olmak üzere üç farklı değişken alınmıştır. Panel çekim modelinde Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki mesafeyi ifade eden uzaklık değişkeni yıllar içinde değişiklik göstermediği için kukla değişken yapısına sahiptir. Bu nedenle uzaklık değişkeni, doğası gereği birçok kukla değişkene dayanan sabit etkiler modelinde kullanılamaz. Ayrıca örnekleme yer alan ülkeler, verisi ulaşılabılır olanlardan oluştuğu için rassal bir seçim söz konusudur. Belirtilen nedenlerle çalışmada yer alan modellerin tamamı rassal etkiler modeliyle tahmin edilmiştir. Panel veri yöntemine dayalı olarak tahmin edilen doğrusal regresyon modellerinde karşılaşılan yatay kesit bağımlılık, değişen varyans ve otokorelasyon gibi sorunlardan arındırılmış bir tahminde bulunmak amacıyla FGLS tahmincisi kullanılmıştır.

Yukarıda yer alan açıklamalar ışığında çalışmanın en temel sonucuna göre 2013-2016 yılları arasında Türkiye'nin diğer ülkelerden aldığı uluslararası göç, Türkiye'nin o ülkelerle yaptığı dış ticareti pozitif etkilemektedir. Bu sonuç, Türkiye'nin hem OECD ülkeleriyle hem de gelişmekte olan ülkelerle yaptığı ticaret için geçerlidir. Ayrıca her iki ülke grubunda uluslararası göçün Türkiye'nin ihracatı ve ithalatı üzerine etkisi de pozitiftir. Bu sonuçlar Karagöz (2011), Head ve Ries (1998), Bacarrezza ve Ehrlich (2006) ve Faustino ve Leitao (2008) tarafından başka ülkeler için yapılan ampirik çalışmaların sonuçlarıyla tutarlıdır. Çalışmanın temel sonucu, beklentilere uygundur. Bu sonuç, uluslararası göçmenlerin yaşadıkları toplumun refahına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle uluslararası göçün kabul edilebilirliği açısından dış ticaret, önemli bir toplumsal faydaya sahiptir. Çünkü uluslararası göçün bir ülkedeki dış ticaret üzerine pozitif etkisinin o ülkedeki vatandaşlar tarafından bilinmesi göçmenlere bakış açısını iyimser yönde değiştirebilir ya da bir toplumda göçmenlere yönelik negatif tutumların azalmasına sebep olabilir.

Ampirik sonuçlar, dış ticareti temsil eden değişkenler açısından detaylıca incelendiğinde dikkat çekici diğer bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sonuca göre Türkiye'ye gelen uluslararası göçün diğer ülkelerden yaptığı ithalat üzerine etkisi, diğer ülkelere yaptığı ihracat üzerine etkisinden büyüktür. Bu sonuç hem OECD ülkeleri için hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerli bir sonuçtur. Bu sonuç, tercih etkisinin baskın bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. Göçmenlerin Türkiye'de nihai mal talebinin bir kısmını ithalat ile karşıladıkları söylenebilir. Bu yorumun net olarak yapılabilmesi için endüstri-içi ticaret oranları üzerinden yeni çalışmalar yapılması önerilebilir. Uluslararası göçün ithalatı ihracattan daha fazla arttırması, Türkiye'ye gelen göçmenlerin nitelikli bir iş gücüne sahip olmamasından kaynaklanabilir. Felbermayr ve Toubal (2012: s. 928), nitelikli iş gücüne sahip göçmenlerin iki ülke arasındaki ikili ticarete ve ülkenin gelişmesine katkıda bulunacağını belirtmektedir. Nitelikli iş gücüne sahip göçmenler, uluslararası ticarete yönelik kayıt dışı engellerin üstesinden gelmeye; dil, kültür veya kurumlarla ilgili iş ilişkilerinin oluşmasına katkıda bulunur. Çünkü nitelikli iş gücüne sahip göçmenler, bir ülkeye göç ettiği zaman o ülkede, kendi ülkesinde üretilen ürünlere yönelik yeni bir piyasa oluşturabilir, sahip oldukları bilgileri o ülkeye daha iyi aktarabilir. Göç alan ülke, göç veren ülkenin mallarını kendi ülkesinde üreterek göç veren ülkenin mallarına yönelik talebi karşılayabilir. Bu noktadan hareketle Türkiye'nin nitelikli

iş gücüne odaklanan göçmen politikası oluşturması gerektiği söylenebilir. Bu alanda kalkınmayı destekleyici yeni kanunlar düzenlenerek özellikle nitelikli iş gücüne yönelik göçü teşvik edici girişimlerde bulunulabilir.

Finansal Destek: Bu makale, Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 18.KARİYER.31 numaralı “Dış Ticaretin Belirleyicisi Olarak Uluslararası Göç: Türkiye Üzerine Panel Veri Analizi” başlığı ile Kariyer Destek Projesi olarak desteklenmiştir.

Kaynakça/References

- Antonucci, D., & Manzoçchi, S. (2005). Does Turkey have a special trade relation with the EU? A gravity model approach, Luiss lab on European Economics, *LEEE Working Document*, No. 35.
- Arellano, M. (2003). Panel data Econometrics. Oxford: Oxford University Press.
- Asteriou, D., & Hall, S.G. (2007). Applied Econometrics: a modern approach (revised edition). New York: Palgrave Macmillan.
- Bacarreza, G. J. C., & Ehrlich, L. (2006). The impact of migration on foreign trade: A developing country approach. *Munich Personal RePEc Archive*, No:1090.
- Baltagi, B. H. (2005). Econometric analysis of panel data (Third Edition). West Sussex: John Wiley & Sons.
- Batra, A. (2004). India's global trade potential: The gravity model approach. *ICRIER Working Paper*, No. 151.
- Breusch, T., & Pagan, A. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253. Doi: 10.2307/2297111
- Bruder, J. (2004). Are trade and migration substitutes or complements? The case of Germany, 1970-1998. *Working Paper*, University of Rostock, Germany.
- Burger, M. J., Oort, F. G., & Linders, J. M. (2009). On the specification of the gravity model of trade: Zeros, Excess Zeros and Zero-Inflated estimation. *Erasmus Research Institute of Management*, No: 003.
- Buzdağlı, Ö. ve Kızıltan, A. (2011). Göç-ticaret ilişkisi: Türkiye'nin Tüketim malı ihracatı üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 65-75.
- Çelebi Boz, F. ve Durmaz, A. (2016). Göçmenlerin uluslararası ticaret üzerine etkisi: Mena Bölgesi'ndeki Türk göçmenler üzerine bir uygulama. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, 259-272.
- Domingo, G. S., & Silvente, F. R. (2013). Re-examining the migration–trade link using province data: An application of the generalized propensity score, *Economic Modelling*, 32, 247-261. Doi: 10.1016/j.econmod.2013.02.002
- Dunlevy, J. A., & Hutchinson, W. K. (1999). The impact of immigration on American import trade in the late nineteenth and early twentieth centuries. *The Journal of Economic History*, 59(4), 1043-1062.
- Ebmer, R. W. ve Zimmermann, K. F. (1998). East-West trade and migration: The Austro-German case. *IZA Discussion Paper*, No:2.
- Emirhan, P. N. (2014). Uluslararası emek göçü ve dış ticaret arasındaki ilişki: Türkiye için bir uygulama, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14(4), 611-620.
- Erlat, H. (2018). *Panel Data: A Selective Survey*, Ankara: Department of Economics, Middle East Technical University.
- Faustino, H. C., & Leitao, N. C. (2008). Immigration and trade in Portugal: A static and dynamic panel data analysis. *Technical University of Lisbon, Working Paper*, WP 31/2008/DE/Socius.12/2008/DE/Socius.
- Felbermayr, G. J., & Toubal, F. (2012). Revisiting the trade-migration nexus: Evidence from new OECD data. *World Development*, 40(5), 928-937. Doi: 10.1016/j.worlddev.2011.11.016
- Genç, M., Gheasi, M., Nijkamp, P., & Poot, J. (2011). The impact of immigration on international trade: a meta-analysis. *IZA (The Institute for the Study of Labor) Discussion Paper*, No. 6145.
- Ghatak, S., Silaghi, M. I. P., & Daly, V. (2009). Trade and migration flows between some CEE countries and the UK. *The Journal of International Trade and Economic Development*, 18(1), 61-78. Doi: 10.1080/09638190902757426
- Girma, S., & Yu, Z. (2000). Immigration and trade creation: What can the evidence from Britain tell us? Preperad for the Murphy Institute Conference on *The Political Economy of Migration*, Tulane University, New Orleans, USA.
- Girma, S., & Yu, Z. (2002). The Link between immigration and trade: Evidence from the United Kingdom. *Weltwirtschaftliches*, 138(1), 115-130.
- Golovko, A. (2014). *Avrasya Ülkelerinin Dış Ticaretlerinin Çekim Modeli Çerçevesinde Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Greene, W. H. (2012). Econometric analysis (7th Edition). New Jersey: Prentice-Hall International Inc.
- Hausman, J. (1978). Specification tests in Econometrics. *Econometrica*, 46, 1251-1271.

- Head, K., & Ries, J. (1998). Immigration and trade creation: Econometric evidence from Canada. *The Canadian Journal of Economics*, 31(1), 47-62.
- Iranzo, S., & Peri, G. (2009). Migration and trade: Theory with an application to the Eastern-Western European integration. *Journal of International Economics*, 79, 1-19.
- Kandemir, O. (2010). *İktisadi Büyüme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Karagöz, K. (2011). Göç-ticaret ilişkisi: Panel çekim modeli. *Sosyoekonomi Dergisi*, 15(15), 55-68.
- Kennedy, P. (2005). *Ekonometri kılavuzu (Beşinci Baskı)*, (M. Sarımeşelive Ş. Açıkgöz, Çev.), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Levine, R., & Schmukler, S. L. (2007). Migration, spillovers, and trade diversion: The impact of internationalization on domestic stock market activity. *Journal of Banking & Finance*, 31, 1595-1612. Doi: 10.1016/j.jbankfin.2006.11.001
- Lewer, J., & Berg, H. V. (2008). A gravity model of immigration. *Economics Letters*, 99(1), 164-167. Doi: 10.1016/j.econlet.2007.06.019
- Lin, X., & Yang, X. (2017). From human capital externality to entrepreneurial aspiration: Revisiting the migration-trade linkage. *Journal of World Business*, 52, 360-371. Doi: 10.1016/j.jwb.2016.11.001
- Linnemann, H. (1966). *An econometric study of international trade flows*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Lung, S. M. (2008). *The Impact of International Migration on International Trade: An Empirical Study of Australian Migrant Intake from Asian Countries*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Victoria University, Melbourne, Australia.
- Massey, D. S. (1988). Economic development and international migration in comparative perspective. *Population and Development Review*, 14(3), 383-413.
- Ortega, F., & Peri, G. (2014). Openness and income: The roles of trade and migration. *Journal of International Economics*, 92, 231-251. Doi: 10.1016/j.jinteco.2013.11.008
- Paas, T. (2002). European Integration and EU Eastward enlargement process in international trade: Using a gravity approach for exploring bilateral trade flows. *The 42nd Congress of the European Regional Science Association*, Dortmund, Germany.
- Paas, T. (2003). Regional Integration and International Trade in the Context of EU Eastward Enlargement, *HWWA Discussion Paper*, No: 218.
- Pöyhönen, P. (1963). A tentative model for the volume of trade between countries. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 90, 93-100.
- Sgrignoli, P., Metulini, R., Schiavo, S., & Riccaboni, M. (2015). The relation between global migration and trade networks. *Physica A*, 417, 245-260.
- Tinbergen, J. (1962). *Shaping The World Economy: Suggestion for an International Economic Policy*, New York: A Twentieth Century Fund Study.
- White, R. (2008). Exploring a US immigrant-intra-industry trade link. *Eastern Economic Journal*, 34, 252-262.
- White, R. (2009). Immigration, trade and product differentiation. *Economic Issues*, 14(1), 43-63.
- Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric analysis of cross section and panel data*. Cambridge: MIT Press.

Ek 1: Ülkeler Listesi

Model	Ülke Listesi
OECD Ülkeleri Modeli	Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Şili, Yeni Zelanda, Yunanistan
Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli	Afganistan, Arjantin, Arnavutluk, Azerbaycan, Bangladeş, Belarus, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso, Cezayir, Çad, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Endonezya, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Filipinler, Filistin, Gabon, Gana, Gine, Gine- Bissau, Guatemala, Güney Afrika, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Irak, İran, Kamboçya, Kamerun, Karadağ, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Kolombiya, Komor Adaları, Kongo, Kosta Rika, Kuveyt, Küba, Letonya, Liberya, Libya, Litvanya, Lübnan, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Malezya, Mali, Malta, Mısır, Moldova, Moritanya, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Özbekistan, Pakistan, Peru, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Sierra Leone, Singapur, Somali, Sri Lanka, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Tacikistan, Tanzanya, Tayland, Togo, Tunus, Türkmenistan, Uganda, Ukrayna, Ürdün, Venezuela, Vietnam, Zambiya, Zimbabve

Ek 2: Tanımlayıcı İstatistikler

OECD Modeli										
	Log(IHR)	Log(ITH)	Log(DT)	Log(GOC)	Log(GSYH)	Log(GSYHTR)	Log(UZAK)	Log(NFS)	Log(NFSTR)	DK
Ortalama	19,45	19,07	20,21	6,52	25,21	27,52	8,20	16,58	18,16	0,96
Medyan	19,54	19,24	20,27	6,37	25,03	27,52	8,20	16,57	18,16	0,24
Maksimum	23,44	23,95	24,35	11,91	30,55	27,58	9,71	21,04	18,19	9,99
Minimum	13,81	6,90	15,20	2,70	20,15	27,47	6,24	12,68	18,14	0,01
Standart Hata	1,87	2,58	1,97	2,00	1,97	0,045	0,76	1,47	0,01	1,36
Çarpıklık	-0,29	-0,71	-0,16	0,32	0,10	0,051	-0,22	0,12	-0,01	1,96
Basıklık	2,86	4,64	2,42	2,41	2,71	1,07	2,43	3,59	1,64	9,43
Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli										
	Log(IHR)	Log(ITH)	Log(DT)	Log(GOC)	Log(GSYH)	Log(GSYHTR)	Log(UZAK)	Log(NFS)	Log(NFSTR)	DK
Ortalama	20,63	21,09	21,64	6,92	26,87	27,52	8,12	16,46	18,16	1,87
Medyan	20,50	21,08	21,68	7,00	26,82	27,52	7,93	16,20	18,16	2,52
Maksimum	23,44	23,90	24,35	11,22	30,55	27,58	9,71	19,59	18,19	4,15
Minimum	16,45	16,81	17,34	3,13	23,46	27,47	6,72	12,68	18,14	0,01
Standart Hata	1,48	1,47	1,43	1,74	1,51	0,04	0,74	1,51	0,01	1,30
Çarpıklık	-0,27	-0,60	-0,53	-0,01	-0,02	0,05	0,59	-0,35	-0,02	-0,32
Basıklık	2,91	3,39	3,31	2,92	2,96	1,07	2,54	3,07	1,64	1,47

Ek 3: Korelasyon Matrisleri

OECD Modeli										
	Log(IHR)	Log(ITH)	Log(DT)	Log(GOC)	Log(GSYH)	Log(GSYHTR)	Log(UZAK)	Log(NFS)	Log(NFSTR)	DK
Log(IHR)	1									
Log(ITH)	0,876	1								
Log(DT)	0,942	0,984	1							
Log(GOC)	0,780	0,809	0,820	1						
Log(GSYH)	0,677	0,783	0,769	0,727	1					
Log(GSYHTR)	-0,022	0,062	0,026	-0,024	0,029	1				
Log(UZAK)	-0,328	-0,216	-0,256	-0,111	0,347	0,001	1			
Log(NFS)	0,647	0,771	0,748	0,634	0,888	-0,004	0,290	1		
Log(NFSTR)	0,028	-0,061	-0,024	0,021	-0,024	-0,918	0,001	0,005	1	
DK	0,357	0,207	0,260	0,306	0,084	-0,129	-0,236	0,022	0,146	1

Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli										
	Log(IHR)	Log(ITH)	Log(DT)	Log(GOC)	Log(GSYH)	Log(GSYHTR)	Log(UZAK)	Log(NFS)	Log(NFSTR)	DK
Log(IHR)	1									
Log(ITH)	0,718	1								
Log(DT)	0,937	0,881	1							
Log(GOC)	0,664	0,451	0,628	1						
Log(GSYH)	0,571	0,766	0,726	0,281	1					
Log(GSYHTR)	0,035	0,016	0,032	-0,122	0,020	1				
Log(UZAK)	-0,527	-0,185	-0,379	-0,567	0,128	-0,001	1			
Log(NFS)	0,243	0,490	0,423	0,268	0,739	-0,011	0,287	1		
Log(NFSTR)	-0,033	-0,008	-0,030	0,131	-0,017	-0,918	2,756	0,0125	1	
DK	0,093	0,022	0,040	-0,070	-0,009	-0,052	-0,224	-0,356	0,056	1

Identity Politics behind the Recent Euro and Refugee Crises of the European Union

Ebru Oğurlu¹

Abstract

The recent crises in two flagship integration projects of the European Union (EU), i.e. the Euro and the Schengen integration, pose existential threats upon the Union. External shocks that revealed operational and institutional flaws within the EU have surfaced conflicts of preferences among the members and raised dubious questions about the future of integration. Although the causes and early stages of both crises had structural similarities, they resulted with completely different outcomes. This paper provides a liberal intergovernmental explanation for the divergent results of similar types of crises by referring to identity politics as the explanatory factor. It argues that the need for the collective identity in the Euro crisis and contradictions between European and national identities in the refugee crisis shaped the outcomes of the inter-governmental conferences and determined the future of each crisis.

Keywords

European Union, Euro crisis, Refugee crisis, Identity politics, Schengen crisis

Avrupa Birliği'nin Avro ve Sığınmacı Krizlerinin Arkasındaki Kimlik Siyaseti

Öz

Avrupa entegrasyonunun 1990'lardaki iki amiral gemisi olarak kabul edilen Avro ve Schengen bölgelerinde son zamanlarda gözlenen krizler bugün itibarıyla Avrupa Birliği'nin varlığı için tehdit haline gelmiştir. Birliğin kurumsal ve operasyonel açıklarını ortaya çıkaran dış kaynaklı krizler üye ülkelerin öncelikleri ve tercihleri konusunda çatışmaları su yüzüne çıkarmış ve Birliğin geleceği ile ilgili olarak şüphelerin doğmasına neden olmuştur. Avro ve Schengen bölgelerinde yaşanan krizlerin sebepleri ve ilk evreleri yapısal benzerlik gösterse de sonuçları birbirinden tamamen farklıdır. Bu çalışma, liberal hükümetlerarasılık teorisi çerçevesinde, benzer nitelikteki iki krizin farklı neticelerini kimlik siyasetine atıfla tartışmakta ve Avro krizi esnasında açığa çıkan kolektif kimlik ihtiyacı ile sığınmacı krizi sürecinde su yüzüne çıkan Avrupa kimliği ve ulusal kimlikler arasındaki çatışmanın hükümetlerarası görüşmelerin sonuçlarını dolayısıyla krizlerin geleceğini şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Avrupa Birliği, Avro krizi, Sığınmacı krizi, Kimlik siyaseti, Schengen krizi

1 Correspondence to: Ebru Oğurlu (Assoc. Prof.), European University of Lefke, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Lefke, TRNC. E-mail: eogurlu@eul.edu.tr ORCID: 0000-0003-0538-5985

To cite this article: Oğurlu, E. (2019). Identity politics behind the recent Euro and refugee crises of the European Union. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 165–180. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0059>

Identity Politics behind the Recent Euro and Refugee Crises of the European Union

Since 2005, the European Union (EU) has been going through a series of permanent crises within its various integration areas. The traditional rationale behind the EU integration lays in market integration, although the integration after the 1990s mostly focus on integration in sovereign powers of the member states, i.e. foreign and security policies, monetary and fiscal affairs, citizenship and migration among many others. This tendency has revealed the specific problem associated with the new and most controversial areas of the integration, i.e. “a strong functional demand for integration vs. tight political constraints on supply due to a high tendency for zero-sum conflict” (Genschel and Markus, 2017). Thus, the EU started to experience an existential threat.

The two recent crises of the EU, which are the Euro and the refugee crises, have exposed inability of the existing institutions and regulatory mechanisms to absorb the impacts of the externally originated shocks. It is interesting to see that both crises with similar characteristics have resulted in two different integration trajectories. While the Euro crisis has generated a higher level of integration through setting up new institutions and strengthening the existing ones, the refugee crisis has set disintegrative dynamics in relative terms by weakening collective response to the massive and unprecedented influx of refugees and migrants. Member states resisted the calls for institutional and regulatory reforms and failed to agree on substantial integration progress. This paper argues that different outcomes of the two crises in spite of their similarity in terms of causes and beginnings constitute a puzzle which needs an explanation. In this framework, this paper aims to address this puzzle with a theoretical structure by trying to explain why the Euro and refugee crises which have striking similarities have resulted in completely different outcomes in two different integration fields, i.e. more integration in the former and less integration in the latter. While doing this, it takes liberal intergovernmentalism as the point of departure to explain the integrative and disintegrative tendencies in the post-Euro and post-refugee crisis respectively.

Liberal intergovernmentalism claims that different national preferences of the member states in the two crises areas depend on the field of integration, national preferences and type of collective action which eventually shape the outcomes of the intergovernmental bargaining. (Moravcsik, 1998, p. 21). Referring to Moravcsik’s arguments, it can be assumed that national preferences in the Euro crisis have led the member states consolidate their power as a political community acting on behalf of the whole EU with a European identity. However, national preferences in the refugee crisis prevented the member states from boosting integration in this field. Rather, they preferred turning to national identities as a solution mostly because of the increasing nationalist backlashes at the state level.

This paper argues that identity politics justifies the deepening of integration in the Euro crisis and weakening of integration in the refugee crisis at the EU level. Accordingly, identity politics is the key factor shaping attitudes of the member states in the Euro and the refugee crises, although the crises mobilized identities in opposite directions during the intergovernmental bargains. When the crises deteriorated, “survival of integration” has become the main concern for the member states of the EU (Genschel and Jachtenfuchs, 2017). In that sense, the Euro crisis, which represents not only an economic but also a

political construction, re-revealed discussions about “who we are” (Börzel and Risse, 2018, p. 85), although the issue has been on the European agenda since the late 1980s and early 1990s. The feeling of being a European and desire to keep Europe as a collective identity forced the member states to be united. The failure would lead to disintegration as the costliest of all possible outcomes. Thus, by adhering to collective survival, they could sustain and even enhance integration in the Euro area which is also easily acceptable by the citizens at home. However, debates on the refugee crisis led to the discussions about “who the others are” and “who belongs to us” (Börzel and Risse, 2018, p. 85). Börzel and Risse (2018, p. 99) argue that the identitarian and cultural framework of these debates focus on the refugees and emphasise self and other as well as in-group and out-group distinction. Thus, being threatened by the influx of the “others” who do not belong to the European family, member states preferred focusing on the national survival and national identities. The member states, inevitably, had to retreat back from the integrative attempts and continue with their re-nationalized attitudes and policies. In this case, less integration seemed as the acceptable solution for public at home as well. This difference in the outcomes of crises, despite similar initial conditions, is the puzzle this paper tries to address.

Liberal Intergovernmentalist Framework

Liberal intergovernmentalism assumes “bounded state rationality”, implying the rational response of the governments to the emerging crises” (Schimmelfenning, 2018, p. 1580). Their rational and strategic political decisions to meet the crisis-led reform calls demand “joint action or at least common approval” (Rittberger, Biermann, Guérin, Jadghuber and Weiss, 2017) by the member states which are the rational actors of the European integration. Thus, outcome of integration is attributed to national preference constellations and bargaining power among the member states” (Moravcsik, 1998, p. 18). Accordingly, as Frank Schimmelfenning argues national preferences mirror “the (predominantly economic) interests of powerful domestic groups; substantive integration agreements reflect the relative bargaining power of states in a situation of asymmetrical interdependence; and the design of international institutions set up for centralized monitoring, enforcement and adjudication reflects the need to establish credible intergovernmental commitments” (Moravcsik, 1998, p. 3; Schimmelfenning, 2018, p. 1580).

Political supply of integration is not unconditional due to the conflicting national preferences among the states which would impede agreements on common European rules and solution mechanisms. Integration proceeds only if it is functional for the joint interests which would be the outcome of the intergovernmental bargaining (Moravcsik, 1993, p. 473, 476). “The certainty of the gains and their distribution” (Kleine and Pollack, 2018, p. 1496) can easily stimulate member states to accommodate their conflicts in these power-based bargaining and agree on their functional needs to survive under high level of interdependence.

Referring to the above-mentioned arguments of intergovernmentalism, the following part evaluates the developments after the member states had to face an externally driven crisis. The unexpected external shocks inevitably imposed potential costs on member states which might propose political integration, if they suppose that the achievements of collective action would be much more than those of status quo. Therefore, as Andrew Moravcsik argues in the case of any external shock, preferences of the member states

determine either to proceed or to inhibit integration (Moravcsik, 1998, pp. 24-27). National preferences, on the other hand, are shaped by “international interdependence as well as the position of the state” (Schimmelfennig, 2015, p. 191). Since interdependence and its gains may differ among the states and across the fields of integration, it leads to divergent preferences for integration depending on the interests of the state.

Under those circumstances, two main factors emerge to determine whether demands for integration can be met as the result of intergovernmental bargaining, i.e. asymmetric interdependence which might threaten integrative attempts depending on the type of joint action problem and power asymmetries which influence states’ relative bargaining power and distribution of the benefits of integration (Rittberger et al., 2017). Since interdependence is an inevitable condition of integration, as Berthold Rittberger and others (2018) argue “if a state is exposed to the costs of international interdependence, it will prefer more policy coordination and policy integration to the status quo”. On the other hand, different levels of interdependence leading to power asymmetries directly influence the relative bargaining power of the state and distribution of gains from further integration are effected indirectly. Since the level of interdependence and power asymmetries differ considerably in the Euro and refugee crisis, they produce very different integration trajectories despite their structural similarities.

In the Euro crisis, member states were jointly seeking more integration to avoid a “common bad” which is the breakdown of the Eurozone (Rittberger et al., 2017). Despite conflicting distributional preferences on the rescue between north and south, the member states could converge national preferences around the preservation of the Euro which has always been accepted as an instrument for the construction of the collective European identity within a highly integrated interdependence. Power asymmetries could only be recognized when the preferences of the surplus countries were reflected in rescue terms (Schimmelfennig, 2018, pp. 1582-1585).

In the refugee crisis, however, the member states had asymmetrical preferences due to the lack of an agreed “common bad” that needed to be jointly averted (Rittberger et al., 2017). A poorly integrated interdependence and its moderate exit costs revealed the power asymmetries among the least affected member states, such as Spain and Portugal, and the most affected member states including Greece, Italy, Germany and Hungary, by migratory pressures. The former group with a relatively more bargaining power was satisfied with the status quo and have resisted further integration steps in this field. To date, they either effectively thwarted or decided not to participate in any effort of the affected member states to introduce a burden-sharing mechanism among all (Rittberger et al., 2017). Therefore, member states could not develop a common interest in consolidating the Schengen regime. In the lack of common determination and collective measures, a massive influx of migrants and refugees forces some of the member states, especially those that are among the most affected members, to develop reactionary and discriminatory attitudes towards the non-Europeans perceived as a threat to Europeaness and European collectivity. Also, migration issue has become an identity problem for most of the member states. Overall, the initial crises that have developed around the macroeconomic and border policies of the member states have become politicized and transformed into identity politics for the EU as a whole.

Similarities of the Euro and the Refugee Crises

Each crisis of the EU has its specificities and particularities. Although this assumption is valid for the Euro and refugee crisis of the EU, it is also possible to identify a number of common sources of both crises. According to Desmond Dinan, Neill Nugent and William Paterson the first one is the weak foundations of the Euro and Schengen systems. The rules of these policies were formulated under relatively stable conditions when the focus of the EU was on advancing integration further. Adequate attention was not given to whether those measures were sufficiently strong to cope with the challenges of more difficult time periods. Second, the member states of the EU are different from each other regarding their national priorities and preferences in the Euro and Schengen areas. Although it seems more possible to deal with those differences in stable time periods with fewer member states, it has become much more difficult to succeed this in a larger EU. Third, external factors represent another common source of the EU's crises. It was 2008-2009 sub-prime mortgage crisis and the ensuing recession in the USA which caused the Euro crisis due to the high level participation of several Euro members in the US financial market. Similarly the developments beyond the EU territories, including Iraq, Libya and Syria among many others, after 2010 also sparked the refugee crisis (Dinan, Nugent and Paterson, 2017, pp. 3-4).

It is also possible to identify the particularities of each crisis of the EU. As mentioned above, the deteriorating conditions in the US financial system was the most proximate cause of the Euro crisis which was later dramatized by the globally continuing financial crisis and economic recession. The structural weaknesses of the Euro system accentuated the impacts of the crisis. Despite its weak foundations, the Euro integration could progress successfully until 2000s when the regional and global economy was in reasonable buoyancy. The financial crisis of the US and its global repercussions has revealed questions about the sustainability of the Euro integration. One of the earliest results of this financial crisis was an unexpected drop in the capital transfers to the peripheral Eurozone members, i.e. Greece, Ireland, Spain and Portugal. This revealed the incautious lending of some European banks and excessive borrowing of some others leading to a balance of payments crisis as an inevitable outcome. Balance of payment crisis transformed into a public debt crisis by 2010. The incapable institutional structure (the lack of a fiscal union or banking union) resulted in the lack of accessible solution to what was becoming a Eurozone crisis (Baldwin and Gros, 2015).

The refugee crisis, on the other hand, was triggered by various developments, such as armed conflicts and political turmoil far beyond the EU borders. The hope of thousands of people to live in, peaceful and stable countries pushed the migration flows from the Middle East and North Africa into the EU. However, the EU could not establish a fully functioning asylum system. The existing mechanisms were ineffective to cope with the vast numbers of people entering the territories of the EU. Thus, the porousness of the EU's external borders forced the member states to impose several temporary restrictions on free travel which undermined the Schengen integration.

Both the Euro and Schengen integrations had been "designed from the perspective of hoping for the best rather than anticipating the worst" (Dinan, Nugent and Paterson, 2017, p.7). However, when the worst occurred, the systems became inadequate to cope with.

Initially, the Economic and Monetary Union (EMU) emerged from an intergovernmental compromise leading to a macro-economic integration which was initiated for liberalizing the capital markets in the EU and delegating monetary policy to an independent central bank. However, national authorities were given the power to keep fiscal policy and the surveillance of the banks under national control. As Schimmelfennig (n.d.) states “the EMU lacked functioning European mechanisms for the rescue or resolution of systematically relevant banks and for the rescue or orderly insolvency of member states in severe balance-of-payments crises”. Any financing or bailout was prohibited under the EMU system. Consequently, a dynamic sovereign bank network emerged when the financial crisis damaged the Euro member states. What was worse is that although Eurozone countries had to confront with deteriorating balance-of-payment problems, they did not have any possibility either for currency devaluation or assistance from the Eurozone in the forms of bailouts or fiscal transfers (Schimmelfennig, n.d.). Thus, in the lack of sufficient policy instruments, deficit countries had to face with the risk of defaulting or abandoning the Euro.

Similar with the problems in the Euro integration, the Schengen system was also not adequately designed to cope with the large and sudden flow of refugees. The Schengen Agreement was originally signed “as a remedy for divisive centripetal forces which produce nationalist center-seeking and othering at defined borders” (Smith, 2015). It abolished border controls internally and fixed a common external border. However, the agreement left controlling external borders and managing asylum requests to the national authorities (de Angelis, 2017, p. 292). Thus, despite attempts to coordinate asylum rules throughout the Schengen area, unequal standards still exist in asylum procedures, accepting asylum seekers and granting refugee status.

The inherent challenges in the Euro and the Schengen systems forced the member states’ governments to agree on common standards and rules to keep integration regimes functioning. Ironically, however, as Philipp Genschel and Markus Jachtenfuchs (2017) explain it “they were also trying to keep their sovereign state privileges, i.e. taxation and distribution in the EMU and border and migration policies in the Schengen”. When the Euro and the Schengen regimes shattered governments, they initiated intergovernmental bargaining processes to discuss about distribution of the burdens of the crises and costs of the policy reforms. Due to their fiscal and economic positions, governments held conflicting views in the beginning (Schimmelfennig, 2018, pp. 182-183). The Northern coalition led by Germany had a favourable fiscal position and balance of payments and they were unwilling for any bail out programs. Rather they insisted on fiscal discipline and strict austerity measures on the states in crisis. The Southern coalition led by France, on the other hand, opposed the strict austerity measures and automatic sanctions. They demanded the mutualization of the debts and soft adjustment (Schimmelfennig, n.d.). In a similar way, conflicts in the intergovernmental bargains during the refugee crisis emerged from different impacts of migration flows on two different kinds of countries, i.e. affected states, either a first arrival state or a destination state that had to experience costly migratory burdens and non-affected states exposing to relatively moderate migratory pressure owing to their geographic locations off the main migration roads, or their location on transit ways. While the frontline and destination members, as the highly

affected states, demanded the re-distribution of refugees throughout the EU, the non-affected states, opposed such relocations (Rittberger et al., 2017).

Thus, intergovernmental conferences revealed the conflicting national preferences among the coalitions formed by the member states with similar structural positions. Negotiations among them resulted in divergent outcomes. The Euro crisis could trigger some degree of centralization with relatively more integrative dynamics when compared with refugee crisis which resulted in more disintegrative dynamics among the members. The following chapter discusses why and how the member states could agree on more integration in the Euro crisis and why they chose less integration in the field of refugee crisis.

Varying Outcomes

Deepening Integration in the Euro crisis

The expansion of the financial crisis to Europe raised psychological concerns about the survival of the European integration owing to the characteristics of the Euro as one of the symbols of integration. Any weakening in this field would pose a great risk for the whole integration. With this concern in their mind, the member states had to be united for the survival and defence of the Euro which also reflects a strong indication of the common European identity (Schimmelfennig, 2017, p. 293).

Being aware that Euro crisis is an undesirable consequence of a planned asymmetry between a complete economic and an incomplete political unification in Europe (Habermas, 2010), Europeans could agree on the reforms to deepen financial and fiscal integration and keep monetary integration undamaged. First, no bailout policy was left and deficit countries were provided with functional institutions and practices to keep them on track. Greece was provided with an ad-hoc emergency credit in April 2010. It was replaced with the European Financial Stability Facility in May 2010. The latter was succeeded by European Stability Mechanism (ESM) in September 2012 as a permanent intergovernmental financing institution. ESM imposed consolidation measures on indebted members in return for bonds provided by the debt-free members of the Eurozone. These formal steps were the safety valves of the insolvent countries. Moreover, the European Central Bank (ECB) acted as a lender of last resort for the deficit countries as well as the banks. Second, member states agreed on a stricter regulatory framework for Eurozone members to control national budgets and impose sanctions on those that violate the balanced budget rule. Third, a series of legislative regulations were introduced in order to reinforce fiscal regulation and supervision. Six Pack entered into force in December 2011 as “a concrete and decisive step towards ensuring fiscal discipline, helping to stabilise the EU economy and preventing a new crisis in the EU” (European Commission, 2011). Later, member states accepted Two-Pack in March 2013 “to strengthen the coordination and surveillance of budgetary discipline in order to ensure the EMU can function properly” (European Commission, 2013b). Lastly, Fiscal Compact entered into force in January 2013 “to reinforce the budget discipline of Euro area governments following the sovereign debt crisis that started in 2010” (European Commission, 2013a). Fourth, member states have also started to coordinate their banking standards and committed themselves in a Banking Union with three pillars,

i.e. the Single Supervisory Mechanism, the Single Resolution Mechanism and the Single Resolution Fund which entered into force in November 2013, August 2014, and in January 2016 respectively. The new system would centralize banking supervision under the ECB by taking away member states' authorities for financial supervision.¹ Thus, unprecedented collective financial responsibilities, reduction in autonomous state budgetary policies and centralized financial management enhanced integration in the Euro region. Based on all previous achievements, more recently, in December 2017, the European Commission set out a roadmap to deepen the EMU in 18 months. The Roadmap built on the vision set out in the *Five Presidents' Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union* (European Commission, 2015b) and the *Reflection Paper on the Deepening of the Economic and Monetary Union* (European Commission, 2017a) introduced a number of initiatives including European Monetary Fund, incorporation of the Fiscal Compact into the EU law, new budgetary instruments among many others to enhance the unity, efficiency and democratic accountability of EMU by 2025 (European Commission, 2017b).

As the result of the collective measures mentioned above European member states could give rise "a little more Europe" (Dinan, Nugent and Paterson, 2017, p. 13) in the fiscal governance of the EU thanks to the intergovernmental bargains among themselves. Since the Euro integration has been vital for the whole Europe, none of the members would put it at risk (Beck, 2011). This statement does not necessitate ignoring the counter arguments saying that the Euro crisis has created deep cleavages which put the EU in existential crisis.² In this respect it is worth remembering that the Euro crisis has upset the compromise between Britain and Euro members. By deepening up the alienation of the former from the European integration, the Euro crisis led directly to the Brexit. Moreover, the Euro crisis increased the policy and institutional distance between not only the Eurozone and the non-Eurozone members of the EU but also between the north of the Eurozone and its south by revealing the "divergences between the export-led growth strategies of the former based on wage restraint, productivity and competitiveness and demand-led growth strategy of the latter based on fiscal expansion and wage inflation" (Hall, 2012, pp. 358-359). Thus, it has shown the incongruence of managing a common currency through a plurality of decentralized economic policies among the Euro members.

Towards Disintegration in the Refugee Crisis

The EU has always been "under criticism for lacking coherent and effective migration and asylum policies which have long been difficult to forge because of national sovereignty concerns and sensitivities about minorities, integration and identities" (Archick, 2017). In

1 For details about the reforms on the way of further integration in the EMU, pls. see European Commission. (2012). *Communication from the Commission - A Blueprint for a Deep and Genuine Economic and Monetary Union - Launching a European Debate*. COM(2012) 777 final, 28 November 2012. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1541503456629&uri=CELEX:52012DC0777>; Juncker, J.-C. (2015, June 12). *Preparing for Next Steps on Better Economic Governance in the Euro Area – Analytical Note*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/analytical_note_en.pdf.

2 Since this article does not aim to discuss the disintegrative dynamics of the Eurozone crisis, for more details on the topic pls. see Fabbrini, S. (2016). Beyond Disintegration: Political and Institutional Prospects of the European Union. In B. Vanhercke, D. Natali and D. Bouget (Eds.), *Social Policy in the European Union: State of Play 2016* (13-31). Brussels: ETUI aisbl; Hall, P. (2016). The Euro Crisis and the Future of European Integration. In D. Acemoglu (ed.), *The Search for Europe: Contrasting Approaches* (46-67). Madrid: BBVA; Zielonka, J. (2014). *Is the EU Doomed?* Cambridge: Polity Press; Eichengreen, B. (2015). How the Euro Crisis Ends: Not with a Bang but a Whimper. *Journal of Policy Modeling*, 37(3), 415-422.

the lack of centralization, it has become a national concern to face with the challenges of the mass influx of refugees. Unlike the tendencies in the Euro crisis, the member states could not agree on delegating their sovereignties to the supra-national EU institutions. Rather, they refrained from fulfilling even the requirements of the existing Schengen regime.

Of the 22 EU members that belong to the Schengen area including Germany, Belgium, Austria, France, Sweden, Norway and Denmark have placed border controls since the beginning of the refugee crisis. Some EU states have set fences in the Schengen territories, i.e. along the Austrian–Slovenian frontier (Alderman and Kanter, 2016).

Second, the EU as the collectivity could not introduce the system of joint responsibility or re-allocation which would replace or supplement the Dublin rules.³ Rather, in May 2016, the Commission proposed to preserve the Dublin system with the introduction of the “fairness mechanism” which will become operational if “a country is handling a disproportionate number of asylum applications” (European Commission, 2016).

Third, in October 2016, the Commission replaced Frontex with the European Border and Coast Guard Agency, including a Return Office to assist member states in returning illegal migrants to their home countries (European Commission, 2015d; European Commission, 2015c). This supra-national effort was, however, diluted by leaving the decision to the individual member in need of help rather than providing the Commission with the power to approve any measure (Barigazzi, 2016).

Despite the attempts of the EU and its member states to devise policies and take decisions, many more of them were laid out in May 2015 in the Commission’s Road Map *European Agenda on Migration* (European Commission, 2015a), the efforts to centralize the EU’s response to the refugee crisis failed. Member states preferred re-nationalized rather than supra-nationalized measures to deal with the migratory challenges and the Schengen regime weakened. Thus, the refugee crisis has threatened “many of the foundations and bases on which European integration has been built” (Buonanno, 2017, p. 122).

At this point the question is why the member states could be able to proceed with more integration in the Euro crisis and why they have reached only to a stalemate in the Schengen crisis. The following part is where this issue is discussed.

Explaining Differences in Crisis Outcomes: Identity Politics

The Euro crisis and the refugee crisis have been extremely politicized issues. As Genschel and Jahtenfuchs (2017) argue both crises reflect “problems associated with the EU’s shift from market integration to the integration of core state powers”. Monetary and fiscal policies of the members as well as their border and interior policies as the areas of sovereign state powers mostly lead to politicized integration. Moreover, since financial affairs of the Eurozone and the migration issue of the Schengen system are the areas of contestation in domestic politics, any common European policy in these fields would have direct impacts on the national politics and public at home. Thus, under the shadow of

3 The Dublin system is a cornerstone of the Common European Asylum System established in 2003. It is a regulatory framework determining the member states responsible for examination of asylum application. Accordingly, asylum applications have to be examined by the state through which the asylum seeker first entered the EU. The Dublin System is based on three legislative texts, i.e. The Dublin Convention of 15.06.1990, The regulation No. 343/2003 (Dublin II) and The regulation no. 604/2013 (Dublin III).

domestic politics, the possible costs of integration among member states forced them to follow policies which would be easily acceptable by the public. In this framework, identity problem, the most sensitive one for the public, reinforced integration in the Euro crisis and triggered disintegration in the refugee crisis as the result of intergovernmental bargains.

Identity in general is a political issue and has impacts on each area of the European integration. The feeling of Europeanized identities deepens the solidarity, collectivity and integration. In the Euro crisis, debates about economic governance heavily involved identity issue because “there is a reciprocal relationship between money and collective identity” (Kaelberer, 2004). In this respect, as Thomas Risse (2003, p. 501) emphasises the former has always been a purposed tool for the construction of the latter. In line with this logic, the Euro is as much about collective identity pertaining to Europeanization as it is about economic and monetary issues (Risse, 2002). It is an explicit part of European polity and identity and “using the Euro makes citizens feel a bit more European than before” (Risse, 2003). Thus, referring to this role of the Euro as the most important symbolic reminder of a common European identity, the Eurozone and its protection is supposed to represent the nucleus of the European integration at the same time. As it is exemplified by Schimmelfenning (2015, p. 182), since the political and social identity of the EU has been under threat during the Euro crisis, the leading political actors in various member states including Germany, France and Italy declared “their will to do everything ... to defend, to preserve and consolidate the Eurozone”.

From the beginning of the crisis, governments could unify around the survival and defence of Euro, despite the fact that they strongly disagreed on the ways of the achievement of this goal.⁴ The evaluation of decisions and policies of Germany and France as the two leading members of the Euro area, as discussed following, would reflect the common tendencies among all EU members. In the initial stages of the crisis, Germany was determined to act decisively if the future of the euro is under risk. In this respect, German Chancellor Angela Merkel defended the rescue of Greece. Despite an unfavourable domestic climate, German Parliament approved the Greek bailout plan in May 2010. As Edward Cody (2010) noted “Merkel argued that Germany must participate in the \$141 billion rescue fund to preserve the stability of the Euro and the financial health of the 27-nation European Union”. Thus she proved the commitment of Germany to defend the safety of the Euro and the entire Euro area. Two years later, in a speech before the European Parliament she reiterated her arguments about the importance of the Euro and said that “... our single currency is so much more than just a currency. It is the symbol for the peaceful and democratic unification of Europe we have achieved. It is the symbol for a Europe of peace, prosperity and progress” (Merkel, 2012). More recently, as Paul Carrel and Andreas Rinke (2018) wrote “Merkel urges for a spirit of compromise on reforming the Euro zone”. Similarly, former French President Nicolas Sarkozy declared “if we created the Euro, we cannot let a country fall that is in the Eurozone” (Balmer, 2010) and expressed French determination to support both Greece and the Euro. Supporting his ideas then French Budget Minister François Baroin told that “there is no doubt over the determination of the Eurozone ... and therefore the stability of our currency” (France 24, 2010).

4 For the national differences about the means of preserving the Euro, pls. see Schild, J. (2013). Leadership in Hard Times - Germany, France, and the Management of the Eurozone Crisis. *German Politics and Society*, 106(1), 24-47.

Since the emergence of the crisis, not only the individual members but also the EU as a collectivity has always affirmed their commitment “to the Euro and to do whatever is needed to ensure the financial stability of the Euro area as a whole and its Member States” (Council of the European Union, 2011). They have kept their positions in the later stages of the crisis while agreeing on the common measures to defend and consolidate Euro as mentioned in the previous parts. Citizens of the Eurozone members have also tended to proceed with the integration. According to the results of the last *Eurobarometer on the Euro Area* released in October 2017, “two-thirds of respondents (64%) think that having the Euro is a good thing for their country and a quarter (25%) think that it is a bad thing” (European Commission, 2017c). Comparing with the results of 2016, this shows a remarkable rise in the number of citizens thinking that having Euro is good thing for their countries.

Overall, as it is also argued by Tanja A. Börzel and Thomas Risse (2018, pp. 97-98), beyond its economic achievements, the political and sociological implications and reflections of the Euro, as the common collective fate, have convinced the member states to keep Eurozone integration intact. The progress in the Eurozone integration was used as a tool to strengthen the feelings of the collective identity.

In a similar way, identity politics dominated debates during the refugee crisis, albeit in an opposite direction. As Natalie Nougayrède shows migration issue has divided the Europeans into two camps: “liberal internationalists attached to fundamental asylum principles or to the dream of a borderless world and xenophobic fence-builders who see migration as a modern version of barbaric invasion threatening culture and civilization” (Natalie Nougayrède, 2016). This division, however, hindered a more pragmatic humanitarian reaction to the crisis. An examination of a few member states in terms of their initial reactions to refugee crisis and their treatment of the refugees would be helpful to see the unbridgeable gap among all members. When the crisis erupted, Germany was at the forefront of the reception of huge numbers of migrants and refugees coming to the EU generally and to the country specifically. First, it proposed a pan-European solution for fairer allocation of asylum seekers. In Fall 2015, as a reaction to the inhuman practices of the Hungarian government to the refugees, Germany decided to take in refugees stranded in Hungary. Thus, the number of people coming to Germany increased substantially (Engler, 2016; Akrap, 2015). In a similar way, former Italian Prime Minister Matteo Renzi constantly called for European solidarity to cope with the challenges of inflows. He threatened the EU with “issuing migrants with temporary visas allowing them to travel elsewhere in Europe” (Traynor, 2015a; France-Peresse, 2015) in the lack of any deal for burden sharing among all members of the EU.

Unlike Germany and Italy, France has always been reluctant to open its doors to migrants and refugees. It preferred holding centres or detention camps in neighbouring countries under the EU control or inside the EU if necessary (though preferably not on their soil) and sanctions against member states that fail to take their burden. When the crisis deteriorated in Fall 2015, Sarkozy called for “the suspension of the Schengen accord that lets people travel without passport checks between 26 European countries, saying that the continent’s migration crisis had made it unworkable” (Brian, 2015). The former Dutch Prime Minister Mark Rutte supported Sarkozy and said that “No one

wants to kill Schengen, but if it is only a fair-weather system then it cannot survive” (Chrisafis, Elliott and Treanor, 2016). Similar to French and Dutch perceptions, Hungary adopted a much severer anti-refugee policy. Hungary was one of the directly exposed member states to refugee crisis due to its closeness to the Western Balkans and reacted very harshly to the inflow of increasing numbers of migrants and refugees to the country. Hungary’s nationalist prime minister Viktor Orbán said that “Everything which is now taking place before our eyes threatens to have explosive consequences for the whole of Europe” (Traynor, 2015b). As Jake Flanagan (2015) reports “he further objected to plans put forth by the governments of Germany, France, and Italy to redesign Europe’s asylum procedures, and require member states to accept refugee quotas based on national wealth and the capabilities of respective social welfare systems”. Based on this strategy, Hungary first introduced internal border control due to a large influx of migrants on its land border with Slovenia. Then, it unilaterally built a fence on its border with Serbia and later on with Croatia to reduce the inflow of migrants into and throughout the country.

The above-mentioned statements prove the divergences among the positions of the member states. Even today there seems no prospect for the possibility of a common European response to the refugee crisis. One of the recent EU summits in June 2018 revealed the lack of a common migrant and asylum policy and the split among the leaders of the EU over the ongoing crisis (BBC News, 2018a). What is worse is that perceptions of migrants as threats triggered identity politics in Europe and symbolized the return to instinctive national sentiments (Postelnicescu, 2016, p. 204). Insiders versus outsiders narrative of the refugee crisis only amplified exclusive nationalism and forced governments to re-treat into unilateral policies at the expense of the collective solutions (Hooghe, Laffan and Marks, 2018, p. 4). After a huge refugee inflow into the borders of the EU, the member states appealed to national identities, national values, national interests and national borders (Postelnicescu, 2016, p. 205). With their exclusionary vision, most of the member states mobilized their nationalist feelings and identities and put severe restrictions on collective and coordinated European response to refugee flows.

Today, the real crisis of the EU is the racist and nationalist backlash throughout the continent (Fotiadis, 2016). The recent election results in most of the EU member states prove that nationalist and far-right parties with their anti-immigration and Eurosceptic agenda have made significant electoral gains. In Germany, Alternative for Germany (AfD) as a far-right party gained seats in the Federal Parliament for the first time in 2017. In the same year, another right-wing populist party in Austria, the Freedom Party, became a partner in the coalition government. In April 2018, Orbán who presents himself as the defender of Hungary and Europe against the Muslim migrants gained a decisive victory in the elections which was dominated by immigration. In Italy, the populist and Eurosceptic Five Star Movement and right-wing League formed a coalition government in June 2018. In Sweden, right-wing populist and nationalist Sweden Democrats could make remarkable gains in September 2018 general elections (BBC News, 2018b). These results prove that the recent refugee crisis has awakened “nationalistic populism in Europe with a disintegrative impact on the Union” (Dağı, 2018, p. 12).

Mobilization of nationalism and national identities, however, symbolizes “decades of unresolved issues related to the development of a supra-national European identity

and the role of state and national borders that stubbornly remain in conflict with the idea of Europe as an identity space” (Smith, 2015). The refugee crisis reveals different degrees of national belonging to the European project and idea (Postelnicescu, 2016, p. 207). Thus, the type of the collective action problem obstructed any solution through intergovernmental bargaining mostly because of the sensitivity of the issue for national survival. Since the members could not find a common denominator in those conferences, they could not upgrade the common European interest in the refugee crisis. Rather, as several studies show it attachment to the nation and national identity has become a strong indication of negative attributes towards European integration (Hobolt and Wratil, 2015, p. 240; Hooghe and Marks, 2004, pp. 415-420). Consequently, more states have opted to postpone their participation in the Schengen regime suggesting that “future common migration or refugee policies may continue to be driven by the consistent xenophobia and fear-mongering over the other” (Smith, 2015) with the eventual result of much weaker integration in this area.

Conclusion

The Euro and the refugee crises originated from exogenous shocks. Both of them turned into integration crises due to the internal shortcomings of the integration regimes. However, they resulted in two different outcomes, eventually. This paper tried to show how identity politics have inclined the member states to pursue more integration in the Euro crisis while the same concern has divided them deeply and threatened membership solidarity in refugee crisis.

In this framework, the paper agrees with the existing literature arguing that interdependence is central condition of integration and demand for interdependence varies across issues and states. So, level of interdependence among the member states in the Euro and Schengen integrations and member states’ preferences in these areas justify divergent outcomes in the Euro and the refugee crises. In both of the externally driven crises, the main objective for the member states was to preserve the already achieved benefits of the integration in the Eurozone and the Schengen systems. Therefore, in the highly integrated and interdependent Euro area, political cost of the common bad in the Euro crisis (the breakdown of the Eurozone) forced the member states through further integrative measures. The lack of such a common bad in the poorly integrated and interdependent Schengen area led to the collapse of existing achievements. The member states tended into the disintegrative measures with the same concern in their minds which is to minimize the political costs of refugee crisis as far as possible.

As a contribution to the existing literature, this paper argues that the pillars of liberal intergovernmentalism, i.e. divergent national interests, intergovernmental bargaining, and level of interdependence offer a reasonable explanation in justifying variations of outcomes in the crises. Accordingly, highly politicized intergovernmental conferences led to the emergence of two different groups of the members in the Euro and the refugee crises, i.e. creditors vs. debtors in the former and affected states vs. non-affected states in the latter. The divisions between two groups and their bargains shaped the results of the conferences by mobilizing identities in different ways and led to variations in the outcomes. Politicization of intergovernmental conferences during the Euro crisis raised

questions about Europeaness and solidarity among the Europeans. The members agreed that solidarity would be the only way for eliminating the negative externalities of the Euro crisis. They also realized that solidarity could only be achieved by reinforcing Europeaness and European collective identity. Thus keeping Euro and monetary unification intact has become a central tool for the viability and credibility of the EU as a political community. Highly politicized intergovernmental conferences during the refugee crisis raised the issue of “us vs. them” or “ingroup and outgroup” division and prevented the collective action due to the priority of national identities over the European ones. In the areas that are perceived as threat to national sovereignty or national identity, member states easily left the already achieved integrative attempts and turned to their national settings. Thus, characteristics of the field of integration and type of collective action as well as its impact on the member states justify divergent outcomes of the intergovernmental bargaining in the Euro crisis and the refugee crisis.

Grant Support: The author received no financial support for this work.

References

- Akrap, D. (2015, September 6). Germany's Response to the Refugee Crisis is Admirable. But I Fear it cannot Last. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/sep/06/germany-refugee-crisis-syrian>.
- Alderman, L. and Kanter, J. (2016, March 1). Europe's Border Checks Become Economic Choke Points. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2016/03/02/business/international/europes-new-border-controls-exact-a-cost.html>.
- Archick, K. (2017, February 27). *The European Union: Current Challenges and Future Prospects*. (Congressional Research Service, 7-5700). Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249.pdf>.
- Baldwin, R. and Gros, D. (2015, November 27). *What Caused the Eurozone Crisis?* (CEPS Commentary). Retrieved from <https://www.ceps.eu/publications/what-caused-eurozone-crisis>.
- Balmer, C. (2018, November 1). If Greece falls, Euro is Pointless: Sarkozy. *Reuters World News*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-greece-france-sarkozy/if-greece-falls-euro-is-pointless-sarkozy-idUSTRE6250YC20100306>.
- Barigazzi, J. (2016, April 21). Interior Ministers Sign off on EU Coast Guard. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/interior-ministers-sign-off-on-eu-coast-guard-december-mediterranean-sea/>.
- BBC News. (2018a, June 29). *Migrant Crisis: EU Leaders Split Over New Migrant Deal*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660806>.
- BBC News. (2018b, September 10). *Europe and Nationalism: A Country-by-Country Guide*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>.
- Beck, U. (2011, September 29). Cooperate or Bust - The Existential Crisis of the European Union. *Eurozine*. Retrieved from <https://www.eurozine.com/cooperate-or-bust/>.
- Börzel, T. A. and Risse, T. (2018). From the Euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics. *Journal of European Public Policy*, 25(1), 83–108.
- Brian, L. (2015, September 10). France's Sarkozy says Borderers Europe Untenable in Migrant Crisis. *Reuters World News*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-sarkozy-idUSKCN0RA1LI20150910>.
- Buonanno, L. (2017). The European Migration Crisis. In D. Dinan, N. Nugent and W. E. Paterson (Eds.), *The European Union in Crisis* (pp. 100-130). London: Palgrave.
- Carrel, P. and Rinke, A. (2018, April 19). Merkel urges compromise, Macron wants solidarity on euro zone reforms. *Reuters World News*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-germany-france/merkel-urges-compromise-macron-wants-solidarity-on-euro-zone-reforms-idUSKBN1HP391>.
- Chrisafis, A., Elliott, L. and Treanor, J. (2016, January 22). French PM Manuel Valls says Refugee Crisis is Destabilising Europe. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/22/french-pm-manuel-valls-says-refugee-crisis-is-destabilising-europe>.
- Cody, E. (2010, May 7). Greek bailout plan approved by German Parliament. *Washington Post*. Retrieved from November 01, 2018. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/07/AR2010050701987.html?noredirect=on>
- Council of the European Union. (2011, July 21). *Statement by the Heads of State or Government of the Euro Area and EU Institutions*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/21426/20110721-statement-by-the-heads-of-state-or-government-of-the-euro-area-and-eu-institutions-en.pdf>.

- Dağı, D. (2018). EU's Refugee crisis: From supra-nationalism to nationalism? *Journal of Liberty and International Affairs*, 3(3), 9–19.
- de Angelis, G. (2017). Political legitimacy and the European crisis: Analysis of a faltering project. *European Politics and Society*, 18(3), 291–300.
- Dinan, D. Nugent, N. and Paterson, E. W. (2017). A Multi-dimensional Crisis. In D. Dinan, N. Nugent and W. E. Paterson (Eds.), *The European Union in Crisis* (pp. 1-15). London: Palgrave.
- Eichengreen, B. (2015). How the Euro crisis ends: Not with a Bang but a Whimper. *Journal of Policy Modeling*, 37(3), 415–422.
- Engler, M. (2016, May 11). Germany in the Refugee Crisis – Background, Reactions and Challenges. *Vocal Europe*. Retrieved from <https://www.vocaleurope.eu/germany-in-the-refugee-crisis-background-reactions-and-challenges>.
- European Commission. (2011). *EU Economic Governance 'Six-Pack' Enters into Force*. 12 December 2011. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-898_en.htm.
- European Commission. (2012). *Communication from the Commission - A Blueprint for a Deep and Genuine Economic and Monetary Union - Launching a European Debate*. COM (2012) 777 final, 28 November 2012. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1541503456629&uri=CELEX:52012DC0777>.
- European Commission. (2013a). *The Fiscal Compact – Taking Stock*. January 2013. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=URISERV%3A1403_3.
- European Commission. (2013b). *'Two-Pack' Completes Budgetary Surveillance Cycle for Euro Area and Further Improves Economic Governance*. 12 March 2013. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-196_en.htm.
- European Commission. (2015a). *Communication from the Commission to the European Parliament, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European Agenda on Migration*. COM(2015) 240 final, 13 May 2015. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en.
- European Commission. (2015b). *The Five Presidents' Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union*. 22 June 2015. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/publications/five-presidents-report-completing-europes-economic-and-monetary-union_en.
- European Commission. (2015c). *Managing the Refugee Crisis: State of Play of the Implementation of the Priority Actions under the European Agenda on Migration*. COM (2015) 510 final, 14 October 2015. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package_en.
- European Commission. (2015d). *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Border and Coast Guard and Repealing Regulation (EC) No 2007/2004, Regulation (EC) No 863/2007 and Council Decision 2005/267/EC*. COM (2015) 671 final, 15 December 2015. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015PC0671>.
- European Commission. (2016). *Towards a Sustainable and Fair Common European Asylum System*. [Press release]. 4 May 2016. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1620_en.htm.
- European Commission. (2017a). *Reflection Paper on the Deepening of the Economic and Monetary Union*, COM (2017) 291, 31 May 2017. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-deepening-economic-and-monetary-union_en.
- European Commission. (2017b). *A Roadmap for Deepening Europe's Economic and Monetary Union*. 6 December 2017. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5005_en.htm.
- European Commission (2017c). *Flash Eurobarometer 458 - The Euro Area*. December 2017. Retrieved from <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2158>.
- Fabbrini, S. (2016). Beyond Disintegration: Political and Institutional Prospects of the European Union. In B. Vanhercke, D. Natali and D. Bouget (Eds.), *Social Policy in the European Union: State of Play 2016* (13-31). Brussels: ETUI aisbl.
- France 24. (2010, April 29). *France is 'Fully Determined' to Help Greece*. Retrieved from <https://www.france24.com/en/20100429-france-fully-determined-help-greece-imf-eu--france-francois-baroin>.
- Fotiadis, A. (2016, February 25). This Racist Backlash against Refugees is the Real Crisis in Europe. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/feb/25/racist-backlash-against-refugees-greece-real-crisis-europe>.
- France-Presse, A. (2015, June 15). We Will Hurt EU if Migrant Crisis is not Fixed, says Italian PM Matteo Renzi. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/15/we-will-hurt-eu-if-migrant-crisis-is-not-fixed-says-italian-pm-matteo-renzi>.
- Genschel, P. and Jachtenfuchs, M. (2017). *From Market Integration to Core State Powers: The Eurozone Crisis, The Refugee Crisis and Integration Theory*. (EUI RSCAS Working Papers 26). Retrieved from <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/46424>.
- Habermas, J. (2010, June 9). Germany and the Euro-Crisis. *The Nation*. Retrieved from <https://www.thenation.com/article/germany-and-euro-crisis>.

- Hall, P. (2012). The Economics and Politics of the Euro Crisis. *German Politics*, 21(4), 355-71.
- Hall, P. (2016). The Euro Crisis and the Future of European Integration. In D. Acemoğlu (ed.), *The Search for Europe: Contrasting Approaches* (46-67). Madrid: BBVA.
- Hobolt, S. B. and Wratil, C. (2015). Public Opinion and the Crisis: The Dynamics of Support for the Euro. *Journal of European Public Policy*, 22(2), 238-256.
- Hooghe, L. and Marks, G. (2004). Does Identity or Economic Rationality Drive Public Opinion on European Integration? *Political Science & Politics*, 37(3), 415-20.
- Hooghe, L., Laffan, B. and Marks, G. (2018). Introduction to theory meets crisis collection. *Journal of European Public Policy*, 25(1), 1-6.
- Jake, F. (2015, September 3). Hungary's Leader is Determined to keep Europe for Europeans, Even as Refugees Die. *Quartz*. Retrieved from <https://qz.com/494836/hungarys-leader-is-determined-to-keep-europe-for-europeans-even-as-refugees-die/>.
- Juncker, J.-C. (2015, June 12). *Preparing for Next Steps on Better Economic Governance in the Euro Area – Analytical Note*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/analytical_note_en.pdf.
- Kaelberer, M. (2004). The Euro and European identity: Symbols, power and the politics of European Monetary Union. *Review of International Studies*, 30(2), 161-178.
- Kleine, M. and Pollack, M. (2018). Liberal intergovernmentalism and its critics. *Journal of Common Market Studies*, 56(7), 1493-1509.
- Merkel, A. (2012, November 7). *Speech by Federal Chancellor Angela Merkel in the European Parliament in Brussels*. Speech, Brussels. Retrieved from <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-en/hidden-hier-nur-knoten-verlinken-die-auch-publiziert-sind-fuer-preview-elemente-test-etc-nur-preview-hidden-node-verwenden/homepage/speech-by-federal-chancellor-angela-merkel-in-the-european-parliament-in-brussels-606998>
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and power in the European community - A liberal intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies* 31(4), 473-524.
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe - Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. New York: Cornell University Press.
- Nougayrède, N. (2016, October 31). Refugees aren't the Problem. Europe's Identity Crisis is. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/31/refugees-problem-europe-identity-crisis-migration>.
- Postelnicescu, C. (2016). "Europe's New Identity: The Refugee Crisis and the Rise of Nationalism. *Europe's Journal of Psychology*, 12(2), 203-209.
- Risse, T. (2002, December 6-8). *The Euro and Identity Politics in Europe*. Paper presented at the Year of the Euro Conference, University of Notre Dame. Retrieved from http://userpage.fu-berlin.de/~atasp/texte/021202_risse_euroidentity.pdf.
- Risse, T. (2003). The Euro between National and European identity. *Journal of European Public Policy*, 10(3), 487-505.
- Rittberger, B., Biermann, F., Guérin, N., Jagdhuber, S. and Weiss, M. (2017, May 4-6). *Explaining Uneven EU Integration Trajectories: A Comparison of the Euro Crisis and the Refugee Crisis*. Paper presented at 15th Biannual European Union Studies Association (EUSA) Conference, Miami. Retrieved from <https://eustudies.org/conference/papers/download/267>.
- Schild, J. (2013). Leadership in hard times - Germany, France, and the management of the Eurozone crisis. *German Politics and Society*, 106(1), 24-47.
- Schimmelfennig, F. (2015). Liberal intergovernmentalism and the Euro Area Crisis. *Journal of European Public Policy*, 22(2), 177-95.
- Schimmelfennig, F. (2017). Theorising Crisis in European Integration. In D. Dinan, N. Nugent and W. E. Paterson (Eds.), *The European Union in Crisis* (pp. 316-335). London: Palgrave.
- Schimmelfennig, F. (2018). Liberal intergovernmentalism and the crises of the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 56(7), 1578-1594.
- Schimmelfennig, F. (n.d.). European Integration (Theory) in Times of Crisis - A comparison of the Euro and Schengen crises. Retrieved from <https://www.eui.eu/Documents/RSCAS/JMF-25-Presentation/Schimmelfennig-European-Integration-in-Crisis-RSC.pdf>.
- Sides, J. and Citrin, J. (2007). European opinion about immigration: The role of identities, interests and information. *British Journal of Political Science*, 37(3), 477-504.
- Smith, D. (2015, September 17). *The Lives of Others: Refugees, Crisis, and National Identity in Europe's Borderlands*. Borderlands History. Retrieved from <https://borderlandshistory.org/2015/09/17/the-lives-of-others-refugees-crisis-and-national-identity-in-europes-borderlands/>.
- Traynor, I. (2015a, June 16). Italy threatens to give Schengen Visas to Migrants as EU Ministers Meet. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/15/italy-threatens-to-give-schengen-visas-to-migrants-as-eu-dispute-deepens>.
- Traynor, I. (2015b, September 3). Migration Crisis: Hungary PM says Europe in Grip of Madness. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/03/migration-crisis-hungary-pm-victor-orban-europe-response-madness>.
- Zielonka, J. (2014). *Is the EU Doomed?* Cambridge: Polity Press.

Yasama Organının Bütçe Gözetim İşlevi ve Mali Saydamlık Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi

Süleyman Dikmen¹

Hüseyin Güçlü Çiçek²

Öz

Son yıllarda kamu mali yönetiminde yaşanan dönüşüm yasama organının bütçe gözetimini ve mali saydamlığı daha önemli hale getirmiştir. Çalışmanın temel amacı, yasama organının etkin bütçe gözetimi gerçekleştirmesi durumunda mali saydamlığın artıp artmadığını belirlemektir. Yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasındaki ilişki İki Aşamalı En Küçük Kareler Yöntemi (2SLS) ile ampirik olarak test edilmiştir. Uluslararası Bütçe Ortaklığının 2017 yılında yayınlanan Açık Bütçe Anketi verilerinin kullanıldığı analizde 115 ülkeye yer verilmiştir. Analiz sonucunda yasama organının bütçeyi etkin gözetmesi durumunda mali saydamlığın artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada yasama organının bütçe gözetimini ve mali saydamlığı etkileyen faktörler de belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Bütçe gözetimi, Mali saydamlık, Yasama organı, İki Aşamalı En Küçük Kareler Yöntemi (2SLS)

An Econometric Analysis of the Relationship between the Budget Oversight Function of the Legislature and Fiscal Transparency

Abstract

The transformation in the public fiscal management in recent years has made legislative budget oversight and fiscal transparency more important. The main purpose of the study is to determine whether the actualization of efficient budget oversight by the legislature would increase fiscal transparency or not. The relationship between the budget oversight of legislature and the fiscal transparency is tested empirically with the 2-Stage Least Squares Method (2SLS). In the analysis of International Budget Partnership dated 2017 and in which the Open Budget Survey data is used, 115 countries are given place. According to the results of the analysis it is determined that in case of an efficient budget oversight by the legislature, fiscal transparency would increase. Furthermore the factors that affect legislative budget oversight and fiscal transparency are determined in the study.

Keywords

Budget oversight, Fiscal transparency, Legislature, Two-Stage Least Squares Method (2SLS)

1 Sorumlu Yazar: Süleyman Dikmen (Arş. Gör. Dr.), Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: suleymandikmen@sdu.edu.tr ORCID: 0000-0002-5434-0532

2 Hüseyin Güçlü Çiçek (Doç. Dr.), Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: huseyincicek@sdu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2883-9468

Atf: Dikmen, S. ve Cicek, H. G. (2019). Yasama organının bütçe gözetim işlevi ve mali saydamlık arasındaki ilişkinin ekonometrik bir analizi. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 181–205. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0003>

Extended Summary

In the last quarter of the twentieth century, states faced serious budget deficits and the lack of fiscal transparency caused by the financial crises in East Asia and Mexico. In order for the lack of fiscal transparency to be eliminated, various national and international reformist actions have been taken. Through cutting public expenditures at the national level, extensive reforms have been developed in favour of fiscal transparency, policies have been applied for the preservation of fiscal discipline, the efficiency of the budget oversight of the legislature has been increased, and certain precautions that strengthen accountability have been taken. At the international level, the standards of fiscal transparency have started to be applied. “*Code of Good Practices on Fiscal Transparency*” was prepared in 1998 by the International Monetary Fund (IMF), and fiscal transparency evaluations have been made. Similarly, based on member country experiences, the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) published its “*Best Practices for Budget Transparency*” guide in 2001. Besides, the attention of international institutions on fiscal transparency has increased day by day and, in order for fiscal transparency to be attained, they started to publish new guidelines and reports. As fiscal transparency and budget oversight could not be embedded in the fiscal system of the states in its fullest sense, despite the reformist actions, the subject remains on the agenda.

The main purpose of the study on the relationship between the budget oversight of the legislature and fiscal transparency is to measure how the efficient budget oversight of the legislature affects fiscal transparency. The study also aims to analyse the factors that affect the budget oversight of the legislature and fiscal transparency. Budget is the legal basis of how much tax is collected from the citizens and where these taxes are spent. In representative democracies, the budget that is prepared by the executive organ, is audited and overseen by the legislature in order to preclude corruption and wastage, to inform the citizens and to control the executive organ. The study tries to determine whether the efficient use of this function by the legislature directs the government to be financially more transparent or not.

In order to ensure fiscal transparency, the legislature gets actively involved in the budget processes. Besides ensuring fiscal transparency, the budget should be audited and overseen by an extrinsic institution as it is a policy tool of the government, as it reflects future goals, as it is the picture of the services to be rendered to the citizens, and as it reveals how much tax is to be collected from the citizens. The legislature oversees the efficient, effective and productive use of public income and expenses of the government. The legislature gets involved in the budget process by using the oversight instruments. The citizens call the deputies to account for the proper use of the authority they delegated. The oversight instruments contribute to the forestalment of corruption by increasing the efficiency of the oversight of the legislature. The assurance of fiscal transparency and accountability increases the legitimacy of the policies of the government.

The literature (Ríos, Bastida, & Benito, 2016; Santiso, 2005) reveals that the efficient oversight of the budget by the legislature ensures accountability by increasing the fiscal transparency. On the other hand, there is a reverse causality between fiscal transparency and

the budget oversight of the legislature. Increases in fiscal transparency and accountability also increase the budget oversight of the legislature. Furthermore, international institutions (Global Initiative on Fiscal Transparency [GIFT], 2017; International Monetary Fund [IMF], 2017; Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD], 2002, 2015) admit that the realisation of an efficient oversight of the budget by the legislature supports the enabling of accountability and fiscal transparency.

The effect of budget oversight of the legislature on fiscal transparency is estimated with Two-Stage Least Squares (2-SLS) method for 115 countries. The budget oversight of the legislature and fiscal transparency datum are compiled from the Open Budget Survey 2017 of International Budget Partnership. As the survey was made in 2016, other data also belong to the year 2016. All the analyses are made through the Stata 13 packaged software. While generating data sets, as each institution's method of calculation is different from others, and this, in turn, would hinder to attain sound and consistent results; data sets are compiled from the data of credible and internationally accepted institutions.

There is an endogeneity problem between fiscal transparency and the budget oversight of the legislature. In order to solve this problem, the 2-SLS method that takes the reciprocal relationship between the variables into account is used. 2-SLS is a statistical method that unbiasedly estimates the endogenous variables among simultaneous variables. The method is the estimation of the equation by Ordinary Least Squares (OLS) method twice. In this context, the factors that affect the budget oversight of the legislature are analysed for all the stages of the budget process (ex-ante oversight, current oversight, ex-post oversight and legislative budget oversight). Then, the factors that affect fiscal transparency are analysed. However, in this regression, the factors that affect the budget oversight of the legislature are accepted as instrumental variables and the 2-SLS method is used.

In order to estimate ex-ante oversight, current oversight and legislative budget oversight, the OLS method is used. But, as the ex-post oversight variable consists only of a single survey question (as a dependent variable is qualitative), it is necessary to use ordered logit or ordered probit estimation methods. In the study, the ordered logit estimation method is preferred.

As a result of the analysis, a positive relationship is determined between fiscal transparency and the budget oversight of the legislature. The result is in line with the literature (Rios et al., 2016; Santiso, 2005). The results also affirm the views of international institutions (GIFT, 2017; IMF, 2007; OECD, 2002, 2015) carrying on studies claiming that efficient oversight of the budget by the legislature supports fiscal transparency and increases accountability. Furthermore, it is determined that ex-ante oversight, current oversight and ex-post oversight of the legislature are positively and disjointly correlated with fiscal transparency. The budget oversight of the legislature is evaluated in four stages, namely, ex-ante oversight, current oversight, ex-post oversight and legislative budget oversight. It is seen that having an Anglo-Saxon type of judicial system and the political competition have negative effects; and the level of democratization has positive effects on the ex-ante oversight of the legislature. It is determined that public

participation into the budget process and per capita GDP have positive effects on current oversight while the oversight of the Supreme Audit Institution and the Anglo-Saxon type of judicial system adopted by the country have positive effects on ex-post oversight. It is also seen that the oversight of the Supreme Audit Institution has positive; having an Anglo-Saxon type of judicial system and political competition have negative effects on legislative budget oversight. It is identified that public participation, the level of democratization, the existence of budget deficits and per capita GDP have positive effects on fiscal transparency.

Yasama Organının Bütçe Gözetim İşlevi ve Mali Saydamlık Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi

20. yüzyılda kamu sektörünün büyümesi, kamu harcamalarının ve yolsuzlukların hızla artması, sosyal refah devleti anlayışının oluşması, devletlerin sağlık, eğitim ve sosyal koruma gibi işlevleri de asli görev olarak görmeye başlaması ile birlikte önemli bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Devletler yeni asli görevlerini ve artan kamu harcamalarını finanse edebilmek için yeni gelir kaynakları yaratmış veya vergi oranlarını artırmıştır. Hükümetlerin karşı karşıya kaldığı bütçe açığı sorunu 1990'lara kadar devam etmiş ve bu soruna Doğu Asya'daki ve Meksika'daki finansal krizlerin ortaya çıkardığı mali saydamlık eksikliği eşlik etmiştir. Hükümet politikalarındaki bilgi eksikliği vatandaşların kamu politikalarının keyfi olarak uygulandığını düşünmelerine neden olmuş ve siyasi açıdan belirsizlik ortamı oluşmuştur. Diğer taraftan yatırımcılar, şirketlerin ve bankaların finansal bilgileri hakkında yeterli bilgiye ulaşamamış ve bu güvensizlik ortamı yatırımcıların piyasadan çekilmesine, bankaların ve şirketlerin iflasına yol açmıştır. Yaşanan olumsuzluklar sonucu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önlemler alınmıştır. Ulusal düzeyde kamu harcamalarında kesintiye gidilerek mali saydamlığa yönelik geniş çaplı reformlar geliştirilmiş, mali disiplini korumaya yönelik politikalar uygulanmış, yasama organı bütçe gözetim etkinliğini artırmış ve hesap verebilirliği güçlendiren önlemler alınmıştır. Uluslararası düzeyde ise mali saydamlık standartları uygulamaya koyulmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 1998 yılında "*Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü*" hazırlanmış ve mali saydamlık değerlendirmeleri yapılmıştır. Benzer şekilde 2001 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üye ülke deneyimlerine dayanan "*Bütçe Saydamlığı İçin En İyi Uygulamalar*" rehberini yayınlamıştır. Diğer taraftan uluslararası kuruluşların mali saydamlık konusundaki ilgisi gün geçtikçe artmış ve mali saydamlığın sağlanması adına yeni rehberler ve raporlar yayınlanmaya başlanmıştır.

Dünyada mali saydamlık konusunda yaşanan dönüşümün bir benzeri yasama organının bütçe sürecindeki rolünde ve gözetim işlevinde yaşanmaktadır. Devletlerin 20. yüzyılda daha fazla büyümeleri, ekonomiye daha fazla müdahale etmeleri ve çağdaş bütçeleme anlayışını benimsemeleri bütçe oluşturma süreçlerini karmaşık ve ayrıntılı hale getirmiştir. Bu karmaşık ve ayrıntılı yapı bütçe sürecinde yasama-yürütme ilişkisini de yeniden şekillendirmiştir. Bu yapıyı yürütme organı ve kamu kurumları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaktadırlar. Yürütme organı topladığı verginin nereye harcadığının hesabını vermek istemezken; vatandaşların çıkarlarını gözetken yasama organı da vatandaş adına yürütme organından hesap sormak istemektedir. Bu sistematik çerçevesinde bütçe hakkının korunması adına yasama organı özellikle gelişmekte olan ülkelerde yeni roller üstlenmiştir. Bütçe hakkı ile yasama organı vatandaşlardan toplanan vergilerin usulüne uygun harcanıp harcanmadığını, kamu kaynaklarının etkin, ekonomik ve verimli kullanılıp kullanılmadığını gözetlemektedir. Yürütme organının görev ve yetkilerini amacına uygun kullanmasını sağlamak için bütçe sürecinin yasama organı tarafından gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yürütme organının mali saydamlığını ve hesap verebilirliğini artırmak adına etkin bütçe gözetimi önemlidir. Bu husus kamu mali yönetimindeki reform arayışlarının önemli bir parçası olmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) de raporlarında bu görüşü destekler ifadelerle yer vermiştir. Yasama organı gerekli gördüğü hallerde kamu maliyesini, kamu politikalarını ve bütçeyi denetleme ve gözetleme hakkına ve kamu kaynaklarının

kullanımı konusunda yürütme organını sorumlu tutabilmek için gerekli yetkiye, kaynağa ve bilgiye sahip olmalıdır.

Devletlerin mali yönetim yapısında ortaya çıkan sorunlara çözüm bulabilmek için reform hareketleri başlatılmıştır. Mali saydamlık ve yasama gözetimi reform hareketlerinin iki temel parçası olmuştur. Devletlerin mali yönetim sistemlerindeki reform girişimlerine rağmen; mali saydamlık ve yasama gözetimi sistemleri hâlâ tam olarak oturtulamamıştır. Bu gerçeklikten yola çıkarak çalışmada mali saydamlığı ve yasama organının bütçe gözetimini etkileyen unsurlar ve yasama organının bütçe gözetiminin mali saydamlık üzerindeki etkisi incelenecektir.

Literatürdeki pek çok ampirik çalışma mali saydamlığı etkileyen faktörleri ele almış olmasına rağmen; yasama organının bütçe gözetimini etkileyen faktörler ve bütçe gözetiminin mali saydamlık üzerindeki etkisini ele alan ampirik çalışma sayısı oldukça yetersizdir. Ayrıca ülkeler arası bir karşılaştırma ile yasama organının bütçe gözetiminin mali saydamlık üzerindeki etkisini ele alan bir çalışma da bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışmada yasama organının bütçe gözetimini ve mali saydamlığı etkileyen sosyo-ekonomik, kurumsal ve siyasal faktörlerin uluslararası bir karşılaştırma ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Mali saydamlığı ve yasama organının bütçe gözetimini ölçmek için Uluslararası Bütçe Ortaklığının 2017 yılında yayımladığı Açık Bütçe Anketinden yararlanılmıştır. 115 ülkenin yer aldığı çalışmada İki Aşamalı En Küçük Kareler (2SLS) tahmin yöntemi kullanılarak yasama organının etkin bütçe gözetiminin mali saydamlık üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle yasama organının bütçe gözetimi ve mali saydamlığa dair ayrıntılı literatüre yer verilmiştir. Sonrasında ekonomik modele, veri setine, değişkenlere ve tanımlayıcı istatistiklere değinilmiştir. Çalışma ampirik literatür ve elde edilen sonuçlar ile sonlanmaktadır.

Teorik Çerçeve ve Literatür İncelemesi

1990'lerden sonra mali saydamlığa olan ilginin artması ile birlikte literatürde pek çok mali saydamlık tanımı yapılmıştır. Mali saydamlığa ilişkin ilk ve kapsamlı tanım Kopits & Craig'a (1998) aittir. Mali saydamlık, hükümetin yapısının ve işlevlerinin, maliye politikasının amaçlarının, kamu sektörü hesaplarının ve mali hedeflerinin kamuoyuna açık olmasıdır. Mali saydamlık kamusal faaliyetlerin kapsamını, güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini, güncelliğini ve uluslararası ölçekte karşılaştırılabilir olduğunu göstermektedir. Böylece seçmenler ve finansal piyasalar, hükümetin mali durumunu, günümüzdeki ve gelecekteki ekonomik ve sosyal etkileri de dâhil olmak üzere hükümet faaliyetlerinin maliyetleri ile faydalarını doğru bir şekilde değerlendirebilirler (Kopits & Craig, 1998: 1). Bu tanım, hükümetin maliye politikasına ilişkin bilgilerin tamamının düzenli olarak açıklanması açısından önemli görülen hususların çoğunu içermektedir. Mali saydamlığın sonraki tanımları daha kısa ve nettir. Örneğin IMF'ye (2017) göre mali saydamlık kamu maliyesinin geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki durumuna ilişkin raporlamanın kapsayıcı, açık, güvenilir, yerinde (zamana riayet) ve uygun olmasını ifade etmektedir. Söz konusu tanım mali saydamlığın hükümetin sadece belirli dönemindeki durumunu değil; görevde olduğu tüm süreci kapsamaktadır. Ayrıca mali saydamlık bir raporlamayı ifade etmektedir ve bu raporlamanın kapsayıcılık, açıklık, güvenilirlik, yerindelik ve uygunluk olmak üzere beş unsuru vardır.

Kamu kesiminin ağırlıkta olduğu modern ekonomilerde bütçeler oldukça karmaşık bir yapıdadır ve bu ülkelerde politikacılar bütçelerin saydam olmasından yana değillerdir. Çünkü saydamlığın olmaması vergi yükünün gizlenmesini, kamu harcamalarının faydalarının abartılarak ve borç ödemeleri düşük hesaplanarak kamu maliyesinde düzensizlik ve belirsizlik ortamı oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır (Cansız, 2000: 269). Fakat mali saydamlığın olmaması hem devlete hem de vatandaşlara çeşitli maliyetler yüklemektedir. Güven ortamı zedeleneceği için devletin borçlanma maliyetleri yükselecek ve ödemek zorunda olduğu risk primi artacaktır. Devletin iç işleyişinde bilgi akışının azalması kontrolleri zayıflatır ve bu durum da israf ve yolsuzluğu beraberinde getirir. Kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik azalır ve etkinlikte iyileşme yapmak zorlaşır. Hizmet maliyetlerinin artması devletin gerekli finansman kaynaklarını bulmasını zorlaştırır ve asli görevler aksamaya başlar. Devlet toplumdan bağımsız bir kurum haline gelir ve vatandaşların devlete güveni azalır (Atiyas & Sayın, 2000: 30). Devlet ve vatandaşlar üzerindeki söz konusu etkilerin ortaya çıkmaması için devletlerin etkin bir saydamlık mekanizması oluşturması gerekmektedir. Bu amaçla vatandaşlar yasama organını dolayısıyla milletvekillerini görevlendirmişlerdir. Yasama organı mali saydamlığı sağlamak için bütçe süreçlerine aktif olarak müdahil olmaktadır. Mali saydamlığı sağlamanın yanında bütçenin hükümetin politika aracı olması, gelecek hedeflerini yansıtması, vatandaşlara sunacağı hizmetlerin resmi olması, vatandaşlardan ne kadar vergi toplanacağını göstermesi dışarıdan bir kurum tarafından denetlenmesini ve gözetlenmesini gerekli kılar. Yasama organı hükümetin kamu gelir ve giderlerini ne kadar etkin, etkili ve verimli şekilde kullandığını gözetlemektedir. Yasama organı bütçe sürecine gözetim araçlarını kullanarak dâhil olmaktadır. Yasama organı sözlü ve yazılı soru, gensoru, araştırma komisyonu, soruşturma komisyonu ve güven oylaması gibi içsel gözetim araçlarını ya da yüksek denetim kurumu, yolsuzlukla mücadele ajansları ve kamu denetçisi gibi dışsal gözetim araçlarını kullanarak bütçenin hükümet tarafından etkin olarak uygulanıp uygulanmadığını gözetlemektedir (Pelizzo & Stapenhurst, 2004; Whaley, 2000; Yamamoto, 2007). Vatandaşlar milletvekillerine devrettikleri yetkinin uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığının hesabını sormaktadırlar. Gözetim araçları yasama organının gözetim etkinliğini artırarak yolsuzlukların önüne geçilmesine katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca mali saydamlığın ve hesap verebilirliğin sağlanması hükümet politikalarının meşruiyetini artırmaktadır.

Hükümetin en önemli politika aracı olan bütçenin gözetlenmesi mali saydamlığın ve hesap verebilirliğin sağlanmasının ön koşuludur. Literatürdeki çalışmalar (Rios vd., 2016; Santiso, 2005) yasama organının bütçeyi etkin gözetlemesinin mali saydamlığı artırarak hesap verebilirliği sağladığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan mali saydamlık ile yasama organının bütçe gözetimi arasında ters nedensellik ilişkisi vardır. Yasama organının etkin bütçe gözetimi mali saydamlığı artırırken; ters nedensellik gereği mali saydamlığın sağlanması da yasama organının bütçe gözetimini artırmaktadır. Ayrıca uluslararası kuruluşlar da yasama organının bütçe üzerinde etkin bir gözetim gerçekleştirmesinin hesap verebilirliği sağladığını ve mali saydamlığı desteklediğini kabul etmektedirler. Çeşitli uluslararası kuruluşların raporlarında ve rehberlerinde yer verdikleri bu düşüncenin örnekleri şöyledir.

- Yasama organı, gerekli gördüğü herhangi bir mali raporu etkili bir şekilde inceleme imkânına ve kaynağına sahip olmalıdır (OECD, 2002).

- Yasama organı yürütme organına kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığının [etkili kullanılıp kullanılmadığı] hesabını sorabilmesi için gerekli olan yetkiye, kaynağa ve bilgiye sahip olmalıdır (Global Initiative on Fiscal Transparency [GIFT], 2017).
- Ulusal yasama organı hükümete hesap sorulmasında ve bütçesel kararların alınmasında önemli bir role sahiptir. Ülkeler hem uygulama öncesi hem de sonrası bütçe sürecinin tüm aşamalarında yasama organına ve komisyonlara bütçe sürecine dâhil olmaları için fırsatlar sunmaldırlar (OECD, 2015).

Kamu maliyesi ve politikaları, ulusal bir denetim organı veya eşdeğer bir kuruluş (yürütmeden bağımsız olan) tarafından gözetlenmelidir. Ulusal denetim organı veya eşdeğer bir kuruluş yıllık rapor da dâhil olmak üzere tüm raporları yasama organına sunmalı ve yayınlamalıdır (International Monetary Fund [IMF], 2007). Teorik olarak yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasında var olduğu ileri sürülen etkileşimin sınanması amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Teorik olarak yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasında bir ilişkinin olduğu kabul edilmesine rağmen; aradaki ilişkiyi açıklayan ampirik çalışma sayısı oldukça yetersizdir. Literatürdeki bu eksiklikten yola çıkarak çalışmanın temel araştırma sorusu “*yasama organının bütçeyi etkin gözetlemesi durumunda mali saydamlık artar mı?*” şeklinde belirlenmiştir. Çalışmanın ana hipotezi ise şu şekildedir:

H1: Yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Ayrıca ana hipotezin dışında yasama organının bütçe gözetimini ve mali saydamlığı belirleyen unsurları tespit etmek için alt hipotezler geliştirilmiştir.

Yasama Organının Bütçe Gözetimine Dair Hipotezler

Yasama organının bütçe gözetimini etkileyen altı unsura yer verilmiştir. Bu unsurlar; hukuk sistemi türü, yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim derecesi, siyasi rekabet, kamu katılımı, ekonomik seviye ve demokratikleşme seviyesidir.

Kurumsal ve Siyasal Faktörler

Hukuk Sistemi Türü: Kıta Avrupası hukuk sistemi yazılıdır ve bütçeye ilişkin kanunlar da yazılı anayasalarla yürütülmektedir. Anglo-sakson hukuk sisteminde ise yazılı hukuk sisteminden ziyade sözlü bir hukuk sistemi mevcuttur. Anglo-sakson hukuk sisteminde bütçeye dair yazılı ve sözlü anayasal hükümler serbestçe yorumlanmaktadır. Ayrıca Anglo-sakson ülkelerinde bütçesel yetkilerin yürütme organına devredilmesi Kıta Avrupası ülkelerinden daha fazladır (Lienert & Jung, 2004: 16-17). Hukuk sistemleri ile yasama organının bütçesel yetkilerinin de incelendiği ampirik çalışmada Wehner (2005) Anglo-sakson ülkelerinde yasama organının bütçesel yetkilerinin daha zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Kıta Avrupası ülkelerinde yasama organı bütçesel yetkilerini bütçenin kanunlaşması aşamasında; Anglo-sakson ülkelerinde ise daha çok bütçenin denetim ve gözetim aşamasında kullanılmaktadır (Feyzioğlu, 1983: 22-23). Ríos vd. (2016) ana literatürün aksine Anglo-sakson hukuk sistemi ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuştur.

H2: Ülkelerin benimsediği hukuk sistemi ile yasama organının bütçe gözetimi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Yüksek Denetim Kurumunun Bütçe Gözetim Derecesi: Kamu bütçelerinin gözetimi yasama organı dışında yüksek denetim organları tarafından gerçekleştirilmektedir. Yüksek denetim kurumu pek çok ülkede kamu kaynaklarının gözetimini gerçekleştirirken mali denetim, uygunluk denetimi ve performans denetimi yapar (International Budget Partnership [IBP], 2016: 33). Yüksek denetim kurumlarının kapasitesinin artırılması ve Kamu Hesapları Komisyonu ile olan ilişkisinin geliştirilmesi bütçe gözetimini pozitif etkilemektedir. (Santiso, 2005: 29). Santiso (2006: 101) dış denetim ile yasama gözetimi arasında önemli bir ayrışma olduğunu ve dış denetim ile bütçe gözetimi arasında bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Santiso (2006) dış denetim ile bütçesel yetkilerin merkezileşmesi arasında daha büyük bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Ríos vd. (2016) yüksek denetim kurumunun bütçe gözetimi ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.

H3: Yüksek denetim kurumunun bütçe gözetimi ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Siyasi Rekabet: Yasama organında tek bir siyasi partinin üstünlüğünün bulunduğu durumlarda siyasi parti, bütçeyi istediği gibi şekillendirme hakkına da sahipken; siyasi partinin iktidarı bir başka partiyle paylaştığı durumlarda bütçe tasarısının yasama organında kabul edilmesi için partinin bazı tavizler vermesi gerekecektir (Krafchik & Wehner, 2004: 6). Böyle bir durumda diğer siyasi partilerle diyalog, müzakere ve ittifak yoluna gitmek gerekebilir. Çoğunluk hükümetlerine kıyasla azınlık hükümetlerinde yasama organı daha fazla bütçesel yetkiye sahip olabilir. Çünkü hükümette temsil edilmeyen taraflar, azınlık hükümetini bütçe harcamalarının tahsisini ve miktarlarını değiştiren politika veya programları benimsemeye zorlayabilir (Lienert, 2005: 9). Wehner'a (2005) göre bölünmüş hükümet sisteminde birleşik hükümet sistemine kıyasla yasama ve yürütme organları arasındaki anlaşmazlıklar daha fazladır. Fakat bölünmüş hükümetlerin bütçe gözetimi üzerinde pozitif bir etkisi bulunamamıştır. Ríos vd. (2016) yasama organının bütçe gözetiminin siyasi rekabete bağlı olmadığını bulmuştur.

H4: Siyasi rekabet ile yasama organının bütçe gözetimi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Kamu Katılımı: Bütçe sürecine kamu katılımı hükümetin bütçe sürecine vatandaşları da dâhil ettiği ve bütçe ödeneklerinin belirlenmesinde vatandaşlara söz hakkı tanıdığı demokratik bir politika oluşturma sürecidir (Zhang & Yang, 2009: 289). Marchessault'a (2015: 10) göre pek çok ülkede yüksek denetim kurumları, yasama gözetimine yardımcı olmak için vatandaşların ve STK'ların kamu katılım kapasitelerini güçlendirmeye başlamıştır. Tanaka (2007: 151) vatandaşların bütçe sürecine dâhil olmadıklarında etkin bir gözetim gerçekleştirilemeyeceğini ve hükümetin sorumlu tutulamayacağını belirtmiştir.

H5: Bütçe sürecine kamu katılımı ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Sosyo-Ekonomik Faktörler

Ekonomik Seviye: Wehner (2005) bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyinin yasama organının bütçe gözetim düzeyini etkileyeceğini belirtmiştir. Fakat Wehner

(2005) ampirik olarak ekonomik gelişmişlik seviyenin yasama organının bütçe gözetimi üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu açıklamamıştır. Ríos vd. (2016) ise uygulama sonrası bütçe gözetimi dışında ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesinin yasama organının bütçe gözetimi üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu bulmuştur.

H6: Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Demokratikleşme Seviyesi: Wehner (2005) demokratikleşme seviyesi ile yasama organının bütçe gözetimi arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Ríos vd. (2016) ise demokratikleşme seviyesi ile yasama organının uygulama öncesi ve uygulama anındaki bütçe gözetimi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur.

H7: Ülkelerin demokratikleşme seviyeleri ile yasama organının bütçe gözetimi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Mali Saydamlığa Dair Hipotezler

Çalışma yasama organının bütçe gözetimini etkileyen faktörlerin yanında mali saydamlığı etkileyen faktörleri de tanımlamaktadır. Ülkeler açısından karşılaştırılabilir olduğu düşünülen toplam beş faktöre odaklanmaktadır. Bu faktörler kurumsal ve siyasal faktörler ile sosyo-ekonomik faktörler şeklinde iki gruba ayrılabilir.

Kurumsal ve Siyasal Faktörler

Kamu Katılımı: IBP'ye (International Budget Partnership [IBP], 2016) göre kamu katılımı mali saydamlığın önemli bir bileşenidir ve bütçesel bilgiye erişim konusunda tüm ilgili kurumlar bütçe sürecinin aşamalarına kamuoyunun katılımı için fırsatlar yaratmalıdır. Tanaka (2007: 144) mali saydamlık ile bütçe sürecine kamu katılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Tanaka'ya (2007) göre kamu parasının iyi yönetildiğini bilen vatandaşların devlete olan güvenleri artacaktır. Traunmuller (2001) yerel yönetimlerde siyasal katılım ile mali saydamlık arasında yakın bir ilişki olduğunu; bütçeler ve planlara ilişkin bilgilerin belediyelerin saydamlığına önemli katkı sağladığını ortaya koymuştur. Cimpoeru (2015) mali saydamlığın sağlanmasındaki en önemli unsurun bütçe sürecine kamu katılımı olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Ríos, Benito, & Bastida (2017) da bütçe sürecine kamu katılımının mali saydamlığı pozitif yönde etkilediğini bulmuştur.

H8: Bütçe sürecine kamu katılımı ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Sosyo-Ekonomik Faktörler

Demokrasi: Sayogo & Harrison (2012, 2013) bir ülkenin demokratikleşme seviyesi ile bütçe dokümanlarının kamuoyuna açık olması arasında tutarlı bir ilişki bulmuştur. Wehner & de Renzio (2013) özgür, adil ve demokratik bir seçim çevresine sahip olan ülkelerde mali bilgilerin kamuoyuna daha fazla açıklandığını bulmuştur. Benzer şekilde Brender & Drazen (2005) de adil ve özgür bir seçim ortamının mali saydamlığı etkilediğini belirtmiştir. Dünya Bankası verilerinden faydalanarak seçimleri demokrasinin bir ölçüsü olarak alan Rosendorff & Vreeland (2006) demokrasi ve saydamlık arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Demokratik bir hesap verebilirlik mekanizması beraberinde daha saydam bir hükümeti getirmektedir.

H9: Ülkelerin demokratikleşme düzeyi ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Bütçe Denkliği: Bütçesel (mali) kurallar ile bütçe sistemlerinin saydamlığı kamu harcamaları aracılığıyla mali performansı etkilemektedir (von Hagen & Harden, 1995: 779). Dolayısıyla yüksek bütçe açıkları ve kamu borçları hükümetin ekonomi üzerindeki müdahalesini daha önemli kılmakta ve mali saydamlığa olan talep artmaktadır (Benito & Bastida, 2009: 405). OECD ülkeleri üzerine yaptıkları çalışmalarında Alt & Lassen (2006) mali saydamlığın bütçe açıkları ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Benzer bulgulara Marcel & Tokman (2002) Şili örneğinde; Stein, Talvi, & Grisanti (1998) Latin Amerika örneğinde ulaşmıştır. Ayrıca Benito & Bastida (2009) da bütçe dengesi ile mali saydamlık arasında pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Alt, Lassen, & Rose (2005) bütçe açık ve fazlalarının mali saydamlığı arttırdığını ileri sürmektedir. Ríos vd. (2016) ise bütçe dengesi ile mali saydamlık arasında ilişki olmadığını bulmuştur.

H10: Bütçe açıkları ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Ekonomik Seviye: Literatürde yer alan çalışmaların önemli çoğunluğu ekonomik gelişmişlik seviyesinin (kişi başına düşen GSYH) mali saydamlığı pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler daha fazla kaynağa, teknik kapasiteye ve saydamlığa karşı olumlu bir tutuma sahiptirler (Bastida & Benito, 2007; Rosendorff & Vreeland, 2006). Grigorescu'ya (2003) göre gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkelere kıyasla bilgiye erişim ve yasal düzenlemeler konusunda daha az endişe duymaktadırlar. Ríos vd. (2016), Hameed (2005) ve Bilginoğlu & Maraş (2011) ekonomik gelişmişlik seviyesi ile mali saydamlık arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Fakat Alt vd. (2005) ekonomik gelişmişlik seviyesinin mali saydamlık üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığını ileri sürmüştür.

H11: Kişi başına düşen GSYİH ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Metodoloji

Teorik çerçevede de belirtildiği üzere mali saydamlık ile yasama organının bütçe gözetimi arasında içsellik sorunu söz konusudur. İstatistiksel bir modelde bağımsız değişken (X) ile hata terimi arasında korelasyon olduğunda teknik olarak içsellik sorunundan bahsedilir. Bu sorunu çözebilmek için öncelikle değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiyi dikkate alan iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) tahmin yöntemi kullanılmalıdır. İki aşamalı en küçük kareler yöntemi eş zamanlı değişkenlerden içsel değişkenleri sapmasız bir şekilde tahmin edebilmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu yöntem, incelenen denklemin EKK yöntemi ile iki kere tahmin edilmesidir (denklem 1).

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 X_t + \alpha_2 Z_t + u_{t1} \quad (1)$$

$$X_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_t + \alpha_2 K_t + u_{t2}$$

Birinci aşama, tahmin edilecek yapısal denklemde (2) yer alan her bir içsel değişken için modeldeki tüm dışsal değişkenler üzerindeki regresyonu bulunarak içsel değişkenlerin regresyonları elde edilir:

$$Y_t = \Pi_{10} + \Pi_{11}Z_t + \Pi_{12}K_t + V_1 \quad (2)$$

$$X_t = \Pi_{20} + \Pi_{21}Z_t + \Pi_{22}K_t + V_2$$

Elde edilen denklemlere EKK yöntemi uygulanarak denklemlerde yer alan içsel değişkenlerin tahmini değerleri (\hat{Y}_t, \hat{X}_t) bulunur.

İkinci aşamada (denklem 3.) tahmin edilecek yapısal denklemin sağ tarafındaki içsel değişkenlerin orjinal değerleri yerine regresyon (tahmin) değerleri konularak EKK yöntemiyle denklemin parametreleri tahmin edilir (Gujarati, 2009: 686-690; Tari, 2012: 322-327).

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1\hat{X}_t + \alpha_2Z_t + e_{t1} \quad (3)$$

$$X_t = \alpha_0 + \alpha_1\hat{Y}_t + \alpha_2K_t + e_{t2}$$

Bu bağlamda öncelikle, bütçe sürecinin tüm aşamaları (uygulama öncesi gözetim, uygulama anında gözetim, uygulama sonrası gözetim ve genel yasama gözetimi) için yasama organının bütçe gözetimini etkileyen unsurlar analiz edilecektir. Sonrasında mali saydamlığı etkileyen unsurlar analize tabi tutulacaktır. Fakat bu regresyonda yasama organının bütçe gözetimini etkileyen unsurlar araç değişken olarak kabul edilecek ve iki aşamalı en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılacaktır.

Bütçe sürecinin tüm aşamaları için yasama organının bütçe gözetimini etkileyen unsurların analizinde denklem 4'deki regresyon tahmin edilecektir:

$$y_i = \alpha + \sum_{j=1}^6 \beta_j X_{ji} + \varepsilon_i \quad (4)$$

Modelde i indisi ($i=1,2,\dots,115$) ülkeleri, α sabit terimi, ε hata terimini belirtmektedir. y_i bağımlı değişken olup uygulama öncesinde, anında ve sonrasında gözetimi ile yasama organının genel bütçe gözetimini, X_{ji} ise bağımsız değişkenleri ifade etmektedir. Bağımsız değişkenler kurumsal ve siyasal faktörler ile sosyo-ekonomik faktörlerden oluşmaktadır. Kurumsal ve siyasal faktörler; hukuk sistemi türü (*anglo_sakson*), yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim derecesi (*ydk_gozetimi*), siyasi rekabet (*siyasi_rekabet*) ve kamu katılımı (*kamu_katilimi*) değişkenlerinden oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik faktörleri oluşturan değişkenler ise; ekonomik gelişmişlik seviyesi (*gdppc*) ve demokratikleşme seviyesidir (*demokrasi*).

Yasama organının uygulama öncesi bütçe gözetimi ekonomik model olarak denklem 5'deki gibi test edilmiştir:

$$\text{uyg_oncesi_goz}_i = \alpha + \beta_1 \text{anglo_sakson}_i + \beta_2 \text{siyasi_rekabet}_i + \beta_3 \text{gdppc}_i + \beta_4 \text{demokrasi}_i + \beta_5 \text{kamu_katilimi}_i + \varepsilon_i \quad (5)$$

Yasama organının uygulama anında bütçe gözetimi ekonomik model olarak denklem 6'deki gibi test edilmiştir:

$$\text{uyg_aninda_goz}_i = \alpha + \beta_1 \text{anglo_sakson}_i + \beta_2 \text{siyasi_rekabet}_i + \beta_3 \text{gdppc}_i + \beta_4 \text{demokrasi}_i + \beta_5 \text{kamu_katilimi}_i + \varepsilon_i \quad (6)$$

Yasama organının genel bütçe gözetimi ekonomik model olarak denklem 7'deki gibi test edilmiştir:

$$\text{yasama_goz}_i = \alpha + \beta_1 \text{anglo_sakson}_i + \beta_2 \text{ydk_gozetimi}_i + \beta_3 \text{siyasi_rekabet}_i + \beta_4 \text{gdppc}_i + \beta_5 \text{demokrasi}_i + \beta_6 \text{kamu_katilimi}_i + \varepsilon_i \quad (7)$$

Her üç modelde de i ülke sayılarını (1,...,115), α sabit terimi, β_j (j : 1, 2, 3,...) regresyon katsayılarını, ε hata terimini ifade etmektedir.

Uygulama öncesi gözetimi, uygulama anında gözetimi ve yasama organının genel bütçe gözetimini tahmin edebilmek için en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Bu değişkenler 0 ile 100 arasında değerler aldığı için sürekli değişkenler olarak kabul edilirler. Fakat uygulama sonrası gözetim değişkeni tek bir anket sorusundan ibaret olduğu (bağımlı değişken nitel olduğu) için sıralı logit veya sıralı probit tahmin yönteminin kullanılması gerekmektedir. Çalışmada sıralı logit tahmin yöntemi tercih edilmiştir. Sıralı logit tahmin yöntemi bağımlı değişkenin ikiden çok düzeyli sıralanabilir nitel değişken olması durumunda kullanılan bir regresyondur (Mert, 2016: 208).

En Küçük Kareler yönteminin değişkenler ve hata terimine ilişkin varsayımları da test edilmiştir. Çoklu doğrusal bağlantı sorununu test etmek için varyans şişirme faktörleri (Variance Inflation Factors [VIF]) hesaplanmıştır. Değişen varyans sorunu olup olmadığını test etmek için ise White değişen varyans testi yapılmıştır.

Mali saydamlığı etkileyen faktörleri bulabilmek için iki aşamalı en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılmıştır. 2 SLS yöntemi için içsellik sınaması bağlamında Hausman (Durbin-Wu-Hausman) testi yapılmıştır. Modeli tahmin edebilmek için öncelikle genel yasama gözetimi (*yasama_goz*); ikinci aşamada ise mali saydamlık (*mali_saydamlık*) analize dâhil edilmiştir. Bu amaç için denklem 8 ve 9'daki modeller kullanılmıştır:

$$\text{yasama_goz}_i = \alpha + \sum_{j=1}^6 \beta_j X_{ji} + \varepsilon_i \quad (8)$$

$$\text{mali_saydamlık}_i = \alpha + \gamma_1 \widehat{\text{yasama_goz}}_i + \sum_{j=1}^4 \gamma_j W_{ji} + \varepsilon_i \quad (9)$$

İki modelde de i ülke sayılarını (1,...,115), α sabit terimi, β regresyon katsayısını, ε hata terimini ifade etmektedir. X_{ji} genel yasama gözetimini belirleyen faktörlerdir. Genel yasama gözetimini belirleyen kurumsal ve siyasal faktörler; hukuk sistemi türü (*anglo_sakson*), yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim derecesi (*ydk_gozetimi*), siyasi rekabet (*siyasi_rekabet*) ve kamu katılımı (*kamu_katilimi*) değişkenlerinden oluşmaktadır. Sosyo-ekonomik faktörleri oluşturan değişkenler ise; ekonomik gelişmişlik seviyesi (*gdppc*) ve demokratikleşme seviyesidir (*demokrasi*).

W_{ji} ise mali saydamlığı belirleyen faktörlerdir. Mali saydamlığı etkileyen kurumsal ve siyasal faktörler; yasama organının bütçe gözetimi (*yasama_goz*) ve kamu katılımı (*kamu_katilimi*) iken; sosyo-ekonomik faktörler; ekonomik gelişmişlik seviyesi (*gdppc*), demokratikleşme seviyesi (*demokrasi*) ve bütçe denkligidir (*butce_denkligi*).

Veriler ve Ampirik Analiz

Bu kısımda çalışmada kullanılan veri seti, değişkenler, tanımlayıcı istatistikler ve ampirik sonuçlar sunulmaktadır.

Veri Seti, Değişkenler ve Tanımlayıcı İstatistikler

Uluslararası kurumlar ve akademisyenler tarafından geliştirilen mali saydamlık indeksleri ülkelerin mali saydamlık düzeyini ölçmektedir. Bu çalışmada mali saydamlığın seviyesini ölçmek için IBP'nin 2017 yılı Açık Bütçe Anketi verileri kullanılmıştır. 115 ülkeyi¹ kapsayan ankette her ülkeye 0 ile 100 arasında bir puan verilmektedir. Mali saydamlığı ölçmek için kullanan 109 göstereye (soruya) verilen ortalama cevaplar doğrultusunda Açık Bütçe İndeksi oluşturulmaktadır. Açık Bütçe İndeksi, dünyanın tek bağımsız ve karşılaştırmalı mali saydamlık ölçüsüdür.

2017 yılı Açık Bütçe Anketindeki “*Bütçe Sürecinde Gözetim Kurumlarının Rolü ve Etkinliği*” başlığını taşıyan dördüncü bölümdeki sorular (103-124 aralığında yer alan anket soruları) bütçe sürecinde yürütme organının gözetlenmesi için gerekli önkoşullar üzerine kurgulanmıştır. İlk dört soru yeni bir gözetim kurumu olan Bağımsız Mali Kurumlara ilişkindir ve sadece 28 ülkeye ilişkin veri olmasından dolayı analizlere dâhil edilmemiştir. 107-113 aralığında yer alan 7 soru yasama organının uygulama öncesi bütçe gözetimine; 114-117 aralığında yer alan 4 soru yasama organının uygulama anındaki bütçe gözetimine; 118. soru ise yasama organının uygulama sonrası bütçe gözetimine ilişkindir. Ankette yüksek denetim kurumlarının gözetimine dair sorular ise 119-124 aralığında yer alan 6 sorudur.

Anket verilerinden faydalanarak elde edilen bir diğer değişken ise kamu katılımıdır. Kamu katılımına dair sorular “*Bütçe Sürecine Kamu Katılımı*” başlığını taşıyan beşinci bölümde yer alan 125-142 aralığındaki sorulardır.

Hem gözetim kurumları hem de kamu katılımına dair yer alan her bir soru 100, 67, 33 veya 0 değerlerinden birisini almaktadır. Her bir ülke için yasama organının uygulama öncesi bütçe gözetimi (*uyg_onesi_goz*) indeksini oluşturabilmek için Açık Bütçe Anketinde yer alan ilgili 7 soruya verilen cevapların ortalaması alınmalıdır (denklem 10).

$$uyg_onesi_goz = \sum_{i=1}^7 [uyg_onesi_goz_i] / 7, \quad (10)$$

1 Çalışmada yer alan ülkeler şunlardır: ABD, Afganistan, Almanya, Angola, Arjantin, Arnavutluk, Avustralya, Azerbaycan, Birleşik Krallık, Bangladeş, Benin, Bolivya, Bosna Hersek, Botswana, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Çad, Çekya, Çin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Ekvador, El Salvador, Endonezya, Fas, Fiji, Fil Dişi Sahilleri, Filipinler, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Güney Sudan, Gana, Guatemala, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Honduras, Irak, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Kamboçya, Kamerun, Kanada, Katar, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Kolombiya, Komorlar, Kosta Rika, Lesotho, Liberya, Lübnan, Macaristan, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Malezya, Mali, Meksika, Mısır, Moğolistan, Moldova, Mozambik, Myanmar, Namibya, Nepal, Nijer, Nijerya, Nikaragua, Norveç, Pakistan, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Ruanda, Rusya, Suudi Arabistan, Sao Tome ve Principe, Senegal, Sırbistan, Sierra Leone, Slovakya, Slovenya, Somali, Sri Lanka, Sudan, Svaziland, Şili, Tacikistan, Tanzanya, Tayland, Trinidad ve Tobago, Tunus, Türkiye, Uganda, Ukrayna, Ürdün, Venezuela, Vietnam, Yeni Zelanda, Yemen, Zambiya, Zimbabve.

Yasama organının uygulama anında bütçe gözetimi (*uyg_aninda_goz*) indeksini oluşturmak için ise Açık Bütçe Anketinde yer alan ilgili 4 sorunun ortalaması alınmalıdır (denklem 11).

$$uyg_aninda_goz = \sum_{i=1}^{11} [uyg_aninda_goz_i] / 4, \quad (11)$$

Yasama organının genel bütçe gözetimi (*yasama_goz*) indeksini oluşturabilmek için uygulama öncesi, uygulama anı ve uygulama sonrası bütçe gözetiminde yer alan tüm soruların puanları toplamının ortalamasını hesaplamak gerekir (denklem 12).

$$yasama_goz = \sum_{i=1}^{12} [yasama_goz_i] / 12, \quad (12)$$

Her üç indeks de 0 ile 100 arasında puanlar almaktadırlar ve 100 puana doğru yaklaştıkça yasama organının bütçe gözetimi de artmaktadır.

Yasama organının uygulama sonrası bütçe gözetimi (*uyg_sonrası_goz*) indeksini oluşturabilmek için tek bir soru kullanılmıştır. Soru sayısının tek olmasından dolayı her bir ülkenin uygulama sonrası bütçe gözetimi indeksi ilgili soruya verdikleri cevabın puanıdır. 100 puan alan ülke uygulama sonrası yüksek bütçe gözetimine, 67 puan alan ülke uygulama sonrası ortalama bütçe gözetimine, 33 puan alan ülke uygulama sonrası düşük bütçe gözetimine sahip olduğu ve son olarak 0 puan alan ülke de uygulama sonrası bütçe gözetimine sahip olmadığı şeklinde değerlendirilir.

Tablo 1’de bağımlı ve bağımsız değişkenlerin hesaplanma yöntemleri ve veri kaynaklarına ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Açık Bütçe Anketinin verileri 2016 yılında toplanmıştır. Dolayısıyla tüm kurumsal, siyasi ve sosyo-ekonomik veriler de 2016 yılına ait olup tablo 1’de gösterilen kaynaklardan elde edilmiştir. Analizler Stata 13 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Değişkenlere ilişkin veri seti oluşturulurken her kurumun hesaplama yönteminin farklı olması sağlıklı ve tutarlı sonuçlar elde etmeyi engelleyeceği için güvenilir ve uluslararası kabul görmüş kurumların verilerinden veri seti oluşturulmuştur.

Tablo 1
Değişkenlere Dair Açıklayıcı Bilgiler

Değişken	Açıklama	Hesaplama Yöntemi	Kaynak
Bağımlı Değişkenler			
mali_saydamlik	Mali saydamlık	OBI: 0: az veya sıfır bilgi; 100: ayrıntılı bilgi	Uluslararası Bütçe Ortalgı
uyg_onesi_goz	Bütçe politikalarının ve programlarının belirlenmesi aşamasında yasama organınca gerçekleştirilen gözetimin derecesi	$uyg_onesi_goz = \sum_{i=1}^7 (uyg_onesi_goz_i) / 7$	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
uyg_aninda_goz	Bütçe politikalarının ve programlarının uygulanmasında gerçekleştirilen gözetimin derecesi	$uyg_aninda_goz = \sum_{i=1}^{11} (uyg_aninda_goz_i) / 4$	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
uyg_sonrasi_goz	Bütçe uygulama sonuçlarının ve performanslarının yasama organınca gözetiminin derecesi	12. soru	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
yasama_goz	Yasama organının genel bütçe gözetimi	$yasama_goz = \sum_{i=1}^{12} (yasama_goz_i) / 12$	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
Bağımsız Değişkenler: Kurumsal ve Siyasal Faktörler			
anglo_sakson	Hukuk sistemi türü	1: Anglosakson hukuk sistemi, 0: Kara Avrupası hukuk sistemi	Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) veri tabanı
ydk_gozetimi	Yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim derecesi	$ydk = \sum_{i=1}^6 (ydk_i) / 6$	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
siyasi_rekabet	Siyasi rekabet	İktidar partisinin yasama organında sahip olduğu sandalye sayısı (Toplam sandalye sayısının %'si)	Dünya Bankasının Siyasal Kurum veri tabanı
kamu_katilimi	Kamu katılımı	$kamu_katilimi = \sum_{i=1}^{18} (kamu_katilimi_i) / 18$	2017 Açık Bütçe Anketi verilerinden faydalanılarak tarafımızca derlenmiştir.
Bağımsız Değişkenler: Sosyo-ekonomik Faktörler			
gdppc	Ekonomik seviye	Kişi başına düşen GSYH (doğal logaritma)	Dünya Bankası
demokrasi	Demokratikleşme seviyesi	Politika 2 indeksi: -10 güçlü otokrasi; +10 güçlü demokrasi	Politika IV proje veri tabanı
butce_denkligi	Bütçe denkliği	Genel yönetim net borçlanma/borç verme (GSYH'nin %'si)	IMF

Tablo 2'de modelde kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler belirtilmiştir. Açık Bütçe Anketinde toplam 115 ülkenin yer almasından dolayı Anketten elde edilen değişkenlerin gözlem sayısı ülke sayısı ile eşittir. En düşük gözlem sayısı 106 gözlem ile hukuk sistemi türü değişkenine aittir.

Yasama organı tarafından bütçenin en yoğun şekilde gözetlendiği ülkeler Norveç, Fransa, Ukrayna, Güney Kore, Endonezya ve Almanya'dır. Yasama organının bütçe gözetiminin en yüksek ülke olduğu Norveç'te gözetim puanı 91,75'tir. Bütçe gözetiminin en düşük olduğu ülkeler Katar ve Suudi Arabistan'dır. İki ülkenin puanı sıfırdır ve bu iki ülkede yasama organı tarafından bütçe gözetimi gerçekleştirilmemektedir. Bu durum

ülkelerin yönetsel yapısından kaynaklanmaktadır. Mali saydamlığın en yüksek olduğu ülke Yeni Zelanda'dır ve indekse göre puanı 100 üzerinden 89,33'tür. Mali saydamlık indeksi puanı 80 puanın üzerinde olan diğer ülkeler ise sırasıyla Güney Afrika, İsveç, Norveç ve Gürcistan'dır. Dört ülke ise sıfır mali saydamlık puanına sahiptir. Bu ülkeler; Ekvator Ginesi, Lesotho, Katar ve Yemen'dir. Söz konusu ülkelerde bütçelere dair bilgi paylaşımı yapılamamaktadır.

Hukuk sistemi açısından 80 ülke Kıta Avrupası hukuk sistemine; 26 ülke ise Anglo-sakson hukuk sistemine sahiptir. İktidardaki siyasi partinin yasama organında sahip olduğu sandalye sayısı dikkate alındığında ise Çin, Katar, Suudi Arabistan, Somali ve Yemen'de iktidar partisi yasama organının tamamını oluşturmaktadır.

Tablo 2
Tanımlayıcı İstatistikler*

Değişken	Gözlem Sayısı (n)	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum	Standart Sapma
Bağımlı Değişkenler						
mali_saydamlık	115	41,854	45,266	0	89,330	24,788
uyg_onesi_goz	115	52,662	52,429	0	95,286	21,477
uyg_aninda_goz	115	44,367	41,5	0	100	30,828
uyg_sonrasi_goz	115	33,191	33	0	100	34,208
yasama_goz	115	48,275	47,083	0	91,75	20,330
Bağımsız Değişkenler: Kurumsal ve Siyasal Faktörler						
anglo_sakson	106	0,245	0	0	1	0,432
yd_k_gozetimi	115	63,008	72,167	0	100	23,486
siyasi_rekabet	110	51,010	49,797	6,962	100	22,099
kamu_katiliimi	115	12,199	9,278	0	59,333	11,822
Bağımsız Değişkenler: Sosyo-ekonomik Faktörler						
gdppc	112	8,277	8,272	5,655	11,168	1,376
demokrasi	113	4,929	7	-10	10	5,341
butce_denkligi	114	-4,678	-3,7	-23,1	3,1	4,647

* Stata 13 paket programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Açık Bütçe Anketi'nden faydalanarak oluşturulan yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim derecesinin en yüksek olduğu ülkeler 100 puanla Avusturalya ve Güney Afrika iken; Ekvator Ginesi'nde yüksek denetim kurumunun bütçe gözetim puanı 0'dır. Açık Bütçe Anketinden oluşturulan bir diğer değişken olan bütçe sürecine kamu katılımı değişkeni için toplam 115 gözlemin 21'inde bütçe sürecine kamu katılımı gerçekleştirilememektedir. Bütçe sürecine kamu katılımının en yüksek olduğu ülke ise 59,33 puanla Yeni Zelanda'dır. Kişi başına düşen GSYH açısından veriler değerlendirildiğinde Burundi en düşük; Norveç ise en yüksek gelire sahip ülkedir. Demokratikleşme seviyesi açısından ülkeler değerlendirildiğinde 19 ülkenin en demokratik ülke puanı olan 10 tam puana sahip olduğu; Katar ve Suudi Arabistan'ın ise en az demokratik ülkeler olduğu görülmektedir. Ayrıca 22 ülkenin demokratikleşme puanı 0'ın altında ve 89 ülkenin ise 0'ın üstündedir. 2 ülkenin puanı ise 0'dır. Bütçe denkliği açısından ise 12 ülke pozitif değere (bütçe fazlasına); 102 ülke ise negatif değere (bütçe açığına) sahiptir. Norveç en yüksek bütçe fazlası (%3.1) veren ülkeyken; Güney Sudan en yüksek bütçe açığı (%23.1) veren ülkedir.

Ek 1'de değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi gösterilmiştir. Yapılan ön analizler değişkenler arasında beklenen teorik ilişkiyi doğrulamaktadır.

Tablo 3

Yasama Organının Bütçe Gözetimini Etkileyen Faktörler

	uyg_öncesi_goz (EKKY) (robust)	uyg_aninda_goz (EKKY)	uyg_sonrasi_goz (Sıralı Logit)	yasama_goz (EKKY) (robust)
yd_k_gozetimi			0.03** (0.01)	0.37*** (0.08)
anglo_sakson	-16.86*** (4.34)	-8.95 (7.19)	0.90** (0.49)	-9.12** (3.55)
siyasi_rekabet	-0.27** (0.10)	-0.12 (0.17)	0.01 (0.01)	-0.18* (0.09)
kamu_katilimi	0.97 (0.17)	0.58** (0.27)	0.01 (0.02)	0.09 (0.17)
gdppc	1.99 (1.57)	5.26** (2.22)	0.16 (0.16)	1.83 (1.42)
demokrasi	0.98* (0.50)	0.65 (0.71)	0.03 (0.05)	0.32 (0.43)
sabit	49.85*** (12.40)	-2.06 (19.13)		19.23* (10.60)
R ²	0.39	0.20	0.10 [§]	0.46
Gözlem Sayısı (n)	98	98	98	98
En Büyük VIF Değeri	1.61	1.61	1.81	1.81
White testi (χ^2)	52.70 (p= 0.0001)	21.71 (p=0.2989)		47.57 (p=0.0061)

EKKY (En küçük kareler yöntemi) tahmin sonuçları. Katsayılar ve standart hatalar (parantez içindekiler). Anlamlılık düzeyleri: ***p<0.01, **p<0.05, *p<0.1, §: Uygulama sonrası bütçe gözetimi için McFadden R² hesaplanmıştır.

Regresyondaki toplam gözlem sayısı 98'dir. Birinci sütunda değişken isimleri yer almaktadır. İkinci sütun bütçenin uygulama öncesi gözetimine, üçüncü sütun uygulama anındaki gözetime, dördüncü sütun uygulama sonrası gözetime ve son sütun da genel yasama gözetimine dair regresyon sonuçlarını ve White (χ^2) değişen varyans testini sunmaktadır. Uygulama öncesi ve genel bütçe gözetimlerine dair regresyonlarda karşılaşılan değişen varyans sorunu dirençli (robust) standart hatalar yöntemiyle ortadan kaldırılmıştır. Uygulama öncesi gözetim için toplam dört değişken; uygulama anındaki gözetim için iki değişken; uygulama sonrası gözetim için iki değişken ve genel yasama gözetimi için dört değişken istatistiksel olarak anlamlıdır.

Kurumsal ve Siyasal Faktörlere İlişkin Sonuçlar

Yüksek denetim kurumunun bütçe gözetimi (*yd_k_gozetimi*) yasama organının bütçe gözetimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Sonuçlar hem uygulama sonrası gözetim hem de bütçe sürecinin tüm aşamalarını kapsayan genel yasama gözetimi açısından literatürle (Lienert, 2005; Ríos vd., 2016; Stapenhurst & Titsworth, 2001; Wehner, 2007) aynı doğrultudadır. Yüksek denetim kurumu tarafından gerçekleştirilen denetim kamu kurum ve kuruluşlarının güvenilir ve adil işlemler yapmasını sağlamaktadır. Yüksek denetim kurumunun hazırladığı denetim raporlarını kamuoyu ile paylaşması mali saydamlığı artmasını desteklemektedir.

Hukuk sistemi türü (*anglo_sakson*) açısından bütçenin uygulama öncesi, uygulama sonrası ve genel yasama gözetimi için anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Anglosakson hukuk sistemi için sadece bütçenin uygulama sonrası gözetimi pozitif işaretlidir. Uygulama sonrası gözetime dair bulgular Ríos vd. (2016) ile aynı doğrultudadır. Kıta Avrupası hukuk sisteminde bütçenin uygulama öncesi gözetimi daha etkinken; Anglo-sakson hukuk sisteminde bütçenin uygulama sonrası gözetimi daha etkindir. Söz konusu bulgu literatürü (Feyzioğlu, 1983) desteklemektedir.

İktidar partisinin yasama organında sahip olduğu sandalye sayısını yansıtan siyasi rekabet (*siyasi_rekabet*) değişkeni bütçenin uygulama öncesi gözetimi ve genel yasama gözetimi açısından anlamlıdır. İktidar partisine üye olanların sayısı arttıkça bütçenin yasama organınca uygulama öncesi ve genel gözetimi azalmaktadır. Elde edilen bulgular bütçenin uygulama anındaki ve sonrasındaki gözetimin parti disiplinine bağlı olmadığını göstermektedir. Bulgular literatürü (Ríos vd., 2016; Wehner, 2005) destekler niteliktedir.

Bütçe sürecine kamu katılımının (*kamu_katilimi*) uygulama anındaki bütçe gözetimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır. Vatandaşların bütçe sürecine aktif katılımı kamu parasının hangi amaçlar için harcadığını ve kamu politikalarının hangi alanlara yönlendirildiğini görme imkânı tanımaktadır ve bu imkân bütçenin uygulama anındaki gözetimini artırmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Faktörlere İlişkin Sonuçlar

Yasama organının bütçe gözetimini belirleyen sosyo-ekonomik unsurlar açısından analizler değerlendirildiğinde kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsılanın (*gdppc*) bütçe gözetimi üzerindeki etkisi sadece uygulama anında gözetim için pozitif ve anlamlıdır. Bir ülkenin ekonomik gelişmişliğinin yasama organının bütçe gözetim seviyesini etkilediğini belirten Wehner (2005) ile benzer sonuca ulaşılmıştır.

Sonuçlar demokratikleşme seviyesi açısından değerlendirildiğinde, demokratikleşme seviyesi (*demokrasi*) uygulama öncesi bütçe gözetimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Elde edilen sonuç Ríos vd. (2016) ile aynı doğrultudadır. Ülkelerin demokratikleşme seviyesinin artması yasama organının uygulama öncesi bütçe gözetimini de artırmaktadır.

Mali Saydamlığı Etkileyen Faktörler

Mali saydamlık ile yasama organının bütçe gözetimi arasında içsellik probleminin olup olmadığını araştırmak amacıyla Hausman (Durbin-Wu-Hausman) testi yapılmıştır. Analiz sonucunda χ^2 'nin olasılık değeri 0.05'ten büyük olduğu için "içsellik problemi yoktur" şeklinde kurulan hipotez kabul edilmiş ($p < 0.05$) ve modelde içsellik problemi olmadığına karar verilmiştir. İçsellik testinden sonra yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasındaki ilişki iki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmiştir. Analiz sonuçları tablo 4'te gösterilmiştir. Modeldeki toplam gözlem sayısı 109'dur. Birinci sütunda değişken isimleri yer almaktadır. İkinci sütunda ise mali saydamlığa dair analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 4

Mali Saydamlığı Etkileyen Faktörler

	mali_saydamlık (2SLS)
sabit terim	-21.70** (10.32)
yasama_goz	0.71*** (0.20)
kamu_katilimi	0.47*** (0.14)
gdppc	3.02** (1.25)
demokrasi	0.62* (0.36)
butce_denkligi	0.84** (0.40)
Gözlem sayısı (n)	109
R ²	0.61
Hausman içsellik sınama testi F(1,10)	3.78 (p = 0.0546)

İki aşamalı en küçük kareler tahmin sonuçları, Katsayılar ve standart hatalar (parantez içindekiler). Anlamlılık düzeyleri:

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Analiz sonuçları yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bulgular teoriyi ve literatürü (Ríos vd., 2016; Santiso, 2005) desteklemektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlar yasama organının bütçeyi etkin gözetlemesinin mali saydamlığı desteklediği ve hesap verebilirliği artırdığı yönünde çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşların (GIFT, 2017; IMF, 2007; OECD, 2002, 2015) görüşlerini de doğrulamaktadır.

Kurumsal ve Siyasal Faktörlere İlişkin Sonuçlar

Kamu katılımı (*kamu_katilimi*) değişkeni ile mali saydamlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bütçe sürecine kamu katılımının yoğun olduğu ülkelerde mali saydamlık daha yüksektir. Kamu katılımının artması mali saydamlığı da artırmaktadır. Etkin bir kamu katılımının olmaması bilgi alış verişini ve mali saydamlığı azaltmaktadır. Elde edilen bulgular Ríos vd.'nin (2017) bulgularını desteklemektedir. Ayrıca bu sonuç IBP'nin (International Budget Partnership [IBP], 2016) görüşlerini de desteklemektedir. Vatandaşların bütçe sürecine dahil olması sürecinin doğru işlediği ve iyi yönetildiği yönünde bir algı oluşturacak ve vatandaşların hükümete olan güvenlerini arttıracaktır.

Sosyo-Ekonomik Faktörlere İlişkin Sonuçlar

Analizler sosyo-ekonomik sonuçlar açısından değerlendirildiğinde ekonomik seviye (*gdppc*) mali saydamlığı pozitif yönde etkilemektedir. Kişi başına düşen GSYH arttıkça mali saydamlık da artmaktadır. Hameed (2005), Alt & Lassen (2006), Ríos vd. (2016) ve Harrison & Sayogo (2014) da ekonomik seviyenin mali saydamlık üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha fazla teknik kapasiteye, kaynağa ve ayrıntılı bir mevzuata sahip oldukları için mali bilgilere erişim daha kolaydır.

Demokratikleşme seviyesi (*demokrasi*) de mali saydamlığı pozitif yönde etkilemektedir. Daha demokratik ülkelerin mali saydamlık konusunda daha duyarlı oldukları görülmektedir. Elde edilen sonuçlar Harrison & Sayogo (2014) ve Rosendorff & Vreeland'ın (2006) bulguları ile benzerdir. Demokratik ülkelerde seçimlerin daha adil ve özgür bir ortamda gerçekleştirilmesi vatandaşların hesap verebilirlik ihtiyacını artırmakta ve vatandaşlar bilgiye daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç demokratik ülkelere mali saydamlığın artırılmasını sağlamaktadır.

Mali performansın temel göstergelerinden birisi olan bütçe denkliliği (*butce_denkligi*) değişkeninin ise mali saydamlık üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır. Bütçe denkliliği değişkeni açısından elde edilen sonuçlar literatürü (Alt & Lassen, 2006; Benito & Bastida, 2009; Stein vd., 1998) teyit etmektedir. Bütçeye dair daha fazla bilginin açıklanması için politikacılar bütçe açıklarını bir fırsat olarak görmektedirler. Ayrıca, Reviglio'nun (2001) da ifade ettiği üzere bütçe açıklarının doğru şekilde raporlanması hükümetin ekonomideki rolünü göstermektedir ve bu durum siyasi ve sosyal tartışmalarda saydamlık için büyük fayda sağlayacaktır.

Sonuç

Yasama organının bütçe gözetim işlevi ile mali saydamlık ilişkisi üzerine kurulan çalışmanın amacı vatandaşlar adına bütçe hakkını elinde bulunduran yasama organının hükümetin temel politika dokümanı olan bütçeyi etkin gözetlemesi durumunda mali saydamlığın artıp artmadığını tespit etmektir. Bu tespit, yasama organının vatandaşları ne kadar temsil ettiğini ve bütçe hakkını etkin kullanıp kullanmadığını görmek adına oldukça önemlidir.

Bütçenin hükümetin politika aracı olması, gelecek hedeflerini yansıtmaması, vatandaşlara sunacağı hizmetlerin resmi olması, vatandaşlardan ne kadar vergi toplanacağını göstermesi dışarıdan bir kurum tarafından denetlenmesini ve gözetlenmesini gerekli kılar. Bu görevi çoğunlukla yasama organı yerine getirir. Yasama organı hükümetin kamu gelir ve giderlerini ne kadar etkin, etkili ve verimli şekilde kullandığını gözetlemektedir. Yasama organı bütçe sürecine gözetim araçlarını kullanarak dâhil olmaktadır. Vatandaşlar gözetim araçlarını kullanarak milletvekillerine devrettikleri yetkinin uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığının hesabını sormaktadırlar. Gözetim araçları yasama organının gözetim etkinliğini artırarak yolsuzlukların önüne geçilmesine katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca mali saydamlığın ve hesap verebilirliğin sağlanması hükümet politikalarının meşruiyetini güçlendirmektedir.

Çalışmada yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasındaki ilişki 115 ülke örnekleminde İki Aşamalı En Küçük Kareler (2SLS) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Çalışmanın birinci aşamasında yasama organının bütçe gözetimini etkileyen faktörler; ikinci aşamasında ise mali saydamlığı etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş olup p istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yasama organının bütçeyi etkin gözetlemesi mali saydamlığı pozitif yönde etkilemektedir. Mali saydamlık ile yasama organının bütçe gözetimi arasında bulunan pozitif yönlü ilişki literatürü destekler niteliktedir.

Yasama organının bütçe gözetimi uygulama anında, uygulama öncesinde, uygulama sonrasında ve genel yasama gözetimi şeklinde dört aşamada değerlendirilmiştir. Yasama organının uygulama öncesi bütçe gözetimi üzerinde ülkelerin benimsediği hukuk sistemi türünün (Anglo-sakson hukuk sisteminin) ve siyasi rekabetin negatif; ülkelerin demokratikleşme seviyesinin ise pozitif etkisinin olduğu görülmüştür. Uygulama anındaki bütçe gözetimi üzerinde bütçe sürecine kamu katılımının ve kişi başına düşen GSYH'nin pozitif etkisinin olduğu; uygulama sonrası bütçe gözetimi üzerinde ise yüksek denetim kurumunun bütçe gözetiminin ve ülkelerin benimsediği hukuk sisteminin (Anglo-sakson hukuk sisteminin) pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Genel yasama gözetimi üzerinde ise yüksek denetim kurumunun bütçe gözetiminin, siyasi rekabetin ve kişi başına düşen GSYH'nin pozitif etkisinin olduğu görülmüştür. Mali saydamlık üzerinde bütçe sürecine kamu katılımının, demokratikleşme düzeyinin, bütçe açıklarının ve kişi başına düşen GSYH düzeyinin pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir. Dolayısıyla kurumsal, sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan gelişmiş ülkelerde mali saydamlık ve yasama organının bütçe gözetimi daha etkin olup bu iki unsur birbirleri ile etkileşim halindedirler.

Gelecekte yapılması planlanan çalışmalar açısından, yasama organının bütçe gözetimi ile mali saydamlık arasındaki ilişkinin uzun vadeli seyrini incelemek literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. IBP'nin düzenli aralıklarla ve artan ölçekte ilgili verileri yayınlaması önerilen araştırmamanın panel veri setini sağlayacaktır. Ayrıca mali saydamlığın sağlanması adına uluslararası çalışmalar yürüten diğer kuruluşların verileri de önemli bir veri seti oluşturacaktır.

Finansal Destek: Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 4775-D1-16 nolu proje ile desteklenen doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Kaynakça/References

- Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Fiscal discipline and the budget process. *The American Economic Review*, 86(2), 401–407.
- Alt, J. E., & Lassen, D. D. (2006). Fiscal transparency, political parties, and debt in OECD countries. *European Economic Review*, 50, 1403–1439.
- Alt, J. E., Lassen, D. D., & Rose, S. (2005). The causes of fiscal transparency: Evidence from the U.S. states. İçinde *Sixth Jacques Polak Annual Research Conference*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Atiyas, İ., & Sayın, Ş. (2000). Devletin mali ve performans saydamlığı. İçinde İ. Atiyas & Ş. Sayın (Ed.), *Kamu maliyesinde saydamlık* (ss. 27–44). İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Bastida, F., & Benito, B. (2007). Central government budget practices and transparency: An international comparison. *Public Administration*, 85(3), 667–716.
- Benito, B., & Bastida, F. (2009). Budget transparency, fiscal performance, and political turnout: An international approach. *Public Administration Review*, 69(3), 403–417.
- Bilginoğlu, M. A., & Maraş, G. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de mali saydamlığın panel veri yöntemi ile analizi. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 59–73.
- Brender, A., & Drazen, A. (2005). Political budget cycles in new versus established democracies. *Journal of Monetary Economics*, 52, 1271–1295.
- Cansız, H. (2000). Kamu mali yönetiminde saydamlık. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 267–281.
- Cimpoeru, V. M. (2015). The Influence of citizens' engagement in the budget process on the national budget transparency. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5(8(1)), 122–132.
- Feyzioğlu, B. N. (1983). Modern anayasalarda bütçe hakkı. İçinde *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Global Initiative on Fiscal Transparency [GIFT]. (2017). High-level principles on fiscal transparency, participation, and accountability. Erişim tarihi: 23 Aralık 2017, http://www.fiscaltransparency.net/ft_principles/
- Grigorescu, A. (2003). International organizations and government transparency: Linking the international and domestic realms. *International Studies Quarterly*, 47, 643–667.
- Gujarati, D. N. (2009). *Temel ekonometri*. (Ü. Şenesen & G. Günlük Şenesen, Çev.) (6. Basım). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Hameed, F. (2005). *Fiscal transparency and economic outcomes* (No. WP/05/225). Washington, DC.
- Harrison, T. M., & Sayogo, D. S. (2014). Transparency, participation, and accountability practices in open government: A comparative study. *Government Information Quarterly*, 31(4), 513–525.
- International Budget Partnership [IBP]. (2016). *Guide to the open budget questionnaire: An explanation of the questions and the response options*. Washington, DC. Erişim adresi: <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/open-budget-survey-2017-guide-and-questionnaire-english.pdf>
- International Monetary Fund [IMF]. (2007). *Code of good practices on fiscal transparency*. Erişim adresi: <https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf>
- International Monetary Fund [IMF]. (2017). Fiscal transparency code. Erişim tarihi: 23 Aralık 2017, <http://www.imf.org/external/np/fad/trans/>
- Kopits, G., & Craig, J. (1998). *Transparency in government operations*.
- Krafchik, W., & Wehner, J. (2004). Legislatures and budget oversight: Best practices. İçinde *the Kazakhstan Revenue Watch Open Forum*. Almaty, Kazakhstan.
- Lienert, I. (2005). Who controls the budget: The legislature or the executive? *IMF Working Paper*, 05(115).
- Lienert, I., & Jung, M.-K. (2004). The legal framework for budget systems an international comparison. *OECD Journal on Budgeting*, 4(3).
- Marcel, M., & Tokman, M. (2002). Building a consensus for fiscal reform: The Chilean case. *OECD Journal on Budgeting*, 2(3), 35–56.

- Marchessault, L. (2015). *Public participation and the budget cycle: Lessons from country examples*. Washington, DC.
- Mert, M. (2016). *SPSS, STATA yatay kesit veri analizi bilgisayar uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2002). *OECD best practices for budget transparency*. Paris. Erişim adresi: [http://www.oecd.org/governance/budgeting/Best Practices Budget Transparency - complete with cover page.pdf](http://www.oecd.org/governance/budgeting/Best_Practices_Budget_Transparency_-_complete_with_cover_page.pdf)
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2015). *Recommendation of the council on budgetary governance*. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Recommendation-of-the-Council-on-Budgetary-Governance.pdf>
- Pelizzo, R., & Stapenhurst, R. (2004). *Tools for legislative oversight: An empirical investigation* (No. Policy Research Working Paper, No:3388). Washington, DC.
- Reviglio, F. (2001). Budgetary transparency for public expenditure control. (No. Working Paper 01/8). Washington, DC.
- Ríos, A.-M., Bastida, F., & Benito, B. (2016). Budget transparency and legislative budgetary oversight: An international approach. *American Review of Public Administration*, 46(5), 546–568.
- Ríos, A.-M., Benito, B., & Bastida, F. (2017). Factors explaining public participation in the central government budget process. *Australian Journal of Public Administration*, 76(1), 48–64.
- Rosendorff, B. P., & Vreeland, J. R. (2006). Democracy and data dissemination: The effect of political regime on transparency. *New York University & Yale University*.
- Santiso, C. (2005). Budget institutions and fiscal responsibility: Parliaments and the political economy of the budget process in Latin America.
- Santiso, C. (2006). Improving fiscal governance and curbing corruption: How relevant are autonomous audit agencies? *International Public Management Review*, 7(2), 97–108.
- Sayogo, D. S., & Harrison, T. M. (2012). Effects of the internet and sociocultural factors on budget transparency and accountability. İçinde *Proceedings of the 13th Annual International Conference on Digital Government Research* (ss. 11–20). New York.
- Sayogo, D. S., & Harrison, T. M. (2013). Exploring the socio-political determinants of open budget: A cross-national perspective. İçinde J. R. Gil-Garcia (Ed.), *E-government success factors and measures: Theories, concepts, and methodologies* (ss. 142–170). Hershey, United States: IGI Global.
- Stapenhurst, R., & Titsworth, J. (2001). *Features and functions of supreme audit institutions* (No. PREM Notes; No. 59). Washington, DC.
- Stein, E., Talvi, E., & Grisanti, A. (1998). *Institutional arrangements and fiscal performance: The Latin American experience* (No. Working Paper 367). Washington, DC.
- Tanaka, S. (2007). Engaging the public in national budgeting: A non-governmental perspective. *OECD Journal on Budgeting*, 7(2), 139–177.
- Tarı, R. (2012). *Ekonometri* (8. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Traunmuller, R. (2001). Relevance of portals in e-government. İçinde *14th Bled Electronic Commerce Conference* (ss. 35–45). Slovenia.
- von Hagen, J., & Harden, I. J. (1995). Budget processes and commitment to fiscal discipline. *European Economic Review*, 39(3–4), 771–779.
- Wehner, J. (2005). Legislative arrangements for financial scrutiny: Explaining cross-national variation. İçinde R. Pelizzo, R. Stapenhurst, & D. Olson (Ed.), *The role of parliaments in the budget process*.
- Wehner, J. (2007). *Effective financial scrutiny: The role of parliament in public finance*. World Bank Parliamentary Staff Training Program.
- Wehner, J., & de Renzio, P. (2013). Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. *World Development*, 41(1), 96–108.
- Whaley, J. (2000). *Strengthening legislative capacity in legislative-executive relations* (No. Legislative Research Series, Paper#6). Washington, DC.
- Yamamoto, H. (2007). *Tools for parliamentary oversight: A comparative study of 88 national parliaments*. Geneva, Switzerland: Inter-Parliamentary Union.
- Zhang, Y., & Yang, K. (2009). Citizen participation in the budget process: The effect of city managers. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 21(2), 289–317.

Ek 1. Değişkenler Arasındaki Korelasyon İlişkisi

	mali_saydamlık	uyg_onesi_goz	uyg_aninda_goz	uyg_sonrasi_goz	yasama_goz	anglo_sakson	yd_k_gozetimi	siyasi_rekabet	kamu_katilimi	gdppc	demokrasi	bütçe_denkligi
mali_saydamlık	1.0000											
uyg_onesi_goz	0.5641***	1.0000										
uyg_aninda_goz	0.5003***	0.3888***	1.0000									
uyg_sonrasi_goz	0.3869***	0.3187***	0.3371***	1.0000								
yasama_goz	0.6548***	0.8575***	0.7923***	0.5070***	1.0000							
anglo_sakson	-0.0594	-0.2707***	-0.0545	0.1423	-0.1737*	1.0000						
yd_k_gozetimi	0.6296***	0.4948***	0.5110***	0.3832***	0.6169***	-0.0553	1.0000					
siyasi_rekabet	-0.3999***	-0.4664***	-0.1428	-0.1856*	-0.3824***	0.0052	-0.3442***	1.0000				
kamu_katilimi	0.5288***	0.1770*	0.3316***	0.2584***	0.3129***	0.2809***	0.3955***	-0.1694*	1.0000			
gdppc	0.5046***	0.2707***	0.3192***	0.2831***	0.3675***	-0.1251	0.4040***	-0.0286	0.2222**	1.0000		
demokrasi	0.5182***	0.4149***	0.2461***	0.2920***	0.4203***	0.0813	0.5195***	-0.5659***	0.2861***	0.2369**	1.0000	
bütçe_denkligi	0.4862***	0.3274***	0.1707*	0.3327***	0.3366***	-0.1024	0.3014***	-0.2313**	0.2495***	0.2121**	0.2250**	1.0000

Anamlılık düzeyleri: ***p = %1, **p = %5, *p = %10.

Gençlerin Bir Kentin Aidiyet Mekânı Olarak İnşasına Katılımı: Trabzon Hakkındaki Mitselleştirilmiş Anlatılar ve Trabzonspor Hatırası*

Gülmelek Doğanay¹

Öz

Benlik bir mekânda var olmakla ilişkili ise, benliğe özgü anlatıların da bir mekânda vuku bulduğu bir gerçektir. Bu nedenle gençliği anlamak, özellikle gençliğin deneyimlediği mekânı analiz etmekle mümkün olacaktır. Bu çerçeveden hareketle, çalışma Trabzon'da yaşayan gençlerin kenti ne şekilde aidiyet mekânına dönüştürdüklerine odaklanmaktadır. Trabzon'da gençler kente olan aidiyetlerini çoğu zaman mitselleştirilmiş anlatılar, Trabzonspor taraftarlığına dayalı geçmiş hatıralar ve deneyimlenen mekânlar üzerinden inşa etmektedir. Trabzon kendisini deneyimleyen gençlere yoğun bir içeridekiler hissi sağlamaktadır. Bu his onların kendilerini yuva olarak kabul ettikleri bu mekânda güvende hissetmelerine neden olmaktadır.

Bu çalışma yazarın doktora tezinden türetilmiştir ve onun saha verilerine dayanmaktadır. Çalışmada, toplumsal bir olgu olarak ele alınacak olan Trabzonlu gençlerin kente atfettikleri anlam sosyolojik bakış açısıyla açıklanmaya çalışılacaktır. Söz konusu amaç çerçevesinde anket, mülakat ve doküman inceleme gibi birden fazla bilimsel araştırma tekniği kullanılmıştır. Temelde nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı yorumsamacı yaklaşım benimsenmiş ve derinlemesine mülakatlar ile görsel, işitsel ve yazılı dokümanların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler, kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulamasıyla da desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Gençlik, Gençlik araştırmaları, Mekân aidiyeti, Kent, Trabzon

Participation of Youth in the Building of a City as a Place of Belonging: Mythicalized Narratives About Trabzon and Trabzonspor Memory

Abstract

If self is related to being in a place, it is a fact that narratives special to the self, have also occurred in a place. Therefore, understanding youth will be possible by analyzing the place experienced by them. Within the framework of this approach, this study focuses on how young people living in Trabzon transform the city into a place of social belonging. In Trabzon, young people build a sense of belonging to the city mostly through mythicalized narratives, past memories and places they have experienced on the basis of being Trabzonspor supporters. Trabzon provides an intense feeling of inner belonging for young people who experience it. This feeling causes them to feel safe in this place, which they consider as home.

This study is derived from the author's doctoral thesis and is based on its field data. This study attempts to explain the meaning attributed to the city by *Trabzonlu* young people from a sociological perspective. For this purpose, multiple scientific research techniques such as questionnaires, interviews and documentation were used. Basically, the approach of hermeneutics which uses qualitative research methods has been adopted and the data, obtained through the examination of in-depth interviews and visual, audio and written documents' analysis, has been supported by a questionnaire consisting of closed-ended questions.

Keywords

Youth, Youth Studies, Belonging to Place, Urban, Trabzon

* Bu çalışma 2 Temmuz 2018 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunulan "Kentın Aidiyet ve Benlik Mekânı Olarak İnşası: Gençlerin Trabzon Deneyimi ve Trabzonluluk" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

1 Sorumlu Yazar: Gülmelek Doğanay (Arş. Gör.), Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Trabzon, Türkiye. E-posta: melekalev@ktu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9857-9310

Atf: Doğanay, G. (2019). Gençlerin bir kentin aidiyet mekânı olarak inşasına katılımı: Trabzon hakkındaki mitselleştirilmiş anlatılar ve Trabzonspor hatırası. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 207–235.
<http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0021>

Extended Summary

The place is continuously constructed within the framework of the common meanings attributed by the actors who experience it and becomes an important element of belonging. This is also a process in which the self is built. If self is related to being in a place, it is a fact that narratives special to the self, have also occurred in a place. Therefore, understanding youth will be possible by analyzing the places experienced by them. Within the framework of this approach, this study focuses on how young people living in Trabzon transform the city into a place of social belonging. Trabzon provides an intense feeling of inner belonging for young people who experience it. This feeling causes them to feel safe in this place, which they consider as home. In Trabzon, young people build their sense of belonging to the city mostly through mythicalized narratives, past memories and places they have experienced on the basis of being Trabzonspor supporters.

The mythicalized narratives which are reproduced about Trabzon and being Trabzonspor supporters create a common sense of community among young people. It is assumed that the nationalist discourse is also being rebuilt while Trabzon and Trabzonluluk are exalted through mythicalized narratives. Each young person experiences the city through different places; however, there are also places where collective emotions appear and which are experienced in a collective way. The memories accumulated in these places that Trabzonspor supporters experience together strengthen the social belonging to the city and facilitate the integration of young people into the city. On the other hand, young people who participate in the reproduction of both mythicalized narratives and the places experienced collectively by being Trabzonspor supporters, contribute to the domination of the masculine values on the city. As a result, the city is defined by masculine characteristics.

This study is derived from the author's doctoral thesis and is based on its field data. This study attempts to explain the meaning attributed to the city by Trabzonlu young people from a sociological perspective. For this purpose, multiple scientific research techniques such as questionnaires, interviews and documentation were used. First of all, a questionnaire was prepared and completed after readings on the theory and literature research on youth and place belonging, and conversations with four young people from Trabzon. Afterwards, the necessary preparations for in-depth interviews were made through the information gathered from research into the literature and the results of the questionnaire. Interviews were then conducted. In the final stage, social media and photo and video sharing channels like Youtube that young people actively use were observed. As a result, both qualitative and quantitative data were obtained and analyzed. Basically, the approach of hermeneutics which uses qualitative research methods has been adopted and the data, obtained through the examination of in-depth interviews and visual, audio and written documents' analysis, has been supported by a questionnaire consisting of closed-ended questions.

According to the findings of the research, it is seen that young people living in Trabzon participate in the reproduction of mythicalized narratives about the city and can identify with Trabzon, which they spatialize through these narratives. Myths create an imaginary and fictional city image. The myths created about Trabzon state that the city is a safe

place. The safety of the city emerges in the narratives produced through the heroism of the men living in the city. According to the narratives, the conquest of Istanbul was completed with the conquest of Trabzon and Trabzon is Turkey’s last stronghold and the heart. This narrative, in whose reproduction young people also participate, is a narrative that can be heard by most of the people of Trabzon. This narrative shows that they are both national and urban nationalists. This also reinforces the belief that the city is the center of the region. Trabzon has lost its central position - being the economic, social and political center of the Black Sea Region- in the historical process, but the belief about city’s central position is constantly being rebuilt by the narratives reproduced by the inhabitants of the city. This effort is similar to the crisis of power in which hegemonic masculinity enters. The fears of losing their power completely over the region pushes Trabzonlular to create an imaginary narrative for the preservation of the city image and to regain the position of being the ‘big brother’ of the region. Trabzonspor is one of the most important elements that enables this narrative to continue.

One of the elements that reinforces the urban nationalism and belonging to the city among the young people is being a Trabzonspor supporter. Football has always been an important sport for Trabzon in the historical process. Today, it is seen that Trabzonspor, which has an important place in the representation of Anatolia, shapes the daily life of the city. In Trabzon, which is decorated in the team’s colours of claret red and blue before and after Trabzonspor matches, young people learn adulthood as a Trabzonspor supporter. Football can be effective in building identity at the local level, because it enables supporters to belong to a group. On the other hand, belonging to a group strengthens the attachment to the place where the group lives. The majority of young people living in Trabzon are Trabzonspor supporters and the Club covers a significant part of their daily lives. The youth whose daily life includes of claret red and blue, build a common feeling and memory around Trabzonspor. This memory appears in the narratives created about the years of the championships and of the trauma in which championships have been lost, as well as in the memory of places, such as Hüseyin Avni Aker. This collective memory reinforces the attachment of young people with the city.

Gençlerin Bir Kentin Aidiyet Mekânı Olarak İnşasına Katılımı: Trabzon Hakkındaki Mitselleştirilmiş Anlatılar ve Trabzonspor Hatırası

Mekân, onu deneyimleyen aktörlerin ona yüklediği ortak anlamlar çerçevesinde sürekli inşa edilmekte ve aidiyetin önemli bir unsuru haline gelmektedir. Bir kente olan aidiyet o kente dair mekânlarda geçen gündelik pratiklerin gözlemlenmesi ile açıklanabilmektedir. Bir birey kendi hayat hikâyesini, yani varlığını ya da kimliğini inşa ederken bu deneyimlediği mekânlara hâkim olan pratiklerden beslenmektedir. Aslında kimlik ve mekân bilincinin oluşması işte tam da bu gündelik hayata dair anlatıların oluşturulmasına dayanmaktadır (Schick, 2000: 25). Kendilik anlatıları bir mekâna, hatta kültürel bir mekâna aittir, başka bir ifadeyle bir mekânda geçmektedir (Christou, 2006: 32). Bu çalışmada Trabzonlu gençlerin anlatılarında vücut bulan bir mekâna, Trabzon'a değinilecektir. Trabzon'da gençler kente olan aidiyetlerini çoğu zaman mitselleştirilmiş anlatılar, geçmiş hatıralar ve deneyimlenen mekânlar üzerinden inşa etmektedir. Söz konusu inşanın hiçbir zaman tamamlanmayan bir süreç olduğu da göz ardı edilmemelidir. Kendisini de inşa ettiği bu süreçte gençler, bir yeri söylemsel araçlar ve stratejilerle birlikte "anlamlandırmakta, insanileştirmekte, toplumsallaştırmakta yani mekânsallaştırmaktadır" (Schick, 2000: v). Mekânsallaştırma bir yerin insanlarla birlikte paylaşılarak anlamlandırılması ile gerçekleşmektedir (Tuan, 2001: 138). Dolayısıyla de Certeau (2008)'nin de ifade ettiği gibi gücü elinde bulunduran iktidarın stratejilerinin yanında, birey de geliştirdiği taktiklerle mekânın inşasında aktif role sahiptir. Kenti ya da mekânı deneyimleyen kullanıcılar birlikte bir öykü yazmaktadır.

Çalışmanın amacı, Trabzonlu gençlerin Trabzon'un bir mekân olarak üretimine nasıl katıldığı ile yer duygusunu bu mekân üzerinden nasıl inşa ettiğini anlamaya çalışmaktır. Kendiledikleri ve kök saldıkları Trabzon'u ona atfettikleri bireysel ve kolektif anlamlar çerçevesinde bir mekân olarak inşa eden Trabzonlu gençler, kenti güvenli bir sığınak ve yuva olarak kurgulamaktadır. Bu çerçeveden hareketle, gençlerin, mitselleştirilmiş anlatılar ve futbol takımı taraftarlığı aracılığıyla bireysel ve kolektif aidiyet unsuru haline gelebilen mekânın yeniden üretimine nasıl katıldığı sorunsallaştırılmaktadır. Trabzon'a dair yeniden üretilen mitselleştirilmiş anlatılar ve Trabzonspor taraftarlığı gençlerde ortak bir cemaat duygusunun oluşmasını sağlamaktadır. Mitselleştirilmiş anlatılar yoluyla Trabzon ve Trabzonluluk yüceltilirken, milliyetçi söylemin de yeniden inşa edildiği varsayılmaktadır. Her bir genç kenti farklı mekânlar üzerinden deneyimlemektedir; ancak ortak duygunun oluşmasını sağlayan ve kolektif bir şekilde deneyimlenen mekânlar da bulunmaktadır. Trabzonsporlu taraftarların birlikte deneyimledikleri söz konusu mekânlarda biriktirilen hatıralar da kente olan aidiyeti kuvvetlendirmekte ve gençlerin kentle bütünleşmesini kolaylaştırmaktadır. Hem mitselleştirilmiş anlatıların hem de Trabzonspor taraftarı olmak ile kolektif bir şekilde deneyimlenen mekânların yeniden üretimine katılan gençler, diğer taraftan eril değerlerin de kente hâkim olmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, kentin eril özellikler üzerinden tanımlanması ile sonuçlanmaktadır. Çalışmanın sorunsal çerçevesinde araştırmanın bulgular kısmında Trabzon'un bir "yuva" olarak nasıl kurgulandığından, ayrılış ve dönüş anlatılarının "dışarı"yı nasıl inşa ettiğinden, kentin mitselleştirilmesinden, Trabzonspor'un ve Trabzonsporluluğun mekânın inşasına katkısından bahsedilecektir.

Bu çalışmada, toplumsal bir olgu olarak ele alınacak olan Trabzonlu gençlerin kente attıkları anlam sosyolojik bakış açısıyla açıklanmaya çalışılacaktır. Söz konusu amaç çerçevesinde anket, mülakat ve doküman inceleme gibi birden fazla bilimsel araştırma tekniği kullanılmıştır. Öncelikle gençlik ve mekân aidiyeti konusunda teori ve literatüre ilişkin yapılan okumalar ile dört Trabzonlu gençle gerçekleştirilen sohbetin ardından anket soruları hazırlanmış ve uygulanmıştır. Daha sonra derinlemesine mülakatlar için gerekli olan hazırlıklar anket uygulanarak deneyimlenen araştırma sahasının verdiği ipuçları doğrultusunda yapılmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Son aşamada ise, gençlerin aktif bir şekilde kullandıkları sosyal medya ve Youtube gibi fotoğraf ve video paylaşım kanalları gözlemlenmiştir. Sonuç olarak hem nitel hem de nicel veriler elde edilerek analize tabi tutulmuştur. Temelde nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı yorumsamacı yaklaşım benimsenmiş ve derinlemesine mülakatlar ile görsel, işitsel ve yazılı dokümanların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler, kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulamasıyla da desteklenmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesinden bahsedilecek, mekânın yeniden üretimi ve aidiyet ile olan ilişkisi tartışılacak ve kısaca ilgili literatüre yer verilecektir. İkinci bölümde araştırmada kullanılan metodoloji, kullanılan teknikler ve benimsenen yaklaşım çerçevesinde aktarılacaktır. Son bölümde ise araştırmanın sahasından elde edilen bulgular sorunsal ile ilişkili olarak değerlendirilecektir.

Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Cresswell (2008: 15) mekânı sadece gözlemlenebilir, araştırılabilir ve yazılabilir bir araştırma nesnesi olmaktan ziyade; görmek, araştırmak ve yazmak için bir yöntem olarak kabul etmektedir. Bu çalışmada da Trabzon kenti bir mekân olarak ele alınmış, söz konusu mekân Trabzonlu gençlerin kente aidiyet inşalarını anlamak, araştırmak için bir yöntem olarak seçilmiştir. Literatüre coğrafyacılar tarafından kazandırılan “mekân” kavramını ele alan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunların ilki fenomenolojik yaklaşımdır. Kültürel çalışmalar çerçevesinde mekânı anlamaya çalışanlar da vardır. Mekânın hem toplumsal ilişkiler hem de özne-aktör tarafından inşa edildiğini; benzer şekilde toplumsal ilişkiler ile özne-aktörün kimliği ve gündelik hayatının mekân tarafından şekillendirildiğini kabul edenler de bulunmaktadır. Bu bölümde, çalışmanın sorunsal kapsamında sadece mekânın yeniden üretimi ve aidiyet unsuru haline gelişine dair kavramsal çerçeveden bahsedilecek ve gençlik ile mekân arasındaki ilişkiyi ele alan az sayıdaki ulusal literatüre değinilecektir.

Mekân sadece içine nesnelere doldurulmuş bir boşluk, hissedilir olgular toplumu, fiziksel bir gerçekliği olan şekil değil, aynı zamanda içinde insan ilişkilerini barındıran anlamlarla yüklü canlı bir varlıktır (Lefebvre, 2014: 46, 57; Schick, 2000: 5). Mekânın örgütlenmesi ve anlamı toplumsal dönüşümün, aktarımın ve deneyimin bir ürünüdür (Soja, 1989: 79-80). İnsanlar mekânı deneyimler ve ortak anlamlar üretirler, böylece mekânı toplumsal olarak; binalar, yollar, parklar vs. inşa ederek de maddi olarak yaratırlar (Cresswell, 2008: 30). Lefebvre (2014: 24)’ye göre mekân ve mekânsallık, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin hem ürünü hem üreticisidir. Üretim tarzı kendi mekânını oluşturur, hiyerarşikleşmiş toplumsal faaliyetleri birbirinden ayırır (iş bölümü). Söz konusu hiyerarşik ilişkiye dayalı üretim

ilişkilerinin temsilleri mekânda anıt, bina, sanat eseri olarak cisimleşir (Lefebvre, 2014: 61-62). Edward Soja'ya göre küreselden yerele hayatın bütün evrelerinde toplumun mekânsal organizasyonu krizdeki kapitalizmin acil ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmıştır; toplumsal kontrolü sağlamanın yeni yollarını bulmak için, üretim ve tüketim artışını yönetebilmek için bu mekânsal organizasyondan faydalanmaktadır. Yani üretim ilişkilerine göre şekillenen mekân toplumsal olarak üretilmektedir (Soja, 1989: 25, 34, 121). David Harvey de mekânın (ve zamanın) nesnel anlamının toplumsal yeniden üretim ilişkileri tarafından yaratıldığını düşünmektedir. Harvey, planlamacıların yaratmış olduğu mekâna göre gündelik pratiklerin şekillendiğini kabul etmektedir. Ancak buna rağmen gündelik pratikler iktidarın dayattığı sabit temsillerden kaçabilme gücü de sunmaktadır (Harvey, 2012: 227-231). Doreen Massey (2001: 117)'e göre de mekân, uluslararası sermaye birikim süreçlerinin ürünleridir. Buna rağmen yerel coğrafi özellikler de barındırmaktadır. İnsanları mekâna bağlayan anlamlar ve semboller yani coğrafi öznellikler göz ardı edilmemelidir. Bir coğrafyacı olarak mekânın postmodern tanımını yapmaya çalışan Massey, insan unsurunu da göz önünde bulundurmakta, mekânı salt geometrik bir nesne olarak ele almamaktadır. Ona göre mekân (sosyal mekân olarak tanımlıyor), toplumsal ilişkilerin diğerleriyle etkileşim esnasında zorunlu olarak aldığı mekânsal bir formdur. Bu anlamıyla mekân inşa edilen, belirlenen, diğerleriyle etkileşime girilen, bozulan ve yeniden kurulan toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği yerdir (Massey, 2001: 118-120).

Toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği ve sürekli yeniden inşa ettiği yer olan mekân aynı zamanda bireyler için aidiyet unsuru haline gelebilmektedir. Literatürde insanların mekâna kurdukları bağı ifade eden farklı kavramlar ve söz konusu bağın oluşmasında etkili olan unsurların varlığına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Bu anlamda “yere bağlılık” önemli kavramlardan biri olarak kabul edilmektedir. Söz konusu kavram, bireyin fiziksel bir mekâna olan duygusal bağı ve etkileşim sonrasında mekâna yüklediği anlamı ifade etmek için kullanılmaktadır (Milligan, 1998: 2-7).

Fenomenologlar mekâna olan aidiyeti varoluş çerçevesinde ele almaktadırlar. Heidegger (2004: 95)'e göre, insanın yaşadığı çevreye duyduğu aidiyet bir yerin içinde olma durumundaki Varlıkla ilişkilidir. Varlık, içinde bulunduğu yerdeki diğer varolan şeyleri yakından tanır, onları bilir ve böylece dünyaya aitlik hisseder. Aidiyet duygusu kişi ve mekân arasındaki duygusal bağı işaret etmektedir (Seamon, 1979: 75). Relph (1976: 11)'e göre de insanın kendisini güvende hissettiği, düzenli ve durağan, anlamlarla dolu, kendilik inşasının gerçekleştirildiği ve hatıraların biriktirildiği özel mekânlar, anlamlar ve niyetlerle dolu algısal yerlerdir. Anlamın ortaya çıkması insan deneyimine bağlıdır. Mekânın fiziksel unsurlarını deneyimleyen bireyler birlikte oraya ait bir anlam üretirler. Relph insanların deneyimleri ile ortaya çıkan tüm bu anlamları “mekânın ruhu”, “yer duygusu” ya da “genius loci” denen ve karakter ya da kişiliğe tekabül eden kavramlarla açıklamaktadır (Relph, 1976: 47-48).

Yer duygusu, çevreye olan duygusal bağı ifade etmektedir. Gündelik hayatın kişisel ve toplumsal deneyiminde ortaya çıkmaktadır. Mekâna doğru olan kişisel yönelimdir. Yani bir kişinin mekânı algılama ve ona karşı duyduğu his biçimidir (Hummon, 1992: 262). Bu Tuan'ın “yer sevgisi” olarak tanımladığı şeydir. Yer/uzam ve mekân arasındaki farkın ortaya konulması gerektiğini savunan Tuan (2001: 3)'a göre mekânı yer/uzamdan farklı kılan şey ona duyulan aidiyettir. Mekân aynı zamanda güvende olma hissi sunmaktadır

(Christou, 2006: 33). Yer ise mekâna göre oldukça soyut bir kavramdır ve hareketi içerirken, mekân ise bu hareketlilik içerisinde bir hareketsiz noktaya (dinlenme/duraklama) işaret eder. Söz konusu duraklama, yer duygusunun oluşmasına olanak sağlamaktadır (Tuan, 2001: 138). Hummon (1992: 262-263), yer duygusunun “cemaat duygusu” ile oluştuğunu savunmaktadır. Cemaat duygusunun üç farklı biçimi olan tatmin, aidiyet ve kimlik aynı zamanda yer duygusunun da farklılaşmasına neden olmaktadır. İnsanlar üyeleri oldukları cemaate özgü bakış açılarına bağlı olarak, kök salma, yabancılaşma ve yersizlik gibi farklı yer duygularına sahiptirler. Mekânların hem kolektif hem de bireysel deneyimi bağlılık, benzerlik ve yakınlık duygularını beraberinde getirir. Bu, özel mekânda diğerlerini tanımayı ve diğerleri tarafından tanınır olmayı deneyimlemek demektir. Söz konusu bağlılık mekâna kök salmamızı sağlamaktadır (Relph, 1976: 37). Kök salma sayesinde insanların gündelik rutinleri otomatik olarak gerçekleşmektedir, çünkü çevre artık bilinir bir çevre olmuştur. Kök salma ne kadar fazla zaman geçirilirse o kadar çok güçlüdür (Seamon, 1979: 79-80). Kök salma duygusu insanların yaşadıkları çevreye olan bağlılığı kuvvetlendirmektedir.

Her birey mekânlara, nesnelere ve alanlara güçlü aidiyet duygusu deneyimler: “Aile evi”, “benim favori koltuğum”, “eski mahalle”, “New York ve Londra benim kentlerim”, “benim en sevdiğim odam” gibi cümleler kurarar (Proshansky, 1978: 157-158). Bu tanımlama bizi “kendileme” kavramına götürmektedir. Kendileme kavramı 1960’lardan bu yana kent sosyologları ve çevre psikologları tarafından mekânın kendilenmesi bağlamında kullanılmaktadır (Göregenli, 2010: 123). Kendileme, bir mekânı kendinin kılmak, onu kontrol etme, anlamlandırma, kullanım yetkisine sahip olmaktır. İnsanlar bir nesne ya da yere karşı psikolojik, toplumsal ve kültürel bir bağ kuruyorsa onu kendisinin kılıyor demektir (Werner vd., 1985: 5). Mekânı kendileme onun üzerinde otorite kurma, denetim ve güç sahibi olmak anlamına gelmektedir (Bilgin, 2013: 133). Ancak mekânın kamusal anlamları da vardır. Bir şehrin güzel olduğunu belirtmek ortak bir duyuyu ifade etmesi anlamında kamusaldir (Cresswell, 2008: 1). Bu anlamda kendileme sahiplenmekten farklıdır. Kente, mahalleye, sokaklara sahip olmak mümkün değildir, ancak bu mekânlara kendimizden bir şeyler katmamız mümkündür (Göregenli, 2010: 124). Bir bina, yapı ya da anıta sahip olabiliriz, ama bir sit alanı, meydan ve sokağın mülkiyetine sahip olamamak da onları kendimizin kılabiliriz. Çünkü bu mekânlar, orada oturanların yaşantılarını yansıtır, onların öykülerini anlatırlar (Lefebvre, 2014: 183-184).

Görüldüğü üzere yere bağlılık, yer duygusu, cemaat duygusu, kök salma ve kendileme kavramları, aidiyet ve kimliğin nasıl oluştuğunu ifade etme noktasında benzer tanımlamalara sahiptirler. Birbirini tamamlayan hatta birbirlerinin yerlerine kullanabilecek kadar benzeyen söz konusu kavramlar insan ile mekân arasındaki ilişkinin analizinde önemli araçlar olarak belirmektedir. Kentin bizatihi kendisinin de bir aidiyet unsuru olarak belirlediği görülmektedir. Trabzon’da gençler Trabzon kentine ilişkin ortak anlamlar üretmekte ve onu diğer kentlerden ayırmaktadırlar. Trabzon onlar için bir yuvadır. Gençler, Trabzon’a ilişkin hikâyeler ve mitler oluşturarak kenti kendilik inşalarına katmaktadırlar. Bu, hem Trabzon’u hem de Trabzonluluğu inşa ettikleri bir süreçtir.

Gençlerin bir mekâna olan aidiyetlerini ölçen çalışmalar literatürde oldukça azdır. İsmail Doğan (1994)’ın *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği* çalışması gençlerin toplumsal normlar ve ilişkilerden farklı bir alt kültürü nasıl inşa ettiğini onların

Ankara Yüksel Caddesi deneyiminden yola çıkarak ortaya koymaktadır. Zamanlarını söz konusu caddede geçiren bu gençler yaşam ve giyim tarzları ile farklı bir kültürel grup oluşturmaktadırlar. Deniz Yonucu (2005)'nin *From the Place of the "Dangerous Classes" to the Place of Danger: Emergence of New Youth Subjectivities in Zeytinburnu* başlıklı yüksek lisans tezi de tehlikeli olarak imlenen Zeytinburnu semtinin gençlere nasıl bir öznel mekân sunduğunu açıklamaktadır. Bu çalışmada yazar, Zeytinburnu'nda yaşayan gençlerin neoliberal tüketim toplumuna eklenme çabalarının orta sınıf taklitçisi, suçluluk, uyuşturucu satıcılığı ve clubberlik şeklindeki özellikler inşa etmeleri ile sonuçlandığını belirtmektedir. Hakan Yücel (2006) *Une identité générationnelle-territorial? Les jeunes d'origine alévie du quartier Gazi d'Istanbul* başlıklı doktora tezinde kendisini toplumsal olarak damgalanmış Gazi Mahallesi üzerinden tanımlayan Alevi gençlerin kentsel hareketin yeni toplumsal aktörleri olarak nasıl ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmada Alevi, genç ve damgalanmış bir mahalle sakini olan bu yeni aktörlerin ayaklanmaları analiz edilmektedir. Çalışma mekânsallığın kimlik inşasındaki etkisini kabul etmektedir. A. Çağlar Deniz (2014) *"Öğrenci İşi" Üniversite Öğrencilerinin Gündelik Hayatı: İstanbul Örneği* başlıklı çalışmasında taşradan metropole gelen gençlerin kent yaşamına uyum sağlama taktiklerini analiz ederken, gençlerin mekânla olan ilişkisine değinmiştir. Çalışma daha çok gençlerin aidiyetini oluşturan bir çok unsurun (din, etnisite, cinsiyet, kültür gibi) metropol kent mekânlarındaki pratiklerini nasıl etkilediğiyle ilgilenmektedir.

Sonuç olarak gençlik ve mekân teorisinin kesiştiği çalışmalar oldukça azdır. Bu anlamda Trabzonlu gençlerin mekân aidiyetinin analiz edildiği bu çalışma literatüre bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada hem nitel hem de nicel araştırma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Bir sonraki bölüm araştırmanın metodolojisine ayrılmıştır.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın sahasını Trabzon kent merkezi oluşturmaktadır. Dışarıdan bakıldığında Trabzon, onu deneyimleyenleri açısından kuvvetli bir aidiyet mekânı özelliği sergilemektedir. İçine girildiğinde ise, Trabzonlulara has bir mikromilliyetçiliğin varlığı daha açık bir şekilde görülebilmektedir. Bu nedenle araştırma sahası olarak Trabzon seçilmiştir. Trabzon'un araştırma sahası olarak seçilmesinin bir diğer nedeni ise, elbette sosyal bilimler alanında çalışan bir araştırmacının (özellikle sosyoloji ile ilgileniyorsa) etrafında olup bitenlere daha duyarlı olmasından kaynaklanmaktadır. Hele dışarıdan gelen ama yedi yıl gibi uzun bir süre kenti deneyimleyen araştırmacı için bir araştırma sahası olarak beliren Trabzon, aynı zamanda onun araştırma nesnesine de dönüşmektedir.

Bu çalışmada kullanılan veriler yazarın doktora tezi için yaptığı saha araştırmasına dayanmaktadır. Söz konusu araştırma için etnometodoloji bilimsel bir yaklaşım olarak tercih edilmiştir. Etnometodoloji gündelik hayat pratiklerinin analizini gerektirdiğinden, gençlerin Trabzon kentini nasıl mekânsallaştırdıklarının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. Etnometodoloji, gündelik hayatın içinde aktörlerin birbirleriyle kurdukları ilişkileri hangi metot ve prosedürlerle gerçekleştirdiklerini analiz etmektedir. Bu metotlar ve prosedürler (etnometotlar) bir toplumun ya da toplumsal grubun üyeleri tarafından paylaşılmaktadır (Coulon, 2015: 10). Gerçekte etnometodoloji insanların toplumsal bir olguya yükledikleri anlamları açıklamaya çalışmaktadır.

Gündelik hayat deneyimleri ve pratiklerinin bilimsel analiz yöntemi olan etnometodoloji, aktörler tarafından kavranan (refleksivite) gündelik hayat dilinin, hareketlerinin, eylemlerinin, kurallarının her birinin etkileşim esnasında yeniden üretildiğini dolayısıyla bağlama-gönderimli olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte bir topluluğun üyesi olduğu müddetçe aktör, uyum sağladığı çevreye dair anlamlar üretebilmekte ve eyleminin anlamı başkaları tarafından anlaşılır ise (açıklanabilir ise) ortak toplumsal dünya oluşabilmektedir (Coulon, 2002: 23-43). Toplumu oluşturan üyelerin gündelik hayat pratiklerini yerine getirirken kullandıkları metotlar aktörlerin gündelik etkinliklerini ‘görünebilir, rasyonel ve rapor edilebilir’, başka bir ifadeyle ‘açıklanabilir kılmakta’dır. Bu nedenle de söz konusu metotların incelenmesi gerekmektedir (Garfinkel, 2014: 7). Bu çalışma kapsamında da katılımcıların Trabzon kentine ait ürettikleri ve yeniden ürettikleri anlam, gündelik hayat deneyimleri ve kullandıkları metotlar ile bağlama-gönderimli söylemleri üzerinden yola çıkılarak anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. Bu anlamıyla Trabzon’da yaşayan gençlerin anlatıları ile sosyal medyada paylaştıkları fotoğraflar ve videoların analizleri çalışma için oldukça önemlidir.

Bu çalışmada hem nitel hem de nicel veri toplama tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda derinlemesine mülakat, anket ve doküman inceleme (sosyal medya paylaşımları, fotoğraflar, videolar vb.) teknikleriyle saha araştırması gerçekleştirilmiştir. 2016 yılının Haziran-Eylül ayları arasında anket formu ve yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerini kullanarak, ampirik bulgular elde etmeyi amaçlayan çalışma kapsamında, kartopu yöntemiyle 15-28 yaş arasındaki 38 genç ile Trabzon’da 2017 yılının Şubat-Mayıs ayları arasında derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar kendi deneyimlerinden bahsederlerken, üzerlerinde öznel bir etki bırakılmamaya özen gösterilmiştir. Bu nedenle de yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile sorular sorulmuştur. Net, kesin, direkt, yönlendirici sorular yerine konu başlıklarının yer aldığı bir görüşme kılavuzu hazırlanmıştır (Giraud, 2010: 46-47). Yarı yapılandırılmış mülakat formu pilot çalışma ile katılımcıların öne çıkardıkları konular üzerinden her defasında güncellenmiş ve son halini almıştır. Bu çalışmada katılımcıların siyasi, kültürel, ekonomik, yaş, cinsiyet vb. kriterlere göre olan farklılıkları dikkate alınarak (daha önceden yapılan telefon görüşmesi ya da sosyal medya hesaplarının incelenmesi ile elde edilen bilgilerle) mülakatlar sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Öte yandan, tüm görüşmelerin, katılımcıların da izniyle, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınabilmesi ve raporlanabilmesi sağlanmıştır. Yapılan derinlemesine mülakatlar ortalama her bir katılımcıyla 56 dakika sürmüştür ve toplamda yaklaşık 2145 dakikalık ses kaydı elde edilmiştir. Söz konusu ses kayıtları katılımcıların ifadeleri hiç değiştirilmeden deşifre edilerek (çözümlemlenerek) yazıya dökülmüş ve toplamda 540 sayfalık yazılı dokümana ulaşılmıştır. Söz konusu metin defalarca okunmuştur. Ardından katılımcıların söylemleri temalara ayrılmış ve her bir tema kodlanmıştır. Söz konusu temalar çerçevesinde her bir katılımcının öznel anlam dünyaları analiz edilmiştir. Buradan yola çıkılarak ortak anlam dünyaları keşfedilmeye çalışılmış ve veriler kuramsallaştırılmıştır.

Derinlemesine mülakatların yanında yazılı, işitsel ve görsel dokümanların incelenmesiyle de araştırmanın sorunsalına ilişkin daha kapsamlı veriler elde edilebilmiştir. Trabzon’un gençlerin aidiyet ve varoluş ihtiyacını nasıl karşıladığı anket

ve mülakat dışında gençlerin sosyal medyadaki yazılı ve görsel paylaşımları dolayısıyla da analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Youtube kanalında paylaşılan klipler ve kısa skeçlerden oluşan videolar, söz konusu videoların altında yapılan yorumlar, taraftar gruplarının sosyal medya kanalları üzerinden yapmış oldukları yorumlar ve fotoğraf paylaşımlarının bir dökümü yapılmıştır. Yaklaşık dört aylık bir çalışma ile gençlerin Trabzonluluğa ilişkin paylaştıkları görsel ve yazılı materyaller toplanmıştır. Söz konusu dokümanlar analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden olan anket tekniği de uygulanmıştır. Anket, derinlemesine mülakatlarda olduğu gibi Trabzon'da yaşayan 15-24 yaş arasındaki farklı gruptan 395 gence uygulanmıştır. Evrensel anlamda gençliğin 15-24 yaş arasındaki kişilerden oluştuğu kabul edilmektedir. Bu nedenle 15-24 yaş arasındaki gençlere anket uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak derinlemesine mülakatlar ise, 15-28 yaş arasındaki gençlerle gerçekleştirilmiştir. 24 yaşından daha büyük olmasına rağmen toplumsal anlamda gençlik kategorisinde yer aldığı fark edilen birkaç gençle de görüşmeler yapılmıştır. Bu durum ailesiyle yaşayan, ekonomik anlamda aileden bağımsız hareket edemeyen ve düzenli bir yetişkin hayata sahip olmayan katılımcıların uzayan gençlik kategorisinde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. 2016 yılının Ekim ayında uygulanmaya başlanan anketler, 2017 yılının Şubat ayında tamamlanmıştır. Anketler üniversitede, etüt merkezlerinde, liselere yakın kafelerde, kuaför ve diğer esnaf dükkânlarında ve sokakta yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Anket için derinlemesine mülakattan daha büyük bir örneklem belirlenmiştir. TÜİK (2013: 84, 100) verilerine göre, Trabzon ilinde 15-24 yaş arasında 126.326; Ortahisar ilçesinde ise 52.543 genç yaşamaktadır. 2016 verilerine göre ise, Trabzon ilinde 15-24 yaş arasındaki genç nüfusunun toplamda 118.910 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2016). TÜİK'in internet sitesinden Ortahisar ilçesine (İl merkezi ve çevresi) ait 15-24 yaş arasındaki güncel genç nüfus verilerine ulaşılamamıştır. TÜİK Trabzon şubesinden 2016 Ortahisar ilçesine ait genç nüfusu mail aracılığıyla talep edilmiştir ve 2016'da Trabzon'un Ortahisar ilçesinin 15-24 yaş arasındaki genç nüfusunun 55.597 olduğu öğrenilmiştir. Önce 2013 verilerine göre hesaplanan örneklem büyüklüğü 2017'ye girildikten sonra güncel verilerle tekrar hesaplanmıştır. Sonuç olarak, %95 ($\alpha = 0.05$) güvenilirlik aralığında \pm %5 örnekleme hatası ile örneklem büyüklüğü 382 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada anket uygulanan katılımcılar tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Lise ve üniversite öğrencileri ile birlikte, ilkokul ve lise mezunu veya eğitimine devam etmeyen, çalışan veya işsiz 15-24 yaş arasındaki erkek ve kadın gençlere toplamda 395 anket uygulanmıştır. Çalışma kapsamında uygulanan anket verileri SPSS programına girildikten sonra betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır. Her bir anket sorusu için cevapların yüzdesinin görünür olduğu frekans tabloları ile çapraz tablolar hazırlanmış ve yorumlanmıştır. Bununla birlikte bazı ölçeklere Faktör analizi de uygulanmıştır.

Tüm bu tekniklerle elde edilen verilere göre, gençlerin Trabzon'a olan aidiyeti mekâna duyulan bağ ile mekâna yüklenen anlam çerçevesinde şekillenmektedir. Trabzonspor taraftarlığı ise, söz konusu aidiyetin önemli bir tamamlayıcı unsurudur. Araştırma bulguları gençlerin kendilerini Trabzon'a ait hissetmelerinin çok farklı nedenleri (ekonomik, kültürel, siyasal, coğrafi vs.) olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu çalışmada sadece

birkaçına değinilecektir. Aşağıdaki bölümlerde ortak anlamlarla mekânsallaştırılan kentin gençler nezdinde bir yuva olarak tanımlanmasından ve bu yuvaya hissedilen ortak duygunun mitselleştirilmiş anlatılar ve Trabzonspor taraftarlığı aracılığıyla nasıl pekiştiğinden bahsedilecektir.

Araştırmanın Bulguları

Kendini ‘Yuva’da Hissetmek

Trabzon’da yaşayan gençler tüm farklılıklarına rağmen bu kente ilişkin ortak anlamlar üretmektedir. Trabzon’u kendilerine ait kılan gençler mekânı, mekân da onların kimliklerini, toplumsallıklarını inşa etmektedir. Söz konusu durum kişinin varlığının farkına varması ile de ilişkilidir. Çünkü mekân ile varlık arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İnsan varlığı toplumsal olana bağlı olduğu kadar mekâna da bağlıdır, çünkü toplumsal ilişkilerin gerçekleşmesi bir mekâna ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda mekâna yüklenen anlam oldukça önem arz etmektedir, çünkü mekân insanın ona anlam kattığı yerdir (Pickles, 1985: 158). Mekân içinde olunandır, yani yaşanan, alışılan, tanınan bir yerdir. Bu içeridelik hali de varoluşla alakalıdır (Heidegger, 2004: 90). Kişinin bir mekâna kendisini ait hissetmesi, ona bağlanması, kök salması ve kendisine dünyada güvenli bir nokta bulması insani bir ihtiyaçtır (Relph, 1976: 38). Özellikle yaşanan bu zamanda teknolojinin gelişimine bağlı olarak hareketliliğin artması zaman ve mekân sıkışmasına neden olmakta, zamanın ve mekânın sınırlarının aşılmasını sağlamaktadır. Bu durumun yarattığı güvensizlik hissinden ötürü insanlar bir şeye ya da bir mekâna bağlanma ihtiyacı duymaktadır (Massey, 2001: 151).

Trabzon’un kendilerine ait bir mekân olduğunu bilmek, çoğu genç katılımcının içini rahatlatan ve kendisini güvende hissetmesini sağlayan bir duygudur. Bacherlard (2013: 27-28) söz konusu duyguyu, mekânın mutlu olunan, sahiplenilen, başkalarına karşı savunulan, övülen yani sevilen bir yer olması anlamında, “yer sevgisi” (topophilia) kavramı ile açıklamaktadır.

Beni Trabzon’a bağlayan şey kader, burada doğdum bir kere. Eskiden şöyle bir şey şöyle bir tweet atmıştım: Hani Allah’ım sana çok şükür Türkiye’de doğmuşum. Müslüman bir ülke kökeni olan bir ülke. Türk’üz yani. Türk olmak benim için hep gurur olmuştur. Yani ne mutlu Türküm sözünü içten söyleyenlerden biriyim. Ve hep şey derdim, böyle iyi ki de Trabzon’da doğmuşum derdim. En azından hani bir buraya dışardan gelmek var, bir de buradan dışarıya gitmek var. Buradan dışarıya gitmek daha iyi. En azından burası sana ait bunu bilirsin (K2, kadın, 21 yaş, üniversite öğrencisi).

Bence Trabzon herkesin yaşaması gereken bir yer. Mutlaka yani ben Trabzonluyum bir hayat düşünmüyorum hani. Türkiye’nin neresi olursa olsun bu kadar özgüvenli bir şehir zaten yok. Herkesin mi bir özgüveni olur, herkeste görüyorum ben onu. Ben Trabzonluyum deyince çok farklı oluyor, sanki dünyanın merkezinde yaşıyormuşsun gibi (K3, kadın, 20 yaş, üniversite öğrencisi).

Dünya’nın neresinde yaşanırsa yaşansın Trabzon’un varlığını bilmek bile katılımcılara göre yeterlidir. Söz konusu duygunun bir dışı vurumu olarak da sloganlaşan ‘Bize her yer Trabzon’ metaforu sınırları belli olan bir mekânı aşabilme (ya da özgürleşebilme) hayalidir (Sevinç, 2014: 155). Ancak bu aşma aynı zamanda o mekânı peşinde götürmeyi de içermektedir.

Katılımcıların anlatılarına göre Trabzon ‘hayattır’, ‘yaşamın’ ta kendisidir. Doğdukları, büyüdükleri ve yaşadıkları yer olan Trabzon onlar için özel bir yerdir. Bu anlamıyla Trabzon, katılımcıların ifadesiyle bir ‘evdir’. İnsanın ilk evreni olan ev dünyadaki korunaklı bir köşeyi imlemektedir (Bachelard, 2013: 34, 37). Varoluşunun temelini oluşturan bir mekân olarak ev, bireyler ve gruplar için korunaklı bir ‘merkez’ ve kimlik sağlamaktadır (Relph, 1976: 41; Dovey, 1985: 36-40). Ev kişinin kendisi olabildiği tanıdık, bildik bir mekândır (Cresswell, 2008: 24). Ayağında ayakkabısı olmadan sokaklarında yürümekten gocunmayacağını söyleyen K1 (erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi) Trabzon’un evi olduğunu aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

26 senelik 27 senelik hayatımın tamamını gözden geçirdiğimde Trabzon bir ev, bir ev kadar küçük. Trabzon’un her sokağı, o sokakta görmüş olduğun her insan bir akraban. Kendini güvende hissetmen noktasında bu kadar rahat, bu kadar böyle elin cebinde dolaşabileceğin başka bir şehir daha yok... (Küçükken)Avni Aker’e maça gidiyorsun, tanınmana şey yapmana gerek yok. Herhangi bir kişi “abi beni önüne alsana” dediğinde o sana “ne münasebet ne diyorsun” falan demiyor. “Tabii oğlum herhalde yani küçüksün turnikeye sığarsın, gel tabii ki.” Çünkü insanlar senin gözünde “aa işte yabancı mı, zarar verir mi sana, vermez mi?” şeklinde düşünebileceğim bir insan topluluğu yok.

Katılımcıların kendilerini evlerinde hissettikleri yerdir Trabzon, çünkü oradaki herkes bir yabancı değil, kendisinden bir parçadır. Dolayısıyla bu kişilerden zarar gelmesi mümkün değildir ve güvene dayalı ilişkilerin varlığı kente olan aidiyeti pekiştirmektedir. K4 (kadın, 20 yaş, üniversite öğrencisi)’ün de yukarıdaki anlatıyı desteklediği gibi, Trabzon’un sadece bir yeri değil, her yeri ev gibidir. Herkesin birbirini çok iyi tanıdığı, her bir köşesini avuçlarının içi gibi bildikleri bir mekândır, Trabzon. Düzenli olarak karşılaşılan insanlar artık birbirlerine tanıdık gelmektedir. Gündelik rutin içerisinde gerçekleşen bu karşılaşmalar ise, güçlü bir mekân duygusu yaratmaktadır (Seamon, 1979: 56-57). Yakınlık, benzerlik ve tanınırlık mekâna kök salmayı sağlamaktadır (Relph, 1976: 37).

Bununla birlikte, Trabzon’dan uzun süreler ayrı kalmamış olan derinlemesine mülakat katılımcıları için Trabzon bir nevi kaderdir. Önceden ulvi anlamlar yüklediği Trabzon’un kaderden ibaret olduğunu K1 (erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi) aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

On sene öncesinde sordular mı “tabii ki Trabzonlular, Trabzonlu olmak ayrıcalıktır, Trabzon bambaşkadır, Türkiye’de Trabzon gibisi var mı, işte Trabzonlular işte şöyle yapmıştır, böyle yapmıştır, işte bilim adamı çıkarmıştır, sanatçı çıkarmıştır, asker çıkarmıştır, polis çıkarmıştır.” İşte bunları çok aşırı şekilde yani anlatmak isterdim. Yani karşımdaki insanı Trabzon’un bir numara olduğuna ikna etmek isterdim. Daha yaşam küçükken. Şuan sadece evet ben Trabzonluyum, çünkü bu bir gerçek. Ben 26 yıldır burada yaşıyorum. Görmüş olduğum birçok şeyi burada gördüm, yaşadım. Ve buranın kültüründen beslendim. Ve dolayısıyla gidip de farklı bir şey söylemem dikkat çekmek için yapılmış olan sahte bir söylem olur yani. Doğrusu bu, Trabzon.

Yukarıdaki anlatıda katılımcının kenti deneyimleyen başkalarıyla birlikte oluşturduğu ortak anlamın zamanla kendisi için değiştiği görülmektedir. Çünkü insan ve mekân arasındaki etkileşim insanın hayat döngüsü boyunca devam etmektedir ve yaşam ilerledikçe diğer tüm durumlarda olduğu gibi insanın yaşadığı mekânla ilgili düşünceleri, duyguları, değerleri, hatıraları ve tutumları da zaman içinde değişmektedir (Proshansky,

1978: 156). K1 de aldığı lisansüstü eğitiminin sosyal çevresini değiştirdiğinden ve buna bağlı olarak Trabzon’la kurduğu duygu yüklü ilişkinin coşkusunun eskiye nazaran değiştiğinden bahsetmektedir. Bu değişimin sonunda Trabzonlu olmak onun için bir lütuf ya da ayrıcalık olmaktan çıkmıştır. Trabzon onun için kaderden ibarettir, tıpkı Trabzonspor’un çoğu katılımcı için bir yazgı olması gibi. Trabzon, K1 için gerçek hayattır. Çocukluğunun geçtiği bu mekân geçmişten izler taşımaktadır, gündelik hayatının geçtiği yerdir, anlamlarla yüklüdür (Tuan, 2001: 145). Çocukluğundan beri deneyimlediği bu mekân onun kimliğinin oluşumuna katkı sağlayan unsurların bulunduğu yerdir. Bu nedenle onun için Trabzon bir aidiyeti imlemektedir. Diğer taraftan, ona göre bu aidiyet gerçekliğin kabulünü gerektirmektedir. Gerçeklik Trabzon’dur.

Trabzon bir kaderdir, ancak bu kader bir zaman sonra aşk olarak tanımlanmaktadır. K5 (erkek, 24 yaş, A101 çalışanı) bir arkadaşı ile birlikte Trabzon’a duyduğu aşka dair arabesk-rap bir şarkı yapmış ve YouTube kanalı aracılığıyla şarkıya çektiği klipin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. İki ayrı beste ve iki ayrı klip bulunmaktadır. Söz konusu videolar defalarca izlenmiş ve videoların altına yapılan yorumlarla birlikte analiz edilmiştir. Videolarda, kullanılan formlar ve atkılarla Trabzonspor vurgusu ön plandadır. Çünkü bordo-mavi renkler aynı zamanda Trabzon’u simgelemektedir. Dolayısıyla Trabzon’a yönelik olan aşkı pekiştiren unsurlardan biri Trabzonspor’dur. İlk videoda mekân olarak daha çok sahil, ikinci videoda ise stadyum kullanılmaktadır. 2014 yılında yayınlanan Aşk-ı Trabzon 2¹ videosunun altına yorum yapan gurbetçilerden biri bu şarkıyı her dinlediğinde Trabzon’daki akrabalarını hatırladığını ve Trabzon’a büyük özlem duyduğunu belirtmektedir.

(...) Trabzon’umu anlatayım, sesini kes de kulak ver. Aşk dedun mi orda dur da, bordo mavi sevgidir (...) Avni Aker dedin mi kulaklarda bordo mavi. Bir kor ateş yanar da kalbimin ortasında. Tek kazılı bir tarih vardır, 1967. Trabzonspor mu? İşte o zaman kalp durur. Bütün şehir tek bir yürek, tek bir sesle yankılanır. Şimdi diyorum bordoyu, siz de deyin maviyi, oynayın da kolbastiyi, coşturun bu sevdaiyi. Gir koluma dolaşalım, Beşirli’den başlayarak. Ayasofya, Yenimahalle, Faroz’a doğru gel benumle. Yorulduysan laz kizi Ganita’da oturalum. Bir bakış at bana Trabzon’u sallayayım. Vazgeçilmez bir cümledir “Bize her yer Trabzon.” Boş laflara gerek yok, bu şehir aşkı Trabzon’da buldu (...) Habura neresidir? Habura Trabzon’dur. Oynayın ha uşaklar, bizim oyun kolbastidir. Coşturun Trabzon’i oynayın kolbastiyi. Geri dur laz kizi, yıkar geçirir bizi (Aşk-ı Trabzon 2) (...)

Alıntının başında Trabzon’a sahiplik belirten iyelik eki eklenmiştir. Benim ‘Trabzon’um’ ifadesi sahipliğin yanında (mülkiyet sahipliği ile karıştırılmamalıdır) anlatıcı ile Trabzon arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir. Bu ifadede kullanılan iyelik eki ‘Ben’ ve ‘Sen’in başka mekânlara ait olduklarını göstermektedir (Cresswell, 2008: 1). Burada kendileme söz konusudur. İnsanlar bir yerle psikolojik, toplumsal ve kültürel bağlar kurduğunda o yeri kendisinin kılmakta ve anlamlandırmaktadır (Werner vd., 1985: 5). Kişilerin bir sokağa, mahalleye ya da kente sahip olması elbette mümkün değildir, ancak kendilerinden bir şeyler katmaları mümkündür. Böylece o yeri kendileyen bireyler aynı zamanda ortak bir kimlik de inşa etmektedir (Göregenli, 2010: 124).

Trabzon’a duyulan bu sevgi gençlerin kenti terk etmelerini de engellemektedir. Çünkü gençler kök saldıkları bu mekânda kendilerini içeride hissetmekte, dolayısıyla dışarıya

1 Videoyu izlemek için bakınız: Aşk-ı Trabzon 2. <https://www.youtube.com/watch?v=eBdgUyx4dRQ>. Son erişim tarihi, 10.01.2018.

çıkma konusunda tedirgin olmaktadır. Trabzon'a duyulan hasreti 'mübarek toprakları' görmek için umreye gitmenin hasretini çekmeye benzeten K8 (kadın, 20 yaş, satış danışmanı) da Sakarya'dan Trabzon'a doğru olan eve dönüş yolunda duyduğu heyecanı aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

Otobüste geliyoruz. Allah'ım sabah olsa diyorum. Samsuna geldim bir nebze içim rahatladı ama tam rahatlamıyor için. Şoförümüz de mesela bizim Beşikdüzü Trabzonluymuş. Abla diyor Samsun'u götürüyorum sanki Trabzon'a ayak basmış gibi. Yok abi dedim. Sen öyle olabilirsin, ben Trabzonluyum Trabzon'da olmadan sevinmiyorum. Giresun, Beşikdüzü'nü de Trabzon'dan saymıyorum açıkçası. Böyle gidiyorsun gidiyorsun, böyle bir şey, Akçaabat'ı görüyorsun, şurana (kalbini işaret ediyor) bir öküz oturmuş oluyor. O kalkıyor. Böyle bir nefes alıyorsun. Trabzon çok çok farklı bir yer.

Görüldüğü üzere, kente dair oluşturulan anlatılar aslında bir yolculuk anlatısıdır da. Bu anlatı, bir yerden bir yere, bir zamandan başka bir zamana gidilirken oluşturulmaktadır. Çünkü anlatının oluşabilmesi harekete bağlıdır (de Certeau, 2008: 214-215). Mekânlar arasındaki mesafelerde yapılan yolculuk onları birbirine bağlamakta ya da birbirinden ayırmaktadır (Tuan, 2001: 12). Trabzon'dan gitmek demek dışarıya gitmek demektir. Trabzon'da bulunmak ise içeride olmaktadır. Bu anlamıyla Trabzon gençler nezdinde bir merkez olarak inşa edilmekte ve yolculuklar hep bu merkezden uzağa doğru yapılmaktadır (Seamon, 1979: 73). İnsan geziye çıktıktan sonra eve dönmeyi arzulamaktadır. Söz konusu arzu da 'bura'nın inşasına bağlıdır (Schick, 2000: 23). 'Bura'ya dönebilmek için dışsallaştırılmış bir 'Ora'ya ihtiyaç duyulmaktadır. Yani benliğin oluşumu 'Ora'dan çıkıp 'Bura'ya dönmekle tamamlanmaktadır (Bachelard, 2013: 257).

Anlatılarında katılımcılar dışarı (Ora) ve içerisi (Bura) arasında keskin bir ayrıma işaret etmektedir. İçeridelik hissi Trabzonlu gençlerin kente olan aidiyetlerini kuvvetlendirmektedir. Böylesi bir kentte büyüyen (toplumsallaşan) Trabzon gençleri aynı zamanda Trabzon üzerine üretilen gelen mitsel anlatıyı da öğrenmekte ve yeniden üretimine katkı sunmaktadır.

Mitselleştirilen Mekân: 'Delikanlı' Trabzon

Trabzon'da yaşayan gençlerin mekâna özgü mitsel anlatılar oluşturdukları görülmektedir. Bu anlatılar sosyo-kültürel pratik/söylemin bir kurgusudur ve dışlama mekanizmalarının işlerliğini kolaylaştırmaktadır (Paasi, 2003: 480). Gerçeği pek de yansıtmayan mitler bilginin tam olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Tuan, 2001: 85-86). Söz konusu mitler cemaatin sembolik inşası için içsel olarak oluşturulmuş hikâyelerden meydana gelmektedir (Shields, 1988: 370). Mitsel alan içerisinde, birlikte yaşayan grup üyeleri arasında ve mekân ile bir özdeşleşme gerçekleşmekte, mekâna sembolik anlamlar yüklenmektedir. Böylece mitsel anlatılar sayesinde birey ile grup ve mekânı arasında bir bağ kurulmaktadır (Duncan, 1985: 137-147). Duygusal anlamda bağlanan kent de mitselleştirilmektedir. Bir kent tüm duyularla kavranmakta (koklayarak, işiterek, dokunarak, izleyerek, tadına bakarak) ve arzu nesnesine dönüşmektedir. Tam da bu noktada hayali ve kurgusal bir kent imajı oluşturulmaktadır: Kent yüceltilmektedir (Bilgin, 2013: 132).

Gençlerin bir takım tarihsel olaylar üzerinden kente özgü mitler oluşturdukları ya da mevcut mitlerin yeniden üretimine katıldıkları görülmektedir. Ancak kente özgü tarihsel mitin oluşumu tarih bilincinin gençlerde olmayışıyla belirmektedir.

Kişilerin tarih bilincine sahip olması onların (bilimsel olması gerekmeseyse de) tarih bilgisine sahip olmasına bağlıdır. Ancak salt tarih bilgisi yeterli değildir. Bu bilginin toplumla, sorumluluklarla, kültürle, ideolojilerle ve özneler arası ilişkilerle yoğrulması gerekmektedir. Ancak bu şekilde tarih bilinci oluşabilir (Tekeli, 2013: 109). Derinlemesine mülakat katılımcıları bölge tarihleri hakkında detaylı bilgiye sahip değillerdir, dolayısıyla kente dair bir tarih bilinci tam anlamıyla oluşmamıştır. Çok azı Trabzon, aile ve köylerine ilişkin tarihi bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Tarihi olarak ifade ettikleri olaylar da bu zamana kadar söylene gelen kurgulardan ibarettir. Fatih'in fethettiği, Yavuz'un yönettiği, Kanuni'nin doğduğu, Atatürk'ün de ayak bastığı kent olarak özetlemektedirler, Trabzon tarihini. Söz konusu olaylar mitselleştirilerek anlatılmaktadır. Mesela Fatih Sultan Mehmet, "Trabzon fethedilmeden İstanbul'un fethi tamamlanmamıştır" demiş; Atatürk de Samsun'a ayak bastığında "en önde Trabzonluların olduğunu gördüğünden gurur duyduğunu" söylemiştir. Bununla birlikte, Trabzon aynı zamanda milli mücadelenin öncülüğünü yapan bir ildir. Örneğin, Trabzon Lisesi Çanakkale Savaşı'nda mezun verememiştir. Katılımcılar söz konusu tarihsel olayların ne zaman ne şekilde gerçekleştiği hakkında ise bilgi verememekte, sadece üstten kurgulanan bir söylemi tekrar etmektedir. Bu kurgulanmış anlatılar aslında bir mekân olan Trabzon'un da kimliğini oluşturmaktadır. Tarihin mekânlardan nasıl bahsettiği bu anlamda önemlidir (Massey, 1995: 186). Katılımcılar Trabzonluların Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşı olduğuna yönelik resmi tarih söylemine paralel bir anlatı oluşturmaktadır. Trabzonlular bu nedenle ayrıcalıklıdır. Kıbrıs Harekâtı'nda da Trabzonlulara önemli görevler düşmüştür. Kıbrıs'ın millileştirilmesi için özellikle Trabzonluların oraya yerleştirildiğinden bahsedilmektedir:

Şöyle de bir şey var, benim bildiğim kadarıyla, zaten mesela Kıbrıs Harekâtı olduktan sonra Kıbrıs'ı özellikle Doğu Karadenizli, özellikle Trabzon insanını yerleştirmişler. Mesela ben çok duyuyorum niye bu kadar çok Trabzonlu var Kıbrıs'ta, ben mesela çok tartışırdım. Oraya özellikle Trabzon'un insanını seçtiler, orayı Türkleştirmek, milliyetçileştirmek için. Milliyetçileştirmek için orayı özellikle bizim insanımızı seçtiler (K11, erkek, 22 yaş, üniversite öğrencisi).

Kente dair söz konusu duygunun sürekliliğini sağlayan bazı tarihsel olaylardan da söz edilmiştir. Rus işgali Trabzon için bir travmadır ve ilk anlatılan tarihsel olaylardandır. Bu olayın hafızalarda canlı kalmasını sağlayan önemli unsurlardan biri, her yıl 24 Şubat'ta düzenlenen Trabzon'un kurtuluşunun kutlandığı etkinliklerdir. 24 Şubat 1918 tarihinde Osmanlı birlikleri Trabzon'u Ruslardan geri almıştır (Hür, 2010: 150). Bu nedenle 24 Şubat tarihi Trabzonlular için oldukça önemlidir. Derinlemesine mülakat katılımcıları da, 24 Şubat'ta düzenlenen kutlamaların Trabzon'u simgeleyen önemli etkinlikler arasında olduğunu ifade etmiştir. Bu türden anımlar geçmiş hatıraların gelecek nesle aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı gün ve mekânda her yıl gerçekleştirilen anma ritüelleri geçmişin teatral bir şekilde tekrarını ve bugünde yeniden kurgulanmasını sağlamaktadır. Böylece söz konusu tarihi olay hafızalarda canlı tutulabilmekte, mekânsal ve zamansal bağ güçlü kalabilmektedir (Assman, 2001: 42-43, 60-62).

24 Şubat'ta gerçekleştirilen söz konusu etkinlikler ortak bir milli duygunun da oluşmasını sağlamaktadır. Bu yıl düzenlenen 24 Şubat etkinliklerinde 18 Şubat 2018 tarihinde Eren Bülbül adına halk koşusu düzenlenmiştir. Eren Bülbül, Trabzon'un Maçka ilçesinde PKK militanlarının köydeki evlerine girerek erzak çaldığını jandarmaya

haber vermiştir. Bunun ardından, bölgeyi bildiği gerekçesiyle, 15 yaşında olan Eren Bülbül'ü yanına alan Jandarma bölgede bir keşif yapmaya gitmiştir. 11 Ağustos 2017'de gerçekleşen bu olayda çatışma çıkmış ve Eren Bülbül şehit olmuştur. 2018 yılında 38.'sinin düzenlendiği Uluslararası Trabzon Yarı Maratonu "Eren için koşuyoruz", "İyi ki varsın Eren" sloganlarıyla gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, Eren Bülbül ve aynı çatışmada şehit düşen Jandarma Astsubay Başçavuş Ferhat Gedik'in isimleri Ortahisar-Maçka yolundaki tünellere verilmiştir. Trabzon'da neredeyse bütün üst geçitlerde şehit isimlerini görmek mümkündür. Şehit isimleri ile donatılan söz konusu geçitler, tüneller ve anma etkinlikleri sürekli olarak şehitleri hatırlatmakta ve Trabzonlularda milliyetçi duygunun canlı kalmasını sağlamaktadır². Bu türden yerler, anıt özelliği de sergilemektedir. Söz konusu anıtta cisimleşmiş olan hafıza (milliyetçi ideoloji ile birlikte) ise, gelecek kuşaklara aktarılabilir. Çünkü toplumsal hafıza ancak mekânsallaştığı, somut bir bedene sahip olduğu ölçüde canlı kalabilmekte, zamanı durdurmakta ve unutmayı engellemektedir (Bachelard, 2013: 39; Nora, 1997: 34-38). Her yıl aynı zamanda ve aynı yerde tekrarlanan anma etkinlikleri de toplumsal hafızanın canlı kalmasını sağlamaktadır (Connerton, 1999: 72).

Tarihsel olaylara bağlı inşa edilen hafızanın yanında, katılımcılar, özellikle Trabzon'un güvenli bir yer olduğu konusunda da çeşitli mitler üretmektedir. Gençler Trabzon'u güvenilir bulmaktadır. Anlatılara göre "hiç kimse gelip Trabzon'da terör eyleminde bulunamaz, çünkü zaten herkesin evinde silah vardır ve herkes korkmadan teröristlerle çatışmaya girebilir." Keza Maçka'da terör saldırısına³ uğrayan polisleri korumak için halk eline silahları almış ve teröristlerin peşine düşmüştür. K9 (erkek, 19 yaş, berber çırağı) Trabzon'un Türkiye'nin en güvenilir ili olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

Anket yapılmış herhalde, Trabzon Türkiye'nin en güvenilir ili seçilmiş, diye biliyorum ben. Hiç öyle duydunuz mu? Ben geçen bir yerde okudum, öyle gördüm. Doğru mu yalan mı bilmiyorum ama gördüğümüz kadarıyla doğru. Yani hiç ne terör olayları oluyor ne başka bir şey oluyor, ne üniversitelerimizde sıkıntılar oluyor. Bilmem oluyor mu, siz daha iyi bilirsiniz? Öyle işte, güzel güvenilir bir yer yani. O yüzden çok denediler işte Trabzon'u Türkiye'nin kalesi gibisinden, Trabzon'da bir şey yaparsak daha iyi olur falan diye. Mesela Maçka'ya kadar gelebildiler, Maçka'dan sonra inemediler aşağıya. Bayağı olaylar oldu. 6-7 tane terörist vardı Maçka'da. Muhtar yardımcı oluyormuş bunlara. Köy muhtarı. Hem köy muhtarını linç ettiler. Bildiğiniz gibi değil ya. Biz buradan silahlarla çıktık Maçka'ya.

2 Eren Bülbül'ün şehit haberinin ardından Trabzonluların sosyal medyada oldukça fazla paylaşımlarda buldukları gözlemlenmiştir. Söz konusu paylaşımlar, Eren Bülbül'ün daha önce yapmış olduğu bir sosyal medya paylaşımına referansla #İyikiVarsınEren etiketi ile yapılmışlardır. Trabzonspor Kulübü, statta bütün taraftarların ayakta asker selamı verdiğini gösteren fotoğrafla birlikte "Yiğidimiz Eren hep 15 yaşında... Unutulmayacaksınız" sözlerini sosyal medya hesabından paylaşmıştır. VİRA grubu da tribünlerde açmak üzere Eren Bülbül için pankartlar hazırlamıştır. Pankartlarda şunlar yazmaktadır: "Tarihin dilinden düşmez bu destan. Nehirler Gazidir, dağlar Kahraman (Gazi ve Kahraman kelimeleri kırmızı renk ile yazılmıştır). Her taşı yakut olan bu vatan, can verme sırrına erenlerindir (Orhan Saik Gökyay şiiri). Ferhat gibi yüreği olup Şehadete Erenler! (Ferhat ve Eren isimleri kırmızı renkle yazılmıştır) Selam olsun."

3 Temmuz 2016 tarihinde Maçka'da yol kontrolü yapan polis ekiplerine saldırı gerçekleştirilmiştir. Saldırıda 3 polis şehit, 4 polis gazi, 1 vatandaş da yaralanmıştır. Olayın hemen ardından ormanlık alana kaçan teröristleri yakalamak için operasyon başlatılmış, orada yaşayan vatandaşlar da silahlarıyla polise yardım etmek için ormanlık alana girmiştir. Halkın silahlarıyla teröristleri yakalamaya çalışması medyada sıklıkla vurgulanmıştır. Bkz.: www.61saat.com. Son erişim tarihi, 10.03.2018.

Yukarıdaki anlatıda Trabzon Türkiye için bir kale olarak nitelendirilmektedir. Tıpkı tarihsel süreçte İstanbul'un fethinin Trabzon'un fethi ile tamamlandığını kurgulayan mitte olduğu gibi, Trabzon bu anlatıda da mitselleştirilmekte ve Türkiye'nin kalbi, son kalesi olarak tanımlanmaktadır. Trabzon düşerse Türkiye'nin parçalanacağı inancı yaratılmaktadır. Çoğu Trabzonludan duyulabilecek bu sözler, aslında onların milliyetçi tutumlarının da göstergesidir. Söz konusu milliyetçilik hem şehir hem de ülke milliyetçiliğidir. İnanca dönüşmüş bu mitsel anlatı, bir Trabzonlunun kendisini ortak duyguyu paylaştığı grupla ve o grubun mekânı ile özdeşleşmesini sağlamaktadır. Mitler aracılığıyla bu grup, mekâna sembolik anlamlar yüklemektedir (Duncan, 1985: 138). Anlatıda aynı zamanda Trabzonlular kahramanlaştırılmaktadır. Kahramanlaştırılan elbette erkeklerdir. Militarize edilmiş Trabzon erkekleri kahraman koruyucular olarak kurgulanmakta ve hegemonikleştirilmektedir. Silahını alan her bir Trabzonlu erkek, teröristlerin Maçka dağlarından şehre inmesine izin vermemiş, onlara destek olan vatan haini köy muhtarını da cezalandırmıştır. Şehirde terörist saldırıların olmaması Trabzonlu erkeklerin varlığıyla ilişkilidir. İşte böylesi cesur erkeklerin bulunduğu Trabzon'da insanların kendilerini güvende hissetmemeleri mümkün değildir. Öyleyse Trabzon'da erkekliğin ataerkil değerler üzerinden hissedildiğini söylemek yerinde olacaktır. Saldırganlık, şiddet, sınırsızlık, savaşçılık, zafer ve kahramanlık gibi eril öğeler Trabzonlu erkekleri anlatmaktadır (Bozok, 2013: 197).

Benzer şekilde K10 (erkek, 19 yaş, berber çırağı) da “Karadeniz’in en güvenilir yeri” olan Trabzon’u Karadeniz’in “delikanlı” şehri, “Türkiye’nin emniyet sbobu” olarak tanımlamaktadır. Trabzonlu olmanın bizatihi kendisinin eril öğeler içerdiğini gösteren anlatı burada da belirlemektedir. K6 (erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi) Trabzonlu olmayı şöyle tanımlamaktadır:

Bizim Trabzonspor taraftarının bir lafi vardır: “Dünyada Türk olmak gibiydi, Türkiye’de Trabzonsporlu olmak.” Yani öyle bir şey yani Trabzonlu olmak. Nasıl diyeyim insanın erkek evladı olarak erkekliğini kabartan bir şey. Yiğitlik, mertlik açısından gerekirse kadını dinlemek açısından. Asalet gerektirir. Vallahi şimdi yani Anadolu insanı gibi sıcak, cana yakın, Karadenizli olmasından dolayı hiddetlenebilen.

K1 (erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi) de aynı söylemi tekrar etmektedir:

Ha şu güvenli bir yer evet. Şöyle bir klişe vardır, Trabzonluların çoğu da bundan böbürlenir. İşte Trabzon anaların “oğlum kendine işte dikkat et, bak işte kolla kendini dediği yer” değil de, “kimseye musallat olma” dediği yerdir. Yani. Bu ne demek? İşte Trabzon’da kişilerin hani özgüveni yüksektir, Trabzon’daki birine zaten kimse zarar veremez. Ha o birine zarar vermesin. Yani. O yönden korumacı içgüdü.

Anlatılarda Trabzonluların en önemli özelliği birlikte yaşadığı insanlarla bir bütün olabilmesi ve ülkeyi koruyabilmesidir. Burada çok kuvvetli bir cemaat duygusu hâkimdir. Söz konusu duygu yer duygusunun da oluşmasını sağlamaktadır. Ait oldukları cemaatle özdeşleşme beraberinde mekânla özdeşleşmeyi getirmektedir (Hummon, 1992: 262-265). Trabzonlu gençlerin ait oldukları mekânı birlikte deneyimledikleri topluluğa dair idealize edilmiş anlatılar oluşturdukları görülmektedir. “Ülkeye bir şey olmayacaksa Trabzonlular sayesinde olmayacağını” söyleyen K4 (kadın, 20 yaş, üniversite öğrencisi), Trabzonluları Türkiye’nin her yerine yayılmış “koruyucu melekler” olarak tanımlamaktadır. K12 (kadın, 16,5 yaş, lise öğrencisi) de Trabzonluları vatanına milletine düşkün insanlar olarak bilmektedir. Trabzonluların milliyetçiliği ve vatanseverliği ile övünen K7 (erkek, 22 yaş,

üniversite öğrencisi) ise, Türkiye'nin T'sinin Trabzon'un T'si olduğunu söylemektedir⁴. Trabzonlu olmaktan gurur duyulmasının önemli nedenlerinden biridir 'milliyetçi tutum'.

Bununla birlikte, Trabzonlu olmanın kendilerine belli alanlarda ayrıcalık sağladığını ifade eden katılımcılar da olmuştur. Bu ayrıcalık Trabzon'un güvenli olmasına paralel olarak, Trabzonlu gençlerin de güvenilir kişiler olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu ayrıcalık daha çok erkekler tarafından dile getirilmiştir. Bu ayrıcalıklı hal onların erkeklik rollerini eksiksiz yerine getirmesine bağlıdır. Anlatılara göre, komutanlar askerde dahi Trabzonlulara ayrıcalık tanımaktadır (K13, erkek, 21 yaş, üniversite öğrencisi), çünkü Trabzonlu genç erkekler ülkenin savunmasında cesurca görev alabilecek güvenilir kimselerdir⁵. Trabzon'un eril bir kent görünümüne sahip olmasının bir göstergesi olan bu anlatı, Trabzonlu olmanın da eril öğeler içerdiğini en azından eril öğeleriyle ön plana çıktığını göstermektedir. Bu eril öğelerle ön plana çıkan Trabzonluluk, genç erkekler için bir gurur kaynağı olmaktadır. Trabzonlu (Trabzon erkeği) milliyetçi, muhafazakâr, dindar ve ailevi değerlere önem veren bir tipoloji olarak belirmektedir (Bozok, 2016: 413-414).

Gençlerin kente olan aidiyetlerini pekiştiren bir diğer husus da Trabzonspor taraftarlığıdır. Sonraki bölümlerde Trabzonspor taraftarlığının gençlerin kente olan aidiyetleri ve şehir milliyetçiliği üzerindeki etkisinden bahsedilecektir.

Trabzonspor Taraftarlığı, Toplumsal Hafıza ve Mekân

Futbol, taraftarlarına kendilerini ifade etme, bir gruba ait olma imkânı tanımaktadır. Bir gruba olan aidiyet mekâna olan aidiyeti de güçlendirmektedir. Birbirine benzeyen bireylerden oluşan bir topluluğa üye olmak, o topluluğun bulunduğu mekânla olan bağına da kuvvetlendirmektedir. Topluluk ve mekân arasındaki bu ilişki kimliğin oluşmasında etkilidir (Relph, 1976: 33-34). Trabzonspor taraftarı olmanın da mekâna dayalı böyle bir grup aidiyeti yarattığı; katılımcıların Trabzon'a olan bağlılığını artırdığı görülmektedir. Trabzon'da yaşayan gençlerin büyük bir çoğunluğu Trabzonsporludur. Ankete katılan katılımcıların %69,1'i Trabzonspor dışında başka bir takım tutmadığını, %14,3'ü Trabzonspor'u ve başka bir takımı birlikte tuttuğunu, %15,6'sı Trabzonspor taraftarı olmadığını ve başka bir takımı tuttuğunu belirtmiştir. Katılımcıların %1'i (4 kişi) ise takım tutmadığını ifade etmiştir. Kadın katılımcılarda (%21,2'si) Trabzonspor dışında başka bir takımı tutma oranı erkek katılımcılara (%10,3) göre yüksektir. Erkeklerin %75,4'ü, kadınların da %62,4'ü Trabzonspor dışında başka bir takım tutmadığını ifade etmiştir.

4 Benzer tespitler Bayram Sevinç tarafından da yapılmıştır. Sevinç, "Bize her yer Trabzon" metaforunu bazı durumlarda Trabzonluların kendilerini milliyetçi, yani Türkiye'nin bütün illerini Trabzon kadar kendi memleketleri olarak görmeleri şeklinde yorumladıklarını belirtmektedir. Trabzonlu milliyetçi ve vatansever olduğu için de Trabzonlu olmak bir ayrıcalıktır. Bkz.: B. Sevinç (2014). *Trabzonluluk Kimliği: Bir Şehrin Ruhu*. Trabzon: Serander Yayınları, 180-181, 187.

5 Hatta erkekliğin öğrenilmesinin mahalle tedrisatında gerçekleşmesine bağlı olarak, Farozlu ya da Ayasofyalı bir genç olmak kentte bu ayrıcalıklı durumu artırmaktadır (K14, erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi; K15, erkek, 22 yaş, üniversite öğrencisi).

Tablo 1
Trabzon Dışında Başka Bir Takım Tutma

		Hayır, Trabzonspor dışında başka bir takım tutmuyorum	Öncelikli olarak Trabzonspor tutuyorum ama başka bir takımı da destekliyorum	Trabzonspor taraftarı değilim ve başka bir takım tutuyorum	Takım tutmuyorum	Toplam
Kadın	Sayı (Kişi)	118	30	40	1	189
	Cinsiyet %	62,4%	15,9%	21,2%	0,5%	100,0%
Erkek	Sayı (Kişi)	153	26	21	3	203
	Cinsiyet %	75,4%	12,8%	10,3%	1,5%	100,0%
Toplam	Sayı (Kişi)	271	56	61	4	392
	%	69,1%	14,3%	15,6%	1,0%	100,0%
Pearson Chi-Square				,011		

Trabzonspor taraftarlığının kentle özdeşleşmeyi sağladığını gösteren anlatı, Trabzonluların Trabzonspor dışında başka bir takım tutmasının mümkün olmadığını. Söz konusu anlatı mikromilliyetçiliğin futbol aracılığıyla pekiştiğini göstermektedir. Ulusal ve yerel kimliğin yeniden üretiminde futbolun da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bazı kentler futbol takımlarını ‘bayraklaştırmakta’ ve bölgesel öncülüğünü ya da mücadelelerini (İstanbul’a karşı Anadolu’yu temsil etme gibi) kent takımı üzerinden sembolleştirmektedir (Gökaçtı, 2008: 298). Trabzon da bu kentlerden biridir. Ankette yer alan “Bir Trabzonlu Trabzonspor Kulübü’nden başka takım tutmaz” ifadesine katılımcıların %41,7’si ‘kesinlikle’ katıldığını, %15,1’i katıldığını belirtmiştir (Toplamda %56,8). Trabzonlu bir kişinin Trabzonspor Kulübü’nden başka bir takım tutabileceğine inananlar ise katılımcıların %31,2’sini oluşturmaktadır. Anket katılımcılarının Trabzonlu birinin bir futbol takımı tutacaksa Trabzonspor’u tutması gerektiğine inandığı görülmektedir.

Tablo 2
“Bir Trabzonlu Trabzonspor Kulübü’nden başka takım tutmaz”

Kategori	Sayı (Kişi)	Geçerli %
Kesinlikle katılmıyorum	80	20,50%
Katılmıyorum	42	10,70%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	47	12,00%
Katılıyorum	59	15,10%
Kesinlikle katılıyorum	163	41,70%
Toplam	391	100,00%

Derinlemesine mülakat katılımcıları da anket verileriyle benzer şekilde, Trabzonlu oldukları için Trabzonspor taraftarı olduklarını belirtmişlerdir. Hatta Trabzonsporlu olmak aileden gelen bir mirastır. Katılımcılar Trabzonlu olup Trabzonspor’u desteklememeyi ise, ihanet olarak nitelendirmektedir. Bir Trabzonlunun Trabzonspor’dan başka bir takım

tutması mümkün değildir; İstanbul takımları yerine kendi kentinin takımını tutması gerekmektedir. Benzer tespitler Sevinç (2014: 237-238)'in çalışmasında da yapılmıştır.

Trabzonlu olduğum için Trabzonsporuyum. Trabzon'un suyunu içiyorum, Trabzon'un ekmeğini yiyorum, Trabzon'da yatıyorum, neden yaşadığım şehrin takımını tutmayayım. Mesela Rize'ye gittim, kötölemek gibi değil ama Rize'nin birçok insanı, kimse Çaykur Rize'yi tutmaz. Ama takımınız var Süper Lig'de oynuyor (K9, erkek, 19 yaş, berber çırağı).

Başka bir takım tutmayı düşünmedim evet. Çünkü kendi şehrimin bir sporu var, benim onu tutmam gerekiyor. Yani ona ilgi göstermem gerekiyor ki şehrimizi daha güzel tanıtabilelim. Hani daha bir başarılı olsun her yönden (K18, kadın, 21 yaş, üniversite öğrencisi).

Sinir oluyorum Trabzonlu olup da Trabzonspor'u tutmayanlara sinir oluyorum. Ya böyle bir insan değilim ama bu konuda böyleyiz, nasıl oluyor ben de anlamıyorum. Bu bebeklikten içimize işleniyor. Hani mesela siyaset olsun, din olsun ya abi bırakın kim neyi tutarsa tutsun. Hele böyle iki insan çatıştığı zaman sinir oluyorum. Özgürlük, düşünce hakkı var, lütfen bunları aşın artık ama söz konusu Trabzonlu olup da başka takımı tutmak olunca, ya yok Trabzonspor'u tutmak zorundasın illaki. Bilmiyorum mesela arkadaşlarım ateistmiş, Müslümanmış, Hristiyanmış hiç umurumda olmaz. Ama bu söz konusu olunca herkes Trabzonsporlu olmak zorundaymış gibi diye bir algı var (K2, kadın, 21 yaş, üniversite öğrencisi).

Trabzonluların Trabzonspor'u tutması gerektiğini düşünen katılımcılar, aynı zamanda Trabzon'un biraz da Trabzonspor sayesinde var olduğunu düşünmektedir. Söz konusu çıkarım, Trabzonspor'un kenti temsil ettiği düşüncesiyle de örtüşmektedir. Ankette yer alan “Trabzon, Trabzonspor sayesinde var olmuştur” ifadesine cevap verenlerin %26,8'i “kesinlikle katılıyorum”, %16,1'i “katılıyorum” (toplamda %42,9), %22,2'si “ne katılıyorum ne katılmıyorum”, %15,6'sı “katılmıyorum” ve %19,4'ü “kesinlikle katılmıyorum” (toplamda %34,9'u katılmıyor) demiştir.

Tablo 3
“Trabzon, Trabzonspor sayesinde var olmuştur”

Kategori	Sayı (Kişi)	Geçerli %
Kesinlikle katılmıyorum	76	19,4%
Katılmıyorum	61	15,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	87	22,2%
Katılıyorum	63	16,1%
Kesinlikle katılıyorum	105	26,8%
Toplam	392	100,0%

Bu sonuçlara göre, Trabzonspor kentle özdeşleşmiş bir spor kulübüdür. Hatta kentin gündelik hayatı futbol maçlarına göre düzenlenmektedir. Trabzonspor maçı öncesi çoğu dükkân erkenden kapanmakta, öğrenciler sınava hazırlanmayı ertelemektedir. Yıllardır şampiyonluk görmeyen kent sakinleri kazandıkları herhangi bir maçta kenti bayram yerine, kaybettiklerindeyse matem yerine çevirmektedirler. Kısacası kentin nabzını belirleyen Trabzonspor'dur. Öyleyse Trabzonspor ve futbol gençlerin gündelik hayatlarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle Trabzonspor'a dair inşa edilen toplumsal hafızanın gençlerin kente olan aidiyeti üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu hafıza şampiyonluk ve travma yıllarına ilişkindir.

Trabzonspor 1974-1975 sezonunda Türkiye 1. Futbol Ligi'ne yükselmiştir. 1975-1976 sezonunda ise, Trabzonspor lig şampiyonu olmuştur. Böylece ilk defa bir Anadolu takımı

kupayı almış ve futbolda İstanbul takımlarının hâkimiyeti kırılmıştır. Bu şampiyonlukla ve ardından gelen diğer şampiyonluklarla (art arda alınan Cumhurbaşkanlığı Kupaları, Başbakanlık Kupaları, Lig Şampiyonlukları gibi)⁶ birlikte Trabzonspor Anadolu'yu temsil eden bir takım haline gelmiş, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Trabzonlu olmasalar da Trabzonspor'a destek veren taraftar kitlesi oluşmuştur (Tunç, 2011: 193-199; Talimciler, 2017: 489; Eroğlu, 2010: 345). Günümüzde 1983-1984 sezonundaki Trabzonspor şampiyonluğundan beridir hiç şampiyonluk görmeyen, ancak şampiyonluk anlatılarıyla büyüyen Trabzonspor taraftarları büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır (Eroğlu, 2010: 338). Bu anlatılar da ortak bir hafızanın oluşmasını ve böylece zamansal ve mekânsal mesafelerine rağmen taraftarlar arasında bir köprü kurulmasını sağlamaktadır. Bu anlatılar sayesinde Trabzonspor taraftarlarının toplumsal hafızası aktarılabilmektedir. Geçmiş bugünde bir anlatı şeklinde yeniden inşa edilerek hatırlanmaktadır (Halbwachs, 1997: 119).

Örneğin, mahallelerden çıkan futbolcuların para için değil kent için Trabzonspor'da mücadele ettiğini söyleyen derinlemesine mülakat katılımcıları o dönemin futbolunu efsaneleştirmekte Trabzonspor'a kutsiyet atfetmektedir.

Ya evde maç izliyor, bakıyorsun benim babamı kızdıracak, sinirlendirecek, bu denli reaksiyonları kolay vermeyen adam onu izlediği zaman veriyor. Yani birisini yani bir kadına veya bir erkeğe âşık olucasına reaksiyonlar gösteriyor. Diyorsun ki demek kutsal bir şey, önemli bir şey değer yani. Bu çok farklı, bu kolay böyle lanet dayım bir şey değil. Çocuk aklınla beraber onu şey yapıyor. Kutsal yani mesela o kadar. Yani dolayısıyla Trabzonsporluyuz. Biz önce Trabzonsporlu olduk. Ondan sonra Trabzonsporlu olmanın gururlanma sebebi, verilerini sonra öğrendik. Ben Trabzonsporlu olduğumda Trabzonspor'un altı kere şampiyon olduğunu bilmiyordum. İstanbul takımlarının saltanatlarını bozduğunu da bilmiyordum. Güçlülere karşı güçsüz mahalle çocukları olarak o başarı hikâyelerini elde ettiklerini de bilmiyordum. Avrupa'da Liverpool gibi işte büyük takımları o mütevazı kadrosuyla yendiğini de bilmiyordum. Şampiyon olduktan sonra efsane kadrodaki iki ismi pastaneye gidip çay içtiklerinde ceplerinde çay parası bile olmadığını da bilmiyordum. O insanların kahveden çıkıp maça gittiklerini de bilmiyordum. Tamamıyla bir amatör ruhları olduğunu da bilmiyordum. Bir sürü şey. Ha ondan sonra evet bağlanma noktasında böyle düşündüğün zaman, evet yani o İstanbul saltanatını yıkmaya, güçlülere karşı güçsüzlerin, merkeze karşı taşranın, zengine karşı fakirin, aristokrata karşı köylünün, adını ne koyarsan koy birçok dikatomi böyle çerçevesinde hep zayıf tarafta olanın güçlülere yendiği, onlara karşı onlara rağmen başarı kazandığı durumdan dolayı bir gurur duymak durumu var. Ama ben bu takımı bu yüzden mi tuttum? Belki de bu yüzden bırakamıyorum, ama bu yüzden tuttum desem yalan olur. Çünkü Trabzonspor'u tuttum, ben anlamadım ki yani ne ara tuttum ne yaptım (K1, erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi).

6 Trabzonspor'un birincil lige çıktığı 1974 yılından 1983-1984 sezonundaki son şampiyonluğuna ve günümüze kadar olan süreçte 6 lig şampiyonluğu, 5 lig ikinciliği, 7 Cumhurbaşkanlığı Kupası, 5 Başbakanlık Kupası, 6 Türkiye Kupası bulunmaktadır. Trabzonspor ayrıca Avrupa kupalarında Liverpool, Barcelona, Inter Milan gibi takımlarla oynamış ve bu takımlara karşı maçlar kazanmıştır. Bkz.: Ö. K. Öymen (2016). Trabzon ve Futbol. İçinde: H. Kulaçoğlu (der), *Fırtına, İhtilâl, Efsane: Trabzonspor*; 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 15-24, 17. Sunay Akın ise hiç bilinmeyen bir şampiyonluğu daha ekler. 1987 yılında İmralı Yarı Açık Cezaevi'nde futbol turnuvası düzenlenmiştir ve tutuklular oluşturdukları takımların forma ihtiyaçları için spor kulüplerinden destek almak üzere onlara mektup göndermişlerdir. Siyasi tutuklulardan oluşan takım Trabzonspor'a mektup yazar ve Kulüp forma, şort, spor ayakkabı ve top gibi ihtiyaçlarını gönderir. Formaların rengi bordo-mavidir. Diğer mahkûmlar ise mektuplarına yanıt alamamışlardır. Cezaevi'nde gerçekleştirilen turnuvayı ise bu bordo mavi formaları giyen takım kazanır. Bkz.: S. Akın (2016). Trabzonspor'un Bilinmeyen Şampiyonluğu. İçinde: H. Kulaçoğlu (der), *Fırtına, İhtilâl, Efsane: Trabzonspor*; 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 328-332, 332.

O yılları görmemiş olmalarına rağmen Trabzonspor taraftarı olan bütün gençler, bu ortak hafızayı çok net bir şekilde hatırlamaktadır. Zamansal olarak birlikte olunması da topluluğun diğer (geçmiş ya da gelecekteki) üyeleri, hafızalarda varlıklarını hissettirmektedir. Anıların hatırlanması için şampiyonluk yıllarını yaşayanların anlatılarının aktarılması yeterlidir (Halbwachs, 1997: 98). Söz konusu hafıza da onların Trabzonspor'a olan bağlılığını artırmaktadır, çünkü efsaneleşmiş bu anlatılar sayesinde Trabzonspor bir gurur kaynağı haline dönüşebilmektedir. Bu aynı zamanda bir mekân anlatısıdır, çünkü hikâyeleşmiş her anlatı bir mekânda geçmektedir. Bu anlatının mekânı ise hem Hüseyin Avni Aker Stadyumu hem de Trabzon'dur. Söz konusu anlatı mekân bilincinin oluşmasını sağlamakta, bir yeri insanileştirmekte, mekânsallaştırmakta ve mekânsal varoluşu gerçekleştirmektedir (Schick, 2000: 25). Benzer şekilde anlatı da mekân sayesinde somutlaşmakta, gerçek anlamına kavuşmaktadır. Yeri mekâna çeviren mekân anlatıları efsaneye dönüştükçe gücünü artırmaktadır. Hatırlanan sadece şampiyonluk yılları değildir. Şampiyonlukların kıl payı kaçırıldığı ve taraftarında travma etkisi yaratan efsaneleşmiş başka anlatılar da bulunmaktadır.

Trabzonspor, 1974-1985 yılları arasındaki gibi bir başarıyı uzun yıllar elde edememiştir. Bu nedenle 1995-1996 ve 2010-2011 sezonlarında şampiyonluğa yaklaşmak, ancak elde edememek tüm Trabzonlu ve Trabzonsporlular için büyük travmalara neden olmuştur. Söz konusu travmalar derinlemesine mülakat katılımcıları tarafından sıkça dile getirilmiştir. 1995-1996 sezonunda Fenerbahçe ve Trabzonspor şampiyonluk yarışına girmişlerdir. Bu sezon sonunda Trabzonspor liderliğini korumaktadır ve Fenerbahçe'yi yenmesi durumunda şampiyon olacaktır. Maç Trabzonspor'un üstünlüğü ile sürerken, Fenerbahçe'nin 2-1'lik galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Böylece Fenerbahçe Trabzonspor'un iki puan önüne geçmiş ve Trabzonspor şampiyonluğu kıl payı kaçırmıştır. Bu yenilginin ardından iki genç intihar etmiştir (Eroğlu, 2016: 493-502).

Kentin yarısının kanser olma sebebidir. Kendi evinde Fenerbahçe'yi yenememek, şampiyonluğu kaybetmek. Ağabeylerimiz vardı burada. Serkan abi der ki hani Allah kimseyi o 95-96 sezonundaki Fener maçındaki sessizliği yaşatmasın (K17, erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi).

Mesela şu 96 yılında facia dediğimiz 2-1'lik Fenerbahçe mağlûbiyeti bizim Trabzon halkının baya canını sıkımsı. Yani şampiyonluğa oynadığımız bir maçta Fenerbahçe ile kafa kafaya gittiğimiz, hatta önde olduğumuz bir maçta puan olarak, biz Fenerbahçe'yi ağırılıyoruz. Maçta 1-0 öne geçiyoruz ondan sonra, o zamanki teknik direktörümüz Şenol Güneş sanırsam bazı hatalı hareketler yapıyor. Hatalı değişiklikler mi diyeyim, hatalı taktikler mi diyeyim. Mesela bizim eski futbolcularımızdan Ünal Karaman o zaman takımın en iyisiymiş onu dışarı almış. Yani 1-0 önde iken biz neredeyse o zaman şampiyonluk mu ne garanti oluyormuş neredeyse garantileyecektik neredeyse, yani teknik direktörümüz o maçta hücum oynatmış galiba saldırmışız galiba. Ondan sonra maç 1-0'dan 2-1 oldu. Kendini asan bir taraftar olmuş diyebilirim, galiba benim yaşlarımda bir taraftar kendini asmış (K6, erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi).

Yukarıdaki anlatılarda katılımcılar yaşamadıkları bir dönemin acı olaylarından bahsetmektedir. Söz konusu travmaların hatırlanması ortak bir duygunun yaratılmasında önemli bir role sahiptir. Taraftarların birbirlerine kenetlenmelerini sağlamaktadır. Çünkü toplulukta acı hissi uyandıran bu türden hatıralar ortak ama derin bir iz bırakmaktadır (Candau, 1998: 147-151). Katılımcıların ortak anlamlar yükledikleri söz konusu olaylar onların bir hayali cemaat oluşturmalarını sağlamaktadır. Birbirlerini yakından tanımayan

Trabzonspor taraftarları aynı olayları anlatmakta, zihinlerinde birbirlerinden habersiz bir şekilde canlı tutmakta ve ortak bir duygu yaratmaktadır. Tıpkı ulusun hayal edilmiş bir siyasal topluluk olması gibi, futbol takımı taraftarlarından oluşan bir ‘cemaat’ de hayal edilmiştir. Bu cemaati oluşturan hiçbir birey birbirlerini yakından tanımamakta, temas etmemekte ancak birbirlerinin varlığını hayal etmektedir (Anderson, 2004: 20-21).

Tek kâbus 1995-1996 sezonunda kaybedilen şampiyonluk değildir. Günümüz gençlerinin deneyimine denk gelen şampiyonluğa yaklaşılana ama elde edilemeyen 2010-2011 sezonu da katılımcıların sıkça dile getirdiği travmalardan biridir. Bu travmanın ardından bilinçli bir şekilde hayatına son verenler olmamıştır, ancak söz konusu olay gençlerin futbola ve adalete olan inançlarını yitirmelerine sebebiyet vermiştir. Gençler artık futbola da güvenmemektedir.

Ya mesela ben 6 yaşındayken işte 96’da o Fener kâbusu oldu bütün Trabzon 10 sene geri gitti. Ya kâbus diye niteliyorum ki o bizim babalarımızın döneminin kâbusuydu. Bizim kâbusumuz da 2011 oldu. Her kuşağa bir tane denk geldi yani. Ve acı bir şey, ben 2011’den sonra zaten futbola biraz daha mesafeli olmamın ilgimi kaybetmemin en önemli sebeplerinden, gerekçelerinden bir tanesi 2011’de yaşanan o şike skandalı (K1, erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi).

2011 sezonu bence Trabzonlulara göre ve gerçekten adalet çerçevesinde değerlendirdiğimiz zaman şampiyon bizdik, biz olmalıydık (K19, kadın, 22 yaş, üniversite öğrencisi).

Zaten kupamızı da yediler, şampiyonluğumuzu da yediler. Biz her zaman saygılı durduk. Hiçbir zaman ödün vermedik. Hiçbir zaman çirkeleşmedik. Çirkeleşenleri görüyoruz zaten. Bizim her zaman dik, saygılı bir duruşumuz var. Yani hiçbir zaman bunu bozmadık, bozmayacağız da (K16, kadın, 21 yaş, kuaför çırağı).

Şike tartışması Trabzonspor taraftarlarında hatırlamak istemedikleri ama unutamadıkları önemli bir travma yaratmıştır. Derinlemesine mülakat katılımcılarının hemen hemen hepsi Trabzonsporludur (2’si takım tutmamaktadır), ancak 2010-2011 sezonundan sonra futbola karşı soğuduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar 2011 şampiyonunun Trabzonspor olduğuna inanmaktadır; hatta kendi nesillerinin tek gördüğü şampiyonluk olarak kabul etmektedir. Şampiyonluk ve travma yıllarına dair kurgulana gelen anlatıların yanında futbol maçlarının oynandığı ve izlendiği mekânlar da gençlerin toplumsal hafızasında önemli bir yere sahiptir ve onların belleklerinde yer eden bu mekânlar kentle özdeşleşmelerini sağlamaktadır.

Trabzon’un futbol tarihine bakıldığında geçmişte futbol maçlarının Kavak Meydanı⁷’nda yapıldığı bilinmektedir. Bu mekân tarihsel süreç içerisinde yer değiştirmiştir. Mekânların yer değiştirmesi Kavak Meydanı’ndan Hüseyin Avni Aker’e (ilk adı Cumhuriyet Stadyumu) ve oradan da Akyazı’daki Medical Park Şenol Güneş Spor Kompleksi’ne şeklinde olması mevcut ekonomik ve toplumsal dönüşümün bir sonucudur. Hüseyin Avni

7 Kavak Meydanı çeşitli bayram törenleri için de kullanılan bir mekândı. Futbol maçlarının rağbet görmesi üzerine kentin ileri gelenlerinin desteği ile buraya bir stadyum yapılmasına karar verilmiştir. 1927 yılında inşa edilmeye başlanan ve adı Cumhuriyet Stadı olarak belirlenen kent stadyumunun yapımı hiçbir zaman tamamlanamamıştır. Farklı farklı dönemlerde yapımının tamamlanması girişimleri olmuştur. İnşaatı 1951’de tamamlanan Stadyumun ismi 1970’lerde Selim Sırrı Tercan’ın İstanbul’daki beden eğitimi kursunda eğitim almış, Trabzon’un ilk beden eğitimi öğretmenlerinden ve Trabzon futboluna katkı sunmuş olan Hüseyin Avni Aker’in ismi verilerek değiştirilmiştir. Antrenmanlar ise yine kentin futbol hafızasında yer eden bir mekân olan Kavak Meydanı’nda yapılmaya devam etmiştir. Kavak Meydanı’ndan Şehir Stadyumu’na geçiş aynı zamanda amatörlükten profesyonelliğe geçişin simgesel işaretleridir. Bkz.: S. Tunç (2011). Trabzon’da Futbolun Toplumsal Tarihi: Mektepliler, Münevverler, Meraklılar. İstanbul: İletişim Yayınları, 46-49, 118-120.

Aker Stadyumu, anıların birikeceği kadar uzun bir zamandan beri var olmasından ötürü canlı ve konuşan bir mekândır. Medical Park Şenol Güneş Spor Kompleksi ise, ekonomik ve siyasi iktidarın kendi heybetini gösterebildiği yerlerden biridir.

K8 (kadın, 20 yaş, satış danışmanı) Hüseyin Avni Aker’i “insanın doğduğu ev gibi bir yer” olarak tanımlamaktadır. Kavak Meydanı nasıl ki Trabzon futbolunun hafızasında yer eden bir mekânsa, Hüseyin Avni Aker Stadyumu da benzer şekilde Trabzonspor taraftarının kolektif hafıza mekânı olarak yer almaktadır. Hafıza mekânı toplumsal hafızanın işler olduğu, yani hatırlamanın aktif bir şekilde gerçekleşmesinin sağlandığı bir yer, bölge, şehir veya mahalle olabilmektedir (Candau, 1998: 153). Deneyimlenen mekân, toplumsal hafızanın sahiplerinden izler taşımakta ve bu izler o mekânda karşılaşılan, buluşulan kişilerin hatırlanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla mekânın zihindeki tahayyülü toplumsal hafızanın oluşmasında bir role sahiptir. O mekâna ait her bir detay ise kolektif bir anlam içermektedir (Halbwachs, 1997: 194-196). Hüseyin Avni Aker Stadyumu’nu çok özleyeceğini dile getiren K9 (erkek, 19 yaş, berber çırağı), K19 (kadın, 22 yaş, üniversite öğrencisi), K16 (kadın, 21 yaş, kuaför çırağı) ve K10 (erkek, 19 yaş, berber çırağı) duygularını aşağıdaki gibi aktarmaktadır:

Yani iyi bence ama Avni Aker’i yıkmasalar iyi olur aslında. Çoğu kişinin mesela mazisi, anısı var orda. Babalarımız anlatıyor, diyor ki “biz 30 bin kişilik statta 40-50-60 bin kişi maç izledik.” Baya kalabalık girer, maç izledik diyor. İşte o zaman herkes herkesi tanırdı, maça giderdik, izledik falan filan. Oranın ayrı bir mazisi, ayrı bir anısı var. Trabzonspor maçına gitmeyen kimse yoktur Trabzon’da. Tabii güzel stad yapıldı, güzel bir yer yani, şart tabii yapılması. “Herkes yapıldı, bize niye yapılmadı?” derdi sonuçta Trabzonspor halkı, insanı yani. İyi oldu aslında ama tabii yıkılacaksa yıkılacak bir şey de diyemiyorsun (...) Avni Aker benim için bir anlam, benim için Trabzonspor’u simgeliyor. Trabzon’u simgeliyor daha doğrusu. Trabzon’u simgeleyen bir tek yer ama yani benim için değil de daha çok büyüklerim için, dedelerim için çok şey simgeliyor. Kapanışına falan gittim o kapanışta bile tüylerim diken diken oldu, oturup ağlıyordum nerdeyse yani. Sonuçta Trabzon’u simgeleyen bir yer, Trabzonspor’un tarihi olan bir yer, yani şampiyonlukları yaşadığı bir yer. İlklerin olduğu bir yer. Az sonra kapanacak bura yani. Yeni bir yer kurulacak, bir şey diyemiyorsun, olacak oluyor yani (K9).

Ya benim hoşuma gitti Akyazı’ya taşınması, çünkü Trabzon artık büyük bir şehir oldu ve böyle her şeyin merkezde yığılması hoş bir şey değil. Hani işte büyük hastane burada olsun, Avni Aker burada olsun, ne gerek var ki. Trabzon geniş büyük bir yer, kullanalım diğer yerleri de. Oraya taşınması da benim hoşuma gitti. Daha da güzel oldu (...) Ama Avni Aker’in yıkılmasını ben istemem, çünkü yani çok fazla maneviyat taşıyor. Şampiyon orda olunmuş, o yüzden yıkılmasından ziyade orda kalsın bir şekilde, o ruh mesela. 1461 takımımız da var bizim altyapıda. Hani o mesela onu orda yansıtabilirler, 1461’in ruhunu. Avni Aker bence kapanmasın hiç bir şekilde. Hatta onun adı bile bana böyle daha şey geliyor, belki alışkanlıktan hoşuma gidiyor (K19).

Yıkılması tabii ki üzer. Anı sonuçta hani. Trabzon’un hani bir Ayasofya müzesi varsa oranın da bir Avni Aker Stadyumu var. Orayı da öyle benimsemiştik. Her geçişimizde “bak işte bu Trabzon’un stadı.” Nasıl İstanbul’dan geçerken Fenerin stadyumu falan var, biz de burada Avni Aker’i gösteriyorduk. Ama şimdi daha güzel bir yeri gösteriyoruz. Kocaman Şenol Güneş Stadyumu. Avni Aker’in yıkılmasını istemem, farklı amatör takımların devam etmesini isterim (K16).

Avni Aker abla benim için ruh yatıyor. Paha biçilemez mekânların, anıların olduğu yer. Orayı yıkmak yani nasıl diyeyim duygularını yok etmek gibi geliyor bana (K10, erkek, 19 yaş, berber çırağı).

Hüseyin Avni Aker Stadyumu bir tarihi imlemektir. Geçmişteki hatıraların cisimleştiği bir anıt, hafıza mekânıdır. Hatıralar ancak mekânsallaştıkları zaman güçlü kalabilmektedir (Bachelard, 2013: 39). Hafıza mekânları zamanı durdurmakta, unutmayı engellemekte, ölümü ölümsüzleştirmekte ve soyut olanı somutlaştırmaktadır. Bu mekânlar hem maddi hem işlevsel hem de semboliktir. Bir gruba özgü işaretlerle donanmıştır ve bir içeriğe, anlama, somut bir bedene ve tarihe sahiptir (Nora, 1997: 34-38). Bu stadyum kente hâkim olan futbolun tarihini, şampiyonluk yıllarını, aynı zamanda travmaları hatırlatmakta ve ortak duygunun canlı kalmasını sağlamaktadır.

Yeni stad kesinlikle yabancılaşacağım bir mekân olacak. Hani daha gitmeden konuşuyorum ama önyargılı olacağım bir yer olacak. Hüseyin Avni Aker'in şuan mevcut bulunduğu yerin yanında Yavuz Sultan Selim sahası diye bir tane mabet de var. Oranın tarihi dokusu var. Asıl futbolcular oradan çıkmış. 19 Mayıs Kapalı Spor Salonu var, Trabzon lisesi var, o mahalle var. Anlatabildim mi? Ama Akyazı bir AVM gibi, yalnızca araçla gidebileceğin bir yer. Yürüyüp de gidebileceğin bir yer değil. Biz maçların çoğuna Meydan'dan yürüyerek giderdik. O iki kilometrelik yolu yürüyerek hani giderdik. Ve bu hani daha böyle bir maçtan önce bir motivasyon kaynağıydı. Şimdi dolmuştan ineceksin, maça gideceksin, son derece lüks koltuklar işte. Avni Aker'de ıslanıyorduk iliklerimize kadar, hasta oluyorduk. Dolayısıyla ben yeni stadın aynı tadı vereceğini hani düşünmüyorum. Yeni stadın yapılmasına da karşıydım. Denizin doldurulmasına zaten karşıydım. Şuan eski stadın yerini en azından tribünlerinin yıkılıp, o yeşil saha sınırlarının korunup, kalelerinin ve korner bayraklarının çizgilerin dahi korunup, oranın bir açık hava müzesi şeklinde olmasını çok isterim. Ama muhtemelen böyle olmayacaktır (K1, erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi).

Katılımcılar da şimdiden bir özlem duymaktadır Hüseyin Avni Aker'e karşı. Bu nedenle ya alt yapıdaki takımlar için bir stad olarak kullanılması ya da müzeye dönüştürülmesi gerektiğini düşünmektedir. Artık geçmişin izlerinin takip edilebildiği eski bir kentsel yapı haline gelen Hüseyin Avni Aker Stadyumu anlatı üreten bir aktördür ve Trabzon'a ruh katmaktadır (de Certeau ve Giard, 2015: 166). Hüseyin Avni Aker Stadyumu'nun yıkılması fikri ise derinlemesine mülakat katılımcıları için tarihe karşı bir ayıptır. Mekânda gerçekleştirilen geçmiş deneyimler, yani ortak hatıralar (etkileşimci geçmiş) eski mekâna olan bağlılığı artırmaktadır. Aynı işlevde kullanılmak üzere geçilen yeni mekân ise, benzer duygunun oluşmasını sağlayamamaktadır (Milligan, 1998: 12-14). Hatıralarda canlılığını koruyan Hüseyin Avni Aker Stadyumu geçmiş ile bugün arasında bir köprü oluşturmakta ve toplumsal hafıza etrafında aidiyetlerin oluşmasına katkı sunmaktadır (Bilgin, 2013: 137).

Trabzonspor taraftarları ile birlikte, aynı renk kıyafetlerle ve aynı şarkıları söyleyerek, sloganlar atarak stadyuma doğru yürümek hem geçilen sokakları, toplanılan yerleri, stadyumu bir mekâna dönüştürmekte hem de kişiler arasında birlik, beraberlik ve "aynılık" duygusunun pekişmesini sağlamaktadır. Derinlemesine mülakat katılımcıları için Trabzonspor tek renk altında toplanarak tek bir vücut olabilmek demektir. Onlara göre, Trabzonspor tüm farklılıkları bir arada tutabilen, Trabzonluların bir bütün olabilmesini sağlayabilen bir çatıdır. Stadyum ise cinsiyet, sınıf, siyasi görüş gibi tüm farklılıkların silindiği homojen bir bütünlüğün hissedildiği bir yerdir. Stadyumda kadınlar "bacı", sağcılar ve solcular "kardeş" olmaktadır.

Sonuç

Ortak anlamlar çerçevesinde insanileştirilen ve bir aidiyet mekânına dönüştürülen Trabzon onu deneyimleyen gençler ve diğer Trabzonlular tarafından sürekli yeniden inşa edilmektedir. Bu anlamda, mekânı ve mekâna özgü oluşan farklı gençlik deneyimlerini anlamak için, onu kullananların gündelik hayat pratiklerine, birlikte ürettikleri ortak anlamlara, sembollere ve bireysel hikâyelerine bakmak gerekmektedir. Bu çalışmada anket, derinlemesine mülakat ve doküman inceleme gibi hem nicel hem de nitel araştırma teknikleri uygulanarak gençlerin hayat hikâyeleri ile gündelik hayat pratiklerine ilişkin bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Trabzon'da yaşayan ve kendilerini Trabzonlu hisseden gençlerin hikâyelerinde ve anlatılarında oldukça önemli bir yere sahip olan Trabzon, onlar için bir kimlik yerine dönüşmektedir. Bu şekilde kent, tarihselliği ve toplumsallığı içinde canlı bir varlığa dönüşebilmekte, bir ruha sahip olabilmektedir. Bu ruhu yaratan ise, orada yaşayan gençlerin (ve diğer Trabzonluların) hatıraları, deneyimleri, duyguları ve ona yükledikleri anlamlardır. Bu şekilde Trabzon gençler için herhangi bir yer olmaktan çıkmakta, insanileşmekte, kelimenin tam anlamıyla mekânsallaşmaktadır.

Mekânın bu inşası gençlerin kente olan aidiyetini de pekiştirmektedir. Söz konusu aidiyet kentin kültürel, coğrafi, toplumsal, ekonomik ve siyasal özellikleri ile ilişkili olarak inşa edilmektedir. Ancak çalışma kapsamında daha çok kente dair mitselleştirilmiş anlatılar ve Trabzonspor taraftarlığı üzerinde durulmuştur. Kentle bütünleşmiş bir spor dalı olan futbol ve Trabzonspor, Trabzon'u deneyimleyen gençlerin mekâna olan aidiyetlerini kuvvetlendirmekte, gündelik hayatlarını ona göre organize etmelerini sağlamaktadır. Bu şekilde, onu farklı şekilde deneyimleyen, algılayan ve anlamlandıran gençler kendilerini güvende ve rahat hissettikleri Trabzon'u insanileştirmekte, mekânsallaştırmakta ve bir yuvaya dönüştürmektedir. Benzerleriyle girdikleri etkileşim ve biriktirdikleri geçmişe (çocukluklarına) dair hatıralar onların bu mekâna kök salmalarını sağlamaktadır. Yoğun bir içeridelik hissi ile 'bura' olarak imledikleri Trabzon, gençler için hem övünülecek bir yer hem de bir kader olmaktadır. Bu anlamıyla aşkla bağlanılan ve kendilenen bu kente duyulan his 'yer sevgisine' dönüşmektedir. Gençlerin kent aidiyetinin oluşmasını sağlayan bir diğer önemli husus ise, kentin bölgenin ve ülkenin en güvenli yeri olduğuna dair üretilen mitsel anlatılardır. Gençler hem bu anlatıların yeniden üretimine katılmakta hem de onlar üzerinden aidiyetlerini inşa etmektedir.

Trabzon'da yaşayan gençlerin kente dair efsaneleşmiş anlatıların yeniden üretimine katıldıkları ve bu anlatılar aracılığıyla mekânsallaştırdıkları Trabzon ile özdeşleşebildikleri görülmektedir. Mitler aracılığıyla hayali ve kurgusal bir kent imajı yaratılmaktadır. Trabzon üzerine oluşturulan mitlerde kentin güvenli bir yer olduğu söylenmektedir. Kentin güvenli olması, kentte yaşayan erkeklerin kahramanlıkları üzerinden üretilen anlatılarda ortaya çıkmaktadır. Anlatıya göre İstanbul'un fethi Trabzon'un fethi ile tamamlanmıştır ve Trabzon Türkiye'nin kalbi ve son kalesidir. Trabzon'un düşmanlar tarafından işgali (ya da günümüzde terörist grupların saldırısına uğrayabilmesi) Türkiye'nin de artık parçalanmaya başlayacağı anlamına gelmektedir. Gençlerin de yeniden üretimine katıldıkları bu anlatı, çoğu Trabzonlu tarafından duyulabilecek bir anlatıdır. Bu anlatı onların hem kent hem de ülke milliyetçiliği yaptıklarını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda kentin bölgenin de merkezi olduğu inancını pekiştirmektedir. Trabzon tarihsel süreç içerisinde Karadeniz Bölgesi'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal merkezi olma konumunu yitirmiştir, ancak

bölgenin merkezi olduğu inancı anlatılarla kenti deneyimleyenler tarafından sürekli yeniden inşa edilmektedir. Bu çaba tıpkı hegemonik erkekliğin içerisine girdiği iktidar krizine benzemektedir. Trabzonluların bölge üzerindeki iktidarını tamamen kaybetme korkusu, onların son bir gayretle imajın korunması ve bölgenin ‘abisi’ olma konumunun yeniden kazanılması için hayali bir anlatı oluşturmalarına neden olmaktadır. Bu anlatının devam edebilmesini sağlayan en önemli unsurlardan biri de Trabzonspor’dur.

Gençlerin şehir milliyetçiliğini ve kente olan aidiyetini pekiştiren öğelerden biri Trabzonspor taraftarlığıdır. Futbol, tarihsel süreçte Trabzon kenti için her zaman önemli bir spor dalı olmuştur. Günümüzde ise Anadolu’nun temsilinde önemli bir yeri olduğuna inanılan Trabzonspor’un kentin gündelik hayatını şekillendirdiği görülmektedir. Hem Kulübün renklerine bezenen hem de maç öncesi ve sonralarına göre ruhu değişen kentte gençler yetişkinliği birer Trabzonspor taraftarı olarak öğrenmektedir. Futbol, yerel düzeyde kimlik inşasında etkili olabilmektedir, çünkü taraftarlarına bir gruba ait olma imkânı tanımaktadır. Bir gruba aidiyet ise, o grubun bulunduğu mekânla olan bağıni kuvvetlendirmektedir. Trabzon’da yaşayan gençlerin büyük bir çoğunluğu Trabzonsporludur ve Kulüp gündelik hayatlarının önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Gündelik hayatlarının rengi bordo-maviden ibaret olan gençler, Trabzonspor etrafında ortak bir duygu ve hafıza inşa etmektedir. Söz konusu hafıza, Kulübün şampiyonluk ve şampiyonlukların kaçırıldığı travma yıllarına dair kurgulanan anlatılar ile Hüseyin Avni Aker gibi geçmişle bağ kurulmasını sağlayan hafıza mekânları aracılığıyla belirginleşmektedir. Bu toplumsal hafıza da gençlerin kentle olan bağıni pekiştirmektedir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynakça/References

- Akın, S. (2016). Trabzonspor’un Bilinmeyen Şampiyonluğu. İçinde: H. Kulaçoğlu (der), *Fırtına, İhtilâl, Efsane: Trabzonspor*, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 328-332.
- Anderson, B. (2004). Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması. Çev. İ. Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları.
- Assman, J. (2001). Kültürel bellek: Eski yazılı kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aşk-ı Trabzon 2. <https://www.youtube.com/watch?v=eBdgUyx4dRQ>. Son erişim tarihi, 10.01.2018.
- Bachelard, G. (2013). Mekânın poetikası. Çev. A. Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bilgin, N. (2013). Tarih ve kolektif bellek. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bozok, M. (2013). Construction Local Masculinities: A Case Study From Trabzon, Turkey. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Bozok, M. (2016). Yoksullaşma, Sağcılık, Trabzonspor Taraftarlığı ve Nataşaların Gölgesinde Trabzon Erkekliği. İçinde: U. Biryol (der.), “Karardı Karadeniz”, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 413-444.
- Candau, J. (1998). Mémoire et Identité. Paris: Presse Universitaire de France.
- Christou, A. (2006). Narratives of place, culture and identity: Second-generation Greek-Americans return ‘Home’. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Connerton, P. (1999). Toplumlar nasıl hatırlar. Çev. A. Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coulon, A. (2002). L’éthnométhodologie. 5. Baskı, Paris: PUF.
- Coulon, A. (2015). Etnometodoloji. Çev. Ü. Tatlıcan, 2. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.
- Cresswell, T. (2008). Place: A short introduction. Oxford/MA: Blackwell Publishing.
- De Certeau, M. (2008). Gündelik hayatın keşfi I: Eylem, uygulama, üretim sanatları. Çev. L. Arslan Özcan, Ankara: Dost Kitabevi.
- De Certeau, M. ve Giard, L. (2015). I. Kısım: İki Arada. İçinde: M. de Certeau vd. (der), *Gündelik Hayatın Keşfi II: Konut, Mutfak İşleri*, Çev. Ç. Eroğlu ve E. Ataçay, 2. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 163-179.
- Deniz, A. Ç. (2014). “Öğrenci işi”: Üniversite öğrencilerinin gündelik hayatı: İstanbul örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Doğan, İ. (1994). Bir alt kültür olarak ankara yüksel caddesi gençlik. Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayını.
- Dovey, K. (1985). Home and Homelessness. İçinde: I. Altman ve C. M. Werner (der), *Home Environments. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, Sayı 8, New York: Plenum Press, 33-64.
- Duncan, J. S. (1985). The House as Symbol of Social Structure: Notes on the Language of Objects among Collectivistic Groups. İçinde: I. Altman ve C. M. Werner (der), *Home Environments. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, Sayı 8, New York: Plenum Press, 133-151.
- Eroğlu, A. (2010). Trabzonspor tarihi üzerine bir deneme. İçinde: G. Bakirezer ve Y. Demirer (der), *Trabzon'u Anlamak*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 337-360.
- Eroğlu, A. (2016). Kazansaydık O Maçı: 5 Mayıs 1996 Tarihinde Oynanan Trabzonspor-Fenerbahçe Maçına İlişkin Notlar. İçinde: U. Biryol (der), *Karardı Karadeniz*, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 487-507.
- Garfinkel, H. (2014). Etnometodolojide araştırmalar. Çev. Ü. Tatlıcan, Ankara: Heretik Yayınları.
- Giraud, C. (2010). Les techniques d'enquête en sociologie. İçinde: F. de Singly vd. (der), *Nouveau manuel de sociologie*, Paris: Armand Colin, 38-51.
- Gökçaftı, M. A. (2008). "Bizim İçin Oyna" Türkiye'de futbol ve siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göregenli, M. (2010). Çevre psikolojisi: İnsan-mekân ilişkileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Halbwachs, M. (1997). La mémoire collective. Paris: Albin Michael.
- Harvey, D. (2012). Postmodernliğin durumu. Çev. S. Savran, İstanbul: Metis Yayınları.
- Heidegger, M. (2004). Varlık ve zaman. Çev. A. Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Hummon, D. M. (1992). Community Attachment: Local Sentiment and Sense of Place. İçinde: I. Altman ve S. M. Low (der), *Place Attachment*, New York: Plenum Press, 253-278.
- Hür, A. (2010). Trabzon'un Etnik Tarihine Bir Bakış. İçinde: G. Bakirezer ve Y. Demirer (der), *Trabzon'u Anlamak*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 127-174.
- Lefebvre, H. (2014). Mekânın üretimi. Çev. I. Ergüden, 4. Baskı, İstanbul: Sel Yayınları.
- Massey, D. (1995). Places and Their Pasts. *History Workshop Journal*, 39, 182-192.
- Massey, D. (2001). Space, place, and gender. 3. Baskı, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Milligan, M. J. (1998). Interactional past and potential: The social construction of place attachment. *Symbolic Interaction*, 21(1), 1-33.
- Nora, P. (1997). Entre mémoire et histoire: la problématique des lieux. Paris: Gallimard.
- Öymen, Ö. K. (2016). Trabzon ve futbol. İçinde: H. Kulaçoğlu (der), *Fırtına, İhtilâl, Efsane: Trabzonspor*, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 15-24.
- Paasi, A. (2003). Region and place: Regional identity in question. *Progress in Human Geography*, 27(4), 475-485.
- Pickles, J. (1985). *Phenomenology, Science and Geography: Spatiality and the Human Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10, 147-169.
- Relph, E. C. (1976). Place and placelessness. London: Pion Limited.
- Schick, İ. C. (2000). Batının cinsel kıyası: Başkalıkçı söylemde cinsellik ve mekânsallık. Çev. S. Kılıç ve G. Sarı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Seamon, D. (1979). A Geography of the Lifeworld: Movement, rest and encounter. London: Croom Helm.
- Sevinç, B. (2014). Trabzonluluk kimliği: Bir şehrin ruhu. Trabzon: Serander Yayınları.
- Shields, R. (1988). Images of Spaces and Places: A Comparative Study. (Basılmamış Doktora Tezi). University of Sussex.
- Soja, E. W. (1989). Soja, Edward W. (1989), Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory. London/New York: Verso.
- Talimciler, A. (2017). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye'de Spor/Futbol: 1920-2012. İçinde: F. Alpkaya ve B. Duru (der), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, 4. Baskı, Ankara: Phoenix Yayınları, 479-508.
- Tekeli, İ. (2013). Tarih bilinci ve gençlik. 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tuan, Y. F. (2001). Space and place: The perspective of experience. 8. Baskı, Minneapolis/London: University of Minnesota Press.
- Tunç, S. (2011). Trabzon'da futbolun toplumsal tarihi: Mektepliler, münevverler, meraklılar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2016). İl, Yaş grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 2007-2016. www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=945. Son erişim tarihi, 20.03.2017.
- URL, www.61saat.com. Son erişim tarihi, 10.03.2018.
- Werner, C. M., Altman, I. ve Oxley, D. (1985). Temporal Aspects of Home: A Transactional Perspective. İçinde: I. Altman ve C. M. Werner (der), *Home Environments. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, Sayı 8, New York: Plenum Press, 1-32.
- Yonucu, D. (2005). From the Place of the 'Dangerous Classes' to the Place of Danger: Emergence of New Youth Subjectivities in Zeytinburnu. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Yücel, H. (2006). Une identité générationnelle-territoriale? Les jeunes d'origine alévie du quartier Gazi d'Istanbul. (Basılmamış Doktora Tezi). Paris: EHESS.

Derinlemesine Mülakat Katılımcıları

K ⁸ 1: Erkek, 26 yaş, doktora öğrencisi	K2: Kadın, 21 yaş, üniversite öğrencisi
K3: Kadın, 20 yaş, üniversite öğrencisi	K4: Kadın, 20 yaş, üniversite öğrencisi
K5: Erkek, 24 yaş, A101 çalışanı	K6: Erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi
K7: Erkek, 22 yaş, üniversite öğrencisi	K8: Kadın, 20 yaş, satış danışmanı
K9: Erkek, 19 yaş, berber çırağı	K10: Erkek, 19 yaş, berber çırağı
K11: Erkek, 22 yaş, üniversite öğrencisi	K12: Kadın, 16,5 yaş, lise öğrencisi
K13: Erkek, 21 yaş, üniversite öğrencisi	K14: Erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi
K15: Erkek, 22 yaş, üniversite öğrencisi	K16: Kadın, 21 yaş, kuaför çırağı
K17: Erkek, 19 yaş, üniversite öğrencisi	K18: Kadın, 21 yaş, üniversite öğrencisi
K19: Kadın, 22 yaş, üniversite öğrencisi	

The US ban on Turkmen Cotton and It's Impact on Turkmenistan's Trade Relationship with Turkey

Emre Eren Korkmaz¹

Abstract

As a consequence of many independent reports arguing that forced labour is being widely used to pick cotton in Turkmenistan, the U.S. Customs and Border Protection announced a ban on the import of cotton from Turkmenistan on May 18 2018. As a significant textile producer, Turkey is one of the primary global trading partners of Turkmenistan which includes the products made of cotton, and these products may be exported to the U.S. and other Western markets. Turkish foreign investment in the Turkmen garment industry is worth analysing because these textile factories produce mainly for the international market, not for domestic consumption. As Turkish investment in the sector is for export, the outputs are expected to be sold in the global market within the supply chains of global brands. Therefore, the various international campaigns against the country that resulted in corporate decisions to stop sourcing Turkmen cotton—have dealt a blow to the economic relationship of both countries. This article aims to map the trade relations between two countries and summarizing the approaches of social actors in the garment industry based on a literature review and interviews with industry social actors.

Keywords

Turkmen cotton, Forced labour, Modern slavery, Turkish garment supply chain, Global corporations, Corporate social responsibility, Multi-stakeholder initiatives

ABD'nin Türkmen Pamuğu Yasağı ve Bunun Türkmenistan'ın Türkiye ile Ticaretine Etkisi

Öz

Türkmenistan'da pamuk hasadında yaygın şekilde zorunlu işgücünün kullanıldığına dair çok sayıda bağımsız raporun sonucunda ABD yönetimi Türkmenistan'dan pamuk ithalatını 18 Mayıs 2018 tarihinde yasakladı. Önemli bir tekstil ülkesi olan Türkiye ise Türkmenistan'ın pamuk ve pamuklu tekstil ürünü ithalatında en önemli ticari ortağı durumunda ve bu ürünlerin ABD ve Batı piyasalarına Türkiye üzerinden dağıtmaya devam etmesi de bir ihtimal. Türkmen tekstiline yönelik Türk dış yatırımı bu açıdan analiz edilmeye değer, çünkü bu fabrikalar iç pazar için değil uluslararası piyasalar için üretimlerini sürdürüyorlar. Türk şirketleri sözkonusu yatırımları küresel piyasaları dikkate alarak yaptığı için birçok küresel giyim markasının uluslararası kampanyalar sonucunda tedarik zincirinde Türkmen pamuğu kullanımını yasaklaması iki ülke arasındaki ticari ilişkilere önemli bir etkiye bulunmuştur. Makalede literatür taramasına ve mülakatlara dayanarak her iki ülke arasındaki ticari ilişki analiz edilecek ve tekstil endüstrisindeki sosyal tarafların Türkmen pamuğuna yönelik yasağa karşı tutumları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Türkmen pamuğu, Zorunlu emek, Modern kölelik, Türk tekstil tedarik zinciri, küresel şirketler, Kurumsal sosyal sorumluluk, Çok paydaşlı inisiyatifler

1 Correspondence to: Emre Eren Korkmaz (Dr.), University of Oxford, Department of International Development, Oxford, United Kingdom. E-mail: emre.korkmaz@qeh.ox.ac.uk ORCID: 0000-0003-3124-7893

To cite this article: Korkmaz, E. E. (2019). The US ban on Turkmen cotton and it's impact on Turkmenistan's trade relationship with Turkey. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 237–255. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0033>

The US ban on Turkmen Cotton and It's Impact on Turkmenistan's Trade Relationship with Turkey

Many independent reports argue that forced labour is being widely used to pick cotton in Turkmenistan. While global brands, the trade union movement and various NGOs have focused on the sweatshop conditions in the garment supply chain in various countries, forced labour organized by governments has not attracted nearly as much attention (Amnesty, 2018; Ergon, 2018; European Commission, 2018; Skrivankova, 2018; Skrivankova, 2015).

Land in Turkmenistan, is almost all state-owned and is leased to farmers on whom a cotton production quota is imposed by the state. Considered “white gold” for the authorities, the revenue gained from raw cotton is an essential contributor to the central state budget. For this reason, every year, tens of thousands of civil servants, students—and even children—are reportedly dispatched to rural areas by government officials to pick cotton in hot, hazardous and unsanitary conditions (Skrivankova, 2018; Pomfret, 2016; Turan and Dinç, 2015).

U.S. Customs and Border Protection announced a ban on the import of cotton from Turkmenistan on May 18 2018 and this attracted attention to Turkey's trade and economic relations with Turkmenistan. As a significant textile producer, Turkey is one of the primary global trading partners of Turkmenistan which includes the products made of cotton, and these products may be exported to the U.S. and other Western markets. This article aims to map the trade relations between two countries, summarizing the approaches of social actors in the garment industry, and underline the principal risks following the US ban on Turkmen cotton.

This paper aims to investigate whether the ban on Turkmen cotton could be broken via Turkish investors in Turkmenistan. The US and many global garment brands ensure that they will not purchase Turkmen cotton until Turkmen authorities take transparent steps towards the abolition of modern slavery in cotton production. However, Turkmenistan refuses to take any positive step towards the resolution of this question and insists on the same system in cotton production. As the principal investor and trade partner of Turkmenistan is Turkey, various questions arise from the special political relations between both countries. Such a tight political and economic relationship between the two countries is the source of concerns about the effectiveness of the ban and if Turkmen cotton is distributed to the world market via Turkey.

The limitations of this investigation will be explained in the Methodology section. However, despite the ban declared by various global brands, they do not have any effective auditing systems for the origins of cotton in the Turkish supply chain. Additionally, there is a risk of exporting garments from Turkmenistan to Turkey and labeling them as Turkish products. This paper examines the potential risks on the use of Turkmen cotton.

Methodology

This article is written by acquiring data from various sources including a fieldwork trip to Istanbul in October 2016. The literature review, media review and interviews were the primary methods to map the trade relationship between the two countries.

The literature review is based on the academic papers, unpublished master and doctorate dissertations, policy briefings of various international associations and think-tank organisations and country reports of local, central and international business associations.

The media review was conducted through searching mainstream international and Turkish national media and this review was complemented by analysing reports of industry-oriented journals and a pro-Turkmen government Turkish news site (Türkiye-Türkmenistan). The information gained from these sources are tested and verified through the Alternative Turkmenistan News which is the leading independent media organ.

The interviews were conducted through various methods:

- * Two Turkish trade unions (Deriteks and DISK Tekstil) and three Turkish suppliers were interviewed in Istanbul in the first week of October 2018.
- * Four managers working at Turkish textile plants in Turkmenistan answered questions via phone in the first week of November 2018. We anonymised the names of these managers.
- * All other representatives of organisations answered written questions. Answers were collected throughout October and November 2018. These comprise:
 - three business associations in the garment-textile industry (ITKIB, TTSIS and TGSD),
 - two multi-stakeholder initiatives (ETI, FWF)
 - the local office of Better Cotton
 - academics dealing with Central Asia and Turkmenistan in the UK, Turkey and Russia
 - Four global brands sourcing from Turkey (H&M, Inditex, Primark, El Corte Ingles). M&S, Next and Puma accepted to answer our questions, but they did not send their answers until the article was written up.
 - The commercial consular of the Turkish Embassy in Ashgabat, Turkmenistan did not want to comment on questions which is considered as a meaningful response for the research.

Therefore, in addition to the literature and media review, the fieldwork covered all social actors of the industry that may have an interest in the trade links relating to cotton production between Turkey and Turkmenistan.

However, it is a requirement to explain the challenges of the research.

First of all, Turkmenistan is a closed and isolated country. The country is only a member of the UN and the IMF in terms of international organisations. There is no independent media, academia or civil society. There aren't any alternative, independent or neutral sources for gathering and analysing data. The state does not publish statistics accurately, and the existing statistics are collected from statements of the President and other political figures. The data on the country (from revenue gained from the amount of harvested cotton) is not collected based on scientific and universal methods. Different international sources estimate contradictory figures, and it is possible to find out different data from Turkmen, Turkish or the US sources (Peyrouse, 2015; Payzyllyayev, 2007; Ponfret, 2011; Stronski, 2017; Mogilevski, 2012). Therefore, the data shared in this report is the most accurate data which is checked and confirmed by Turkish exporters. The article will not share many figures and tables of statistics because of this reason and will aim to share findings of the research based on qualitative methods.

There were also challenges for literature review. The article examined academic papers, articles, dissertations and books on Turkmenistan. However, there isn't much interest in Turkmenistan in academia. Many papers be found on Central Asia, but very few of them focus on the country. Many academic papers and dissertations on Turkmenistan in Turkish are lacking in the standard academic principles that should be considered carefully before referencing them. The majority of academic papers meeting the minimum international academic standards is focusing on the environmental and geographical aspects of cotton protection. Economic analysis of cotton production and trade is rare, and many of them rely on inaccurate Turkmen data. Many country reports of local and national business associations in Turkey also repeat the same arguments providing examples of plagiarism, and they are lacking serious study (Kovusava, 2018; Merrill, 2015). The reliable sources produced by international NGOs, think tanks and universities generally focus on the foreign policy and gas/oil exportation of the country and not much information is shared on cotton and textile. Therefore, this article analysed all the literature shared in the bibliography and struggled to overcome these challenges to illustrate more accurate, verifiable and testable pieces of information.

The last challenge was experienced during interviews with industry stakeholders. It was not only the Turkish Embassy in Turkmenistan but also almost all industry stakeholders who were reluctant to answer our questions on Turkmen cotton in Turkey. Even many global brands which had openly declared not to source Turkmen cotton preferred not to share detailed answers in contrast with other agendas on Turkey-related issues. For instance, both Corporate Social Responsibility departments of brands and Turkish business associations share detailed information on their projects about the legal employment of Syrian refugees in Turkey or social dialogue between trade unions and employers with many best-practices, whereas there has not been a similar approach towards Turkmen cotton. In anthropology, "nothing also means something". Here, answers of industry stakeholders will be shared, and this reluctance will be examined in the second half of the article. As almost all interviewees requested from us to anonymise the information they shared with the research, in the section discussing the approaches of industry stakeholders, the article will mainly share common points of each stakeholder.

Turkmen Cotton and Turkey

Turkmenistan, with a population of 5.4 million, has a strong presidential system characterized by isolated, authoritarian, one-person rule and is one of the most repressive regimes of the world (Bohr, 2016). Although Turkmenistan officially bans the use of forced or compulsory labour based on its international commitments, it is a closed country and its authoritarian regime does not allow any independent local or international authority to audit labour market practices. Moreover, officially there is no unemployment in the country. Nevertheless, independent research asserts a real unemployment rate of around 60%, with over 30% of the population living under the poverty line. This is despite Turkmenistan's abundant natural resources and a literacy rate that is amongst the highest in the world (Amnesty, 2018; Güneş, 2014; Peyrouse, 2015; Pomfret, 2014; Terzioğlu, 2013).

While 80% of Turkmenistan's exports are natural gas and 10% are in petroleum goods, cotton and textile products make up 8% of total exports. Turkmenistan is in the top ten

cotton producers in the world. In 2016, the leading destination countries for Turkmenistan's exports were China (US\$8.59B), Turkey (US\$612M), Italy (US\$493M), the United Kingdom (US\$195M) and Germany (US\$172M). The top countries for Turkmenistan's imports were Turkey (US\$2.19B), Russia (US\$1.14B), China (US\$921M), Ukraine (US\$431M) and Kazakhstan (US\$353M) (Bashimov, 2016; Bashimov and Çiçek, 2016; Jumayev, 2012; Kandiyoki, 2005; Pastor and Rooden, 2000).

Textiles is one of the few industries providing much-needed foreign currency for Turkmenistan. Alongside Turkey's appetite for the vast bulk of Turkmen cotton exports, Turkish firms have been leading foreign investors in the development of the local textile industry. These Turkish investors have been at the forefront of modernization of the industry, opening state-of-the-art textile facilities and creating thousands of new jobs (Konca, 2011; Samsun TSO, 2016; Sirtioğlu, 2018; MUSIAD, 1996; ORASAM, 2018, Bashimov and Çiçek, 2015).

The state preserves a monopoly on the marketing of all cotton. Like the other Central Asian states, in Turkmenistan the purpose of agricultural policies is to create and distribute rents for the ruling elite, and all incentives for policymakers reflect the fragility of the regime, not the interests of classical political majorities or interest groups (Petrick, 2016). As mentioned by a Chatham House report, since the collapse of the Soviet Union in 1991, the country has experienced a near-total absence of liberalization, in either form or substance (Bohr, 2016).

The accuracy of official data on Turkmen cotton is highly dubious. While Turkmen authorities claimed that over 1 million tonnes of raw cotton was produced in 2017 (TRT Avaz, 2018), international organizations, academic research and Turkish exporters estimate the amount was around 300,000 tonnes (Bashimov, 2016), with the country ranking 7th in the league of world cotton production. The official 2018 production target is also set at 1 million tons of raw cotton (Orasam, 2018). Official documents and President Gurbanguli Berdimuhamedov's speeches repeatedly underline the strategic significance of cotton production. For instance, the 2012–2016 Turkmenistan Textile Industry Program had anticipated over US\$1 billion in foreign investment in the textile industry and further attempts at fully mechanizing production.

Even controversial official figures demonstrate the significance of the textile industry and cotton production. For instance, in the first four months of 2013, annual growth in the Turkmen textile industry was reported to have been 105 %, with a 102.6 % increase in sales and a 13.4% rise in profit margins. (Türkiye-Türkmenistan, 2014)

Turkey's "Special" Political Relationship with Turkmenistan

The so-called "special political relationship" between Turkey and Turkmenistan has been underlined repeatedly since 1991. The historical, cultural and linguistic affinity between the two are given as the source of the special relationship. Like Turkey–Azerbaijan relations, the axiom most commonly associated with the political relationship between Turkey and Turkmenistan is "one nation–two states". For instance, in March 2015 then Turkish Minister of Economy, Nihat Zeybekci, stated at the Turkmenistan Investment Forum that he also considered himself to be a Turkmen public servant, thus actively taking account of the economic interests of Turkmenistan as well (Güneş, 2014; DEİK, 2015).

The special relationship also motivates private companies, investors and entrepreneurs to establish business links between these countries. Additionally, the close political relationship paves the way for Turkish companies to establish joint ventures with Turkmen state companies and win projects and tenders that allows them to skip the non-tariff barriers that face other foreign bidders (TİKA, 2004). An example of this is Turkey's Ziraat Bank is one of the very few foreign banks operating in Turkmenistan (Ateş, 2012; Konca, 2011; Samsun TSO, 2016; Sirtioğlu, 2018).

On a political level, Turkey could be considered the fifth most influential player in Turkmenistan, following Russia, China, the U.S., and the EU. Turkey was the first country to recognize the independence of Turkmenistan after the collapse of the Soviet Union in 1991. In the early 1990s, linguistic, historical and cultural affinities saw Turkey pursue a more affective, nationalist, pan-Turkic approach toward Central Asia, supported by Western powers. However, Turkey soon realized the heavy legacy of the Soviet period and its limits as a regional power, which tempered ambitions and cautioned a more gradualist approach. After 1995, therefore, Turkey followed a more pragmatic approach toward the region that focused on developing soft power and consolidating tangible links (Güneş, 2014).

As part of this pragmatic approach, Turkey became—for the first time in its history—a donor country, providing developmental aid to Central Asian countries through Ankara's overseas developmental bureau, the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA). Official development aid to Turkmenistan has totaled over US\$166 million since 2004. Apart from official relationships, many corporations, public agencies, schools, NGOs and religious foundations have operated in Central Asian countries including Turkmenistan, conducting a range of commercial and cultural projects (Güneş, 2012).

While the big players of world politics competed in the region to control gas and oil reserves, Turkish businesses adopted a niche strategy, focusing on industries and sectors such as textiles, construction, and food services—even establishing monopoly positions in some. All this came as Turkish business continued to look for new external markets after local export-led industrial capital formation occurred during the neo-liberal economic transformation in Turkey in the 1980s. The independence of Central Asian countries after the Cold War was seen as excellent opportunity for Turkish companies—as early as 1992, over 200 Turkish companies had invested in the region (Güneş, 2012).

Turkey's Economic and Trade Relationship with Turkmenistan

According to Turkey's Ministry of Foreign Affairs,¹ there are 600 Turkish companies operating in Turkmenistan. Turkey is the country's fourth largest trading partner after China, Russia and Iran. The main import categories for Turkey are gas, oil, cotton, gold and garments while Turkey exports steel and construction materials to Turkmenistan. According to official U.S. sources,² in 2017 Turkey was Turkmenistan's second most significant export partner (5.1% of exports—China was the first with 83.7%) and the most significant import partner (24.2% of imports).

1 <http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-ekonomisi.tr.mfa>

2 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>

Table 1

Turkey's trade relations with Turkmenistan (Source: Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey)

Year	Imports	Exports
2010	US\$386.3 million	US\$1,139.1 million
2011	US\$392.7 million	US\$1,493.3 million
2013	US\$653.6 million	US\$1,957.5 million
2014	US\$624.1 Million	US\$2,232.8 million
2015	US\$557.4 million	US\$1,859.3 million

Turkey has adopted a long-term approach to its economic and trade relationship with Turkmenistan. For instance, the Lapis Lazuli Transit Motorway project is constructing an international roadway that will pass through Afghanistan to Turkmenistan, Azerbaijan, Georgia and Turkey towards Europe. This is a part of the Greater Silk Road Project. Turkish construction companies have been commissioned to lead around 1,400 projects in Turkmenistan, with a value of US\$48 billion, which is approximately 70% of the total. Energy, textile and infrastructure companies have followed construction companies. Additionally, 60% of Turkmenistan's local Coca-Cola bottler is owned by Turkey's Anadolu Group.

Recent Data on Turkmen Cotton in Turkey

According to the statistics of the Turkish Textile-Garment Exporters Association:

- * Turkey's raw cotton imports from Turkmenistan between January and August 2018 totaled US\$73.7 million, a 37.3% fall from the previous year.
- * In the same eight-month period, Turkey's total raw cotton imports amounted to US\$1.2 billion—meaning the Turkmen share of cotton imports was 6.3%. This was down from an 8% share in 2017.
- * Additionally, cotton imports from Turkmenistan to Turkey fell 21.8% in 2016–17. As recently as 2013, Turkey's imports of raw cotton, cotton yarn and cotton knitted fabric from Turkmenistan had been US\$436 million.

The U.S. ban on Turkmen cotton is the key reason for this decline. The other reason is the increase in local Turkish production, which saw a decline in imported cotton of 9.5% in 2018.

- * In the same period (January-August 2018), textile imports from Turkmenistan to Turkey were valued at US\$176.5 million or 2.8 % of the total textile imports by value.
- * Garment imports from Turkmenistan amounted to just US\$225 million or 0.02 % of total garment imports.

Although Turkey's consumption of Turkmen cotton forms a small percentage of the total overall—and it is not a big challenge for Turkey to find alternative markets—for Turkmenistan, the reverse does not hold. Turkey is an important market for the country's raw cotton. In 2014, for example, 83.5 % of all Turkmen raw cotton exports went to Turkey, with an overall value of US\$453 million.

Turkish Foreign Investment in the Turkmen Textile Industry

The amount of foreign direct investment to the country's textile industry has exceeded US\$1.5 billion since independence. The Turkmen textile industry is 22 % foreign owned, and Turkish firms make up 90% of foreign direct investors.³ Çalık Holding, Norsel, Cotam, Polimeks, Nebo, Linkway and Engin Group are among these companies investing in the Turkmen textile industry, opening factories in various regions where cotton is produced.

Cotton-dependent countries aim to establish textile and garment industries as a developmental strategy to liberate themselves from long-term variability in prices and the competition from synthetic products—as well as to access opportunities to export value-added products to the world market (Baffles, 2005). However, the investment environment has been underdeveloped in Turkmenistan. This is one of the reasons that Turkish companies generally invest directly through joint ventures, forming partnerships with public companies or organizations. A TİKA report (2004) highlighted the three main challenges Turkish investors face in Turkmenistan. Although the report was written 14 years ago, based on our interviews with social actors its findings remain relevant.

The first challenge is the long delays in payment that Turkish companies face due to Turkmenistan's deteriorating balance of payments situation as a result of the fall in oil and gas prices. Some companies have had to accept payment in raw cotton, and when cotton production has fallen below projections, these companies have not had payments on time.

The second challenge is the lack of financial support. Companies face difficulties in obtaining foreign loans, and even where finance is forthcoming, Turkmen authorities might ask for additional guarantees that risk the loan.

The third challenge is that it is possible to find a gap between the official data shared by both countries as a result of double billing or re-pricing of some products on the raw materials market. The preparation and publication of Turkmen statistics is also not consistent with international standards.

A Chatham House report describes the foreign investment environment as follows which can be added to the above challenges:

“Corruption and the general lack of transparency in the regulatory system have created a difficult climate for foreign investment, and decisions to allow it are still politically driven and negotiated on a case-by-case basis with the highest leadership echelons. Foreign companies remain vulnerable to political interference and the arbitrary expropriation of assets. (...) The World Bank does not even include Turkmenistan in its annual Doing Business report. The 2015 Index of Economic Freedom classed the country as ‘repressed’, ranking its economy as the 172nd-freest out of a total of 178, just above Equatorial Guinea and Eritrea. Turkmenistan ranked last in the world for its investment regime. (...) The awarding of contracts to construct large infrastructure assets, such as ministry buildings, hotels or airports, is a preferred means of providing elites with opportunities to pocket funds because reporting of capital expenditure is opaque. Foreign contractors regularly pay kickbacks to officials. The inflated budgets for such projects, coupled with a lack of accountability, allow high-ranking officials to siphon off funds, enabling the top leadership to distribute significant resources to its inner circle. (...) The best way to penetrate the market is through high-ranking foreign officials or established foreign businessmen who arrange deals through their personal relationships with top leaders in Turkmenistan. There are various ways for the

3 <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistanda-tekstilde-yeni-donem/>.

government to discriminate against foreign investors who have fallen out of favour with the leadership, such as excessive tax examinations, denials of licence extension, non-payment of debts, non-delivery of goods and services, and renegotiation of contracts.” (Bohr, 2016)

Turkish foreign investment in the Turkmen garment industry is worth analysing because these textile factories produce mainly for the international market, not for domestic consumption. For this reason, apart from raw cotton, textile production has not garnered much attention. As a consequence of Turkish investments, Turkmenistan has been able to export textile products rather than just raw cotton. From 2001 to 2013, the value of textile and garment exports increased three-fold, reaching US\$640 million. The share of cotton fiber exports decreased from 19.7 % in 1996 to 4.6 % in 2010 as a result of the domestic industrial production of finished goods. Today, almost half of Turkmenistan's raw cotton can be processed within the country, and the majority of that production is exported (Bashimov, 2015; Jumayev, 2012).

Company Case Studies

In this section, some of the prominent companies investing in Turkmenistan and trading raw cotton from the country will be elaborated based on the media reports mentioned at the References. Despite the low level of transparency of these corporations, a media review disclose significant information to understand the business model and their relationship with the ruling elite.

- * The head of Norsel International, Ibrahim Koluk has a long relationship with Turkmenistan, having been doing business there since 1992. The company's first textile industry investment was in 2003, and Mr Koluk was honoured with a medal from the Turkmen government for his role in boosting local industry.⁴

Norsel's facilities are state-of-the-art and the Turkmenabat Cotton Spinning Factory is the largest plant in the Commonwealth of Independent States. These facilities have all been opened to great fanfare, with current President Berdimuhamedov—and before him founding President Niyazov—headlining the ceremonies.

- * In 2013 President Berdimuhamedov authorized Engin Group⁵ to construct three cotton processing plants—in Ahal, Mary and Dasoguz, respectively—and the owner of the company was also awarded a medal of honour by the government. In 2009, the firm opened a spinning mill factory in Turkmenab that employs 500 people.
- * Another important company is Polimeks. Its proprietor, Erol Tabanca, has been investing in construction and textiles in Turkmenistan since 1992, and as a result of these investments— which include the main airport and many monuments and facilities—his company has grown to become the 56th largest construction company on earth. He is on Forbes' list of billionaires.

Mr Tabanca was also appointed as a deputy minister in Turkmenistan's Ministry of Public Works and an assistant to the city planner of Ashgabat city.

However, Mr Tabanca attracted unwanted media attention in March 2018 with claims he had been held captive by Turkmen authorities for a period, after the parties could

4 <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tekstil-turmenistana-1-milyar-dolar-yatirdik-178632>

5 <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turk-firmasina-onemli-gorev-3/>

not agree on the terms for financing of a grand motorway project in the country.⁶ The company denied these allegations. However, the claims cast a bright light on the business environment in Turkmenistan. There have been many legal cases initiated by Turkish companies (mainly in the construction industry) against Turkmenistan seeking damages for financial undertakings not fulfilled on time.

* Çalık Holding is the leading distributor of Turkmen cotton in Turkey. In 2014, Ahmet Çalık,⁷ the head of Çalık Holding, told a press conference that the group's Turkmen textile plants were employing 7,500 workers and reported investments in a number of different sectors covering over 100 projects.

Turkmenistan's then President Niyazov appointed Çalık as a deputy minister within the Ministry of Textiles.

The Chatham House report on Turkmenistan provides striking information about the governing style of the Turkmen authorities, also offering details about Çalık Holding's role in that context:

“Of special note is the Turkish businessman Ahmet Çalik, who not only acted as the primary intermediary between Turkey and Turkmenistan under Nyýazow, but was one of his closest advisers and a seemingly permanent fixture at cabinet meetings and sessions of the national People's Council. For a time Çalik even headed the State Agency for the Management and Use of Hydrocarbon Resources. Shortly after taking power as president, Berdimuhamedow temporarily sidelined Çalik, even refusing him a visa at one point. By some accounts, this fall from grace was due to Berdimuhamedow's unmet demands for information held by Çalik regarding certain off-budget funds that had been deposited offshore by Nyýazow. In any event, by 2009 Çalik had regained favour with the Turkmen leadership. Today the Çalik Holding group of companies is currently undertaking a number of major projects in the country, including the construction of the new international port in Türkmenbaşy and a five-year plan to improve Aşgabat's power supply. (Bohr, 2016)”

The Approaches Taken by Industry Stakeholders

Based on the review of reports and articles on the issue, it is possible to sketch the special political and economic relationship between two countries and also the role of Turkish foreign investment and companies in building the modern Turkmen textile industry, which is directly related to cotton production. As Turkish investment in the sector is for export, the outputs are expected to be sold in the global market within the supply chains of global brands. Therefore, the U.S. ban—and the various international campaigns against the country that resulted in corporate decisions to stop sourcing Turkmen cotton—have dealt a blow to the political and economic relationship. Alongside these developments has been a severe financial crisis in Turkmenistan resulting from the fall in oil and gas prices and the costs of the ruling elite's various white elephant projects. The crisis has also negatively affected Turkish firms who have invested locally, with many finding delayed or canceled payments from the Turkmen authorities. In this section, the approaches taken by global corporations and Turkish suppliers with respect to the Turkmen cotton industry will be elaborated.

6 <https://medyascope.tv/2018/03/01/unlu-mimar-ve-muteahhit-erol-tabancanin-turkmenistanda-zirveye-cikisi-ve-oradan-inisinin-oykusu/>
https://www.dunya.com/kose-yazisi/turkmenistanda-turk-sirketine...?utm_source=partners&utm_medium=gazeteoku.com&utm_campaign=feed

7 <http://www.sanayicidergisi.com.tr/sevmedigimiz-hicbir-yere-gitmiyoruz-makale,438.html>

Approaches of Global Garment Brands

Some global garment brands have openly declared their intention to exclude Turkmen cotton from their supply chains. Brands disclose their commitment to not using cotton sourced in Turkmenistan and Uzbekistan. Many brands sourcing from Turkey contacted during the present research have adopted similar policies. Based on our interviews with global apparel brands, for instance,

- * Columbia Sportswear Company⁸ (CSC) informed all its suppliers not to use cotton or textiles sourced from Uzbekistan and Turkmenistan because of state-orchestrated forced labour in the sector. CSC has noted, however, that global cotton markets are highly complex and difficult to trace with certainty.
- * Since December 2015, H&M has banned Turkmen cotton from its supply chain. All its suppliers pledged not to purchase cotton from Turkmenistan.
- * Primark banned cotton from Uzbekistan in 2015 due to the risk of forced labour in cotton farming and extended the ban to Turkmenistan in 2016.
- * IKEA firstly stated that it has just one supplier in Turkmenistan and it was audited frequently. IKEA intends to remain in the country to contribute to positive change. However, products from the firm's Turkmen supplier cannot be imported to the U.S. or the UK. In 2017, IKEA also stopped sourcing from Turkmenistan.
- * El Corte Ingles does not use Turkmen cotton, and the company's Cotton Strategy commits to sourcing traceable, organic, recycled cotton until 2025.

However, while Corporate Social Responsibility departments provide similar answers, when these questions were posed to the buying departments of certain brands, the research found out that some have no information on the issue, indicating a clear lack of coordination between different departments of corporations which might complicate control over the cotton supply.

Practically speaking, most brands are dealing with issues higher up in the supply chain, they can not track the lower tiers of the supply chain including the source of cotton. While some big brands have more stringent checks that their Bangladeshi and Indian suppliers are not using Uzbek cotton, it is doubtful that the same applies to Turkey not using Turkmen cotton.

Many brands cooperate with the Cotton Campaign, a global coalition of human and labour rights organizations and investors/business groups dedicated to eradicating child and forced labour in cotton production. Its goals are to end the state systems of forced labour in the Uzbek and Turkmen cotton sectors, and many brands are members of the Better Cotton Initiative. Many brands also cooperate with organizations such as the Responsible Sourcing Network, the International Labour Rights Forum and Anti-Slavery International. However, while the better local cotton initiatives in Turkey aim to trace the cotton production in Turkey, they are unable to focus closely on Turkmen cotton. Therefore, even if being a member of such initiatives is important, it does not necessarily signify insurance against the use of Turkmen cotton.

Ultimately, the effective traceability of cotton is a significant challenge. Inditex⁹

8 https://www.mountainhardwear.com/on/demandware.static/-/Sites-MountainHardwear_US-Library/default/dw3649de41/Media/Uzbekistan%20and%20Turkmenistan%20Cotton%20Statement%20202018.pdf

9 Inditex Group owns many brands such as Zara, Massimo Dutti, Bershka and Oysho

explains its policies as follows:

“Even though Inditex does not source cotton directly, cotton is a very relevant issue on the Group’s sustainability agenda as raw materials, and specifically cotton, are key elements in the manufacturing of the finished products that Inditex sells. Therefore, the company has implemented different initiatives to promote cotton traceability and sustainability in the cotton sector in different countries. In this sense, in 2017 Inditex signed a public-private agreement with the International Labour Organisation (ILO) to strengthen labour rights and principles in cotton production and to contribute to the sustainability of the supply chain down to the last link. Through this collaboration, Inditex has improved its knowledge of the supervision and control processes of the raw materials needed to produce garments, from both the traceability perspective and improvement of working conditions. Besides, Inditex cooperates with other initiatives to promote cotton sustainability, for example, the Better Cotton Initiative, Textile Exchange and Organic Cotton Accelerator.”

Many brands also support lobbying activities against the Turkmen authorities. For instance, in June 2016 many global brands signed a letter sent by the Cotton Campaign commending the U.S. Department of State’s decision to downgrade the governments of Uzbekistan and Turkmenistan to Tier 3 status in the 2016 Trafficking in Persons Report (TIP).¹⁰

In terms of mapping the sources of cotton, global garment brands struggle to retain continuous visibility down to the lowest levels of the supply chain. This is a challenge for brands because modern slavery and forced labour are more likely to occur in the lower tiers of the supply chain—precisely where the leverage of brands to address such issues is weakest, given the indirect nature of the relationship between brands and these suppliers. It is easier where there is vertical integration between garment factories, textile mills etc. However, much cotton is bought and sold as a commodity, and that is where visibility is lost. Additionally, the Turkish garment industry is based on a multi-tier system which makes even more difficult to reach out to Tier 2 and Tier 3 suppliers where there is a high risk of informal and child labour issues.

Many brands thus adopt a generic ban on Uzbek and Turkmen cotton. The main method is asking suppliers to declare the country of origin of their cotton. As traceability of cotton is a difficult issue, collaboration with suppliers is a requirement to employ these policies in the field. Without any effective support from suppliers, it is not possible for brands to ensure that their commitments have any impact. In addition to the individual efforts of brands, multi-stakeholder initiatives¹¹ (MSIs) play a significant role in fostering the tracing/sourcing transparency agenda which brings together global brands, local suppliers, trade unions and NGOs. Many brands are members of MSIs and other similar associations to conduct projects with other stakeholders to promote humane working conditions.

In the Turkish case, both MSIs and brands have additional agendas, which will take priority. The legal employment of Syrian refugees, unionization, social dialogue, fair/living wages, and gender equality are the main topics where brands, suppliers and trade

10 http://www.cottoncampaign.org/uploads/3/9/4/7/39474145/cc-ussecstate_jtip_turkmenistan-uzbekistan_30_june2016.pdf

11 Multi-Stakeholder Initiatives (MSI) are alliances of global corporations, trade unions and NGOs to tackle labour and environmental-related issues in the global supply chain.

unions negotiate and work together. It is clear that Turkmen cotton is not on this agenda. Without putting Turkmen cotton on the agenda, it is difficult to take further effective steps. Collaboration in this area would not only advance tracing of cotton in the supply chain but would also open opportunities to lobby Turkish authorities to use their leverage over Turkmenistan to encourage its government to take positive steps to eliminate all forced labour.

MSIs such as the Ethical Trading Initiative (ETI) are also participating in the Cotton Campaign, and the issue of cotton from Uzbekistan and Turkmenistan has been raised with corporate members on numerous occasions. This, however, is at the global level rather than at the level of the work in Turkey. For instance, Turkmen cotton is not on the agenda of ETI's Turkey Program. However, there have been discussions about tackling issues deeper in the supply chain. These debates could attract the attention of stakeholders in Turkmen cotton as well. We have already seen this in the case of another MSI, the Fair Wear Foundation, which is very much aware of the Turkmen cotton issue, but has been unable so far to bring it within their verification system. MSIs can also help or guide their members during due diligence processes to identify if there is a risk that their cotton may be coming from Turkmen or Uzbek sources. This should also be identified in their modern slavery statement.

Approaches taken by Turkish Industry Actors

The research asked Turkish suppliers specifically about the approach they are taking on the issue of Turkmen cotton. We received answers from several business associations that represent Turkish garment and textile companies and a number of firms that supply global brands. Their answers had some points in common:

First, Turkish textile and garment businesses are aware of the U.S. ban and the international campaigns against Turkmen and Uzbek cotton. They are informed by their customers, and they also follow the debates in the global arena closely. They are also aware of Turkey's significance for the Turkmen cotton industry and the large impact of Turkish textile investments in the country. Therefore, they all underline that companies sourcing for global brands do not purchase Turkmen cotton. They are audited continuously by global brands, and they value highly the policies and expectations of their customers.

Second, the percentage of Turkmen cotton and Turkmen textiles in the Turkish production system is very low. For this reason, according to Turkish suppliers, the Turkmen cotton issue and international campaigns around this theme are marginal to the Turkish textile sector. Turkey is not dependent on Turkmen cotton and can easily find alternative sources. The U.S. ban on Turkmen cotton has therefore not had an impact on the daily business of Turkish textile companies. This also might mean that any international pressure or project targeting Turkish suppliers' consumption of Turkmen cotton might encourage Turkish suppliers to cut off their relations with Turkmenistan altogether.

Third, Turkish suppliers and business associations are swamped by the many projects they undertake with global brands, MSIs, the EU and a number of UN agencies. All these projects—which cover diverse issues, such as the legal employment of Syrian refugees, unionization, social dialogue, purchasing practices, living wages and gender equality—take up a lot of time and energy and local actors seem to be tiring of all these requests,

obligations and debates. Therefore, they are not pleased that a new topic has been placed on the agenda to satisfy the seemingly unending demands of global corporations.

Fourth, given the special political relationship between Turkey and Turkmenistan—and the direct investments there by many well-known and influential Turkish companies that also have close relationships with the Turkish authorities—firms and business associations are reluctant to take an active stance against Turkmen cottonnor are they willing to openly call on the industry not to invest in or trade with Turkmenistan.

Fifth, some Tier 1¹² suppliers are aware of these campaigns and the demands of global corporations but they do not perceive it as one of their duties. For instance, we received answers from Tier 1 companies indicating that this is not an issue for them and that it is companies producing the cloth in the lower tiers that should take action and audit where they source from. However, global brands essentially expect Tier 1 companies to collaborate and to help trace lower tiers.

I could also able to talk with senior staffs at some of the Turkish textile companies in Turkmenistan, and their observations on the issue are examined. The information shared here is limited as we have had to anonymize these interviewees. The common observations are as follows.

First, senior staffs stated that they do not directly observe forced mobilization and transportation of people to the farms. They did comment, however, that during the harvest in rural areas and small towns everybody leaves their homes, turning these communities temporarily into ghost towns. All family members—adults and children—work together during the harvest. The main reason is that people lease a small portion of land from the state and are required to meet their allotted quota for cotton, meaning the entire family must work to ensure the harvest is successful. According to the company staff, children and students are essentially working on the families' own plot of land. Even these comments are categorically rejected by the Alternative Turkmenistan News.

They also mention that following independence, many European textile companies invested in Turkmenistan and brought brand new machines to open factories. However, the Turkmen investment environment and business culture are different, and almost all European companies left Turkmenistan in short order. Most left the facilities and equipment, most probably with compensation from the state. Turkish textile investors have been able to work in this environment and were able to move into the discarded facilities and return to operations following a little maintenance and repair work. Turkish companies also built brand new facilities.

The senior staff also mentioned that some Turkish companies have been in trouble over payment and that some high-level managers had been imprisoned. They noted, however, that as long as the company meets its contract obligations, the Turkmen authorities do not delay payment or create any problems. If contract violations are found, however, then problems might occur given the country operates essentially without the rule of law. Additionally, they stated that Turkish companies had a very close relationship with President Niyazov, who died in 2006, because, according to them, he was a Moscow-

¹² Tier 1 companies are the local suppliers which directly signs agreements with global brands, and distribute the order to lower levels of the supply chain.

educated bureaucrat and knew the balance of power and supported business. However, the new president does not have that qualification, and he has not been able to manage a sustainable relationship with foreign companies successfully. For instance, despite the long and intense relationship between the countries, Turkmenistan does not grant visa-free travel to Turkish citizens.

When these officials are asked if Turkmen cotton and textile products could be exported to Turkey and labelled as “Made in Turkey” after the ban on Turkmen cotton, they claimed that it is difficult to engage in such deceptive practices for an extended period. It is certainly not impossible—in the first years after independence it was the norm before Turkmen authorities insisted that the “Made in Turkmenistan” apply. However, even if there were attempts to skirt the ban in this way, it is unlikely much product would make it to Western markets.

Conclusion

It is clear that the Turkmen cotton issue is not on the agenda of either global corporations working in Turkey or Turkish suppliers. This reality is reflected in their corporate approaches, the answers they give to researchers and the various existing position papers as well. In the case of issues like the legal employment of Syrian refugees or social dialogue, brands and Turkish business associations are happy to provide much documentation concerning projects, concrete targets, achievements and best practices. However, in the case of Turkmen cotton, industry stakeholders are reluctant to share information, and many of the steps that have been taken on the issue have come under the umbrella of global campaigns—such as lobbying the U.S. government—and not local Turkish initiatives.

The efficiency of sharing documents with suppliers to ensure non-use of Turkmen cotton is debatable, especially because these policies may not even reach the buying departments within the same company. To trace cotton, brands should collaborate with their suppliers, and such collaboration can only come from mutual understanding built up over time through training sessions and meetings.

Tracing cotton is a difficult task and there is a plethora of well-established mechanisms for hiding its origins. The prevalence of bribery and double bookkeeping in addition to the political relationship between Turkey and Turkmenistan represent major obstacles to a transparent regime of tracing cotton origins. Also as Turkish investors produce textile products for the global market, there has not been a significant change in their production level despite the international boycott. How they distribute these products should be clarified.

Two different strategies toward Turkish textile production can be implemented to promote humane working conditions and stop forced labour in Turkmenistan. In both strategies, global brands, Turkish suppliers and other stakeholders should decide to work together by including Turkmen cotton into their joint agenda of negotiation and collaboration.

The first strategy is a moratorium on all cotton trade from Turkmenistan. This policy might risk future direct investment in Turkmenistan and could force some businesses to conceal their operations.

The second strategy should be to deploy the leverage of Turkish companies and government over Turkmen authorities to meet their international commitments and obey the rules. There are three reasons supporting this second strategy. First, Turkey retains an intense and close relationship with the Turkmen authorities. Second, Turkish direct investment more or less established the modern Turkmen textile industry, and any boycott policy would harm the interests of Turkish companies as well. Business associations would prefer not to target influential members. Third, Turkey is Turkmenistan's only trading partner which can act as a bridge to the Western market for Turkmen products. Therefore, the active involvement of Turkish business associations and lobbying on Turkish government could constitute definitive leverage to convince Turkmen authorities to accept internationally recognized norms and phase out forced/compulsory labour in the country.

Grant Support: The author received no financial support for this work.

References

Books and Articles

- Bashimov, G. (2015). Turkmenistan's comparative advantage in international trade: A case study of textile industry. *Adnan Menderes University, Journal of Institute of Social Sciences*, 2(2), 12-21.
- Bashimov, G. (2016). Competitiveness analysis of Turkmenistan's cotton sector. *Journal of Agricultural Faculty of Uludag University*, 30(1), 1-16.
- Bashimov, G., & Çiçek, R. (2016). Determination of central Asia's comparative advantage in cotton trade. *Int. Journal of Management Economics and Business*, 12(28).
- Bashimov, G., & Çiçek, R. (2015). Market structure in Turkmenistan and evaluation of Turkmenistan market in terms of the marketing mix. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 255-265.
- Bohr, A. (2016). Turkmenistan: Power, politics and petro-authoritarianism. London: Chatham House.
- Diñç, A., Yayar, R., & Erol, Y. (2010). Turkmenistan in the 21st century, a general approach from economic, social, administrative, political and cultural aspects. Gaziosmanpaşa University, Faculty of Economics and Administrative Sciences Publications, No 9. Tokat. (In Turkish).
- Güneş, H. (2004). Development Models in Central Asia in Post-Soviet Period: A Comparative Analysis of the Structural Transformation" in *Development and Globalisation* Ed by Dedeoğlu, Saniye and Subaşat, Turan. İstanbul: Bağlam Yayınları. (In Turkish).
- Güneş, H. (2012). "Turkey-Central Asia Relationsin" *The Analysis of Turkish Foreign Policy in the 21st Century* Ed by Sönmezöğlü, Faruk, Özgür, Nurcan and Terzi, Özlem. İstanbul: DER Yayınları. (In Turkish).
- Jumayev, I. (2012). "Foreign Trade of Turkmenistan: Trends, Problems and Prospects" *University of Central Asia, Institute of Public Policy and Administration Working Paper*, No 11.
- Kandiyoki, D. (2005). *The Cotton Sector in Central Asia Economic Policy and Development Challenges*. Proceedings of a Conference held at SOAS University of London, 3-4 November.
- Kovusava, Ş. (2018). Republic of Turkmenistan and macroeconomic structure before and after independence. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 5(58), 43-48. (In Turkish).
- Merrill, M. (2015). Turkmenistan: Fixing decades of damage. *International Higher Education*, Center for International Higher Education, Campion Hall, Boston College, No 56, USA.
- Mogilevskii, R. (2012). Trends and patterns in foreign trade of central Asian countries. *University of Central Asia, Institute of Public Policy and Administration Working Paper*. No 1.
- Pastor, G., & Rooden, R. van. (2000). Turkmenistan-The burden of current agricultural policies. *IMF Working Paper*, No 98.
- Payzyllyayev, B. (2007). *The Concept of Foreign Direct Investment and Turkish Foreign Direct Investment in Turkmenistan*. Unpublished MA Thesis, Selçuk University, Institute of Social Sciences, Konya.
- Peyrouse, S. (2015). Turkmenistan: strategies of power, dilemmas and development. London: Routledge.
- Pomfret, R. (2016). Modernizing agriculture in central Asia. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 8(2), 104-125.
- Pomfret, R. (2014). Trade and human development. *Central Asia Human Development Series*. United Nations Development Programme Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States.
- Pomfret, R. (2011). From communism to nationalism by gradual economic reform. School of Economics University of Adelaide, Australia.

- Stronski, P. (2017). Turkmenistan at twenty-five: The high price of authoritarianism. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/2017/01/30/turkmenistan-at-twenty-five-high-price-of-authoritarianism-pub-67839>.
- Terzioğlu, S. S. (2013). International treaties in the legal system of Turkmenistan. *Law & Justice Review*, 4(2), 73-87.
- Turan, G., & Dinç, A. (2015). The history of Turkmen economy from Soviet Slavery to energy empire. Ankara: Gazi Kitabevi. (In Turkish).
- Vaughan, A. M. (2005). *Factors Affecting Plant Density and Cotton Yields in Turkmenistan*, Unpublished PhD Thesis. University of Western Sydney, Australia.

Media

- Alternative Turkmenistan News. 14/11/2016. Forced Labor, or Why Turkmen Markets Are Packed with Brand-Name Textiles, <https://habartm.org/archives/6051>
- Alternative Turkmenistan News. 01/09/2018. Turkmenistan Forces State Workers into New Cotton-picking Campaign. <https://habartm.org/archives/9434>
- Alternative Turkmenistan News. 02/10/2017. IKEA Bans Turkmen Cotton from its Products. <https://habartm.org/archives/7820>
- Alternative Turkmenistan News. 26/01/2017 “Teenagers are less likely to be bought.” Present-day slavery in Turkmenistan in the cotton sector, <https://habartm.org/archives/6347>
- Alternative Turkmenistan News. 01/02/2018 “Turkmenistan: 2017 Findings of Forced Labor Monitoring during Cotton Harvesting” <https://habartm.org/archives/8496>
- Alternative Turkmenistan News. 27/08/2017, Turkmenistan kicks off mobilization of civil servants for cotton season, <https://habartm.org/archives/7611>
- Çağlayan, Z. (2014). Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan Atavatan Türkmenistan İçin Yazdı. <http://www.turkiye-turkmenistan.com/ekonomi-bakani-zafer-caglayan-atavatan-turkmenistan-icin-yazdi/>
- Foreign Economic Relations Board. (2015). Türkmenistan Yatırım Forumu İstanbul'da Gerçekleşti, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkmenistan-yatirim-forumu-istanbul-da-gerceklesti>
- Etkihaber 23/09/2009 Türk Şirketinden, Türkmenistan'a Yeni İplik Fabrikası, <http://www.etkihaber.com/turk-sirketinden-turkmenistana-yeni-iplik-fabrikasi--10862h.htm>
- Ewart-James, J. 05/02/2018. “Gaspar Matalaev: serving time for reporting on forced labour in Turkmenistan's cotton fields.” *Independent*. <https://www.independent.co.uk/voices/campaigns/voicesindanger/serving-time-for-reporting-on-forced-labour-in-cotton-fields-a8194961.html>
- euroasia.net 29/05/2018. Turkmenistan: Cotton bans and whitewashes <https://www.eurasianet.org/turkmenistan-cotton-bans-and-whitewashes>
- H&M 12/02/2016. Ban on Cotton from Turkmenistan and Syria, <https://about.hm.com/en/media/news/ban-on-cotton-from-turkmenistan-and-syria.html>
- Hürriyet 22/10/2003. We invested 1 billion Dollar in Turkmenistan, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tektistilde-turmenistana-1-milyar-dolar-yatirdik-178632> (in Turkish)
- IKEA. Statement: Cotton from Turkmenistan. https://www.ikea.com/ms/en_US/pdf/reports/downloads/IKEA_Statement_Cotton_from_Turkmenistan.pdf
- Kapadia, S. 01/06/2018. Apparel brands take a closer look at sourcing after cotton ban. <https://www.supplychainedive.com/news/cotton-sourcing-turkmenistan-CBP-forced-labor/524606/>
- Mathews B. 09/08/2018. Child labour concerns return for Turkmenistan cotton - Apparel Insider. <https://apparelinsider.com/child-labour-concerns-return-for-turkmenistan-cotton/>
- Munyar, V. 07/09/2014. Sevmediğimiz hiçbir yere gitmiyoruz, <http://www.sanayicidergisi.com.tr/sevmedigimiz-hicbir-yere-gitmiyoruz-makale,438.html> (Interview on Turkish investment in Turkmenistan)
- Central Asia Research Centre. 10/09/2018 Türkmenistan 1 milyon tonluk pamuk toplamaya başladı <http://orasam.manas.edu.kg/index.php/tr/turkmenistan/981-t-rkmenistan-1-milyon-tonluk-pamuk-toplamaya-balad>
- Patrick, M. (2016). *Agricultural policies in Central Asia: What governments do, why they do it, and what they should do*, IAAE Inter-Conference Symposium “Agricultural Transitions along the Silk Road” Almaty, 5 April 2016
- Rickleton, C. 03/11/2014. Forced Labor Still Systematic in Turkmenistan – Report | Eurasianet, <https://eurasianet.org/forced-labor-still-systematic-in-turkmenistan-report>
- TimeTurk. 25/05/2018. ABD, Türkmenistan'dan pamuklu ürünlerin ithalatını yasakladı! <https://www.timeturk.com/abd-turkmenistan-dan-pamuklu-urunlerin-ithalatini-yasakladi/haber-903897>
- Türkyurdu Haber. 23/10/2017. Türkmenistan'da Pamuk Üretimi Yüzleri Güldürdü, <https://www.turkyurduhaber.org/haber/28812/turkmenistanda-pamuk-uretimi-yuzleri-guldurdu.html>
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown), Why Turkmenistan? <http://www.turkiye-turkmenistan.com/is-birligi-firsatlari/> (In Turkish) accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Tekstil. <http://www.turkiye-turkmenistan.com/is-birligi-firsatlari/turkmenistan-da-tekstil/> accessed 14/09/2018

- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türk Firması Engin Gruba Yeni Projeler Verildi <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turk-firmasina-onemli-gorev-3/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türk Firmasından Muhteşem Açılış <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turk-firmasindan-muhtesem-acilis/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türk Firmasından Önemli Çalışma, <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turk-firmasindan-onemli-calisma/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türkmenistan Pamuk Üretiminde Rekora Koşuyor <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistan-pamuk-uretiminde-rekora-kosuyor/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türkmenistan Tekstil Sanayi’de 1 Milyar Dolarlık Yabancı Yatırım Bekliyor <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistan-tekstil-sanayide-1-milyar-dolarlik-yabanci-yatirim-bekliyor/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türkmenistan Tekstil Sergisine Türk Firmaları Damgasını Vurdu <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistan-tekstil-sergisine-turk-firmalari-damgasini-vurdu/> Accessed 14/09/2018
- Türkiye & Türkmenistan (Unknown) Türkmenistan’da Tekstil Sektörü, <http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistanda-tekstil-sektoru/> Accessed 14/09/2018
- Wikipedia, Economy of Turkmenistan. https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Turkmenistan Accessed 14/09/2018.

Reports and Blogposts

- Amnesty International (2018) *Turkmenistan 2017/2018 Annual Report*. <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/turkmenistan/report-turkmenistan/>
- Ateş, Ş. (2012). *Turkmenistan Country Report*. KASİAD (In Turkish- prepared for the Business Association in Kocaeli Turkey)
- CIA, 2018, Turkmenistan Country Report, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>
- Columbia Sports Wear. 2018. Uzbek and Turkmen Cotton – Position Statement, https://www.mountainhardware.com/on/demandware.static/-/Sites-MountainHardware_US-Library/default/dw3649de41/Media/Uzbekistan%20and%20Turkmenistan%20Cotton%20Statement%202018.pdf
- Çalık Cotton. 2014. Kurum Profili 2014, <http://calikcotton.com/pdf/Calik-Cotton-Kurum-Profil-2014.pdf>
- Ergon. 2018. Modern slavery reporting: Is there evidence of progress? October 2018. <http://ergonassociates.net/publication/modern-slavery-reporting-evidence-progress/>
- European Commission, Directorate General for Trade, 2018. *European Union, Trade in goods with Turkmenistan* https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkmenistan_en.pdf
- Exportiamo, 2016. *Turkmenistan, the Republic of gas and cotton*, <http://www.exportiamo.it/aree-tematiche/12849/turkmenistan-the-republic-of-gas-and-cotton/>
- Konca, Koray Ali. 2011. *Turkmenistan Country Report*. Dış Ticaret Müsteşarlığı İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ (In Turkish-Centre for Promoting Exportation)
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey.2016. *Economy of Turkmenistan* <http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-ekonomisi.tr.mfa> (In Turkish)
- MÜSİAD. 1996. *Cotton Union*, MÜSİAD Research Report 19 (In Turkish Independent Industrialists’ and Businessmen’s Association MÜSİAD)
- Samsun TSO. 2016. *Turkmenistan Country Report*. <http://www.samsunto.org.tr/upload/Dosyalar/Yayinlar/UlkeRaporlari/Turkmenistan-2016.pdf> (In Turkish- Samsun/Turkey Chamber of Industry and Trade)
- Sırtioğlu, İ. (2018). *Turkey Cotton and Products Annual Report 2018*. Global Agricultural Information Network, TR8009, USDA Foreign Agricultural Service
- Skrivankova, K. (2018). *Brands should boycott Turkmenistan cotton over use of forced and child labour*, Ethical Trading Initiative Blog. <https://www.ethicaltrade.org/blog/brands-should-boycott-turkmenistan-cotton-over-use-forced-and-child-labour>
- Skrivankova, K. (2015). *Why you could be wearing cotton picked by forced labor*, <https://edition.cnn.com/2015/10/02/opinions/uzbekistan-turkmenistan-cotton/index.html>
- DEİK Turkish-Turkmen Business Council. 2012. *Turkey-Turkmenistan Trade and Business Relations*. (In Turkish)
- United Nations Human Rights Committee. 2012. *Human Rights Committee Notes Turkmenistan’s ‘New Willingness’ to Improve Human Rights Record, but Says Gap Remains between Legal Framework, Implementation*. 104th Session, 2871st & 2872nd Meetings

Interviews

- Martin Buttle, Ethical Trading Initiative, 22/10/2018
- Andriette Nomensson, Fair Wear Foundation, 23/10/2018
- Dr Nurlan Muminov, Istanbul University, 20/10/2018
- Şükran Bayçura, Better Cotton Turkey (İyi Pamuk Derneği), 01/11 and 12/11/2018

Hale Gülbaz, ITKIB Istanbul Textile Exporters Association, 05/11/2018
Muharrem Kayhan TTSIS, Turkish Textile Employers Union, President, 19/10/2018
Ülkem Yaman, TGSD, Turkish Clothing Manufacturers Associations, General Secretary, 20/10/2018
Engin Çelik, Deriteks Trade Union 06/10/2018
Ergun İşeri, DISK Tekstil 06/10/2018
Manager X, Y, Z, T: Managers of Turkish textile plants in Turkmenistan 05 and 07/11/2018
Supplier X, Y, Z Turkish suppliers sourcing for global brands 05/10/2018
Serdar Akar, Turkish Embassy, Office of Commercial Counselor, Ashgabat, Turkmenistan, 22/10/2018
Primark, CSR, 08/11/2018
Inditex, CSR, 31/10/2018
H&M, CSR, 12/11/2018
El Corte Ingles, CSR, 20/10/2018
Brand X and Y, Buying Departments, 21/10/2018

İş Tercihî Envanteri: Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurları

Figen Öçal¹

Buket Akdöl²

Fatma Şebnem Arıkboğa³

Öz

Bu çalışma ile Türk Bankacılık sektörü çalışanlarının işlerinde motive oldukları temel unsurlar ve bu unsurların çeşitli demografik ve yapısal faktörlere göre gösterdiği farklılıkların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Motivasyon unsurlarının belirlenmesinde “İş tercihi envanteri” (Amabile, Hill, Hennessey ve Tighe 1994) ölçüm aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmada, iş tercihi envanteri Türkçe’ye uyarlanarak, Türkiye’deki mevduat bankaları çalışanlarından toplanan veri ile güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda Türkiye’de bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyon unsurlarının orijinal ölçektekinden farklı olarak beş boyutlu bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Sektör çalışanlarının motivasyonları üzerinde en yüksek etkiyi yapan unsur, “İşin Anlamlılığı ve Özyeterlilik”dir; daha sonra sırasıyla “Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak”, “Yapılandırılmamış Görev Arzusu” ve “Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme” gelmektedir. “Yapılandırılmamış Görevde Başarı” boyutu ise ortalamada motivasyon sağlayan unsur olarak görülmemiştir. Çalışmada, Bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyonlarının, deneyimleri, çalıştıkları bölümler, çalıştıkları pozisyonlar, cinsiyetleri, yaşları ve eğitim düzeylerine göre nasıl farklılık gösterdiği de test edilmiştir. Fark analizleri sonucunda sayılan unsurlardan çalışan pozisyon ve cinsiyet dışında her birinin motivasyon unsurları arasında önemli farklılıklar olmasına rağmen, çalışan pozisyon ve cinsiyetleri açısından motivasyon unsurları arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

İş tercihi envanteri, Motivasyon, İçsel ve dışsal motivasyon, Bankacılık sektörü

The Work Preference Inventory: Motivation Factors of Banking Sector Employees

Abstract

The purpose of this study is to determine the main elements which motivate the employees of the Turkish banking sector and the differences between these motivations in terms of demographic and structural factors of the sector. The measurement tool of motivational factors we used is a four-dimensional scale called the “Work Preference Inventory” (Amabile, Hill, Hennessey and Tighe 1994) which has been cited 2146 times since 1994. As there is not a Turkish version of the Work Preference Inventory, the purpose of this study is also to translate the scale in Turkish and execute reliability and validity analysis. Analysis showed that the motivation of banking sector employees in Turkey has a five-dimensional structure. These dimensions are ‘Meaningful job and self-efficacy’, ‘Desire for unstructured works’, ‘Success at structured works’, ‘Awareness of success target’, ‘The search for specificity and consideration of others’ opinion’. ‘Meaningful job and self-efficacy’ is identified as the factor which most affects the motivation of banking sector employees. ‘Awareness of success target’, ‘Desire for unstructured works’ and ‘The search for specificity and consideration of others’ opinion’ are evaluated as additional motivating factors consecutively. ‘Success at structured works’ is determined as the least motivating factor. The differences in employee motivation, in terms of experience, department, gender, age, education level and position are also examined. According to the analysis, there are significant differences across the motivational dimensions in terms of age and business demepartments, positions, education level. However, there are no differences across motivational dimensions in terms of the positions and genders of banking employees.

Keywords

Work preference inventory, Motivation, Intrinsic motivation, Extrinsic motivation, Banking sector

1 Sorumlu Yazar: Figen Öçal İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: ocalfigen@gmail.com ORCID: 0000-0002-8695-0853

2 Buket Akdöl (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: buketakdol@gmail.com ORCID: 0000-0002-7613-9856

3 Fatma Şebnem Arıkboğa (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: sebnema@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-2923-2994

Atf: Ocal, F., Akdöl, B. ve Arıkboğa, F. S. (2019). İş tercihi envanteri: Bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyon unsurları. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(2), 257–280. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2019.28.2.0054>

Extended Summary

In the modern business world, enterprises realize the importance of human resources-oriented activities and act with the awareness that employee job satisfaction must first be ensured for customer satisfaction. Evaluating which factors can be effective on the variables such as employee satisfaction and job performances and developing policies in this direction is possible by identifying employees' motivation factors. For this reason, today, organizations take into account the motivation factors that enable employees high performance.

Motivation is a psychological process that can be expressed as a voluntary action to achieve a goal. The "Work Preference Inventory" (Amabile, Hill, Hennessey and Tighe 1994) is a four-dimensional measurement tool of motivational factors. It has been cited 2146 times until today. As there is not a Turkish version of the Work Preference Inventory, the purpose of this study is to translate the scale in Turkish and execute reliability and validity analysis. In Amabile Hill, Hennessey and Tighe's work, the factors of intrinsic motivation were divided into two sub-dimensions: 'challenge' and 'enjoyment'. esinde in the behavioral struggle. Challenge is the tendency to reward yourself by overcoming difficult tasks. Enjoyment is when the activities are interesting and satisfying. Extrinsic motivation factors are considered in two sub-dimensions - 'compensation' and 'outward. Compensation is a reward or income that is commensurate with the effort of the person. Outward is based on recognition and acceptance by others.

Banking is an area in the services sector where product diversity is difficult to create. The main factor that will create a competitive advantage in the banking sector is human resources. Therefore we determined the population of this study as the employees of the Turkish Banking Sector. The four-dimensional motivation assessment tool the 'Work Preference Inventory' developed by Amabile et. al. , detailed above, was used to identify the motivation elements of the banking sector employees.

The questionnaire, which was prepared to collect data from banking sector employees, was distributed to the banking sector employees via social media by the random sampling method. While 405 questionnaire forms were returned, the analysis was performed on 338 observations after clearing missing data forms and outliers.

Analysis showed that motivation of banking sector employees in Turkey has a five-dimensional structure. These dimensions are 'Meaningful job and self-efficacy', 'Desire for unstructured works', 'Success at structured works', 'Awareness of success target', 'The search for specificity and consideration of others' opinion'. 'Meaningful job and self-efficacy' means that the employee feels that she is doing something meaningful and valuable for herself and others and that she is competent in it. 'Desire for unstructured works' means the employee's willingness to undertake new, compelling, complex tasks and responsibilities. 'Success at structured works' is the high performance of the employee, compared to others, in the tasks in which the requirements, characteristics, and manner of work are determined. 'Awareness of success target' means employee awareness of his career goals and curiosity to achieve them. 'The search for specificity and consideration of others' opinion' means an employee's willingness to work in jobs where what is to be done is stated clearly, and a tendency to consider others' thoughts.

The other purposes of this study are to determine the main elements that motivate the employees of the Turkish banking sector and to test the differences of these motivations in terms of demographic and structural factors of the sector. ‘Meaningful job and self-efficacy’ is identified as the most affecting factor on the motivation of the banking sector employees. ‘Awareness of success target’, ‘Desire for unstructured works’ and ‘The search for specificity and consideration of others’ opinion’ are evaluated as additional motivating factors consecutively. In comparison, ‘Success at structured works’ is determined as the least motivating factor. The differences in the motivation of the employees, in terms of experience, department, gender, age, education level and position are also examined. According to the analysis, banking employees with less than 3 years of experience or under 29 years of age have a higher motivation level for the ‘Meaningful job and self-efficacy’ factor; but the motivation of ‘The search for specificity and consideration of others’ opinion’ of those under 29 years of age is lower; employees who don’t have a university degree have a high motivation in ‘Success at structured works’. According to the business departments in the study, the operation group employees’ motivation is lower than the employees of the support group; but the operation group employees have a higher motivation in ‘Success at structured works’ than the other groups; and the support group employees have high motivation to ‘The search for specificity and consideration of others’ opinion’. There is no difference between motivational dimensions in terms of the positions and genders of banking employees.

İş Tercihi Envanteri: Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurları

Çağımızda işletmeler insan kaynakları odaklı çalışmalar yapmanın önemini kavramakta ve müşteri memnuniyeti için önce çalışanların iş memnuniyetlerinin sağlanması gerektiği bilinci ile hareket ederek bu yönde adımlar atmaktadırlar. Özellikle hizmet sektöründe faaliyet gösteren, doğrudan müşteriler ile çalışan sektörlerde çalışanların memnuniyeti (Ölçer, 2005) performansla doğrudan etki etmektedir. Çalışanların memnuniyeti, iş performanslarının hangi unsurlardan etkilenerek artıp azaldığının araştırılması ve bu yönde örgüt politikalarının geliştirilmesi ise çalışanların motivasyon unsurlarının tespiti ile mümkün görünmektedir.

Motivasyon aslında sadece iş hayatında değil tüm hayatımızda bizi etkilemektedir. Bireylerin özel hayatlarındaki gelişime ve değişime baktığımızda motivasyon, bebeklikten itibaren tüm eğitim hayatları, kariyerleri, eş seçimleri, ikamet ettiği yer seçimleri, hobileri gibi her konuda etkisini göstermektedir. Bir kişinin seçim yaptığı herhangi bir konuda motivasyonu yüksek olurken başka bir kişi için aynı konu düşük motivasyon unsuru da olabilmektedir. Düşük motivasyon gösteren kişilerin o konuda üşengeç, ağırdan alma veya hiç ilgilenmeme ve sonuç olarak başarısız olma gibi durumlarla karşılaştığı görülmektedir (Damavand, 2012). Motivasyonu yüksek olan kişiler ise, kendi sınırlarında en yüksek çabayı göstererek en iyi performansı sergilemektedir. Bu nedenle, günümüzde örgütler, çalışanların gerek tek başına gerek diğer çalışanlarla birlikte yüksek performans göstermeleri için motivasyonu etkileyen unsurları göz önüne almaktadırlar.

Bankacılık sektöründe sıkı yasal düzenlemelerle belirlenen ürün fiyat ve uygulamaları sektördeki bankaların bu konularda farklılaştırma yapmalarına olanak tanımamaktadır. Bu yapı içerisinde Bankacılık sektöründe rekabet avantajı sağlamanın yegâne unsurlarından biri hizmet kalitesini artırmaktır (Ustasüleyman, 2009). Hizmet kalitesi, süreç, teknoloji ve ürün kalitesi kadar; müşterilerle yüz yüze süreçlerde; güler yüzlü, sorun çözen ve müşteri odaklı bir tavır içindeki çalışanın varlığıyla da yükselebilir. Bankacılık mesleği, özünde sıkı yapısal düzenleme ve süreçlerin olduğu, aynı zamanda insanlarla da yüz yüze çalışılan stresli bir meslektir. Çalışanlar her alanda kendini hissettiren sıkıntılar, problemler ve zorluklarla dolu bir yaşamla karşı karşıyadır. Meslek, mali riskler taşıması sebebiyle çalışanların tükenmişlik yaşadığı, iş ve özel hayatlarının olumsuz etkilendiği bir iş dalıdır (Gürbüz & Karapınar, 2014). Bütün bu zorluklara rağmen bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyonunu artırmak üzere olumlu adımlar atılması halinde, bankanın verimliliği ve karlılığı olumlu etkilenebilecektir. Bu nedenle, çalışanların motivasyon unsurlarını belirlemek önem taşımaktadır.

Bankacılık sektörü çalışanları için motivasyon unsurları araştırılırken Amabile ve diğerlerinin (1994) “İş Tercihi Envanteri” dikkate alınmıştır. İş Tercihi Envanteri, içsel ve dışsal motivasyon unsurlarını dikkate alan önemli bir ölçme aracıdır. Makale (Amabile et al., 1994), yayınlandığı yıldan günümüze kadar 2.146 kez atıflanmıştır. Bu çalışmada iş tercihi envanteri kullanılarak, içsel ve dışsal motivasyon unsurları belirlenirken, çalışanların deneyimleri, çalıştıkları departmanlar, çalıştıkları pozisyonlar, cinsiyetleri, yaşları ve eğitim düzeylerine göre motivasyon unsurlarının hangilerinin hassas öneme sahip olduğunun bankacılık sektörü için tespiti amaçlanmıştır. Böylece, bankacılık sektöründeki işletmelerin çalışanlarını en iyi

şekilde motive edebilmeleri, hizmet kalitesini rekabet koşullarında iyileştirebilmeleri ve örgüt politikasına uygun hedeflerini gerçekleştirerek sektörde devamlılıklarını sağlayabilmeleri mümkün olmaktadır.

Motivasyon ve İş Tercihi Envanteri

Günümüzde, insan kaynağının sermaye olarak görüldüğü düşünülürse bu sermayenin etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasında motivasyon son derece önemlidir. Motivasyon, bir amaca ulaşmak için gönüllü olarak hareket etmeyi ifade eden psikolojik bir süreçtir. Motivasyonunun anlaşılmasına katkı sağlayan teoriler, kapsam teorileri ve süreç teorileri olarak iki ana grupta toplanmıştır. Kapsam teorileri kişinin içinde bulunan ve kişiyi belirli davranışlar göstermeye yönelten faktörleri anlamaya önem vermektedir. Bunun temelinde, yöneticilerin çalışanları belirli davranışlar göstermeye zorlayan faktörleri anlayabilmeleri durumunda, bu faktörleri kontrol ederek çalışanlarını daha iyi yönetebilecekleri düşüncesi bulunmaktadır. Abraham Maslow tarafından geliştirilen “İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı”, Frederick Herzberg tarafından geliştirilen “Çift Faktör Kuramı” (Hijyen–Motivasyon Kuramı), David McClelland tarafından geliştirilen “Başarma İhtiyacı Kuramı” ve Clayton Alderfer’in “Varolma, İlişki Kurma ve Gelişme İhtiyaçları Kuramı” kapsam teorileri içerisinde en çok bilinenlerdir. Süreç teorileri ise, kişilerin hangi amaçlar tarafından ve nasıl motive edildikleri ile ilgilidir. Bu teorilerde ihtiyaçlar kişiyi davranışa sevkeden faktörlerden sadece biri olarak kabul edilir. Davranış şartlandırma yaklaşımı, bekleme teorisi, eşitlik teorisi, amaç teorisi ve atıf teorisi süreç teorileri arasında yer almaktadır.

1970’lerin başlarında motivasyon yaratan unsurlar, içsel ve dışsal motivasyon unsurları olarak iki grupta ele alınmaya başlanmıştır (Deci, 1971). Dışsal motivasyon unsurları: maaş, teşvik ve tanıtım olarak maddi faktörleri içerir. İçsel Motivasyon unsurları ise, başarı ve sorumluluk odaklı davranış ve sevinç ve içsel tatmin duygusu olarak ortaya çıkar ve içsel olarak üretilir (Deci, Koestner & Ryan, 1999).

İhtiyaçları temel alan çalışmalar kapsam teorileri olarak adlandırılmakta; süreç teorileri ise, çevresel unsurlara ve beklentilere odaklanan motivasyon teorileridir. Bu nedenle, kapsam teorilerini iç motivasyon unsurlarına, süreç teorilerinin ise dış motivasyon unsurlarına odaklandığını söylemek mümkündür.

1994 yılında Amabile, Hill, Hennessey ve Tighe, geliştirdikleri İş Tercihi Envanterini çalışmalarında, içsel ve dışsal motivasyon unsurlarını değerlendirmek için yetişkinlere uygulanan güvenilir bir ölçüm aracı olarak sunmuşlardır. İç ve dış motivasyon unsurlarını birbirinden bağımsız olarak ele almışlardır. Çalışmada, iç motivasyon unsurları davranış odaklı ‘mücadele’ ve ‘keyif alma’ olarak alt iki boyuta ayırmışlardır. Keyif alma boyutu ile faaliyetlerin ilginç ve tatmin edici olmasına (Örneğin bireyin en çok keyif aldığı şeyi yapabiliyor olması) odaklanılmaktadır. Mücadele boyutu ise, zor görevlerle mücadele ederek kendini ödüllendirme eğilimi (Örneğin bireyin tamamen yeni olan problemlerle ilgilenmekten keyif alması) şeklinde tanımlanmıştır. Dış Motivasyon unsurları ise, ‘tanınma’ ve ‘dış ödüller’ olarak iki alt boyutta ele alınmıştır. Tanınma alt boyutu, işin başkaları tarafından dikte edilmesi nedeniyle aktivitelere bağlı olarak, başkaları tarafından tanınmasına dayanmaktadır (Örneğin birey için başkalarının fikirlerine nasıl tepki göstereceğinin önemli olması). Dış ödül alt boyutu ise, kişinin çabası ile orantılı bir

ödül elde etme amacını ifade etmektedir (Örneğin, birey için iyi olan kariyer hedefinin farkında olması) (Spada & Moneta, 2014).

İçsel ve dışsal motivasyon unsurları birbiriyle çatışmamakta, her iki unsur da aynı anda kişinin motivasyonunda etkili olabilmektedir (Amabile et al., 1994). Bir başka deyişle, içsel ve dışsal motivasyon özünde birbirinden ayrı değildir; aslında dıştan içe doğru aşamalı bir sürecin varlığından söz etmek mümkündür. İnsan doğası gereği içsel motivasyon, ödüller, yapılan işin ilgi çekiciliği gibi dışsal unsurlarla da yükselebilmektedir (Prat -Sala & Redford, 2010). Bu nedenle motivasyon unsurlarını içsel ve dışsal olarak ayırt edebilmek kadar, her iki faktörü bir arada ele almak ve birbirine etkisini göz ardı etmemek de önem taşımaktadır.

Bankacılık gibi hizmetler sektöründe yer alan, ürün farklılığı yaratmanın güç olduğu bir sektörde rekabet üstünlüğünü yaratacak olan temel faktör insan kaynağıdır. Bu nedenle, çalışmamızda sektör çalışanlarının iş tercihi envanterini belirleme gereği duyulmuştur. Amabile vd. tarafından geliştirilen iş tercihi envanterinde yukarıda ayrıntıları verildiği üzere dört boyut bulunmaktadır. İş Tercihi Envanteri'nin Türkçeye çevrilmesi ve Bankacılık sektörü çalışanları için uyarlanması halinde Türkiye'de bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyon unsurlarının orijinal ölçektekinden farklı olarak boyut sayıları beş'e çıkmaktadır. Tespit edilen boyutlar ve tanımları aşağıdaki şekildedir;

- 1- İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik: Çalışanın kendisi ve başkaları için anlamlı, değerli bir iş yaptığını ve bu konuda yetkin olduğunu hissetmesi,
- 2- Yapılandırılmamış Görev Arzusu: Çalışanın yeni, zorlayıcı, karmaşık görev ve/veya sorumluluk üstlenmedeki tutumu,
- 3- Yapılandırılmış Görevde Başarı: İşin gereklerinin özelliklerinin, yapılış biçiminin belirli olduğu görevlerde başkalarına kıyasla yüksek performans sergileme arzusu,
- 4- Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak: Çalışanın kazanç, kariyer hedeflerinin farkındalığı ve bunlara ulaşmak için merakının olması,
- 5- Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme: Çalışanın belirsizliğin olmadığı işlerde çalışma ve başkalarının düşüncelerini dikkate alma eğilimidir.

Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurları

Bankacılık sektörü bir ülkenin ekonomisinde, fon fazlası olan birey ve kurumlar ile fona ihtiyaç duyan tarafları bir araya getiren aracı kuruluşlar olarak lokomotif görevi üstlenmektedir Bankacılık sektöründe günümüz teknolojik gelişmelerine rağmen insan kaynakları hala en önemli unsurdur. Bu yüzden, bankacılık yoğun insan ilişkilerinin ve iş stresinin çok fazla yaşandığı bir meslektir. (Giorgi, Arcangeli, Perminiene, Lorini, Ariza-Montes, Fiz-Perez & Mucci, 2017).

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, yabancı literatürde içsel ve dışsal motivasyon unsurlarının belirlenmesinde yoğun olarak kullanılan (2.146 Kez atılan) bir ölçüm aracı olan 'İş Tercihi Envanteri'nin ilk defa Türkiye'de yapılan bir araştırmada kullanılması için, çeviri-tersine çeviri yöntemi ve uzman görüşleri ile Türkçe diline uyarlanması ve literatüre kazandırılmasıdır. Bu çalışmada ayrıca, Türk bankacılık sektörü çalışanlarının işlerinde onları motive eden temel unsurları iş tercihi envanterleri (Amabile et. al., 1994)

aracılığıyla belirlemek, motivasyon unsurlarının çalışanların deneyimleri, çalıştıkları departmanlar, çalıştıkları pozisyonlar, cinsiyetleri, yaşları ve eğitim düzeylerine göre nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymak da amaçlanmaktadır.

Çalışmada ölçeğin uyarlaması yapılırken, söz konusu çalışmalar için Brislin (1970) tarafından önerilen yöntem esas alınmıştır. Bu yöntem beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar; hedef dile çeviri, yapılan çevirinin değerlendirilmesi, kaynak dile tekrar çeviri, yapılan çevirinin değerlendirilmesi ve uzmanlar ile son değerlendirmedir. Bu çalışmada da bu sürecin aşamaları takip edilerek, yazarlar tarafından ölçek orijinal dilden Türkçe'ye çevrilmiş, çeviriler değerlendirmeleri için uzmanlara sunulmuş ve ortak bir metin oluşturulmuş, bu metin tekrar Türkçe'den orijinal dile farklı uzmanlar tarafından çevrilmiştir ve orijinal metin ile kıyaslanmış, son olarak motivasyon alanında çalışan uzmanların görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışmamızda Türk Bankacılık sistemi çalışanları hedeflenmiştir. Türk Bankacılık sistemi çalışanlarının güncel verilerine, Türkiye Bankalar Birliği'nin Haziran 2018 tarihli "Türkiye'de Bankacılık Sistemi: Banka, Şube ve Personel Bilgileri" raporundan ulaşılmıştır. Bu rapora göre Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren toplam banka sayısı 52, mevduat bankaları sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı ise 5'dir. Haziran 2018 itibarıyla Bankacılık çalışanları cinsiyete göre kadın çalışan oranı yüzde 51, erkek çalışan oranı ise yüzde 49'dur. Eğitim durumuna göre çalışan sayısına bakıldığında ise çalışanların yüzde 78'i yükseköğretim kurumları mezunu, yüzde 14'ü yüzde orta öğretim, 8'i ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır.

Çalışmanın ana kütesini Türkiye'deki Mevduat Bankaları oluşturmaktadır. Mevduat bankalarında personel dağılımı incelendiğinde, kamu sermayeli bankalarda 59.961 kişi, özel sermayeli bankalarda 73.553 kişi, Türkiye Mevduat ve Sigorta Fonu'daki bankalarda 221 ve yabancı sermayeli bankalarda 54.829 personel olmak üzere toplam 188.564 çalışan olduğu tespit edilmiştir. (TBB Haziran 2018) Bu nedenle, toplam çalışan sayısını temsilen %95 güven düzeyinde en az 384, %90 güven düzeyinde 271 çalışana ulaşılması gerekmektedir.

Veri toplama aracı olan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde iş tercihi envanterine ilişkin ifadeleri katılımcıların 7'li Likert tipi ölçek ile değerlendirmeleri istenmiş; ikinci bölümde ise, katılımcılara örneklemin demografik özelliklerini belirlemek üzere sorular yönlendirilmiştir. Hazırlanan anket formu tesadüfi örnekleme yöntemi ile internet yoluyla sosyal medya üzerinden paylaşılarak dağıtılmıştır. Örnekleme hatası olmaması için öncelikle katılımcılara 'bankacılık sektörü çalışmanı mısınız? Çalıştığınız banka bir mevduat bankası mıdır?' soruları yöneltilmiş, bu iki soruya evet cevabı veren katılımcıların ankete ulaşması sağlanmıştır.

Tablo 1
Anket Katılımcılarının Dağılımı

Geri Dönen Anket Formu	403
Analizi Yapılan Anket Formu	338
Erkek	189
Kadın	149
29 yaş ve altı	132
30-39 yaş arası	162
40 yaş ve üstü	44
Lisans Eğitimi Almayan	27
Lisans Eğitimi	237
Lisansüstü	74
Deneyim 3 yıl altı	91
Deneyim 4-9 yıl arası	152
Deneyim 10 yıl üstü	95
Pazarlama	108
Operasyon	162
Destek	68
Üst Kademe	11
Orta Kademe	128
Alt Kademe	199

Tablo 1’de ankete katılanların demografik özelliklerine göre dağılımları ayrıntılı olarak görülmektedir. Anket formlarına 405 dönüş sağlanmıştır. Ancak kayıp veri ve uçdeğerler (outliers) temizlendikten sonra 338 gözlem ile analizler gerçekleştirilmiştir. Analize dahil edilen 338 kişiden oluşan örneklemin %56’sı erkek, %44’ü kadındır. Katılımcıların yaş dağılımları %39’u 29 yaş ve altı, %48’i 30-39 yaş arası ve %13’ü 40 yaş ve üstü şeklindedir. Eğitim düzeyi çerçevesinden bakıldığında katılımcıların %70’i lisans mezunu, %22’si lisansüstü eğitim görmüş ve %8’i lisans eğitimi almamıştır. Bireylerin buldukları sektörde çalışma sürelerine bakıldığında, % 27’sinin 3 yıl altında, %45’inin 4-9 yıl arası ve %28’inin 10 yıl ve üstünde deneyime sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalıştıkları departmanlara göre dağılımı % 48’i operasyon , %32’si pazarlama, ve % 20’si destek departmanı şeklindedir. Pozisyona göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların %59’unun alt kademe, % 38’inin orta kademe yönetici ve %3’ünün tepe yönetici olduğu görülmektedir. Departmanların ve pozisyonların sınıflandırılma biçimi analiz kısmında açıklanmıştır.

Araştırma Analizleri ve Bulguları

Geçerlilik ve Güvenilirlik Testleri

İş tercihi envanterinin Türkçe formunun güvenilirlik düzeyinin tespiti için öncelikle Cronbach alpha değerine bakılmış, 0,811 ile yüksek bir güvenilirlik düzeyi olduğu görülmüştür. Daha sonra örnekleme ait verilerin yapı geçerliliğini incelemek amacı ile veriler faktör analizine tabi tutulmuştur. Orijinal ölçeğin dört faktörlü yapısını doğrulamak için AMOS paket programında Doğrulayıcı Faktör Analizi’ne başvurulmuş, ancak yapı geçerliliğinin sağlanamadığı tespit edilince, SPSS paket programı aracılığıyla Keşfedici Faktör Analizi uygulanmıştır. “Varimax” eksen döndürmesi tekniği kullanılarak

gerçekleştirilen faktör analizinde, öncelikle verilerin keşfedici faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Bu doğrultuda Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testi uygulanmış ve KMO örneklem uygunluğu sonucu 0,844 olarak tespit edilmiştir. Faktör analizinde öncelikle 8 alt faktör ve açıklanan varyans %61,023 çıkmıştır. Sosyal bilimler için bu açıklanan varyans kabul edilebilir düzeydedir (Yaslioglu, 2017, s.78). Makale EK:1’de görülen 2,5,7,8,12,16,17,19,20,22,23,30 ifadeler birden fazla alt boyuta dağıldıkları için ölçek dışına çıkarılmış ve Tablo 2’de görülen beş faktörlü yapıya ulaşılmıştır.

Tablo 2
Tanımlanan Beş Faktör

Döndürülmüş Unsurlar					
	İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	Yapılandırılmamış Görev Arzusu	Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	Yapılandırılmış Görevde Başarı	Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme
1					-0,694
3		0,779			
4			0,713		
6				0,585	
9		-0,661			
10			0,746		
11			0,595		
13		0,741			
14				0,632	
15					0,654
18				0,64	
21					0,588
24	0,807				
25	0,723				
26		0,769			
27	0,864				
28	0,809				
29	0,824				

1994 yılında Amabile, Hill, Hennessey ve Tighe tarafından oluşturulan “İş tercihi envanteri”nde motivasyon unsurları iç ve dış motivasyon unsuru olarak önce ikiye daha sonrada ikiyeşer alt unsurlar olmak üzere toplam dört boyuta ayrılmıştır. Bunlar; İç motivasyon unsuru altında, keyif alma (enjoyment), mücadele (challenge) ve dış motivasyon unsuru altında, tanınma (outward), ödül (compensation) olarak görülmektedir. Bu dört unsur toplam 30 adet soru ile tanımlanmıştır.(EK:1) Ancak bu çalışmada Türk Bankacılık sektörü çalışanlarından toplanan verilerle yapılan keşfedici faktör analizi sonucunda dört boyutlu yapı yerine beş boyutlu bir yapı sağlanmıştır (EK:2). Bu çalışmada tespit edilen beş motivasyon unsuru, 1- İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik, 2- Yapılandırılmamış Görev Arzusu, 3- Yapılandırılmış Görevde Başarı, 4- Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak, 5- Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme şeklinde adlandırılmıştır.

Verinin normal dağılıp dağılmadığına bakmak için Tablo 3 ‘de gösterilen Skewness değerleri kontrol edilmiştir. Tüm değerler +2 ile -2 arasında yer aldığı için Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham (2006)’ e göre verinin normal dağıldığı kabulü altında

demografik özellikler açısından bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyon unsurları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için manova analizine devam edilmiştir.

Tablo 3

Tanımlayıcı İstatistik ve Normallik Analizi

	N	Ortalama	Skewness	Standart Hata
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	338	6,0615	-1,586	0,133
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	338	5,4063	-0,822	0,133
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	338	5,1161	-0,614	0,133
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	338	4,783	-0,444	0,133
Yapılandırılmış Görevde Başarı	338	3,8462	-0,171	0,133

Tablo 3’de gösterilen tanımlayıcı istatistik değerlerine göre Bankacılık sektörü çalışanlarının ortalamada en çok motivasyonlarını etkileyen unsur İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik dir (6,06). Daha sonra sırasıyla Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak (5,40) ile Yapılandırılmamış Görev Arzusu (5,11) motivasyon sağlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme (4,78) düşük derecede motivasyon sağlayan bir unsurken; Yapılandırılmış Görevde Başarı (3,84) boyutunun ortalamada motivasyon sağlayan unsur olmadığı görülmektedir.

Bankacılık Sektörü Çalışanlarının Motivasyon Unsurlarının Demografik Özelliklere Göre Analizi

Bankacılık sektörü çalışanlarının motivasyon unsurlarının demografik değişkenlere göre nasıl farklılaştığını tespit etmek için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiş ve fark analizleri yapılmıştır.

H1: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları sektördeki deneyimleri açısından anlamlı farklılık göstermektedir.

Deneyim, 3 yıl ve altı (1. Grup), 4-9 yıl arası (2. Grup) ve 10 yıl üzeri (3. Grup) şeklinde üç’e ayrılarak tanımlanmıştır.

Tablo 4

Deneyimin Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

	(I) h1	(J) h1	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	10,948	5,474	5,474	5,914
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	1,776	0,888	0,888	0,656
Yapılandırılmış Görevde Başarı	4,155	2,077	2,078	2,558
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	3,454	1,727	1,727	1,493
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	2,962	1,481	1,481	1,298

Tablo 4’de *p* değeri sadece İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik değişkeninin de *0,05*’in (*0,003*) altında olduğu için sadece bu boyut açısından gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Deneyimlerine göre çalışanlar incelendiğinde, İşin Anlamlılığı ve Öz

yeterlilik motivasyon boyutunun farklı deneyime sahip çalışanlar arasında değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 5
Deneyim, Gruplar Arası Karşılaştırmalı Analiz

Bağımlı Değişken		(I) h1	(J) h1	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	95% Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
İşin	Scheffe	1	2	0,3263	0,12737	0,0131	0,6394
Anlamlılığı			3	0,4726	0,14149	0,1247	0,8205
ve Öz yeterlilik		2	1	-0,3263	0,12737	-0,6394	-0,0131
			3	0,1463	0,12608	-0,1637	0,4563
		3	1	-0,4726	0,14149	-0,8205	-0,1247
			2	-0,1463	0,12608	-0,4563	0,1637

Tablo 5’de Karşılaştırma tablosuna bakıldığında *p* değeri sadece 1 ile 2 (0,039) ve 1 ile 3. (0,004) Grup arasında anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür.

Tablo 6
Deneyim, Tanımlayıcı Analiz

Tanımlayıcı İstatistik	h1	Ortalama	Std. Sapma	N
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	1	6,3407	0,71709	91
	2	6,0144	0,90818	153
	3	5,8681	1,2201	94
	Toplam	6,0615	0,97603	338

Tablo 6’daki ortalamalar incelendiğinde işin anlamlılığı ve öz yeterliliğin tüm çalışanlar için (her üç grupta da 5.8’in üzerindedir) motive edici bir unsur olduğu görülmektedir. Ancak, fark analizi sonucunda 3 yıl ve daha az deneyime sahip (1. Grup), görece sektörde yeni çalışanların bu unsur ile daha fazla motive oldukları (ortalama 6,34) anlaşılmaktadır. Yeni işe başlayanların kendini rahat ifade edebileceği, yaptığı işin kendisine katkı sağlayabileceği ve işini iyi yaptığında ise takdir edilme arzusu İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik motivasyonunu artıran etkenlerdir. Ancak, deneyim kazandıkça, başarıma arzusu ve başkalarından beklenen takdir isteği görece önemini yitirmeye başlamaktadır.

H2: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları departmanlar açısından anlamlı farklılık göstermektedir.

Departmanlar Pazarlama (1), Operasyon (2) ve Destek (3) hizmetleri olarak üç gruba ayrılmıştır. Pazarlama grubu, müşteriyle birebir yüz yüze gelerek bankacılık işlemleri yapan çalışanların olduğu departmanları kapsamaktadır. Operasyon grubu, müşteriyle yüz yüze gelmeden bankacılık işlemi yapan çalışanların olduğu departmanlardan oluşmaktadır. Destek hizmetleri grubu ise, doğrudan bankacılık işlemleri dışında (teknoloji, insan kaynakları, güvenlik vb) işler yapan çalışanların olduğu departmanlar şeklinde tanımlanmıştır.

Tablo 7

Departmanların Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

	(I) h2	(J) h2	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	5,274	2,637	2,637	2,797
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	1,612	0,806	0,806	0,596
Yapılandırılmış Görevde Başarı	6,612	3,305	3,306	4,108
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	12,791	6,396	6,396	5,665
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	7,81	3,905	3,905	3,465

Tablo 7’de *p* değeri 0,05’in altında olan Yapılandırılmış Görevde Başarı (0,017), Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme (0,004) ve Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak (0,032) boyutları için anlamlı farklılık vardır.

Tablo 8

Departman, Gruplar Arası Karşılaştırmalı Analiz

		(I) h2	(J) h2	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	95% Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Yapılandırılmış Görevde Başarı	Tukey HSD	1	2	0,168	0,11162	-0,0948	0,4308
			3	-0,1955	0,13913	-0,523	0,1321
		2	1	-0,168	0,11162	-0,4308	0,0948
			*3	-0,3635	0,12951	-0,6684	-0,0586
		3	1	0,1955	0,13913	-0,1321	0,523
			2	0,3635	0,12951	0,0586	0,6684
	Scheffe	1	2	0,168	0,11162	-0,1064	0,4425
			3	-0,1955	0,13913	-0,5376	0,1466
		2	1	-0,168	0,11162	-0,4425	0,1064
			3	-0,3635	0,12951	-0,6819	-0,0451
3		1	0,1955	0,13913	-0,1466	0,5376	
		2	0,3635	0,12951	0,0451	0,6819	
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	Tukey HSD	1	*2	-0,3316	0,1322	-0,6428	-0,0204
			3	0,1235	0,16478	-0,2645	0,5114
		2	1	0,3316	0,1322	0,0204	0,6428
			*3	0,455	0,15339	0,0939	0,8161
		3	1	-0,1235	0,16478	-0,5114	0,2645
			2	-0,455	0,15339	-0,8161	-0,0939
	Scheffe	1	2	-0,3316	0,1322	-0,6566	-0,0065
			3	0,1235	0,16478	-0,2817	0,5286
		2	1	0,3316	0,1322	0,0065	0,6566
			3	0,455	0,15339	0,0779	0,8322
3		1	-0,1235	0,16478	-0,5286	0,2817	
		2	-0,455	0,15339	-0,8322	-0,0779	

Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	Tukey HSD	1	2	-0,0805	0,13208	-0,3915	0,2304
			*3	-0,4175	0,16463	-0,8051	-0,0299
		2	1	0,0805	0,13208	-0,2304	0,3915
			3	-0,337	0,15325	-0,6977	0,0238
		3	1	0,4175	0,16463	0,0299	0,8051
			2	0,337	0,15325	-0,0238	0,6977
	Scheffe	1	2	-0,0805	0,13208	-0,4053	0,2442
			3	-0,4175	0,16463	-0,8223	-0,0127
		2	1	0,0805	0,13208	-0,2442	0,4053
			3	-0,337	0,15325	-0,7138	0,0398
		3	1	0,4175	0,16463	0,0127	0,8223
			2	0,337	0,15325	-0,0398	0,7138

Tablo 8’de Yapılandırılmış Görevde Başarı 2 ve 3. grup arasında ($0,015$), Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme 2 ile 1 ($0,034$) ve 3 ($0,009$) arasında, Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak sadece 1 ve 3 ($0,031$) arasında anlamlı fark vardır.

Tablo 9

Departman, Tanımlayıcı Analiz

	h2	Ortalama	Std. Sapma	N
Yapılandırılmış Görevde Başarı	1	3,8879	0,93829	107
	2	3,7198	0,87562	163
	3	4,0833	0,88168	68
	Toplam	3,8462	0,90535	338
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	1	4,648	1,07266	107
	2	4,9796	1,00799	163
	3	4,5245	1,16942	68
	Toplam	4,783	1,07711	338
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	1	5,2835	1,13252	107
	2	5,364	1,09169	163
	3	5,701	0,8506	68
	Toplam	5,4063	1,06928	338

Tablo 9’da Yapılandırılmış Görevde Başarı boyutunda operasyon departmanı çalışanları ile destek grubu çalışanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Her iki grubun da Yapılandırılmış Görevde Başarı boyutu açısından motivasyonları düşüktür. Kurumsal yapılar olan banka sisteminde operasyon ve destek departmanları çalışanlarının görev tanımları dışına çıkma imkanları da düşüktür. Bu çalışanlardan belirlenmiş kurallar çerçevesinde daha önceden bilinen, rutin işleri başarı ile yapmak en temelde beklenen faaliyettir. Operasyon grubu çalışanlarının başarıları gereken yapılandırılmış işler destek grubu çalışanlarına kıyasla daha fazladır. Bu durumla uyumlu bir şekilde operasyon grubu çalışanlarının yapılandırılmış görevde başarı unsurundan motivasyonlarının destek grubu çalışanlarının motivasyonuna göre düşük çıkması olağandır. Operasyon grubu çalışanları kesin düzenlemeler ve yazılı kurullarla belirlenmiş projeler içinde, farklılık yaratarak

kendini gösterme şansları görece düşük şekilde çalışırken; destek grubu çalışanları çözüm odaklı işler geliştirebilme, inisiyatif kullanabilme imkanına iş tanımları gereği daha çok sahip olabilmektedirler.

Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme boyutunda operasyon departmanı çalışanları, Pazarlama ve Destek grubu çalışanlarına göre daha yüksek motivasyona sahiptir. Bu durumda, çalışma koşullarının ve performans değerlendirme kriterlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Operasyon departmanı çalışanları yukarıda da belirtildiği gibi genellikle belirgin süreçleri olan işleri takip etmekte ve performans değerlendirmeleri de bu süreçleri ne kadar iyi uyguladıkları ile ölçülmektedir.

Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak boyutunda pazarlama ve destek çalışanları arasında anlamlı fark vardır. Destek çalışanlarının Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak motivasyonu daha yüksektir. Destek grubundaki çalışanlar, doğrudan bankacılık işlemleri değil, örgütün verimli şekilde çalışmasını sağlayacak, insan kaynakları, eğitim, teknoloji, güvenlik vb. departmanları için tanımlanmıştır. Destek grubu çalışanların motivasyon unsuru olarak maaş ve kariyerin ön plana çıkması dikkat çekmektedir. Pazarlama departmanında çalışanlar ise, müşteri ile doğrudan temas kurarak bankacılık hizmetlerini gerçekleştirmekte ve yerine göre bankayı temsil yetkisi ile hareket etmektedirler. Temsil yetkisi banka gibi güçlü ve kurumsal bir kimlik ile kendilerini özdeşleştirme imkanı da sağlamaktadır. Bankacılık işlemleri yaparak gösterdikleri yüksek performans sürekli ölçülebildiği için başarılarını sergileme, takdir, öne çıkma vb. ödüllere ulaşma imkanları daha fazladır.

H3: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları pozisyonlar açısından anlamlı farklılık göstermektedir.

Pozisyonlar üst (1. Grup), orta (2. Grup) ve alt (3. Grup) kademe olarak tanımlanmıştır. Grup Müdürü, Bölge Müdürü ve Şube müdürlüğü pozisyonu üst kademe olarak değerlendirmeye alınmıştır. Müdür Yardımcısı ve Yönetmen orta kademe, Yetkili veya Yetkili Yardımcısı, Gişe ve Diğer seçenekleri alt kademe olarak tanımlanmıştır.

Tablo 10
Pozisyonların Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	5,061	2	2,531	2,683
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	3,635	2	1,817	1,349
Yapılandırılmış Görevde Başarı	1,688	2	0,844	1,03
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	0,834	2	0,417	0,358
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	1,568	2	0,784	0,685

Tablo 10'da pozisyonlara göre yapılan analizde motivasyon unsurları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Performans sistemi, ödül ve sosyal haklar gibi uygulamalar kurumsal yapı içindeki kademeler arasında çok farklılık göstermemesi bu sonuca etken olarak düşünülmektedir.

H4: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yaş grupları 29 yaş altı (1. Grup), 30 ile 39 yaş arası (2. Grup) ve 40 yaş ve üstü (3. Grup) olarak tanımlanmıştır.

Tablo 11
Yaşın Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	8,495	2	4,248	4,553
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	1,33	2	0,665	0,491
Yapılandırılmış Görevde Başarı	1,456	2	0,728	0,888
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	10,788	2	5,394	4,753
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	1,454	2	0,727	0,634

Tablo 11’de *p* değeri 0,05’in altında olan İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik (0,011) ve Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme (0,009) boyutları için anlamlı farklılık vardır.

Tablo 12
Yaş, Gruplar Arası Karşılaştırmalı Analiz

		(I)	(J)	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	95% Güven Aralığı	
		h41	h41			Lower Bound	Upper Bound
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	Tukey HSD	1	2	0,3168	0,1131	0,0505	0,583
			3	0,3521	0,1696	-0,0472	0,7514
		2	1	-0,3168	0,1131	-0,583	-0,0505
			3	0,0354	0,16559	-0,3545	0,4252
		3	1	-0,3521	0,1696	-0,7514	0,0472
			2	-0,0354	0,16559	-0,4252	0,3545
	Scheffe	1	2	0,3168	0,1131	0,0387	0,5948
			3	0,3521	0,1696	-0,0649	0,7691
		2	1	-0,3168	0,1131	-0,5948	-0,0387
			3	0,0354	0,16559	-0,3718	0,4425
		3	1	-0,3521	0,1696	-0,7691	0,0649
			2	-0,0354	0,16559	-0,4425	0,3718
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	Tukey HSD	1	2	-0,3408	0,12474	-0,6344	-0,0471
			3	-0,4369	0,18706	-0,8772	0,0035
		2	1	0,3408	0,12474	0,0471	0,6344
			3	-0,0961	0,18263	-0,5261	0,3338
		3	1	0,4369	0,18706	-0,0035	0,8772
			2	0,0961	0,18263	-0,3338	0,5261
	Scheffe	1	2	-0,3408	0,12474	-0,6475	-0,0341
			3	-0,4369	0,18706	-0,8968	0,0231
		2	1	0,3408	0,12474	0,0341	0,6475
			3	-0,0961	0,18263	-0,5452	0,3529
		3	1	0,4369	0,18706	-0,0231	0,8968
			2	0,0961	0,18263	-0,3529	0,5452

Tablo 12’de İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik 1 ve 2. grup arasında (0,015), Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme 1 ile 2. arasında (0,018) anlamlı fark vardır.

Tablo 13
Yaş, Tanımlayıcı Analiz

	h41	Ortalama	Std. Sapma	N
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	1	6,2591	0,81014	132
	2	5,9423	1,02046	163
	3	5,907	1,1738	43
	Total	6,0615	0,97603	338
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	1	4,5631	1,13255	132
	2	4,9039	1,00665	163
	3	5	1,06904	43
	Total	4,783	1,07711	338

Tablo 13’de İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik boyutunda her iki grubun da motivasyonu yüksektir. Ancak, 29 yaş ve altı çalışanların motivasyonu 30-39 yaş arası çalışanların motivasyonuna göre daha yüksektir.

Yaş ayrımında, deneyimle de paralel olarak İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik motivasyon unsuru önem taşımaktadır. 3 yıl ve altı deneyime sahip çalışanların (H1 hipotezi) işin anlamlılığı ve öz yeterliliği motivasyonu daha deneyimli çalışanlara göre nasıl yüksek çıktıysa; 29 yaş ve altı gruptaki çalışanların da işin anlamlılığı ve öz yeterliliği motivasyonları 30-39 yaş arası gruba göre daha yüksek çıkmıştır. Böylece, kendini yaptığı iş ile anlamlı hissetme ve yeterliliğini görme motivasyonunun iş hayatının başında genç yaşlardaki bankacılık çalışanlarında daha yüksek olduğu söylenebilir.

Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme boyutunda da 29 yaş altı grubun motivasyonu daha düşüktür. İş hayatının başında olan genç bankacıların başkalarının fikirlerini ön plana almadan, daha yaratıcı ve esnek bir ortamda çalışma arzularının olduğu düşünülebilir. Bu çalışanların Y kuşağına (Broadbridge, Maxwell & Ogden, 2007). dahil bireyler olmaları nedeniyle, bu kuşağın ortak özelliği olarak düşünülen belirlilikten sıkılma ve başkalarını daha az umursama tutumlarına sahip oldukları ifade edilebilir. Ancak, bu durum kuşaklar arası farklılıktan kaynaklanabileceği gibi; yaş ve deneyim arttıkça, bankacılık sektörünün kurallarına, ortamına uyum sağlanması ve beklentilerin azalması söz konusu olabilir.

H5: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları cinsiyete göre Kadın (1), Erkek (2) anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 14
Cinsiyetin Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

		Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	Gruplar Arasında	2,101	1	2,101	2,213
	Gruplar İçinde	318,939	336	0,949	
	Toplam	321,04	337		
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	Gruplar Arasında	6,105	1	6,105	4,571
	Gruplar İçinde	448,775	336	1,336	
	Toplam	454,88	337		
Yapılandırılmış Görevde Başarı	Gruplar Arasında	0,659	1	0,659	0,804
	Gruplar İçinde	275,563	336	0,82	
	Toplam	276,222	337		
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	Gruplar Arasında	1,283	1	1,283	1,106
	Gruplar İçinde	389,695	336	1,16	
	Toplam	390,978	337		
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	Gruplar Arasında	1,17	1	1,17	1,023
	Gruplar İçinde	384,141	336	1,143	
	Toplam	385,311	337		

Tablo 14’de cinsiyete göre yapılan analizde motivasyon unsurları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bunun nedeni olarak kadınların % 51 gibi bir oranla sektörde önemli bir yere sahip olmaları, her departman ve kademedede görev almaları, Bankacılık sektörünün cinsiyetler arasında daha eşit uygulamalara yer vermesini gösterebiliriz.

H6: Bankacılık sektörü çalışanları arasında motivasyon unsurları eğitime göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Eğitim durumu, Lisans eğitimi almamışlar (1. Grup), Lisans Eğitimi (2. Grup) ve Lisansüstü (3. Grup) olarak tanımlanmıştır.

Tablo 15
Eğitimin Motivasyon Unsurları Arasında Önemi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F
İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	4,045	2	2,023	2,137
Yapılandırılmamış Görev Arzusu	3,958	2	1,979	1,47
Yapılandırılmış Görevde Başarı	11,998	2	5,999	7,606
Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	2,704	2	1,352	1,166
Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak	2,163	2	1,082	0,946

Tablo 15’de *p* değeri 0,05’in altında olan sadece Yapılandırılmış Görevde Başarı boyutu açısından anlamlı farklılık (0,001) vardır.

Tablo 16

Eğitim, Gruplar Arası Karşılaştırmalı Analiz

		(I) h6	(J) h6	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	95% Güven Aralığı	
Yapılandırılmış Görevde Başarı	Tukey HSD	1	2	0,7028	0,18035	0,2782	1,1273
			3	0,6504	0,20004	0,1795	1,1214
		2	1	-0,7028	0,18035	-1,1273	-0,2782
			3	-0,0523	0,11882	-0,3321	0,2274
		3	1	-0,6504	0,20004	-1,1214	-0,1795
			2	0,0523	0,11882	-0,2274	0,3321
	Scheffe	1	2	0,7028	0,18035	0,2593	1,1462
			3	0,6504	0,20004	0,1586	1,1423
		2	1	-0,7028	0,18035	-1,1462	-0,2593
			3	-0,0523	0,11882	-0,3445	0,2398
		3	1	-0,6504	0,20004	-1,1423	-0,1586
			2	0,0523	0,11882	-0,2398	0,3445

Tablo 16 incelendiğinde Yapılandırılmış Görevde Başarı unsurunda 1 ile 2 (0) ve 3. (0,004) gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo 17

Eğitim, Tanımlayıcı Analiz

	h6	Ortalama	Std. Sapma	N
Yapılandırılmış Görevde Başarı	1	4,4815	0,83887	27
	2	3,7787	0,85933	238
	3	3,8311	0,99245	73
	Toplam	3,8462	0,90535	338

Tablo 17’de lisans eğitimi olmayanlarla, lisans ve lisansüstü eğitim yapmış çalışanlar arasında Yapılandırılmış Görevde Başarı boyutu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Lisans ve lisansüstü eğitim yapan çalışanların Yapılandırılmış Görevde Başarı motivasyonu düşüktür (3.7-3.8). Üniversite düzeyinde eğitilmiş çalışanların, başarı kriteri olarak kendilerini başkalarıyla karşılaştırma yerine kendi yeteneklerini zorlama eğiliminde oldukları söylenebilir.

Sektörde geçmiş dönemlerde lise eğitilmiş çalışanların yaygın olarak istihdam edildiği bilinmektedir. Bankacılık sektöründe, özellikle 1990’lardan sonra lisans ve lisansüstü eğitim alan personelin istihdamında artış görülmüştür (günümüzde bu oran % 86). Lisans eğitimi olmayan çalışanlar arasında Yapılandırılmış Görevde Başarı motivasyon unsuru ön plana çıkmaktadır. Lisans eğitimi olmayan çalışanların, lisans veya lisansüstü eğitilmiş çalışanlarla rekabet edebilmek için, başarı kriteri olarak kendilerini bu kişilerle kıyaslama yoluna gittikleri, “Yapılandırılmış Görevde Başarı” boyutunu önemli bir motivasyon aracı olarak değerlendirdikleri düşünülebilir. Ancak, Yapılandırılmış Görevde Başarı lisans eğitimi almamış çalışanlar arasında dahi çok yüksek motivasyon sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmamaktadır. Zaten tüm örneklemin motivasyon unsurları incelendiğinde bankacılık sektörü çalışanları arasında Yapılandırılmış Görevde Başarı boyutu motivasyon sağlamada etkisi olmayan bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada literatürde en çok atıf alan İş Tercihi Envanteri, çeviri- tersine çeviri yöntemiyle Türkçeleştirilerek ve geçerlik güvenilirlik analizleri yapılarak, Türkçe literatüre kazandırılmıştır. Orijinali dört boyutlu bir yapıya sahip olan İş Tercihi Envanteri Bankacılık Sektöründen toplanan verilerle yapılan bu analizde beş boyutlu bir yapı sergilemektedir. Türkçeleştirilen İş Tercih Envanterinin başka sektörlerle de uygulanması halinde farklı boyutların ortaya çıkması mümkündür. Bu nedenle, sonuçlar tüm sektör çalışanları için genellenemez. İleride ölçeğin Türkçe formu kullanılarak yapılacak çalışmalarda, farklı sektörlerden toplanacak verilerle, doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla beş faktörlü yapının ve ölçeğin Türkçe formunun genellenebilirliğinin test edilmesi mümkündür.

Bankacılık sektöründe, kurumsal yapıları gelişmiş, rekabetin yüksek olduğu, bankalar arasındaki ürünlerin çok benzer, fiyatlamaların şeffaf yapıldığı bir ortam mevcuttur. Bu koşullar altında rakiplerinden ayırıştırıcı unsur olarak hizmet kalitesine büyük önem verilmektedir. Hizmet kalitesinin en önemli unsuru personel kalitesi (eğitilmiş, sağlıklı iletişim kurabilen, güler yüzlü vb.) ile ölçülmektedir. Bu nedenle bankalar, personelin davranışlarını, başarısını yakından takip etmekte (gizli müşteri uygulamaları, hizmet süresi ölçümleri vb.), günlük, haftalık, aylık ve 3'er aylık hedefler vererek, performans ölçümleri yapmakta ve maaş, prim, terfi gibi uygulamaları bu performans ölçümlerine dayandırılmaktadır. Bankaların uyguladığı bu yöntemler aynı zamanda personel üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturabilmektedir. Performans değerlendirme kriterleri, gerçekçi, günümüz teknolojik gelişimine, piyasa şartlarına, banka tarafından sağlanan çalışma koşullarına uygun, çalışanların sosyal hayatına saygılı şekilde belirlenmelidir. Performans ölçüm sonucunda uygulanan ödüller (maaş, terfi vb.), verilen hedefler, uygulanan performans ölçüm kriterleri ile paralel olmalı, adaletli, piyasa ve çalışanlar arasında rekabet koşullarına uygun şekilde uygulanmalıdır. Aksi halde performans ölçüm sistemine duyulan güven ve inanç azalabilir, çalışanların motivasyonları ve buna paralel olarak performansları düşebilir. Bankaların önemli bir rekabet unsuru olan insan kaynağına özen göstererek, rakiplerinden farklılaşmak için personelin iş bilgisi ve davranışları konusunda gerekli eğitimlerle de desteklemesi önerilebilir.

Genel olarak bankacılık sektörü motivasyon unsurlarına baktığımızda en yüksek etkiye sahip olan İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik ile bankaların performans ölçüm sistemlerinde takip ettikleri konuların birbiriyle paralellik gösterdiği tespit edilmektedir. Özellikle Bankacılık sektöründe yeni işe başlayanlar (3 yıl altı sektör deneyimine sahip) ve 29 yaş altı çalışanlar arasında kendini rahat ifade edebileceği, yaptığı işin kendisine katkı sağlayabileceği ve işini iyi yaptığında ise takdir edilme arzusu İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik motivasyonunu artıran etkenlerdir. Ortaya çıkan bu sonuçta, bankacılık sektörünün örgüt yapısı içinde çerçevesi belirlenmiş, çok sıkı kuralları ve banka içi yönetmeliklerle işlerin yürütülmesinin, yaratıcı işleri daha kısıtlı hale getirmesinin etkisinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Çalışanlar öncelikli olarak kendini gösterme yerine kuralları uygulamayı tercih etmektedirler.

'Yapılandırılmamış Görev Arzusu' motivasyon unsuru banka sektörü çalışanları arasında ortalamada en etkili ikinci motivasyon boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, fark analizlerinde hiçbir boyutta anlamlı bir fark oluşturmamaktadır. Bu durum

bize Yapılandırılmamış Görev Arzusu motivasyon unsurunun, çalışanların deneyimleri, çalıştıkları departmanlar, çalıştıkları pozisyonlar, cinsiyetleri, yaşları ve eğitim düzeylerine göre fark oluşturmadığı ve eşit derecede önemli olduğunu göstermektedir.

Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemsene boyutunda operasyon grubu çalışanlarının hem destek hem de pazarlama grubu çalışanlarına göre Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemsene motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, 29 yaş altı grubunda da Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemsene boyutunda motivasyonun düşük olduğu tespit edilmiştir.

Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak boyutunda destek grubu çalışanlarının motivasyonu, pazarlama departmanı çalışanlarına göre daha yüksektir.

Üniversite eğitimi görmeyen bankacıların Yapılandırılmış Görevde Başarı motivasyonunun yüksek olmasına rağmen genel olarak sektöre bakıldığında Yapılandırılmış Görevde Başarı unsurunun motivasyon sağlamada etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almamışlardır.

Kaynakça/References

- Amabile, T. M., Hill, D. G., Hennessey, B. A., & Tighe, E. M. (1994). Thtr Work Preference Inventory: Assessing intrinsic and extrinsic motivational orientations./oMm</ of Personality and Social Psychology, 66. 950-96
- Broadbridge, A. M., Maxwell, G. A., & Ogden, S. M. (2007). 13_2_30: Experiences, perceptions and expectations of retail employment for Generation Y. *Career Development International*, 12(6), 523-544.
- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185-216.
- Cengiz, E. (2015). Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı 12 Ocak 2015.
- Damavand, A. (2012). The effects of motivation types (instrumental and integrative) on writing proficiency among Iranian ielts candidates. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 109-123.
- Deci, E. L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of personality and Social Psychology*, 18(1), 105.
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668. doi: dd5gwh
- Ölçer, F. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 25, Temmuz – Aralık 2005, ss
- Giorgi, G., Arcangeli, G., Perminiene, M., Lorini, C., Ariza-Montes, A., Fiz-Perez, J., ... & Mucci, N. (2017). Work-Related Stress in the Banking Sector: A Review of Incidence, Correlated Factors, and Major Consequences. *Frontiers in psychology*, 8, 2166.
- Güllüce, A. Ç., & Kaygın, E. (2013). Çalışanların demografik değişkenleri açısından tükenmişlik düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 235-252.
- Gürbüz, H., & Karapınar, M. (2014). Bankacılık sektöründe çalışanların tükenmişlik düzeylerinin Maslach kriterlerine göre ölçülmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 267-278.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (Vol. 6).
- Jung, J. Y., & McCormick, J. (2010). Amotivation and the occupational decision: An investigation of Australian senior high school students. *British Journal of Guidance & Counselling*, 38(4), 441-458.
- Ölçer, F. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 25, Temmuz – Aralık 2005, ss
- Prat-Sala, M., & Redford, P. (2010). The interplay between motivation, self-efficacy, and approaches to studying. *British Journal of Educational Psychology*, 80(2), 283-305.
- Spada, M. M., & Moneta, G. B. (2014). Metacognitive and motivational predictors of surface approach to studying and academic examination performance. *Educational Psychology*, 34(4), 512-523.
- Türkiye Bankalar Birliği “Türkiye’de Bankacılık Sistemi: Banka, Şube ve Personel Bilgileri” 20/04/2017 İstatistik raporu: Banka, Çalışan ve Şube Bilgileri MART 2017 <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>
- Tozlu, A., & Kurtipek, R. (2015). Motivation Theories and Encouraging Public Employees Based On Individual Performance Evaluation. *Danışma Kurulu*, 271.
- Ustasüleyman T. - Bankacılar Dergisi, 2009 - tbb.org.tr
- Yaşhoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *Istanbul Business Research*, 46, 74-85.

EK:1 The Work Preference Inventory: Assessing Intrinsic and Extrinsic Motivational Orientations

Sıra	İngilizce	Türkçe	İç Motivasyon		Dış Motivasyon	
			Keyif Alma (Enjoyment)	Mücadele (Challenge)	Tanınma (Outward)	Ödül (Compensation)
7	I prefer to figure things out for myself.	Kendi kendime anlamayı-çözmeyi tercih ederim.	7			
8	No matter what the outcome of a project, I am satisfied if I feel I gained a new experience.	Bir projenin getirisinden daha çok, yeni deneyimler kazandırması beni tatmin eder.	8			
17	I'm more comfortable when I can set my own goals.	Kendi hedeflerimi kendim belirlediğimde daha rahat olurum.	17			
20	It is important for me to be able to do what I most enjoy.	En çok keyif aldığım şeyi yapılabiliyor olmak benim için önemlidir.	20			
23	I enjoy doing work that is so absorbing that I forget about everything else.	herşeyi unutturacak kadar beni içine alan işleri yapmaktan keyif al.	23			
27	It is important for me to have an outlet for selfexpression.	Kendimi ifade edebilmek benim için önemlidir.	27			
28	I want to find out how good I really can be at my work.	İşimde gerçekten ne kadar iyi olabileceğimi anlamak isterim.	28			
30	What matters most to me is enjoying what I do.	Benim için en önemlisi yaptığım işten keyif almaktır.	30			
3	The more difficult the problem, the more I enjoy trying to solve it.	Problem zorlaştıkça, çözmeye çalışmaktan daha çok keyif alırım.		3		
5	I want my work to provide me with opportunities for increasing my knowledge and skills.	İşimin bilgi ve yeteneklerimi artıracak fırsatlar sunmasını isterim.		5		
9	I enjoy relatively simple, straightforward tasks.	Görece kolay görevlerden keyif alırım.		9 R		
11	Curiosity is the driving force behind much of what I do.	Ne yaptığımdan çok, arkasında yatan merakım benim için itici güçtür.		11		
13	I enjoy tackling problems that are completely new to me.	Tamamen yeni olan problemlerle ilgilenmekten keyif alırım.		13		
14	I prefer work I know I can do well over work that stretches my abilities.	Bildiğim işleri yapmayı, yeteneklerimin ötesinden işler yapmaya tercih ederim.		14 R		
26	I enjoy trying to solve complex problems.	Karmaşık problemleri çözmekten keyif alırım.		26		
4	I am keenly aware of the [goals I have for getting good grades.] [income goals I have for myself.]	Benim için iyi olan kazanç hedefinin farkındayım.				4

10	I am keenly aware of the [GPA (grade point average)] [promotion] goals I have for myself.	Benim için iyi olan kariyer hedefinin farkındayım.	10
16	I seldom think about [grades and awards.] [salary and promotions.]	Kazancımı ve kariyerimi nadiren düşünürüm.	16 R
19	I am strongly motivated by the [grades] [money] I can earn.	Kazanacağım para beni tamamen motive eder.	19
22	As long as I can do what I enjoy, I'm not that concerned about exactly [what grades or awards I can earn.] [what I'm paid.]	Keyf aldığım iş yaptığımda, ne kazandığımı önemsemem.	22 R
1	I am not that concerned about what other people think of my work.	Başkalarının işim hakkında ne düşündüklerini önemsemem	1 R
2	I prefer having someone set clear goals for me in my work.	işimde hedeflerimi açıkça belirleyen birilerinin olmasını tercih ederim.	2
6	To me, success means doing better than other people.	Bana göre başarı, başkalarında daha iyisini yapmaktır.	6
12	I'm less concerned with what work I do than what I get for it.	Ne yaptığım, bana ne kazandırdığından daha az önemlidir.	12
15	I'm concerned about how other people are going to react to my ideas.	Başkalarının fikirlerime nasıl tepki göstereceğini önemserim.	15
18	I believe that there is no point in doing a good job if nobody else knows about it.	Başkalarının bilmediği bir iş, iyi dahi olsa, o işi yapmanın anlamsız olduğuna inanırım.	18
21	I prefer working on projects with clearly specified procedures.	Açıkça belirlenmiş süreçleri olan projelerde çalışmayı tercih ederim.	21
24	I am strongly motivated by the recognition I can earn from other people.	Başkaları tarafından takdir edilmek beni tamamen motive eder.	24
25	I have to feel that I'm earning something for what I do.	Yaptığım için bana şeyler kattığımı hissetmem lazım.	25
29	I want other people to find out how good I really can be at my work.	Başkalarının İşimde gerçekten ne kadar iyi olabileceğimi anlamasını isterim.	29

EK: 2 Bankacılık Sektörü Motivasyon Unsurları

Amabile Sıra	Banka Sıra	İngilizce	Türkçe	İşin Anlamlılığı ve Öz yeterlilik	Yapılandırılmaması Görev Arzusu	Yapılandırılmış Görevde Başarı	Belirlilik Arayışı ve Başkalarının Fikirlerini Önemseme	Başarı Hedeflerinin Farkında Olma ve Merak
27	1. Grup	It is important for me to have an outlet for selfexpression.	Kendimi ifade edebilmek benim için önemlidir.	X				
28	1. Grup	I want to find out how good I really can be at my work.	İşimde gerçekten ne kadar iyi olabileceğimi anlamak isterim.	X				
24	1. Grup	I am strongly motivated by the recognition I can earn from other people.	Başkaları tarafından takdir edilmek beni tamamen motive eder.	X				
25	1. Grup	I have to feel that I'm earning something for what I do.	Yaptığım için bana şeyler kattığım hissetmem lazım.	X				
29	1. Grup	I want other people to find out how good I really can be at my work.	Başkalarının işimde gerçekten ne kadar iyi olabileceğimi anlamasını isterim.	X				
3	2. Grup	The more difficult the problem, the more I enjoy trying to solve it.	Problem zorlaştıkça, çözmeye çalışmaktan daha çok keyif alırım.		X			
9	2. Grup	I enjoy relatively simple, straightforward tasks.	Görece kolay görevlerden keyif alırım.		X			
13	2. Grup	I enjoy tackling problems that are completely new to me.	Tamamen yeni olan problemlerle ilgilenmekten keyif alırım.		X			
26	2. Grup	I enjoy trying to solve complex problems.	Karmaşık problemleri çözmekten keyif alırım.		X			
14	3. Grup	I prefer work I know I can do well over work that stretches my abilities.	Bildiğim işleri yapmayı, yeteneklerimin ötesinden işler yapmaya tercih ederim.			X		
6	3. Grup	To me, success means doing better than other people.	Bana göre başarı, başkalarında daha iyisini yapmaktır.			X		
18	3. Grup	I believe that there is no point in doing a good job if nobody else knows about it.	Başkalarının bilmediği bir iş, iyi dahi olsa, o işi yapmanın anlamsız olduğuna inanırım.			X		
1	4. Grup	I am not that concerned about what other people think of my work.	Başkalarının işim hakkında ne düşündüklerini önemsemem				X	

15	4 Grup	I'm concerned about how other people are going to react to my ideas.	Başkalarının fikirlerime nasıl tepki göstereceğini önemserim.	X
21	4. Grup	I prefer working on projects with clearly specified procedures.	Açıkça belirlenmiş süreçleri olan projelerde çalışmayı tercih ederim.	X
11	5. Grup	Curiosity is the driving force behind much of what I do.	Ne yaptığımdan çok, arkasında yatan merakım benim için itici güçtür.	X
4	5. Grup	I am keenly aware of the [goals I have for getting good grades.] [income goals I have for myself.]	Benim için iyi olan kazanç hedefinin farkındayım.	X
10	5. Grup	I am keenly aware of the [GPA (grade point average)] [promotion] goals I have for myself.	Benim için iyi olan kariyer hedefinin farkındayım.	X

AMAÇ KAPSAM

Siyasal: Journal of Political Sciences, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, işletme ve ekonomi alanlarında uluslararası ve disiplinlerarası makaleler yayınlamaktadır. Dergi, aşağıda belirtilen konuları kapsamak ile birlikte sadece bu konular ile kısıtlı değildir:

- Siyaset biliminin tüm alt disiplinleri, siyaset teorisi, siyaset felsefesi, politik davranış, siyasi kurumlar ve siyasi tarih
- Kamu yönetiminin tüm alt disiplinleri,
- Uluslararası ilişkiler ile ilgili tüm konular: uluslararası hukuk, iktisat, etik, strateji, felsefe, kültür, çevre, güvenlik, terör, bölgesel çalışmalar, küreselleşme ve diğer konular,
- İşletme ve İktisat alanında farklı perspektifler: iktisat, maliye, yönetim, liderlik, pazarlama, finans, muhasebe

Dergi, yukarıda adı geçen disiplinlerin çeşitli yönlerini inceleyen, İngilizce veya Türkçe yazılmış araştırma esaslı makalelerin yanında teorik ve kavramsal makaleleri yayınlamaktadır. Türkçe makaleler, İngilizce olarak hazırlanan genişletilmiş özetleri ile birlikte yayınlamaktadır. Ayrıca, dergi uluslararası alandaki akademisyenlerin konuk editörlüğünde çeşitli temalar ile ilgili özel sayılar yayınlamaktadır.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir. Genel İlkeler Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir. Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir. Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez. Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

Siyasal: Journal of Political Sciences, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Siyasal: Journal of Political Sciences makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

Siyasal: Journal of Political Sciences, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-andbest-practice-scholarly-publishing> Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından

çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Dergi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. - Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır. - Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması

ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formu'nda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar. Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir. Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayımlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır. Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir. Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Dergide Türkçe ve İngilizce dilinde makaleler yayınlanır. Türkçe makalelerde İngilizce öz, anahtar kelimeler ve genişletilmiş özet olmalıdır. Ancak İngilizce yazılmış makalelerde geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak ve <http://jps.istanbul.edu.tr> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yazının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalıdır. Paragraf başlarında tab tuşu kullanılmalıdır. Metin içinde yer alan tablo ve şemalarda ise tek satır aralığı kullanılmalıdır.
2. Metnin başlığı küçük harf, koyu renk, Times New Roman yazı tipi, 12 punto olarak sayfanın ortasında yer almalıdır.
3. Metin yazarına ait bilgiler başlıktan sonra bir satır atlanarak, Times New Roman yazı tipi, 10 punto ve tek satır aralığı kullanılarak sayfanın soluna yazılacaktır. Yazarın adı küçük harfle, soyadı büyük harfle belirtildikten sonra bir alt satıra unvanı, çalıştığı kurum ve e-posta adresi yazılacaktır.
4. Giriş bölümünden önce 200-250 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özet üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve makale dilinde özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, makale dilinde 3-5 adet, İngilizce adet anahtar kelime yer almalıdır. Makale İngilizce ise İngilizce genişletilmiş özet istenmez.
5. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet (makale İngilizce ise İngilizce genişletilmiş özet istenmez), ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler ancak çalışmanın takip edilebilmesi açısından gereklilik arz ettiği durumlarda, numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir. Demografik özellikler gibi metin içinde verilebilecek veriler, ayrıca tablolar ile ifade edilmemelidir.
7. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
8. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.
9. Yayın kurulu ve hakem raporları doğrultusunda yazarlardan, metin üzerinde bazı düzeltmeler yapmaları istenebilir.
10. Dergiye gönderilen çalışmalar yayınlansın veya yayınlanmasın geri gönderilmez.

KAYNAKLAR

Derleme yazıları okuyucular için bir konudaki kaynaklara ulaşmayı kolaylaştıran bir araç olsa da, her zaman orijinal çalışmayı doğru olarak yansıtmaz. Bu yüzden mümkün olduğunca yazarlar orijinal çalışmalarını kaynak göstermelidir. Öte yandan, bir konuda çok fazla sayıda orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi yer israfına neden olabilir. Birkaç anahtar orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi genelde uzun listelerle aynı işi görür. Ayrıca günümüzde kaynaklar elektronik versiyonlara eklenebilmekte ve okuyucular elektronik literatür taramalarıyla yayınlara kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Kabul edilmiş ancak henüz sayıya dahil edilmemiş makaleler Early View olarak yayınlanır ve bu makalelere atıflar “advance online publication” şeklinde verilmelidir. Genel bir kaynaktan elde edilemeyecek temel bir konu olmadıkça “kişisel iletişimlere” atıfta bulunulmamalıdır. Eğer atıfta

bulunulursa parantez içinde iletişim kurulan kişinin adı ve iletişimin tarihi belirtilmelidir. Bilimsel makaleler için yazarlar bu kaynaktan yazılı izin ve iletişimin doğruluğunu gösterir belge almalıdır. Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Referans Stili ve Formatı

SIYASAL: Journal of Political Sciences, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Saymer ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin’de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web’de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International’da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer’s disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). ‘Unutma’ notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ İstatistik kontrolünün yapıldığı (araştırma makaleleri için)
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
 - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış ve telifte bağlı materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni
 - ✓ Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - ✓ Özetler: 200-250 kelime Türkçe ve 200-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
 - ✓ Makale Türkçe ise, 600-800 kelime İngilizce genişletilmiş özet (Extended Summary)
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

AIM AND SCOPE

The Journal accepts and publishes both international and interdisciplinary articles on the fields of political sciences, public administration, international relations, business administration and economics. The journal covers, but are not limited to, following topics:

- all subfields of political science, including political theory, political philosophy, political behavior, political institutions and political history,
- all subfields of public administration,
- all topics pertaining to international relations: including law, economics, ethics, strategy, philosophy, culture, environment, security, terrorism, regional studies, globalization and other topics
- different perspectives in business administration and economics: management, leadership, marketing, finance, accounting.

The Journal publishes theoretical, conceptual as well as research-based articles concerning various aspects of aforementioned disciplines in both Turkish and English languages. Turkish manuscripts are published along with an extended abstract in English. Moreover, it publishes special issues on various themes in collaboration with co-editors from the international academic community.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Siyasal: Journal of Political Sciences is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in *Siyasal: Journal of Political Sciences* are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en/>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Siyasal: Journal of Political Sciences is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly

Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The journal adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that

the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in “conceptualization and design of the study”, “collecting the data”, “analyzing the data”, “writing the manuscript”, “reviewing the manuscript with a critical perspective” and “planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it”. Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the [Copyright Agreement Form](#). The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment. When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author’s obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author’s side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish and English are published. Submitted Turkish article must include an English abstract, keyword and an extended abstract. Extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Format

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://jps.istanbul.edu.tr/en/> and it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 12 font size, line spacing of 1.5 and “justify align” format. For indented paragraph, tab key should be used. One line spacing should be used for the tables and figures, which are included in the text.
2. The title of the text should be centered on the page, in lower-case letter, bold, Times New Roman font and 14 font size.
3. Information about the author is to be written on the left part of the page skipping one line space after the title, and it should be in Times New Roman font, 10 font size, with one line spacing. After indicating the name of the author in lower-case letter and surname in capital letter, the title, affiliation, and e-mail address should be included.
4. Before the introduction part, there should be an abstract of 180-200 words both in the language of the article and in English. An extended abstract in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used is to be included following the abstracts. If the manuscript is in English, extended abstract is not required. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
5. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract (If the manuscript is in English, extended abstract is not required), sections, footnotes and references.
6. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title if and only if it is necessary to follow the idea of the article. Otherwise features like demographic characteristics can be given within the text.
7. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
8. The rights of the manuscripts submitted to our journal for publication, belongs to the author(s).
9. The author(s) can be asked to make some changes in their articles due to peer reviews.
10. The studies that were sent to the journal will not be returned whether they are published or not.

REFERENCES

Although references to review articles can be an efficient way to guide readers to a body of literature, review articles do not always reflect original work accurately. Readers should therefore be provided with direct references to original research sources whenever possible. On the other hand, extensive lists of references to original work on a topic can use excessive space on the printed page. Small numbers of references to key original papers often serve as well as more exhaustive lists, particularly since references can now be added to the electronic version of published papers, and since electronic literature searching allows readers to retrieve published literature efficiently. Papers accepted but not yet included in the issue are published online in the Early View section and they should be cited as “advance online publication”. Citing a “personal communication” should be avoided unless it provides essential information not available from a public source, in which case the name of the person and date of communication should be cited in parentheses in the text. For scientific articles, written permission and confirmation of accuracy from the source of a personal communication must be obtained.

Reference Style and Format

Siyasal: Journal of Political Sciences complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciembrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text:
(Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reissigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjunr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that the statistical design of the research article is reviewed.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previously published copyrighted material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
- Main Manuscript Document
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ Abstract (180-200 words)
 - ✓ Key words: 3 to 5 words
 - ✓ Main article sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: SİYASAL: Journal of Political Sciences
Dergi Adı: SİYASAL: Journal of Political Sciences

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname <i>Adı-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)</i>	
---	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. ISTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by ISTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify ISTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asıl olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara aile olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemesiz kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ne saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ni ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kamitlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....

